Rolf Strömberg

Vattenlagen
med kommentar

Publica

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f445f

SVEA HOVRÄTT
MILJÖÖVERDOMSTOLEN

SVEA HOVRATT

Vattenlagen

SVEA HOVRÄTT
MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Publica

SVEA HOVRÄTT

SVEA HOVRÄTT
MILJÖÖVERDOMSTOLEN Ex 5

Rolf Strömberg

Vattenlagen
med kommentar

Liber Förlag
Stockholm

Publika är serienamnet på böcker
inom samhällsinformationens område,
utgivna av LiberFörlag,
162 89 Stockholm

Rolf Strömberg
Vattenlagen
LiberFörlag, Stockholm
ISBN 91-38-90448-9
Redaktör Bengt Andersson
Omslag och omslagsfoto: Bertil Porsfelt
© 1984 Rolf Strömberg
Upplaga 1:1
Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1984

Innehåll

Förkortningar 10

Förord 11

Inledning 13

Vattenlagen 16

1 kap. Inledande bestämmelser 19

2 kap. Rådighet över vatten m. m. 30

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag 48

4 kap. Tillståndsplikt 69

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning 79
Allmänna bestämmelser 80
Markavvattning och avledande av avloppsvatten 89
Markavvattning och vägföretag m. m. 91

6 kap. Bevattningssamfälligheter 94

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering 103
Vattenreglering för kraftändamål 103
Vattenreglering för bevattning 108
Vattenreglering på grund av överenskommelse 109

Förvaltningen av vattenrättsliga samfälligheter 111
Samfälligheter enligt VL 111
Samfälligheter enligt ÄVL 116

8 kap. Särskilda tvångsrätter 118
VL och fastighetsbildningsservitut enligt FBL 121

9 kap. Ersättning och andelskraft 127
Allmänna bestämmelser 127
Särskilt om ersättning för förlorad vattenkraft 145
Ersättning vid utrivning m. m. 149
Ersättning vid omprövning 151
Begränsning i ersättningsrätten 153
Andelskraft 157

10 kap. Avgifter 164
Bygdeavgifter 164
Fiskeavgifter 170

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m. 176
Regeringens prövningsrätt 176
Förberedelse av större vattenföretag 181

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag 185
Allmänna bestämmelser 185
Förrättningens inledande 189
Handläggningen 191
Tillståndsbeslut m. m. 204
Överklagande till vattendomstolen 208

13 kap. Prövningen av vattenmål 210
Allmänna bestämmelser 211
Vattendomstol 212
Vattenöverdomstolen 216
Vattenmål 216
Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål 223
Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål 247
Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål 250
Rättegången i vattenöverdomstolen 255
Rättegången i högsta domstolen 259

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m. 260

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m. 268
Verkan av domar i ansökningsmål 268
Verkan av beslut efter förrättning 288
Ändrade förhållanden i samfälligheter 289
Oförutsedda skador 292
Fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter 296

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m. 298

17 kap. Underhåll m. m. 313

18 kap. Tillsyn och besiktning 316
Tillsyn 316
Besiktning 319
Rätt till tillträde m. m. 321
Tystnadsplikt 322

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m. 324
Allmänna bestämmelser 324
Ersättning 330

20 kap. Kostnadsbestämmelser 333
Rättegångskostnader vid domstol m. m. 333
Förrättningskostnader m. m. 340
Övriga kostnader 342

21 kap. Ansvar, handräckning m. m. 345

22 kap. Slutbestämmelser 350

Lagen om införande av vattenlagen (VP) 355
Allmänna bestämmelser 355
Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen 357
Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen 357
Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen 357
Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen 359
Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen 363
Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen 368

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen 369
Särskild övergångsbestämmelse till 17 kap. nya vattenlagen 371
Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen 372
Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen 372
Andra bestämmelser 373

Bilagor 375
Bilaga 1: Författningstexter 375
Vattenrättsförordning (1983:788) 375
Förordningen (1983:945) om avgifter enligt vattenlagen (1983:291) m. m. 380
Lagen (1983:293), om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmänn hamn 383
Förordningen (1983:814) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn 384
Lagen (1983:294) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled 384
Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 385
Utdrag ur lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen (1973:1149) och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 397
Lagen (1973:1152) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 398
Utdrag ur fastighetsbildningslagen (1970:988) 398
Utdrag ur 4 kap. rättegångsbalken 400
Delgivningslagen (1970:428) 401
Lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. 406

Bilaga 2: Jämförande paragrafregister 408

Sakregister 412

Förkortningar

AL	anläggningslagen (1973:1149)
CU	riksdagens civilutskott(s betänkande)
ExL	expropriationslagen (1972:719)
FBL	fastighetsbildningslagen (1970:988)
FBLP	lagen (1970:989) om införande av fastighetsbildningslagen
JB	jordabalken
JP	lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken
JoU	riksdagens jordbruksutskott(s betänkande)
JuU	riksdagens justitieutskott(s betänkande)
KU	riksdagens konstitutionsutskott(s betänkande)
LFS	lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter
LL	ledningsrättslagen (1973:1144)
LU	riksdagens lagutskott(s betänkande)
ML	miljöskyddslagen (1969:387)
NJA I	Nytt juridiskt arkiv avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avd. II
Prop.	regeringens proposition
RB	rättegångsbalken
RP	lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken
rskr	riksdagens skrivelse
SOU	statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
UB	utsökningsbalken
Va-lagen	lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avlopps-anläggningar
VF	vattenrättsförordningen (1983:788)
VL	vattenlagen (1983:291)
VP	lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291)
ÄVL	vattenlagen (1918:523)

Förord

Den 1 januari 1984 träder en ny vattenlag i kraft. Den ersätter den nuvarande vattenlagen, som kom till år 1918.

I denna bok kommenteras vattenlagen (1983:291) och lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291). Vissa följdändringar i annan lagstiftning kommenteras också i anslutning härtill. I en bilaga har också tagits in de viktigaste författningarna som har samband med den nya vattenlagen och dess tillämpning. Samtliga författningar återges i den lydelse de har den 1 januari 1984.

Boken har fått den för en lagkommentar traditionella uppläggningen. Varje paragraf kommenteras för sig. Kommentarerna bygger på förarbetena till lagstiftningen. I vissa fall, då förarbetena ger ringa eller ingen ledning, har jag gjort egna kommenterande uttalanden. Jag hoppas att det framgår av texten, när så har skett.

För att göra kommentaren så lättillgänglig och överskådlig som möjligt har jag i största möjliga utsträckning undvikit direkta citat ur förarbetena. I samma syfte har jag varit sparsam med hänvisningar till förarbeten och litteratur. Till äldre rättsfall har jag endast hänvisat i de fall då dessa också har betydelse för tillämpningen av den nya lagstiftningen. För att underlätta jämförelser mellan den gamla och den nya vattenrättsliga regleringen har jag i en bilaga angivit vilka stadganden i den gamla vattenlagen som har fått vissa motsvarigheter i den nya lagstiftningen.

Stockholm den 31 december 1983

Rolf Strömberg

Inledning

Vattnets stora betydelse för människan — både genom dess nyttiga egenskaper och genom de skadliga verkningar det kan ha — medförde i vårt land redan tidigt behov av lagbestämmelser för reglering av rättsförhållanden rörande vattnet. Sålunda innehöll flera av våra medeltida landskapslagar liksom de båda landslagarna bestämmelser om rätten att anlägga kvarnar och fiskeverk och om begagnandet av vattendrag för allmän samfärdsel. Dessutom fanns bestämmelser om dikning som ett medel att skaffa undan det för ett ändamålsenligt brukande av jorden skadliga eller hinderliga vattnet.

I 1734 års lag togs bestämmelser om tillgodogörande av vatten i nyttigt syfte och om dikning in i olika kapitel i byggningabalken.

Under 1800-talet visade det sig att bestämmelserna i 1734 års lag inte kunde på ett tillfredsställande sätt reglera de vattenrättsliga förhållandena. Detta gällde särskilt bestämmelserna om dikning, och dessa kompletterades därför 1824 och 1841 med bestämmelser om andra typer av markavvattningsåtgärder. Genom 1879 års lag om dikning och annan avledning av vatten (dikningslagen) bröts markavvattningsbestämmelserna ut ur byggningabalken. Följande år tillkom flera andra förordningar som reglerade vattenrättsliga frågor inom andra områden, nämligen förordningen om jordägares rätt över vattnet å hans grund, förordningen om allmän flottled, förordningen om allmän farled samt förordningen angående ansvar för underlåtenhet att öppna dammlucka.

Huvuddelen av de vattenrättsliga bestämmelserna i dikningslagen och nämnda förordningar sammanfördes, dock med väsentligt ändrat innehåll, sedermera i vattenlagen (1918:523), som i sina huvuddelar trädde i kraft den 1 januari 1919. Lagen saknade ursprungligen bestämmelser om allmän farled, allmän flottled, torrläggning av mark, avledande av avloppsvatten och syneförrättningar, men kompletterades i dessa hänseenden 1919 och 1920. Lagen har emellertid även därefter under årens lopp ändrats och kompletterats i många

avseenden. Bland de viktigare lagändringarna kan nämnas de som vidtogs 1939, då regler om tillgodogörande av grundvatten infördes, och 1941, då lagen kompletterades med bestämmelser om åtgärder mot vattenförorening. Sistnämnda bestämmelser fördes dock 1969 över till miljöskyddslagen (1969:387), ML.

Trots vidtagna ändringar och kompletteringar av 1918 års vattenlag bedömdes lagen ha vissa brister. Därför tillkallades den 29 november 1968 den s.k. vattenlagsutredningen att göra en allmän översyn av lagstiftningen. Huvuduppgiften för utredningen var att föreslå lagregler som skulle göra det möjligt att bättre anpassa vattenföretagen till samhällsplaneringen i stort. Detta borde enligt direktiven ske genom ändringar dels i de organisatoriska formerna för tillståndsgivningen i vattenmål och dels i de materiella tillåtlighetsreglerna i vattenlagen.

Vattenlagsutredningen avlämnade tre delbetänkanden, som låg till grund för ändringar i vattenlagen och lagstiftning om vattenförbund. På grundval av det första delbetänkandet (SOU 1970:40) Provisoriska ändringar i prövningssystemet utvidgades — i avbidan på en mera genomgripande reform — regeringens prövningsrätt i vattenmål och de tidigare fristående vattendomstolarna inordnades i tingsrättsorganisationen (prop. 1971:106, JuU 1971:13, rskr 1971:204, SFS 1971:531).

Efter förslag i utredningens andra delbetänkande (SOU 1972:14) Ersättningar, avgifter m.m. anpassades ersättningsbestämmelserna i vattenlagen till expropriationslagen (1972:719), ExL. Vidare infördes en ny kompensationsform, andelskraft. Däremot genomfördes inte utredningens förslag till reformering av det vattenrättsliga avgiftssystemet (prop. 1974:83, CU 1974:28, rskr 1974:229, SFS 1974:273). Det tredje delbetänkandet (SOU 1973:31) Vattenförbund ledde till lagen (1976:997) om vattenförbund (prop. 1975/76:215, JoU 1976/77:9, rskr 1976/77:47).

I sitt slutbetänkande (SOU 1977:27) Förslag till ny vattenlag lade utredningen fram förslag till en helt ny vattenlag, som avsågs ersätta 1918 års vattenlag. Utredningen föreslog därvid en omläggning av prövningssystemet, som innebar att tillståndsfrågorna skulle prövas i administrativ ordning av regeringen, koncessionsnämnden för miljöskydd och länsstyrelserna samt att ersättningsfrågor skulle handläggas vid vissa fastighetsdomstolar. Vidare föreslogs mindre stela tillåtlighetsregler, som skulle möjliggöra en mer allsidig och plan-

mässig bedömning av vattenföretagen. Villkoren för ett vattenföretag skulle också kunna omprövas till förmån för främst allmänna intressen. Förslag till ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem lades också fram liksom en utförligare lagreglering av frågan om tillsyn över vattenföretag med länsstyrelsen som tillsynsmyndighet. Förbättrade rättsliga möjligheter att skydda yt- och grundvattentillgångar som är lämpliga för vattenförsörjning föreslogs också.

Efter remiss till ett flertal myndigheter och organisationer och behandling i justitiedepartementet remitterades bl.a. förslag till vattenlag och till lag om införande av vattenlagen den 22 januari 1981 till lagrådet. Förslaget till vattenlag skilde sig i vissa avseenden från utredningsförslaget. Bl.a. biträddes i lagrådsremissen inte förslaget till ett ändrat prövningssystem. Ett annat avgiftssystem föreslogs också. Möjligheter att tillskapa s.k. bevattningssamfälligheter var en nyhet. Sedan lagrådet den 12 mars 1982 yttrat sig över förslagen, beslöt regeringen den 25 mars 1982 propostition i ämnet, varvid lagrådets synpunkter i allt väsentligt tillgodosågs (prop. 1981/82:130). Propositionen behandlades av jordbruksutskottet i betänkandet JoU 1982/83:30, som innehöll vissa smärre ändringar av förslagen. Konstitutions- och civilutskotten avgav också yttranden till jordbruksutskottet över vissa delar av förslagen (KU 1982/83:6 y och CU 1982/83:2 y). Vad jordbruksutskottet hemställde antogs av riksdagen (rskr 1982/83:274). Den nya lagen (VL) jämte promulgationslag (VP) utfärdades den 5 maj 1983 (SFS 1983:291 och 292). Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1984.

Förslag till följdlagstiftning till den nya vattenlagen remitterades till lagrådet den 25 mars 1982. Sedan lagrådet yttrat sig den 22 juni samma år, beslöts den 2 september nämnda år proposition i ämnet (prop. 1982/83:26). Jordbruksutskottet tillstyrkte i betänkandet JoU 1982/83:31 de framlagda förslagen, och utskottets hemställan antogs av riksdagen (rskr 1982/83:370). Författningarna utfärdades den 16 juni 1983 (SFS 1983:649–665).

I samband med ändringar i domförhets- och omröstningsreglerna beträffande underrätterna har gjorts en ändring i 13 kap. 10 § VL (prop. 1982/83:126, JuU 32, rskr 314, SFS 1983:381).

För att närmare reglera vissa förfarandefrågor m.m. har regeringen utfärdat en vattenrättsförordning (1983:788), VF, som också träder i kraft samtidigt med VL. Även andra författningsändringar har vidtagits, se SFS 1983: 789–805, 814, 819, 945, 1010 och 1011.

Vattenlagen

Vattenlagen (VL) är utfärdad den 5 maj 1983 och träder i kraft den 1 januari 1984 (SFS 1983:291). Övergångsförhållandena regleras av en särskild promulgationslag, lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (VP), och ändringar har även gjorts i flera andra författningar. VP och vissa andra följdändringar kommenteras också i denna bok.

VL innehåller rättsregler rörande utnyttjande av yt- och grundvatten samt avvärjande av skadlig inverkan av vatten, dock inte frågor om utsläppande av avloppsvatten som regleras i ML. Frågor om äganderätten till en fastighets vattenområde och om gränserna mellan olika fastigheters vattentäckta områden regleras inte i VL utan i 1 kap. jordabalken (JB) och lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde. VL behandlar de många rättsliga problem som återstår sedan gränserna i vattnet lagts fast. Det bör också beaktas att VL inte ensam reglerar alla frågor om vattenanvändningen, utan även annan fastighetsrättslig lagstiftning kan bli tillämplig, t.ex. byggnadslagstiftningen och lagstiftningen om expropriation, miljöskydd, fiske, naturvård och hälsoskydd. I fråga om vattenföretag som kan beröra något annat land gäller också särskilda bestämmelser, se kommentaren till 1 kap. 2 §.

VL ersätter 1918 års vattenlag (ÄVL). Den nya lagen bygger dock i väsentliga delar på principerna i den gamla lagen. Det gäller t.ex. beträffande lagens tillämpningsområde, den grundläggande frågan om rätten till vattnet samt det vattenrättsliga prövningssystemet. VL innehåller dock åtskilliga nyheter, av vilka de viktigaste är följande.

ÄVL:s detaljerade tillåtlighetsregler har ersatts med mer allmänt hållna regler, som avses möjliggöra en samlad bedömning av ett vattenföretags lämplighet från bl.a. allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter. För att lösa de vattenfördelningsproblem som jordbruksbevattningen har aktualiserat har införts möjligheter att bilda bevattningssamfälligheter. Länsstyrelserna skall ut-

öva tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar. Möjligheterna att ompröva villkoren för givna tillstånd till förmån för framför allt allmänna intressen vidgas. De tidigare fiske- och regleringsavgifterna ersätts av nya fiske- resp. bygdeavgifter som fastställs enligt nya beräkningsgrunder. Årliga avgifter skall automatiskt räknas om med hänsyn till inträffade förändringar i penningvärdet. Länsstyrelserna skall kunna förordna om särskilda skyddsområden till skydd för såväl yt- som grundvatten.

De administrativa frågorna om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna farleder, hamnar och flottleder, som reglerats i 5 resp. 6 kap. ÄVL, har inte tagits in i VL utan regleras i särskilda lagar (se SFS 1983:293 resp. 1983:294).

I systematiskt hänseende skiljer sig VL från ÄVL på bl.a. det sättet att medan sistnämnda lag i olika kapitel reglerade olika företagstyper så stadgar VL i större utsträckning gemensamma bestämmelser för de olika vattenföretagen. I princip görs ingen skillnad mellan s.k. *lukrativa* vattenföretag, dvs. företag som utförs för att tillgodogöra vattnet i nyttigt syfte, och s.k. *defensiva* vattenföretag, dvs. företag som avser bortskaffande av skadligt vatten. I vissa avseenden särbehandlas dock olika företagstyper i lagen.

VL:s systematik framgår av följande översikt.

I *1 kap.* ges, efter en inledande principdeklaration att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång, bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Dessutom definieras vissa i lagen förekommande uttryck.

2 kap. innehåller bestämmelser om det grundläggande kravet på rådighet över vattnet för att man skall få utföra ett vattenföretag samt om de fall då en sådan rådighet föreligger. Bestämmelserna i *3 kap.* behandlar tillåtligheten och utformningen av vattenföretag, och i *4 kap.* har tagits in regler om tillståndsplikt.

De följande tre kapitlen, *5–7 kap.*, innehåller särbestämmelser om sådana vattenföretag, där samverkan mellan flera intressenter kan vara lämplig och beträffande vilka en samfällighetsbildning därför skall kunna ske. Det gäller markavvattnings-, bevattnings- och vattenregleringsföretag. I 5 kap. ges också bestämmelser om markavvattningsföretags förhållande till avloppsföretag och vägföretag.

Bestämmelser om särskilda tvångsrätter ges i *8 kap.*, medan *9 kap.* handlar om ersättning och andelskraft och *10 kap.* om vatten-

rättsliga avgifter.

I *11 kap.* finns bestämmelser om att regeringen skall pröva tillåtligheten av vissa mer ingripande vattenföretag samt om utomprocessuell förberedelse av sådana företag.

Myndighetsprövningen av markavvattningsföretag skall ske vid förrättning, och i *12 kap.* ges regler om sådan prövning. I *13 kap.* finns bestämmelserna om prövning vid vattendomstol och högre domstolar av övriga typer av vattenföretag. *14 kap.* innehåller vissa särbestämmelser om utrivning m.m.

I *15 kap.* ges bestämmelser om tillstånds giltighet och om i vilka fall ett tillstånd eller villkoren för ett sådant kan omprövas. Dessutom stadgas möjligheter för skadelidande sakägare att återkomma med anspråk på ersättning för oförutsedda skador.

Frågor om hur betalning av utdömda ersättningar skall ske och på vilka villkor en tillståndshavare får utnyttja ett tillstånd att ta i anspråk eller skada annans egendom regleras i *16 kap.*

I *17 kap.* ges bestämmelser om underhåll och skötsel av vattenföretag och vattenanläggningar, medan *18 kap.* handlar om tillsyn och besiktning. Länsstyrelserna är tillsynsmyndigheter. *19 kap.* innehåller bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen m.m. De ger bl.a. länsstyrelserna möjlighet att skydda yt- och grundvattentillgångar genom inrättande av s.k. vattenskyddsområden.

I *20 kap.* behandlas frågor om kostnader vid bl.a. domstol och vid förrättning och i *21 kap.* frågor om ansvar, handräckning m.m. då man har brutit mot VL:s bestämmelser. I det avslutande *22 kap.* har tagits in vissa slutbestämmelser som inte har sin plats i tidigare kapitel.

VL kompletteras av bestämmelser som meddelas av regeringen, främst genom vattenrättsförordningen (VF).

1 kap. Inledande bestämmelser

Detta kapitel innehåller några bestämmelser som har grundläggande betydelse för det följande. Det innehåller till en början en allmän deklaration om att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång (1 §). Därefter följer bestämmelser om VL:s tillämpningsområde (2 och 3 §§) samt definitioner av vissa typer av vattenföretag m.m. (4 §).

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

I denna inledande paragraf anges det grundläggande mottot för VL. Genom paragrafen markeras att lagen har en annan inriktning än ÄVL, vars tillkomst främst var motiverad av en önskan att möjliggöra en utbyggnad av landets stora tillgångar på vattenkraft.

Stadgandet riktar sig till såväl myndigheter som enskilda. Det får betydelse för tillämpningen av särskilda bestämmelser i VL, bl.a. reglerna i 3 kap. om förutsättningar för vattenföretag och i 15 kap. om omprövning.

I uttrycket "skyddas och vårdas" ligger också att vattnet skall användas med sparsamhet.

Uttrycket "gemensam" naturtillgång innebär inte något ställningstagande till frågan huruvida rätten till vattnet tillkommer det allmänna eller den enskilde fastighetsägaren. Denna viktiga fråga behandlas i lagens 2 kap.

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

Genom denna paragraf fastslås lagens tillämpningsområde.

I *första stycket* första meningen anges de viktigaste områdena där VL är tillämplig, nämligen vattenföretag och vattenanläggningar. Den närmare innebörden av dessa begrepp anges i 3 §.

VL handlar alltså till alldeles övervägande delen om vattenföretag och vattenanläggningar. Bestämmelserna i 19 kap. om skydd för vattenförsörjningen faller emellertid inte under dessa begrepp. Därför har en erinran om vattenskyddsbestämmelserna tagits in i andra meningen.

VL reglerar endast förhållandena inom Sveriges territorialgränser. I *andra stycket* erinras om att särskilda bestämmelser gäller beträffande vattenföretag som kan beröra något annat land. Det gäller sådana fall då Sverige har träffat särskilda överenskommelser med grannländerna.

Sverige har kommit överens med Finland och Norge om en särskild ordning för prövning av vattenföretag med verkningar över riksgränsen. Bestämmelser härom finns i lagen (1971:850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland resp. lagen (1929:404) om giltighet här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 och lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929. I sistnämnda lag har vissa följdändringar till VL gjorts, se SFS 1983:1010. Enligt lagen (1974:268) med anledning av miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige kan sistnämnda konvention vara tillämplig också på vissa vattenföretag som inte omfattas av nämnda gränsälvsöverenskommelse eller svensk-norska vattenrättskonventionen.

---

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge,

2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,

3. tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder härför,

4. åtgärder som utförs för att avvattna mark, när fråga inte är om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller

för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Vattenanläggning är en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar.

Med vattenområde i första stycket 1 avses område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

Paragrafen innehåller de grundläggande definitionerna av begreppen *vattenföretag* och *vattenanläggning* och dessutom definieras begreppet *vattenområde.* Särskilt definitionen av vattenföretag har stor betydelse, främst i två hänseenden. Dels bestämmer den närmare lagens tillämpningsområde och dels avgränsar den olika typer av vattenföretag i förhållande till varandra. Frågan om gränsen mellan olika företagstyper är viktig inte minst på grund av att en del företagstyper i lagen särbehandlas i viss utsträckning.

I *första stycket* definieras i fyra punkter vad som i lagen avses med vattenföretag.

Punkt 1 innehåller en definition av *företag i ytvatten,* dvs. i vattendrag, sjöar och andra vattenområden. Med vattenområde avses enligt paragrafens tredje stycke ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd. Därunder faller, förutom havsområden, öppna diken, kanaler, kärr- och myrmarker samt även konstgjorda vattensamlingar som regleringsmagasin och bevattningsdammar. Däremot anses inte simbassänger o.dyl. vara omfattade, eftersom de saknar vattenrättsligt intresse.

För det första skall till vattenföretag i ytvatten hänföras uppförande av anläggningar och vidtagande av andra åtgärder av mera stadigvarande natur, som berör ett vattenområde, dvs. vad som i 2 kap. 1 § första stycket ÄVL benämndes byggande i vatten. Denna term används inte i VL.

Uppförande, ändring, lagning och utrivning av anläggningar i vatten liksom fyllning och pålning i vatten är att hänföra till vattenföretag även om åtgärderna i och för sig inte skulle medföra förändring av vattnets djup eller läge.

Enligt klara uttalanden i förarbetena är kabeldragning på bottnen och anläggande av flytbryggor att hänföra till vattenföretag. Däremot omfattas inte sådana anläggningar vars enda inverkan på vattenförhållandena är att de utförs över ett vattenområde, t.ex. ett brospann som begränsar den segelfria höjden. Den inverkan på användningen av ett vattenområde som sådana anläggningar har får

bedömas enligt någon annan lagstiftning, t.ex. väglagen (1971:948), lagen (1939:608) om enskilda vägar eller anläggningslagen (1973:1149), AL. Om arbeten under byggnadstiden utförs i vatten, utgör dessa dock vattenföretag.

Med fyllning i vatten menas en åtgärd med vilken man avser att åstadkomma en anläggning av något slag. En tippning av massor, t.ex. muddermassor, skall hänföras till vattenföretag om ett syfte med åtgärden är detta, men annars faller den under tillämpningen av ML eller lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten. Jag återkommer strax till frågan om gränsdragningen mellan VL och miljöskyddslagstiftningen.

Till vattenföretag skall vidare hänföras bortledande av vatten från eller grävning och sprängning i ett vattenområde. Sådana åtgärder anses som vattenföretag även om de inte medför förändringar i vattnets läge eller djup, t.ex. vid bortledande av vatten ur havet. Även om vattnet efter användningen, t.ex. för värmeutvinning i en värmepump eller för kylning av ett kärnkraftverk, leds tillbaka till samma vattenområde, är själva bortledandet ett vattenföretag. Hur återledandet bör bedömas återkommer jag till strax. Med nu angivna åtgärder likställs i stadgandet uttryckligen rensning i ett vattenområde. Med rensning avses en åtgärd för bibehållande av vattnets djup eller läge. En sådan rensning särbehandlas i viss mån i lagen (se 2 kap. 5 § andra stycket, 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §).

Under begreppen grävning och rensning faller också muddring och sandsugning. Tidigare gräns mellan vatten- och miljöskyddslagstiftningen i detta avseende behålls alltså (jfr prop. 1969:28 s. 258). De olägenheter, t.ex. vattenförorening och grumling, som kan uppkomma genom muddring och sandsugning, får bedömas vid tillåtlighetsprövningen enligt VL.

Slutligen skall som vattenföretag enligt förevarande punkt anses andra åtgärder i vattenområden om åtgärden i fråga syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Till sådana åtgärder hänförs bl.a. vattenreglering och annan reglering av vattnets avrinning samt omgrävning av en åfåra. Det krävs alltså att syftet med åtgärden skall vara att förändra vattnets djup eller läge. Härigenom utesluts bl.a. sådana förändringar av vattendjupet som åstadkoms genom tippning av massor för att man vill bli av med dem. En sådan tippning är att bedöma enligt ML eller dumpningslagen.

Under punkt 1 skulle enligt ordalydelsen även kunna anses falla

vissa markavvattningsåtgärder, t.ex. en sjösänkning. Alla markavvattningsåtgärder skall dock hänföras till punkt 4.

Som framgår av det tidigare sagda kan det i vissa fall råda tveksamhet rörande *gränsen mellan VL och miljöskyddslagstiftningen.* Jag vill därför något beröra denna fråga.

ML är efter den senaste lagändringen i SFS 1983:656 tillämplig på miljöfarlig verksamhet som bl.a. består i utsläppande av avloppsvatten, fast ämne eller gas från mark, byggnad eller anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om åtgärden inte utgör vattenföretag enligt VL eller omfattas av lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten (1 § första stycket punkt 1 och andra stycket). ML är vidare tillämplig på användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen inte utgör vattenföretag enligt VL.

Frågan om gränsen mellan miljöskydds- och vattenlagstiftningen kan uppkomma såväl när ett arbetsföretag omfattar skilda arbetsmoment som då en och samma verksamhetstyp faller inom de båda lagarnas tillämpningsområde. Den förstnämnda situationen inträffar t.ex. då ett industriföretag leder bort ytvatten från ett vattenområde samt därefter i samma vattenområde släpper ut förorenat spillvatten eller vatten som använts för kylning. Bortledandet av vattnet bedöms därvid enligt VL, medan utsläppet — som definitionsmässigt ej utgör vattenföretag — faller inom ML:s tillämpningsområde.

En tippning av fasta ämnen i vatten kan falla under båda lagstiftningsområdena. Det huvudsakliga syftet med tippningen skall då vara avgörande för gränsdragningen mellan VL och miljöskyddslagstiftningen. Om ett av syftena med en tippning är att åstadkomma en anläggning som kan komma till nyttig användning, exempelvis en vägbank eller en pir, utgör tippningen ett vattenföretag som skall prövas enligt VL. Detta gäller även om det primärt finns en önskan att bli av med de använda massorna. Om massorna är förorenade kommer detta att beaktas vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen och det är också möjligt att meddela föreskrifter till skydd mot förorening. Om syftet med en tippning däremot endast är att bli av med massorna, skall prövning ske enligt ML eller dumpningslagen. Härvid kan beaktas även annan inverkan än förorening.

Ett vanligt förekommande fall är då utsläpp i vatten av muddermassor sker i samband med ett muddringsföretag som utgör vatten-

företag. Upptagningen av massor (muddringsföretaget) skall då prövas enligt VL, medan muddertippningen regelmässigt betraktas som miljöfarlig verksamhet på vilken ML eller dumpningslagen är tillämplig.

Anläggningar för fisk- eller musselodling kräver regelmässigt åtgärder i vatten som utgör vattenföretag. Driften av sådana anläggningar utgör också miljöfarlig verksamhet på vilken ML är tillämplig. Alla anläggningar för odling av fisk kräver tillstånd enligt ML, liksom anläggningar för odling av musslor med en årsproduktion som överstiger 50 ton, se punkt 2.1.19 i bilaga A till miljöskyddsförordningen (1981:574). Tillståndsfrågan prövas i dessa fall av länsstyrelsen. För fisk- och musselodling gäller vidare tillståndsplikt enligt 35 § fiskeriförordningen (1982:126) med fiskeristyrelsen som prövningsmyndighet.

Frågan om gränsdragningen mellan VL och ML har betydelse också för vissa andra typer av anläggningar. Det gäller bl.a. vissa system för utvinning av värmeenergi ur ytvatten. Dessa system kännetecknas av att vattnets värmeenergi tillgodogörs genom olika typer av värmepumpar för uppvärmning av t.ex. bostäder. Sådana anläggningar omfattas av anmälningsskyldighet — enligt närmare bestämmelser i miljöskyddsförordningen — om anläggningen är av viss storlek. Hithörande företag har ansetts utgöra miljöfarlig verksamhet främst på grund av att de är ägnade att orsaka väsentlig ändring av temperaturförhållandena i mark och vatten, s.k. termisk förorening, eller på grund av risken för läckage av miljöfarlig frostskyddsvätska. Anläggningar av detta slag kommer också att i viss utsträckning omfattas av VL. Det är för det första fallet om företaget innefattar utläggning av rör- och slangsystem e.d. i vattenområde för värmeutvinningsändamål. Är systemet slutet, som t.ex. då en värmebärarvätska cirkulerar i rörsystemet, utgör endast själva utförandet av anläggningen ett vattenföretag. I ett öppet system, där vattnet utnyttjas som värmebärare, förekommer dessutom ett kontinuerligt bortledande av ytvatten som i sig utgör vattenföretag enligt förevarande punkt. Återledandet av det avkylda vattnet utgör däremot inte något vattenföretag i VL:s mening.

Om prövning av ett muddringsföretag eller värmepumpsföretag sker enligt VL, finns det emellertid möjligheter att pröva även muddertippningen resp. återledandet av avkylt vatten till ett vattenområde enligt VL. Enligt 13 kap. 16 § första stycket får vattendom-

stolen nämligen pröva även en ansökan som inte enligt uppräkningen i 13 § samma kapitel är att hänföra till ett ansökningsmål. Förutsättningen för att ansökningen skall få tas upp är att motparten inte gör någon invändning mot domstolens behörighet eller, om en sådan invändning görs, vattendomstolen ändå finner att ansökningen har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om ansökan tas upp, räknas målet som vattenmål. Ett tillstånd enligt VL fritar emellertid inte tillståndshavaren från en eventuell tillstånds- eller anmälningsplikt enligt ML eller dumpningslagen.

Frågan om en lämplig prövningsordning för företag, varpå både VL och miljöskyddslagstiftningen f.n. är tillämplig är inte slutligt avgjord. Vid behandlingen av VL-propositionen förutsatte nämligen riksdagen (JoU 1982/83:30 s. 16) att regeringen till riksdagen skulle återkomma med de förslag som befanns nödvändiga för att bl.a. åstadkomma ett enhetligt och rationellt prövningssystem. Miljöskyddsutredningen har lämnat förslag till ett sådant system i delbetänkandet (Ds Jo 1983:1) förorening av mark och grundvatten. Efter remissbehandling bereds detta förslag f.n. i regeringskansliet.

I *punkt 2* behandlas *grundvattenföretag.*

Med grundvatten avses liksom i ÄVL det vatten som finns under markens yta. I ÄVL:s förarbeten har grundvatten beskrivits som "sådant underjordiskt vatten vilket helt fyller hålrummen, även de största, såväl i berggrunden som mellan de lösa jordlagrens bergartsfragment och vars hydrostatiska tryck är större än atmosfärtrycket" (se SOU 1937:35 s. 47). Det vatten som omfattas av markavvattningsåtgärder enligt punkt 4 i förevarande stadgande avser vatten på markens yta och annat vatten i marken än grundvatten. Skillnaden kan åskådliggöras med följande av lagrådet anförda exempel. Om man vill blottlägga en mineraltillgång för gruvdrift genom att avlägsna vatten som finns på ytan eller i marken och som täcker den, är åtgärden hänförlig till markavvattning enligt punkt 4. Pumpar man bort djupare liggande grundvattenförekomster för att skydda en befintlig gruva mot skador, blir nu förevarande punkt rörande grundvatten tillämplig.

Stadgandet avser bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför. Härmed avses bortledande både för tillgodogörande av grundvatten, t.ex. för kommunal eller industriell vattenförsörjning, och för bortskaffande av skadligt grundvatten, som t.ex. kan ha läckt in i en tunnel eller gruva. Bestämmelsen omfattar även

bortledande av vatten ur en grundvattentillgång för att tillgodogöra vattnets värmeenergi. Återledandet av det avkylda vattnet till samma eller en annan grundvattentillgång är däremot inte något vattenföretag i VL:s mening, om inte ändamålet är att öka grundvattenmängden. Då omfattas åtgärden av punkt 3. En skyldighet att återleda vattnet till samma grundvattentillgång torde också kunna föreskrivas såsom villkor enligt 3 kap. 7 § andra stycket eller 9 kap. 1 § tredje stycket för att minska skador av bortledandet. Jfr också vad som under föregående punkt sagts om tillämpning av 13 kap. 16 § första stycket på frågan om återledandet.

Punkt 3 gäller företag för s.k. infiltration och andra åtgärder för att öka vattenmängden i en grundvattentillgång.

Syftet med en infiltration kan vara att öka vattentillgången för en grundvattentäkt eller att återställa stabiliteten i marken inom bebyggda områden med en sjunkande grundvattennivå. Så kan man t.ex. behöva kompensera en grundvattensänkning i samband med ett tunnelbygge. Om syftet är något annat än att öka grundvattenmängden är däremot förevarande punkt inte tillämplig.

En ökning av grundvattenmängden kan åstadkommas genom att ytvatten får infiltrera i marken, vilket oftast sker i särskilda infiltrationsbassänger. Samma effekt kan uppnås genom att vatten direkt pumpas till grundvattenförande lager eller genom att markbeskaffenheten eller avrinningsförhållandena inom ett markområde ändras så att en större del av nederbörden tillförs grunden. Om dessa åtgärder utförs i syfte att öka grundvattenmängden, blir förevarande punkt tillämplig.

Punkt 4 avser markavvattningsföretag (jfr definitionen i 4 § punkt 4).

De angivna åtgärderna motsvarar i sak vad som i ÄVL betecknades torrläggning av mark, dvs. dikning, innefattande avdikning av kärr, mossar och annan vattendränkt mark, samt vattenavledning och invallning. Vattenavledning definierades i 7 kap. 37 § ÄVL bl.a. som sänkning och urtappning av en vattensamling, fördjupning, utvidgning och rätning av ett vattendrag samt vattenreglering för att t.ex. skydda mot översvämning. Med invallning avsågs i 7 kap. 49 § ÄVL anläggande i torrläggningssyfte av vall eller annan byggnad i eller vid ett vattenområde till skydd mot vattnet. Termen torrläggning används inte i VL, eftersom åtgärderna inte syftar till att göra marken helt torr.

Syftet med åtgärderna skall vara att öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål, exempelvis odling, bebyggelse, torvtäkt eller gruvdrift. Det har särskilt angivits att det skall vara fråga om en varaktig förbättring. Det är effekten av åtgärden som skall vara varaktig. Om den eftersträvade verkan av åtgärden är av mera tillfällig karaktär, såsom t.ex. vid hyggesplöjning, är åtgärden alltså inte vattenföretag. Däremot omfattas täckdikning av stadgandet.

Det har särskilt angivits att bortskaffande av avloppsvatten inte utgör vattenföretag. Avloppsvatten definieras i 4 § punkt 5 och har här liksom i övrigt i den nya vattenlagen samma innebörd som i 3 § ML. Trots denna begränsning finns det särskilda bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten i 5 kap. 5–8 §§.

Förevarande punkt är inte heller tillämplig på sådant bortledande av skadligt grundvatten som jag har behandlat vid punkt 2.

Andra stycket. Med vattenföretag avses enligt första stycket huvudsakligen olika åtgärder i vatten. I de fall åtgärderna avser uppförande av anläggningar i vatten har det emellertid också funnits ett behov av att definiera dessa anläggningar, bl.a. för tillämpningen av bestämmelserna om underhåll och tillsyn i 17 resp. 18 kap. En anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag benämns därför i andra stycket som *vattenanläggning.* Härmed avses alltså anläggningar i yt- och grundvatten och även diken för markavvattning. Till en vattenanläggning är också att hänföra därtill hörande manöveranordningar. Dessa behöver inte befinna sig på den plats där det fysiska ingreppet i vattenförhållandena sker. Även pumpanordningar som används för att pumpa upp grundvatten ur en grundvattentillgång omfattas av begreppet.

I *tredje stycket* finns en kompletterande regel om vad som skall förstås med vattenområde i första stycket punkt 1. Avgörande för bestämmande av vattenståndet är vad som med någon sannolikhet kan förutses för framtiden. Det högsta kända vattenståndet, vartill ÄVL hänförde sig, kan i vissa fall ha endast ett historiskt intresse, t.ex. på grund av senare regleringar.

---

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering:* ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag,

2. *vattenöverledning:* vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat,

3. *vattentäkt:* bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,
4. *markavvattning:* åtgärder enligt 3 § första stycket 4,
5. *avloppsvatten:* spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan avvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

Paragrafen innehåller definitioner av vissa typer av vattenföretag som särbehandlas i VL. Dessutom anges i punkt 5 vad som i lagen avses med avloppsvatten.

Det utmärkande för en *vattenreglering* enligt VL är att regleringen vidtas till förmån för ett annat vattenföretag, t.ex. ett kraftverksföretag eller en vattentäkt för en industri. Med denna lydelse av definitionen kommer vissa slag av regleringar att falla utanför denna, nämligen regleringar som inte utförs till förmån för något vattenföretag, utan t.ex. för att säkra vattentillgången för flottning eller för trafik på någon inre vattenväg. Även om sådana regleringar faller utanför vattenregleringsbegreppet, utgör de vattenföretag enligt definitionen i 3 § första stycket punkt 1.

Man brukar beträffande vattenregleringar för kraftändamål dela in sådana i tre typer, nämligen flerårsreglering, årsreglering och korttidsreglering. Med en *flerårsreglering* avser man att spara vatten i ett magasin (en sjö eller annan naturlig vattensamling eller en genom uppdämning av ett vattendrag åstadkommen konstgjord vattenbassäng) under ett vattenrikt år för att ta ut det under senare, vattenfattiga år. *Årsreglering* innebär, att vatten hålls inne i magasinet under vattenrika delar av ett år — framför allt i samband med vårfloden — för att avtappas senare under samma regleringsår, när vattenföringen är otillräcklig. *Korttidsreglering* slutligen sker på det sättet att vatten sparas på sådana tider av veckan eller dygnet — huvudsakligen söndags- och helgdygn resp. nattetid — då kraftverkens belastning är minst för att utnyttjas när kraftbehovet är större och kraften således har ett högre värde.

S.k. *profilreglering,* dvs. avtrappning av ett vattendrag med dammbyggnader för att åstadkomma lämpliga kraftutbyggnadsenheter, är inte att anse som vattenreglering enligt VL.

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering finns i 7 kap.

Vattenöverledning är enligt definitionen i punkt 2 en form av vattenreglering som sker genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat. Åtgärden skall alltså ske till förmån för ett annat vattenföretag, t.ex. ett kraftföretag eller en vattentäkt. Genom definitionen undanröjs den under ÄVL:s giltighetstid rådande tveksamheten om vattenöverledningens rättsliga natur (se rättsfallen NJA 1928 not. A 253, 1942 s. 202 och 1953 s. 535).

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenöverledning finns i 7 kap. I 2 kap. 7 § andra stycket finns bestämmelser om s.k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål.

Definitionen av *vattentäkt* i punkt 3 är motiverad bl.a. av den speciella rådighetsbestämmelsen i 2 kap. 4 § punkt 2 och av de särskilda bestämmelserna om bevattningssamfälligheter i 6 kap. samt bestämmelserna om avgifter i 10 kap. Det har särskilt angivits att förevarande punkt avser både yt- och grundvatten.

Uttrycket vattentäkt avser själva bortledandet av vatten. Det skiljer sig alltså från bestämmelsen i 2 kap. 42 § ÄVL, enligt vilken med grundvattentäkt förstås en anläggning för tillgodogörande av grundvatten.

Den begränsning som ligger i att bortledandet skall ske för vattenförsörjning eller bevattning utesluter bl.a. bortledande av skadligt grundvatten enligt 3 § första stycket punkt 2. Uttrycket vattenförsörjning bör enligt min mening ges en vidsträckt innebörd. Det får sålunda anses vara fråga om en vattentäkt i VL:s mening, när en industri leder bort yt- eller grundvatten för användning som processvatten eller kylvatten. På samma sätt bör bortledande av vatten för värmeutvinning i en värmepump betraktas som en vattentäkt. I vattendomstolspraxis har också ÄVL:s bestämmelser om grundvattentäkt ansetts tillämpliga på bortledande av grundvatten för värmeutvinningsändamål.

Innebörden av begreppet *markavvattning* i punkt 4 anges genom en hänvisning till 3 § första stycket punkt 4. Jag hänvisar till kommentaren till sistnämnda stadgande.

Definitionen av *avloppsvatten* i punkt 5 motsvarar 8 kap. 1 § ÄVL och 3 § ML. I stället för "torrläggning" används dock i överensstämmelse med terminologin i övrigt i VL "avvattning". Definitionen är föranledd av att begreppet avloppsvatten används på flera ställen i VL (se t.ex. 2 kap. 4 § punkt 5, 5 kap. 5 § och 8 kap. 1 § första stycket punkt 5).

2 kap. Rådighet över vatten m. m.

Kapitlet innehåller bestämmelser om rådighet över vatten m.m. I 1 § ställs upp ett krav på sådan rådighet för att man skall få utgöra ett vattenföretag. I 2 § slås den viktiga huvudprincipen fast att det är fastighetsägaren som råder över vattnet på sin fastighet. Sådan rådighet kan också enligt 3–6 §§ tillkomma andra än fastighetsägaren. I 7 § ställs upp ett mera kvalificerat rådighetskrav, s.k. utbyggnadsvitsord, när det gäller att utnyttja en fallsträcka i ett vattendrag för kraftändamål. 8 § ger möjlighet att expropriationsvis få förfoga över annans vattenkraft, och enligt 9 § kan den som råder över en vattentillgång bli skyldig att vid allvarlig vattenbrist avstå vatten för allmänna behov.

Frågan om rådighet över vatten behandlas olika i skilda rättssystem. Man brukar skilja mellan det *offentligrättsliga* och det *privaträttsliga systemet.* I det offentligrättsliga systemet, som bygger på den gamla romerska rätten och som gäller på den europeiska kontinenten (bl.a. i Frankrike, Italien och Västtyskland), räknas alla sjöar och vattendrag av någon betydelse som allmänna. Innebörden härav är att de anses upplåtna till allmänt bruk och att en mera varaktig användning av vattnet förutsätter någon form av upplåtelse från statlig eller kommunal myndighets sida. Strandägarna har dock en viss faktisk förhandsrätt till vattnets utnyttjande. Endast de mindre vattendragen betraktas som privata och därmed underkastade enskild ägande- eller förfoganderätt. På liknande principer bygger dansk lagstiftning. Enligt den nordeuropeiska uppfattningen, som gäller i vårt land, Finland och Norge samt i någon mån England, tillkommer däremot rådigheten över vattnet i sjöar och vattendrag ägarna av enskilda fastigheter, främst strandfastigheterna.

Den privaträttsligt färgade uppfattningen om rätten till vatten är i Sverige uråldrig. Den kommer till klart uttryck redan i Hälsingelagen från förra hälften av 1300-talet. Där återfinner man den välkända föreskriften att "den äger vatten som land äger". Med land lär

därvid ha avsetts stranden. Denna äganderätt torde inte ha hänfört sig enbart till grunden utan har varit en rätt till vattnet och grunden som en enhet vilken bildade sjön eller vattendraget. Hälsingelagens föreskrift kompletterades också med en bestämmelse som medgav att strandägaren fick sälja sin rätt i vattnet. Liknande uppfattning kan spåras i Yngre västgötalagen från senare delen av 1200-talet och återspeglas senare i 1734 års lag.

Den privaträttsligt inriktade uppfattningen av frågan om rådigheten över vattnet kan sägas ha gällt oavbrutet in i våra dagar, låt vara inskränkt genom olika begränsande föreskrifter. Främst genom inflytande från utländsk rätt framställdes på 1600-talet vissa anspråk från statens sida på s.k. regalrätt till vattnet, men dessa strävanden vann aldrig någon större framgång i vårt land. De regalrättsliga tankegångarna har inte desto mindre spelat en viss roll fram till vår tid. Sålunda ansåg HD vid 1900-talets början kronan på regalrättslig grund vara ägare till vattnet i Trollhättefallen i Göta älv (NJA 1900 s. 126 och 1901 s. 419). Genom senare predjudikat (bl.a. NJA 1915 s. 595, Krångedeforsarna i Indalsälven, och NJA 1917 s. 275, Lanforsen i Dalälven) har emellertid generella regalrättsliga anspråk från kronans sida underkänts.

Rådigheten över vattnet är alltså hos oss principiellt knuten till den fastighet där vattnet befinner sig. Av lagbestämmelserna framgår inte om denna rätt till sin natur är äganderätt eller en begränsad sakrätt. Detta närmast terminologiska spörsmål har fullt avsiktligt förbigåtts i lagstiftningen. Anledningen härtill är främst att vattnet i allmänhet befinner sig i rörelse och att det ansetts mindre lämpligt att tala om äganderätt till en vattenström som sådan.

Även när det gäller grundvattentillgångarna gäller i vårt land liksom för övrigt i större delen av Europa det privaträttsligt inriktade systemet. Det är alltså fastighetsägaren som råder över grundvattnet. Relativt få länder i Europa lär sålunda ha förklarat grundvattnet vara allmän egendom, oavsett vem som äger marken. I en undersökning rörande grundvattenlagstiftningen i Europa som utgivits av FAO (Groundwater legislation in Europe, Rom, 1964) har man konstaterat att av 23 länder endast fyra (Israel, Jugoslavien, Rumänien och Turkiet) förklarat grundvattnet som offentlig egendom, medan det i de övriga länderna är markägaren som har rätten att förfoga över grundvattnet.

I förarbetena till VL diskuterades frågan om man borde gå över

till ett mer offentligrättsligt inriktat system (SOU 1977:27 s. 128, prop 1981/82:130 s. 77 och JoU 1982/83:30 s. 19). Jordbruksutskottet gjorde följande principiella uttalande:

"Utskottet delar utredningens och föredragandens uppfattning att man i en ny vattenlag bör behålla den nuvarande grundprincipen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. En övergång till ett mera offentligrättsligt inriktat system skulle stöta på betydande svårigheter av både praktisk och principiell natur. Som i propositionen anförts är det f.ö. — med hänsyn till de kontroll- och styrinstrument som står samhället till buds inom den markpolitiska lagstiftningen — av sekundär betydelse huruvida den grundläggande rådigheten över vattnet bör tillkomma samhället eller den enskilde. Av betydelse för utskottets ställningstagande i detta hänseende är givetvis också de ändringar i det nuvarande systemet som föreliggande lagförslag omfattar och som bl.a. ger möjlighet till en ökad kontroll från samhällets sida över vattentillgångarna och deras utnyttjande. Utskottet vill härvidlag peka på den föreslagna skärpningen av tillåtlighetsbestämmelserna och tillståndsplikten, hänsynstagandet till allmänna intressen, möjligheten att ompröva villkoren för meddelade tillstånd och den förbättrade ordningen för tillsyn över vattenföretagen. — — — I fråga om de grundläggande rådighetsreglerna (2 kap.) kan dessutom noteras att dessa ger vidsträckta möjligheter för andra än fastighetsägaren att förfoga över vattnet för olika slags vattenföretag."

---

1 § För att få utföra ett vattenföretag skall företagaren ha rådighet över vattnet inom det område där företaget skall utföras.

I paragrafen ställs upp det grundläggande kravet på rådighet över det vattenområde där ett vattenföretag skall utföras. I vilka fall sådan rådighet föreligger framgår av 2–7 §§.

Bestämmelsen har karaktären av en legitimationsregel. I de fall tillståndsprövning krävs eller annars begärs, är rådigheten en processförutsättning som prövningsorganet skall beakta självmant. Men också i fråga om andra vattenföretag måste den grundläggande rådigheten föreligga.

Å den andra sidan innebär stadgandet inte en fullständig reglering av behörighetsfrågan. Även om en sökande i och för sig har rådighet

över vattnet, kan han på andra grunder sakna legitimation som sökande. Sålunda tillkommer t.ex. behörighet att ansöka om ett tillstånd till vattenreglering till förmån för ett vattenkraftverk eller om tillstånd till en vattentäkt för en fabriks behov endast den som förfogar över kraftverket respektive fabriken.

Huvudprincipen är liksom enligt ÄVL att man skall ha rådighet inom hela det område där vattenföretaget skall utföras. Så får man i princip inte anlägga bryggor eller verkställa t.ex. utfyllnader som sträcker sig in på någon annans vattenområde, utan i sådana fall krävs en särskild upplåtelse av ägaren till det området. Enligt ett klart motivuttalande av departementschefen är alltså den princip som kom till uttryck i rättsfallet NJA 1922 s. 149 inte längre vägledande.

I enlighet med vad lagrådet särskilt påpekat krävs det inte rådighet inom hela det vattenområde som berörs av en ytvattentäkt. I sådant fall är det tillräckligt att företagaren råder över det begränsade område där intagsledningen läggs ut.

Principen är inte heller i övrigt ovillkorlig. Av 7 § följer att den som har majoriteten, s.k. utbyggnadsvitsord, i en fallsträcka kan ges rätt att förfoga över vattenkraften i hela sträckan. Reglerna i 8 kap. om särskilda tvångsrätter gör det också i vissa fall möjligt för den som endast har rådighet över en del av det vattenområde där företaget skall utföras att ta i anspråk annans vattenområde för företaget.

För tillstånd till ett vattenföretag fordras i allmänhet att sökanden har en till tiden obegränsad rätt till vattnet. Rådigheten måste alltså grundas på äganderätt, en till tiden obegränsad servitutsrätt eller tomträtt. Till skillnad mot vad som var fallet enligt ÄVL skall emellertid även en tidsbegränsad rådighet i och för sig kunna tillerkännas saklegitimerande verkan. Även den som på grund av nyttjanderätt eller någon annan rättighet disponerar över yt- eller grundvatten för viss tid bör alltså kunna ansöka om tillstånd att utföra ett vattenföretag, förutsatt naturligtvis att detta faller inom ramen för upplåtelseavtalet. Det ankommer därefter på tillståndsmyndigheten att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet avgöra om tillstånd kan meddelas trots den begränsade rådigheten och bestämma för vilken tid tillståndet skall gälla. Någon särskild lagreglering av de frågor som hänger samman med en tidsbegränsad rådighet över vattnet har inte ansetts vara påkallad.

I enlighet med vad lagrådet påpekat är det i de fall tillstånd ges till

en nyttjanderättshavare mera angeläget än i andra fall att skadefrågorna klaras av i samband med tillståndsgivningen. Det är också viktigt att tillståndsbesluten utformas på ett sådant sätt att det inte råder ovisshet om tillståndets giltighetstid. Därvid kan olika alternativ tänkas beroende på vad ansökningen innebär. I ett arrendeförhållande torde det normala bli att tillståndet knyts till innehavet av arrenderätten oberoende av personväxlingar, i varje fall när det är fråga om vattenföretag som är till permanent nytta för arrenderättens utövande, t.ex. markavvattningsföretag eller vattentäkter för vattenförsörjnings- eller bevattningsändamål.

I vissa fall framgår det direkt av VL att enbart en nyttjanderätt inte är tillräcklig som legitimationsgrund. För s.k. utbyggnadsvitsord enligt 7 § i detta kapitel krävs äganderätt eller annan rättighet som inte är begränsad till tiden. Sådan nyttjanderätt som avses i 35 § JP kan dock åberopas. Av 5 kap. 4 § och 7 kap. 1 § framgår också att en nyttjanderättshavare inte kan vara delägare i en markavvattningssamfällighet eller en vattenregleringssamfällighet för kraftändamål. Mark som inlösts för vattenrättsliga samfälligheter är endast samfälld för fastigheter, se 5 kap. 2 § tredje stycket, 6 kap. 5 § andra stycket samt 7 kap. 2 § tredje stycket, 5 § andra stycket och 7 § punkt 1.

För broar och andra vattenföretag för allmän väg innebär regleringen i VL en nyordning. I 4 § punkt 4 i förevarande kapitel har nämligen tagits in en bestämmelse som innebär att den som vill utföra ett vattenföretag som behövs för allmän väg har den erforderliga rådigheten över vattnet. Med denna ordning kan alltså den för ett vägföretag ofta helt dominerande frågan om ett brobygge prövas, innan alltför mycket arbete och kostnader lagts ned på att skaffa vägrätt eller förvärva rådighet över vattnet på annat sätt.

När det däremot gäller vattenföretag för enskilda vägar skall det föreligga beslut om upplåtelse av rätt att bygga väg enligt lagen om enskilda vägar eller AL (jfr NJA 1970 s. 299 och SvJT 1977 s. 198). Den koncession som meddelas av regeringen för järnvägar, spårvägar och tunnelbanor för allmän trafik medför däremot inte att sådan rådighet som avses i nu förevarande paragraf uppkommer. Om det krävs att annans vattenområde tas i anspråk för sådana företag får den tillskapas genom expropriation (jfr 2 kap. 2 § ExL). En annan sak är att koncessionen beaktas vid tillåtlighetsprövningen enligt VL (se 3 kap. 6 § punkt 2).

För ett vattenföretag som skall utföras inom allmänt vattenområde fordras särskilt medgivande av staten (jfr också lagen, 1966:314, om kontinentalsockeln).

---

2 § Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om fastighetsägarens rådighet över vattnet. I utredningsförslaget och lagrådsremissen användes i lagtexten uttrycken "vattenrätt" som en sammanfattande benämning på de befogenheter som rymdes i rådighetsbegreppet samt "vattenrättshavare" som beteckning för den som innehade denna vattenrätt. På förslag av lagrådet har dessa uttryck emellertid utmönstrats i lagtexten, eftersom användandet av dem felaktigt kan föra tanken till någon form av särskild rättighet vid sidan av servitutsrätt och nyttjanderätt (se prop. 1982/83:130 s. 79, 268 och 388).

Med uttrycket "råder över" i *första meningen* avses såväl rätt att tillgodogöra sig vattnet och vidta olika åtgärder i detta i nyttigt syfte som rätt att ta bort eller minska de skadliga verkningar som vattnet kan medföra. ÄVL:s skillnad mellan ytvatten ("råda över") och grundvatten ("tillgodogöra sig") har alltså inte bibehållits. Enligt VL är även bortledande av skadligt grundvatten ett vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 2.

I paragrafen regleras inte särskilt frågan om rådighet över allmänna vattenområden. Sådana områden omfattas inte av fastighetsindelningen. Rådigheten över vattnet inom allmänna vattenområden anses dock tillkomma staten utan uttryckligt stöd av lag (se prop. 1966:114 s. 48).

I *andra meningen* erinras om att rätten att råda över en fastighets vatten kan tillkomma andra än fastighetsägaren.

Vatten behandlas som fast egendom. Detta följer av 1 kap. 1 § JB. Med "jord" i nämnda § avses även vattentäckta områden. I fråga om överlåtelse eller upplåtelse av vatten gäller alltså JB. Härav följer bl.a. att en överlåtelse av vattnet utan samband med grunden inte är giltig. Däremot kan fastighetsägaren upplåta sin rätt eller viss del av den genom ett servituts- eller nyttjanderättsavtal. I

kommentaren till 1 § har jag behandlat frågan om möjligheten för en nyttjanderättshavare att utverka vattenrättsliga tillstånd.

Vid sidan av frivilliga upplåtelser kan rådigheten över vattnet tvångsvis överföras till någon annan än fastighetsägaren med stöd av särskilda lagbestämmelser. I förevarande kapitel finns bestämmelser av sådan innebörd i 7 och 8 §§. Bestämmelser om tvångsrätt finns också i exempelvis ExL, AL, ledningsrättslagen och väglagen.

Särskild rätt till en fastighets vattenområde eller grundvatten kan också skapas genom fastighetsbildningsservitut enligt 7 kap. FBL. Ett sådant servitut avser den grundläggande rådigheten och omfattas därför inte av de särskilda bestämmelserna i 7 kap. 2 § andra stycket FBL, som endast avser tvångsservitut som kan skapas enligt VL. Jag återkommer vid kommentaren till 8 kap. 1 § VL till frågan om förhållandet mellan vattenrättsliga tvångsservitut och servitutsåtgärder enligt FBL.

Den som har rådigheten över vatten kan av olika skäl tvingas att tåla inskränkningar i sin rådighet. Han kan till följd av någon annans vattenföretag, vartill tillstånd meddelas enligt VL, drabbas av förlust av vatten eller fallhöjd eller andra inskränkningar. Även i annan lagstiftning än VL finns bestämmelser som kan medföra inskränkningar i rådigheten, exempelvis naturvårdslagen och BL.

Den omständigheten att fastighetsägaren råder över vattnet innebär inte att han fritt får förfoga över det. Han får inte i vidare mån än VL och annan lagstiftning tillåter göra intrång i annans enskilda rätt eller skada allmänna intressen. Han får alltså inte, om det inte framgår av lag, åstadkomma skador för andra genom åtgärder som har verkningar utanför hans eget vattenområde och inte heller skada annan som inom området har särskilda rättigheter. Sådana rättigheter kan vara grundade på exempelvis dom, avtal eller lantmäteriförrättning. Även rätt till fiske kan ofta tillkomma annan än ägaren till grunden.

Vattenområdets ägare kan också få finna sig i att området används av andra till tvätt, vattenhämtning och vattning av kreatur enligt gammal sedvänja eller till bad och båtfart enligt allemansrätten.

---

3 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

Paragrafen innebär en avvikelse från huvudregeln i 2 § endast i fråga om vattnet men däremot inte i fråga om fördelningen av själva vattenområdet som sådant. Bestämmelsen motiveras av att det i praktiken kan vara svårt att fördela en vattenkvantitet mellan olika fastigheter på grund av olika strömningshastigheter, djupförhållanden och strandlinjeformer. Bestämmelsen har särskild betydelse när det gäller utbyggnaden av vattenkraft, som beräknas efter vattenmängd och fallhöjd (se 7 § i detta kapitel).

---

4 § Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

har för ändamålet rådighet som anges i 1 §.

Enligt paragrafen har den rådighet som enligt 1 § krävs för utförande av vattenföretag och som enligt 2 § i princip tillkommer fastighetsägaren tillagts också andra än fastighetsägaren när det är fråga om vissa slags vattenföretag.

Det bör påpekas att den omständigheten att den som med stöd av förevarande stadgande har befogenhet att förfoga över vattnet på annans fastighet för ett vattenföretag inte medför att han är befriad från skyldigheten att söka tillstånd till företaget, om sådan skyldighet följer av 4 kap. Särskild tvångsrätt för att utföra åtgärder som behövs för ifrågavarande företag kan, utom vad avser företag för allmän väg, medges enligt 8 kap. 1 §.

Punkt 1. Vattenreglering definieras i 1 kap. 4 §. Åtgärden skall alltså utföras till förmån för ett annat vattenföretag. Till en reglering för t.ex. naturvårdsändamål kan dock motsvarande rådighet föreligga enligt 5 § första stycket punkt 1 för där angivna rättssubjekt.

Kravet på rådighet är i det nu avsedda fallet uppfyllt om företagaren har rådighet över vattnet på det ställe där vattnet skall komma till nyttig användning, t.ex. för kraftändamål eller vattenförsörjning. I fråga om en vanlig vattenreglering överensstämmer detta med tidigare gällande rätt. Den som t.ex. äger ett strömfall i den nedre delen av en älv har rätt att till förmån för ett vattenkraftverk i

detta strömfall söka reglering av älvens källsjöar många mil högre upp i älven.

På samma sätt behandlas en vattenöverledning, som enligt definitionen i 1 kap. 4 § är en form av vattenreglering. Företagaren behöver alltså inte ha någon rådighet över vattnet vid överledningspunkten. Stadgandet gäller oberoende av vilket ändamål som skall tillgodoses genom överledningen. Denna kan avse kommunal eller industriell vattenförsörjning eller kraftändamål. I sistnämnda fall kan det dock i vissa situationer bli fråga om ett mera kvalificerat rådighetskrav. I 7 § andra stycket ställs nämligen upp krav på s.k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål, när överledningen är en teknisk och ekonomisk förutsättning för tillkomsten av kraftanläggningen. Detta kan medföra att en företagare för att få den majoritet i vattenkraft som behövs måste ha fallhöjd även i det vattendrag från vilket vatten överleds. Något principiellt krav på fallhöjd i detta vattendrag finns emellertid inte heller i detta fall, eftersom ett omfattande fallhöjdsinnehav i huvudvattendraget kan vara tillräckligt för utbyggnadsvitsord.

Punkt 2 innebär nyheter i förhållande till ÄVL.

Den som vill utföra en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning har alltså i lagen tillagts den grundläggande rådigheten härför. Han behöver således inte genom något avtal med fastighetsägaren eller genom någon fastighetsbildningsåtgärd eller, såvitt avser allmän vattenförsörjning, expropriationsvis (se 2 kap. 3 § ExL) utverka sådan rådighet.

Rådigheten tillkommer även nyttjanderättshavare, t.ex. en jordbruksarrendator som vill bevattna arrendestället.

Även om tanken bakom rådighetsstadgandet beträffande bevattning var att främja jordbruksbevattningen, gäller det vattentäkter för all slags bevattning, t.ex. bevattning av handelsträdgårdar och timmerupplag.

I enlighet med vad jag har anfört vid 1 kap. 4 § bör under begreppet vattentäkt för allmän vattenförsörjning falla bortledande av vatten, förutom för exempelvis kommunal dricksvattenförsörjning, även för värmeutvinning i kommunala värmepumpar.

Punkt 3 innehåller den redan tidigare gällande grundsatsen att den som vill utföra ett markavvattningsföretag, t.ex. en vattenavledning eller en reglering för översvämningsskydd, har den erforderliga rådigheten härför.

Enligt *punkt 4* tillkommer rådigheten också den som företräder vissa allmänna samfärdselintressen. Bland dessa intressen har, som jag redan har nämnt vid 1 § i detta kapitel, tagits upp vattenföretag för allmän väg. Stadgandet gäller i fråga om hamnar endast allmänna sådana. För anläggande av t.ex. en småbåtshamn måste man alltså på annan grund förfoga över vattenområdet.

Slutligen tillkommer enligt *punkt 5* rådigheten den som vill utföra ett vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten. Avloppsvatten definieras i 1 kap. 4 § punkt 5. Exempel på sådana vattenföretag är anläggande i vatten av utsläppstuber för avloppsvatten och reglering för att späda ut vattnet i en recipient.

---

5 § Rådighet som anges i 1 § tillkommer

1. staten, kommuner och vattenförbund för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket,

2. förvaltare som avses i 82a § lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden.

Den som är beroende av att vattenförhållandena består har också sådan rådighet för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Även enligt denna pragraf har den rådighet som enligt 1 § krävs för utförande av vattenföretag tillagts vissa andra rättssubjekt än fastighetsägaren. Det gäller främst företrädare för allmänna intressen som vill utföra allmännyttiga vattenföretag. Motsvarigheter fanns i ÄVL.

Första stycket. I begreppet "allmän miljövårdssynpunkt" inbegrips såväl naturvårds- som miljöskyddsintressena. Stadgandet gäller alla slags vattenföretag för angivna ändamål. Genom stadgandet är det således möjligt för angivna företrädare för allmänna intressen att t.ex. återställa en i markavvattningssyfte sänkt sjö i dess tidigare skick. Även underhållsåtgärder och annan miljövårdsfrämjande verksamhet omfattas.

Exempel på vattenföretag som främjar fisket är anordnande av nya fiskvägar, t.ex. anläggande av laxtrappor och ålyngelledare, utvidgningar och förbättringar av befintliga fiskvägar, anordnande av nya lekplatser för fisk och anläggande av fiskodlingar. För ända-

målet får naturligtvis erforderligt vatten tas i anspråk. Även anordningar för insamling av ålyngel och lekmogna laxfiskar för transport och utsättande högre upp i ett vattendrag omfattas av stadgandet.

Det krävs inte att något fiske eller ens någon fisk tidigare har förekommit i vattenområdet, utan det är tillräckligt att det kan antas att det efter åtgärden kan uppkomma ett fiske där.

Stadgandet avser fiskefrämjande åtgärder inte bara som enligt ÄVL i rinnande vatten utan även i andra vattenområden. Åtgärderna kan avse annan fisk än den egentliga vandringfisken, dvs. främst ål och vissa laxfiskar (se även 3 kap. 11 §).

Den rätt som enligt punkt 2 tillkommer flottledsförvaltare gäller endast återställningsåtgärder i en avlyst flottled. Förvaltaren kommer att fungera endast en begränsad tid. För skador som till följd av återställningsåtgärder uppkommer efter hans mandattid, kan ersättning inte utkrävas. Det är därför angeläget att förvaltaren inte vidtar några mera vittgående åtgärder. Beräknas åtgärderna få framtida skadeverkningar, bör i stället staten eller kommunen utföra dessa med stöd av punkt 1.

VL innehåller i motsats till ÄVL inte några särskilda tillåtlighetsregler för sådana vattenföretag som avses i förevarande stadgande. Dessa företag har dock särskilt beaktats vid utformningen av bestämmelsen i 3 kap. 4 § om den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen av vattenföretag.

Särskild tvångsrätt för att utföra företag som avses i förevarande stadgande kan medges enligt 8 kap. 1 §.

Enligt *andra stycket* har den grundläggande rådigheten tillagts den som vill utföra rensningar och liknande åtgärder. Förutsättningen är att han är beroende av att vattenförhållandena består, t.ex. för möjliggörande av fortsatt båtfart.

Såvitt avser rensningar för bibehållande av vattnets djup eller läge innebär stadgandet inte någon ändring i förhållande till ÄVL. De rensningsarbeten som omfattas av stadgandet är sådana som inte avses förändra de rådande förhållandena i ett vattenområde. Om en förändring genom uppgrundning eller dylikt har inträtt och erhållit en mera bestående karaktär i ett vattendrag, räknas ett återställande av förhållandena inte som en rensning enligt stadgandet, utan då fordras en rådighet på annan grund för arbetena.

Stadgandet är också tillämpligt på åtgärder som innebär återställande av vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller på något

annat sätt har förändrat sitt lopp. Därmed avses genomgripande förändringar i naturförhållandena, såsom uppgrundning av vattendragets fåra eller genomskärning av strandvallarna. Förutsättningen är dock att återställandet sker "omedelbart". Kravet anses uppfyllt, om återställningsarbetet påbörjas så snart det med hänsyn till årstid och väderlek är möjligt och därefter fullföljs utan onödigt dröjsmål.

I 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 § finns ytterligare särregler om åtgärder som avses i förevarande stycke.

---

6 § Den som äger strand vid annans vattenområde har rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

Till skillnad mot ÄVL innehåller förevarande paragraf ett krav att vattenbyggnaden skall vara avsedd för fastighetens behov. Paragrafen ger alltså inte strandägaren rätt att t.ex. uppföra en brygga för uthyrning av båtplatser till utomstående.

I paragrafen regleras inte frågan om antalet byggnader som strandägaren får uppföra (jfr LU 1975:7 och 1975/76:10). Denna fråga får bedömas med hänsyn till fastighetens behov samt arten av det intrång som byggnaderna orsakar för vattenområdets ägare.

Av rättsfallet NJA 1982 s. 653 framgår att strandägarens rätt att disponera över vattenområdet i princip inte går utöver vad en äganderätt till vattenområdet utanför stranden, bestämd enligt vanliga gränsdragningsnormer, skulle ha medfört för strandägaren. Vattenbyggnaden får alltså inte med stöd av nu förevarande stadgande förläggas så att den också sträcker sig in på ett vattenområde som hör till en annan fastighet än den som gränsar till stranden.

I *andra stycket* erinras om 1 kap. 6 § JB. I vissa fall kan det nämligen inträffa att en fastighet genom landhöjningen blir skild från angränsande vattenområde. Enligt nämnda stadgande i JB har då fastighetsägaren rätt att använda strandområdet. Förutsättningen är dock att området är av ringa omfattning och att ägaren inte lider skada eller olägenhet av betydelse. Fastighetsägaren har också samma rättigheter att anlägga brygga osv. i vattenområdet vid stranden som enligt första stycket av nu förevarande paragraf tillkommer strandägaren.

Paragrafen befriar inte den som vill utföra en anläggning från skyldigheten att söka tillstånd enligt denna lag, om sådan skyldighet följer av 4 kap. Det kan också föreligga tillståndsplikt enligt t.ex. naturvårdslagen.

---

7 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andel i sådan samfällighet som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970:988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

I pararagrafen ställs upp krav på s.k. *utbyggnadsvitsord* för tillgodogörande av annans vattenkraft, vilket innebär att den grundläggande rådigheten skall vara av ett mera kvalificerat slag.

Första stycket är tillämpligt på hela den för utbyggnad avsedda fallsträckan i ett vattendrag antingen sträckan består av ett eller flera fall och oavsett om den helt eller delvis är samfälld egendom. Det har utan något särskilt stadgande ansetts följa av de faktiska förhållandena att majoriteten i kraft skall beräknas på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd. Då vattenföringen i ett falls olika delar normalt är lika och då enligt 3 § i detta kapitel vardera sidans ägare råder över en lika stor andel i vattnet, kommer majoriteten i regel att beräknas efter fallhöjden. Något krav på att falldelarnas gemensamma tillgodogörande skall innebära en väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel, vilket tidigare fanns i ÄVL, ställs inte upp. Anledningen härtill är att alternativet — en separat utbyggnad av olika falldelar — ansetts sakna aktualitet.

För bedömningen av frågan om utbyggnadssökanden har majoriteten i vattenkraft gäller följande.

Eftersom förhållandena skall regleras på ett för framtiden bestående sätt får sökanden inte tillgodoräkna sig tidsbegränsade rättighetsupplåtelser. Sökanden får alltså endast tillgodoräkna sig vad som innehas med äganderätt eller på grund av servitut som gäller för all framtid. Avtal om upplåtelse av annan nyttjanderätt än tomträtt

är enligt 7 kap. 5 § JB i princip inte bindande längre än femtio år och får följaktligen inte ligga till grund för utbyggnadsvitsord. Däremot skall tomträtt jämställas med äganderätt vid beräkning av utbyggnadsvitsord.

I fråga om andel i samfällt strömfall får sökanden tillgodoräkna sig andel som han förfogar över på grund av äganderätt eller servitutsrätt som gäller för all framtid. Enligt 7 kap. 9 § JB får upplåtelser av servitut eller nyttjanderätt i fastighets andel i mark inte sakrättslig verkan och får alltså inte beaktas för utbyggnadsvitsord. Sådana upplåtelser som skett före JB:s ikraftträdande kan emellertid åtnjuta sakrättsligt skydd enligt 35 § JP och de kan då få tillgodoräknas. Sådana upplåtelser har förekommit i mycket stor utsträckning.

Vattenområde som utgör gemensam ägovidd för två eller flera fastigheter utgör inte samfällt strömfall i vedertagen mening. Sökanden får dock tillgodoräkna sig varje innehav av andel i vattenområde som hör till flera fastigheter gemensamt genom hänvisningen i stadgandet till vad som enligt 1 kap. 3 § FBL utgör samfällighet.

Om ett strömfall utan att vara samfällt ägs av flera personer, t.ex. tillhör en fastighet med flera ägare, kan en sökande inte få för utbyggnadsvitsord tillgodoräkna sig egen andel eller upplåtelse i servitutsform från andel i samägd fastighet.

Om en äldre vattenkraftanläggning skall uppgå i en ny anläggning, bör sökanden för utbyggnadsvitsord till den nya anläggningen kunna få tillgodoräkna sig den vattenkraft som med stöd av nu förevarande stadgande eller dess motsvarighet i 2 kap. 5 § ÄVL tagits i anspråk för den äldre anläggningen om denna ägs av honom. Den gamla anläggningen bör alltså i denna situation betraktas som ett helt, oavsett om vattenkraften tillgodogörs på grund av äganderätt, avtalsservitut eller medgivande enligt nu förevarande stadgande eller dess motsvarighet i 2 kap. 5 § ÄVL.

Om fastighet som har enskild äganderätt till fallhöjd är sämjedelad, bör innehavet av sämjelotten kunna åberopas under förutsättning att legalisering av sämjedelningen kan ske enligt lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering. Detsamma gäller arealöverlåtelse och annan privat jorddelning som kan legaliseras enligt nämnda lag.

Är fallsträckan genom ägogräns i strömriktningen i sin helhet uppdelad på olika ägare med lika lott i vattnet, kan initiativrätten till

utbyggnad inte fördelas enligt majoritetsprincipen. Eftersom någon motsvarighet i VL inte finns till det speciella inbjudningsförfarandet för sådana fall som fanns i 2 kap. 6 § ÄVL före den 1 juli 1974, får majoriteten i nu angivna fall uppnås genom köp, servitutsavtal eller fastighetsbildningsåtgärder.

Andra stycket behandlar frågan om utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål. Sådant vitsord måste föreligga i de fall då det är fråga om tillgodogörande av vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för tillkomsten av ett kraftverk.

Om det däremot är fråga om ett kraftverk, vars tillkomst är oberoende av en överledning utan denna endast innebär en ökning av kraftproduktionen och betraktas som ett fullständigande av kraftverket, behövs inte något särskilt vitsord. Då räcker det med att man har den grundläggande rådigheten över vattnet som krävs enligt 1 § i detta kapitel och att man uppfyller övriga förutsättningar som ställs upp i lagen för utförande av vattenföretag, bl.a. reglerna i 3 kap. Detta torde vara det normala fallet vid överledning till förmån för redan utbyggda kraftverk men kan också komma i fråga vid nyutbyggnad av kraftverk.

Med en nyanläggning av ett kraftverk skall jämställas bl.a. den situationen att man i ett befintligt kraftverk måste installera ett nytt aggregat för att kunna tillgodogöra överlett vatten. Här krävs alltså utbyggnadsvitsord.

Majoriteten i kraft skall beräknas på samma sätt som enligt första stycket, alltså på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd. Då vattenkraften i olika vattendrag skall tillgodogöras gemensamt, måste vattenmängden i varje gren fastställas för att vattenkraften per fallmeter på olika platser i fallsträckan skall kunna beaktas.

Vid gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i olika vattendrag skall den för utbyggnadsvitsord behövliga majoriteten i kraft beräknas på den sammanlagda vattenkraften. En följd härav är att en företagare med ett omfattande fallhöjdsinnehav i ett av vattendragen kan bli berättigad att tillgodogöra sig vattenkraften i ett annat vattendrag där han helt saknar fallhöjd.

Det bör observeras att denna paragraf endast anger förutsättningarna för ianspråktagande av annans vattenkraft. Rätt till sådant ianspråktagande kan inte beviljas självständigt utan endast i sam-

band med tillstånd till utbyggnad av fallsträckan för kraftändamål. Eftersom kraftverksföretag regelmässigt medför skador på andras egendom också genom inverkan på vattenförhållandena, måste lagens övriga förutsättningar, bl.a. reglerna i 3 kap., också vara uppfyllda för att tillstånd skall kunna meddelas till kraftverket. Lämnas inte något tillstånd, förfaller frågan om rätt att ta annans strömfall i anspråk.

---

8 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vattenkraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

Paragrafen ger möjlighet till expropriation av ett strömfall eller särskild rätt till ett strömfall när detta behövs för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt. Regler av denna innebörd infördes 1945 i ÄVL och ändrades 1948 (se prop. 1945:44 och 1948:245). Syftet bakom regleringen är huvudsakligen att motverka spekulation i vattenkraft.

Expropriation kan ske av såväl minoritets- som majoritetsandelar i strömfallet och kan avse både bebyggda och obebyggda strömfall. Expropriation kan ske såväl när en utbyggnad av strömfallet är nära förestående som långt innan en sådan utbyggnad är aktuell. Vattenkraft som tillhör staten får dock inte exproprieras.

Expropriationsrättens innebörd enligt *första stycket* är att strömfallet eller särskild rätt till detta avstås med äganderätt eller upplåts med servitutsrätt.

Enligt *andra stycket* skall sökanden inom tid som regeringen bestämmer hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning. En sådan ansökan handläggs som ansökningsmål, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 1.

Regeringen kan enligt *fjärde stycket* ställa upp sådana villkor som behövs för att ett vattendrag skall kunna utnyttjas på ett rationellt sätt eller för att ett strömfall som tas i anspråk skall på ett lämpligt sätt fylla sin uppgift för kraftförsörjningen. Bestämmelsen ger däremot inte rätt att ställa upp fiskaliska villkor eller föreskrifter om priset på den producerade kraften (se prop. 1945:44 s. 60).

Några särskilda bestämmelser om förfarandet hos regeringen finns inte i VL. Ansökningar enligt första och tredje styckena ges in till jordbruksdepartementet. En särskild kostnadsbestämmelse finns dock i 20 kap. 10 §.

---

9 § Den som utövar ett vattenföretag eller råder över en vattentillgång enligt 2 § är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov.

Den som avstår vatten enligt första stycket är berättigad till skälig ersättning för den skada han härigenom lider.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga företagaren eller rådighetshavaren att iaktta sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

Första stycket innebär att den som råder över vatten kan bli skyldig att tåla att hans vattentillgång avstås för ett allmänt behov. Denna skyldighet gäller även om han själv har tillstånd till ett vattenföretag, t.ex. en vattentäkt. Bestämmelsen innebär också skyldighet för den som har rätt till vattenreglering att tåla att vatten tappas eller innehålls för att säkerställa ett allmänt vattenbehov.

Den som råder över vatten kan däremot inte åläggas att leverera vatten (jfr. prop. 1939:9 s. 61).

Avsikten med bestämmelsen är i första hand att tillfälligt säkerställa den allmänna vattenförsörjningen i en katastrofliknande situation. En begränsning till vattenförsörjning för viss ort har inte ansetts lämplig med tanke på att bestämmelsen också avser ytvattentäkter, som kan tillgodose vattenbehovet för ett flertal orter.

Även andra allmänna ändamål än vattenförsörjningen kan tillgodoses. Bestämmelsen skall alltså kunna tillämpas när det vid hotande missväxt behövs vatten för att tillgodose jordbrukets behov av bevattning. Vid en tillfällig grundvattensänkning skall bestämmelsen också kunna användas om det är angeläget att till skydd för

bebyggelse bibehålla grundvattennivån på viss höjd. Däremot bör det endast i undantagsfall komma i fråga att tillämpa bestämmelsen vid hotande brist på elenergi. Med dagens distributionsnät torde en lokalt begränsad bristsituation knappast kunna uppstå.

Med torka kan jämställas andra exceptionella naturhändelser, såsom en långvarig eller sträng vinter.

Andra stycket innehåller en ersättningsregel, som innebär att skälig ersättning skall utgå till den som lider skada till följd av avståendet av vatten.

Om parterna inte kan enas om ersättning, får frågan prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 4).

Länsstyrelsens beslut enligt *tredje stycket* får överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 5. Om förordnande enligt andra meningen meddelats, får kammarrätten besluta om s.k. inhibition, se 28 § förvaltningsprocesslagen (1971: 291).

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Bestämmelserna i detta kapitel anger hur avvägningen skall ske mellan intresset av att genomföra ett vattenföretag och de intressen som lider intrång om företaget genomförs.

Ett av huvudsyftena med VL har varit att möjliggöra en samlad bedömning av vattenföretagens lämplighet så att dessa inpassas i samhällsplaneringen i stort. Mot ÄVL:s tillåtlighetsregler anmärktes att dessa var alltför strikt uppbyggda och ägnade att hindra en helhetsbedömning av vattenföretagen. För att medge en sådan helhetsbedömning har tillåtlighetsreglerna i detta kapitel getts en mer generell avfattning än i ÄVL. Denna avfattning, som medfört att reglerna är mer flexibla men också — som lagrådet påpekade — saknar konkretion, sammanhänger även med att reglerna i princip gäller alla slag av vattenföretag, från anläggandet av små bryggor till stora vattenregleringar. I anslutning till bestämmelserna har dock i propositionen gjorts vissa vägledande motivuttalanden, och man har där också, särskilt när det gäller skyddet av allmänna intressen, hänvisat till hittillsvarande praxis i vattenmål.

Kapitlet innehåller bestämmelser om vattenföretags tillåtlighet (1–4 §§), tillåtlighetsprövningens omfattning (5 och 6 §§), omfattningen av och sättet för utförande av vattenföretag i allmänhet (7 §), utformningen av vattenföretag i vissa fall (8–10 §§), företagarens skyldigheter att utföra åtgärder m.m. till skydd för fisket (11 §) samt undantag från tillämpning av tillåtlighetsbestämmelserna vid utrivning (12 §).

Bestämmelserna i förevarande kapitel gäller som nämnts för alla typer av vattenföretag. För de samfälligheter som kan bildas enligt VL finns sedan vissa särskilda bestämmelser i 5–7 kap.

Bestämmelserna kommer av naturliga skäl oftast att aktualiseras i samband med tillståndsprövningen av vattenföretag. De gäller dock oavsett om ett vattenföretag tillståndsprövas eller inte, om inte annat framgår av bestämmelsens utformning, såsom i 3 § första stycket andra meningen, 5, 8 och 10 §§ (jfr NJA 1979 s. 593).

1 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

Avsikten med paragrafen är att så långt möjligt söka förhindra olämpliga eller felaktiga lokaliseringar av vattenföretag. Det har ansetts vara en brist i ÄVL att lagen inte medgett att vattendomstolen tagit ställning till ett företags lokalisering i andra fall än sådana då ansökningen har lämnat utrymme för bedömningen av alternativa förläggningar, till skillnad mot vad som kan ske enligt ML och lokaliseringsprövningen av vissa industrier enligt 136 a § BL.

Frågan om tillkomsten av ett vattenföretag kräver en allsidig bedömning. Lämpligheten av ett tillämnat vattenföretag måste bedömas med utgångspunkt i behovet att långsiktigt hushålla med landets samlade mark- och vattentillgångar. Detta gäller särskilt vattenföretag av större omfattning eller annars ingripande beskaffenhet. Vissa riktlinjer för en sådan hushållning har ställts upp av statsmakterna inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Sålunda innebär riktlinjerna för vattendrag i norra Svealand och Norrland samt riktlinjerna för de s.k. obrutna fjällområdena att vissa älvar och älvsträckor undantas från fortsatt vattenkraftutbyggnad. Det gäller de outbyggda huvudälvarna Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven samt vissa andra älvar och älvsträckor. Dessa anges i 11 kap. 1 § punkt 4 bland de vattenföretag, vars tillåtlighet alltid skall prövas av regeringen. Beslutade riktlinjer för hushållning med mark och vatten ger även i andra områden utgångspunkter för bedömningen av vattenföretags tillåtlighet. I bedömningen, särskilt av de större vattenföretagen, behöver hänsyn tas även till andra långsiktiga samhällsintressen, såsom energipolitiska, näringspolitiska, arbetsmarknadspolitiska, regionalpolitiska, trafikpolitiska och försvarspolitiska intressen. I de norra delarna av vårt land ger dessutom rennäringen särskilda utgångspunkter för prövningen av ett vattenföretag.

I samband med 1971 års provisoriska reform av ÄVL infördes i lagen uttrycket "allmänna planeringssynpunkter" som en bedömningsgrund för regeringens utvidgade prövningsrätt i sådant hänseende. Detta uttryck används i samma betydelse i nu förevarande paragraf. Till skillnad mot ÄVL skall även andra prövningsmyndigheter enligt VL än regeringen, dvs. vattendomstolarna och deras

överinstanser samt förrättningsmännen, tillämpa denna prövningsgrund. Den skall f.ö. gälla även då någon tillståndsprövning enligt VL inte sker.

I fråga om sådana allmänna planeringssynpunkter som omfattas av vattenföretagens behandling i den fysiska riksplaneringen bör följande beaktas.

Vad först gäller riktlinjerna för utbyggnad av vattenkraft uttalade riksdagen (CU 1982/83: 2 y s. 3, JoU 1982/83:30 s. 31) i anslutning till nu förevarande paragraf att det knappast torde uppstå några principiella tillämpningssvårigheter. Enligt riksdagen fick eventuella oklarheter när det gäller riktlinjernas omfattning lösas genom förslag till riksdagen om precisering av riktlinjerna som sådana.

En sak som enligt min mening kan vara något oklar är emellertid hur man skall behandla käll- och biflöden till de älvar som har undantagits från vattenkraftutbyggnad (jfr. CU 1982/83:2 y s. 5). Innebörden av riktlinjerna torde dock vara att även sådana flöden omfattas av riktlinjerna utom i de fall riktlinjerna endast avser vissa älvsträckor (se bl.a. prop. 1977/78:57 s. 92 och bilaga 3 samt CU 1977/78:9).

Enligt uttalande av civilutskottet torde också vissa åtgärder i angivna vattendrag som hänför sig t.ex. till redan företagen utbyggnad kunna tillåtas (se CU 1982/83:2 y s. 6 med hänvisningar).

Paragrafen innebär emellertid att även övriga riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen faller in under begreppet allmänna planeringssynpunkter som skall kunna vara hinder mot tillstånd till ett vattenföretag. Dessa riktlinjer, bland dem främst de s.k. verksamhetsanknutna, har vid sin tillkomst avsetts bli preciserade i kommunal fysisk planering efter ett samråd där närmast länsstyrelserna har att bevaka att riksintressena hävdats. Dessa riktlinjer kan inte direkt läggas till grund för ett avgörande i tillåtlighetsfrågan utan kräver ytterligare planeringsmässiga bedömningar, vilka kommer att falla på tillståndsmyndigheten.

Uttrycket allmänna planeringssynpunkter syftar emellertid inte endast på de bedömningar inom ramen för den fysiska planeringen som fått uttryck i riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen. Däri innefattas sålunda även andra långsiktiga bedömningar av planeringskaraktär som sålunda läggs på prövningsmyndigheten. Till grund för dessa bedömningar avses ligga även sådana översiktliga markanvändningsplaner som kommunerna upprättar under beteck-

ningar såsom kommunöversikter, markdispositionsplaner och områdesplaner. Sådana planer saknar i motsats till fastställda generalplaner samt stads- och byggnadsplaner, som behandlas i 2 §, direkta rättsverkningar men tillmäts stor betydelse i den praktiska tillämpningen, bl.a. vid prövningen av fastighetsbildningsfrågor enligt FBL, se t.ex. NJA 1978 s. 261 och 1979 s. 543.

Planer och översikter av nu nämnt slag skall alltså kunna tillmätas betydelse vid tillåtlighetsbedömningen. En översiktlig markanvändningsplan som är förankrad i kommunala beslut skall alltså kunna vara vägledande vid bedömningen av frågan om tillkomsten av ett vattenföretag. Självfallet får den betydelse en sådan plan kan tillmätas vid bedömningen bli beroende av hur väl dokumenterat det underlag är som planen bygger på samt hur fylligt och konkret den är utformad. Den vikt som kan tillmätas planen måste också ställas i relation till den inverkan som det tilltänkta vattenföretaget kan tänkas få på utvecklingen i kommunen i stort. När det gäller vattenföretag som på grund av sin karaktär eller storlek kan antas få en betydande verkan för kommunens struktur eller allmänna utveckling, bör en väl genomarbetad översiklig plan med god kommunal förankring kunna beaktas på i huvudsak samma sätt som sådana särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggelse eller annan användning som särskilt regleras i 2 §.

Under uttrycket allmänna planeringssynpunkter faller också sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen, t.ex. försvarspolitiska, energipolitiska och regionalpolitiska synpunkter. Rörande denna fråga pekade lagrådet på att det kan uppkomma svårigheter att avgöra vilka synpunkter som bör beaktas härvidlag, bl.a. när det gäller tidsaspekten. Vad gäller ett av lagrådet anfört exempel med tidsföljden för olika kraftverksprojekt uttalade departementschefen som sin mening att en sökt kraftverksutbyggnad inte kan anses otillåtlig enligt nu förevarande stadgande därför att andra kraftverksutbyggnader inom ramen för en verksamhetsplanering i tiden har lagts före den sökta. Han delade också lagrådets uppfattning att man får anse att några auktoritativa allmänna planeringssynpunkter inte är för handen, när olika sektorers verksamhetsplanering är inbördes motsägande (prop. 1982/83:130 s. 278 och 413).

Det bör i sammanhanget observeras att nu ifrågavarande stadgande endast innefattar sådana planeringssynpunkter som utgör hinder

mot ett vattenföretag. En verksamhetsplanering, som inte innefattar något sådant hinder, beaktas sålunda inte enligt detta lagrum men kan i stället komma i fråga vid tillämpningen av den samhällsekonomiska tillåtlighetsregeln i 4 §.

Nu förevarande paragraf avser alltså de mera långsiktiga bedömningar som skall göras när tillåtligheten av ett vattenföretag skall prövas. Denna tillåtlighetsregel gör det möjligt för prövningsmyndigheten att självmant ta upp lokaliseringsfrågan. Prövningsmyndigheten skall sålunda kunna förklara ett företag otillåtligt med hänvisning till att den valda lokaliseringen är olämplig från allmänna planeringssynpunkter. En grund för avslag skall därvid kunna vara att myndigheten funnit att ändamålet med vattenföretaget kan vinnas på ett från allmän synpunkt bättre sätt genom utnyttjande av ett annat vattenområde än som avses med ansökan. I motiven till stadgandet anförs dock att en sådan möjlighet till alternativ bedömning bör utnyttjas med försiktighet (prop. 1982/83:130 s. 94). Prövningsmyndigheten bör i förekommande fall kunna kräva uppgifter om alternativ lokalisering från företagaren, men det får inte leda till att denna uppgiftsskyldighet sväller ut till ett krav på en fullständig, alternativ projektering. Vid ett ställningstagande av nu ifrågavarande slag måste hänsyn också tas exempelvis till en sådan subjektiv faktor som företagarens möjligheter att skaffa sig förfoganderätten till ett ifrågasatt alternativt vattenområde.

Hindret mot vattenföretag som strider mot allmänna planeringssynpunkter är absolut. Någon motsvarighet till möjligheten enligt ÄVL för regeringen att dispensera från hindret föreligger inte enligt VL. Dispensregeln i 3 § andra stycket avser endast sådana fall då ett vattenföretag inte ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter enligt 1 § eller fastställd plan enligt 2 §.

Av 13 kap. 19 § första stycket punkt 2 framgår att sökanden i ett ansökningsmål vid vattendomstolen har viss utredningsskyldighet när det gäller alternativ lokalisering av företaget.

---

2 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan utgör dock inte hinder mot tillstånd till företaget, om avvikelsen är förenlig med planens syfte.

Gäller eljest, i andra fall än som avses i 16, 18 och 20 §§ natur-

vårdslagen (1964:822), särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

Paragrafen innehåller regler om vattenföretags förhållande till planer med rättsverkningar enligt BL, nämligen fastställd generalplan, stadsplan och byggnadsplan, samt till andra bestämmelser för bebyggande eller markanvändning. Frågor om hänsynstagande till planer utan rättsverkan enligt BL har behandlats under 1 §.

Första stycket. Kravet på planöverensstämmelse omfattar såväl byggnads- och andra anläggningsarbeten som i sig själva utgör vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § som sådana arbeten som utförs för ett vattenföretag. Däremot innefattas inte annan inverkan på vattenförhållandena, t.ex. en överdämning av ett planområde.

Om det endast är fråga om ett ringa intrång i planområdet, kan dock tillstånd till företaget medges med stöd av andra meningen. Sådana avvikelser bör dock endast ske om planmyndigheterna, dvs. kommunen och länsstyrelsen, har tillstyrkt det.

I motiveringen till stadgandet anslöt sig departementschefen till ett uttalande av lagrådet om att den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens bedömning av en anläggnings planenlighet och en medgiven planavvikelse bör stå sig vid en senare prövning av frågan om planenlighet i samband med en byggnadslovsprövning rörande anläggningen (prop. 1981/82:130 s. 278 och 412).

Som regel bör erforderliga avvägningar mellan olika intressen ha gjorts i samband med tillkomsten av en fastställd plan. En plan som förutsätter att ett visst vattenföretag genomförs bör naturligtvis tillmätas betydelse. Det kan emellertid inträffa att något nytt allmänt intresse har tillkommit eller att förhållandena annars har ändrats efter det planen fastställdes. Då kan företaget ändå bli otillåtligt på grund av 3 § i detta kapitel (jfr NJA 1977 s. 768).

Med lagens utgångspunkt att företagaren har rätt att utföra ett vattenföretag, om inte något i lagen stadgat hinder föreligger mot detta, är det däremot inte möjligt att vägra tillstånd under hänvisning enbart till att gällande plan, som medger företaget, inte kan anses visa de aktuella markanvändningsintressena.

VL innehåller inte några bestämmelser om hur man skall förfara vid prövningen av sådana företag som visserligen strider mot en gällande, fastställd plan men som enligt såväl planmyndigheterna

som det vattenrättsliga prövningsorganet i alla fall bör komma till stånd. Det är då alltså inte fråga om endast en mindre planavvikelse. Ett strikt vidhållande av kravet på planöverensstämmelse kan få opraktiska konsekvenser i sådana fall. En plan kan vara föråldrad eller på annat sätt mindre väl anpassad till den utveckling som har gjort det ifrågasatta företaget behövligt. Genomförandet av en planändring, som skulle tillåta det planerade vattenföretaget, innebär inte sällan en tidsödande och kostsam procedur. Avsevärda olägenheter skulle kunna uppstå för genomförandet av ett angeläget vattenföretag, om en planändring måste inväntas innan tillståndsfrågan avgörs. Enligt FBL och AL ges i sådana fall möjligheter att medge undantag från planhindret. För VL:s del har departementschefen i stället rekommenderat att prövningsmyndigheten, i enlighet med den praxis som har utvecklats under ÄVL, meddelar ett villkorat tillstånd, dvs. föreskriver att tillståndet skall gälla endast under förutsättning att planändring sker (prop. 1981/82:130 s. 97 och 413).

Enligt 8 § VP gäller vad som i förevarande stycke stadgas om byggnadsplan också avstyckningsplan.

Andra stycket innebär att hänsyn skall tas även till andra bestämmelser för mark- och vattenområdens bebyggande vid utförande av vattenföretag. I motsats till första stycket är stadgandet inte inskränkt till byggnads- och andra anläggningsarbeten utan gäller vattenföretaget som sådant.

Exempel på bestämmelser som avses med stadgandet är regionplan, utomplansbestämmelser och föreskrifter enligt naturvårdslagen. Även byggnadsförbud som meddelas med stöd av BL i avvaktan på planläggning innefattas härunder.

Vad särskilt angår förhållandet till föreskrifter enligt naturvårdslagen gäller följande.

Med särskilda föreskrifter avses även de direkta lagbestämmelserna i naturvårdslagen och inte bara de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. I vissa fall ersätter prövningen enligt VL prövningen enligt naturvårdslagen.

Att utföra ett vattenföretag inom en nationalpark torde så gott som alltid strida mot syftet med parkens tillkomst. Samtycke till intrånget måste i så fall inhämtas av riksdagen.

Vid prövningen enligt VL av vattenföretag som skall utföras inom naturreservat skall tillses att vattenföretaget utförs så att syftet med naturreservatföreskrifterna inte motverkas. Om vattenföretaget

motverkar syftet med reservatföreskrifterna krävs det att undantag meddelas eller att beslutet om reservat helt eller delvis upphävs vid en prövning enligt 12 § naturvårdslagen. I denna situation kan, i enlighet med vad tidigare har anförts i fråga om vattenföretag som strider mot plan, tillståndet enligt VL meddelas under förutsättning att hindret undanröjs.

Numera gäller enligt 15 § naturvårdslagen ett s.k. generellt strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Innebörden av strandskyddet är enligt lagens 16 § att byggnadsåtgärder och andra förfaranden som inskränker allemansrätten i princip inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsens tillstånd behöver emellertid inte inhämtas för företag vartill tillstånd har lämnats enligt VL. Detta undantag innebär alltså att den vattenrättsliga prövningen, som skall innefatta hänsynstagande till naturvårdens och friluftslivets intressen, ersätter länsstyrelseprövningen enligt naturvårdslagen. Då gäller de vanliga tillåtlighetsreglerna i detta kapitel. Lagtekniskt har detta markerats så att 16 § naturvårdslagen har tagits undan från de markanvändningsbestämmelser som enligt nu förevarande stadgande kan utgöra hinder mot ett vattenföretag.

På motsvarande sätt som vid strandskydd har i 18 och 20 §§ naturvårdslagen undantag från prövning resp. samråd enligt den lagen gjorts i fråga om täkt av sten, sand m.m. samt vissa arbetsföretag i vattenområde vartill tillstånd har meddelats enligt VL. Vid den vattenrättsliga prövningen skall också i dessa fall hänsyn tas till naturvårdens och friluftslivets intressen. På motsvarande sätt som jag nyss har redovisat i fråga om strandskyddsbestämmelserna har de markanvändningsbestämmelser som intagits i dessa paragrafer undantagits från tillämpningen av nu förevarande stadgande.

I fråga om vattenföretag som strider mot föreskrifter om naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen gäller däremot inte något undantag för företag som har prövats enligt VL. Om företaget skall komma till stånd, fordras upphävande helt eller delvis av sådana föreskrifter.

Även i fråga om markanvändningsbestämmelser som utgör hinder mot ett vattenföretag men som ansetts böra ändras eller upphävas kan förfarandet med villkorade tillstånd tillämpas.

---

3 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 1 eller 2 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller

olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

Paragrafen reglerar skyddet för allmänna intressen. Bestämmelserna blir tillämpliga i alla de fall då ett vattenföretag inte har ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter eller fastställd plan. Detta innebär bl.a. att ett vattenföretag som har förutsatts i en fastställd plan ändå kan bli otillåtligt, om inte dispens meddelas enligt andra stycket i förevarande paragraf (jfr NJA 1977 s. 768).

I motiven till paragrafen anförs att man ibland vid tillåtlighetsprövningen enligt denna liksom enligt 4 § skall kunna beakta även den verksamhet som skall utövas vid en vattenanläggning, även om verksamheten i sig inte utgör ett vattenföretag. Om exempelvis frågan om båttrafiken vid en hamn eller brygga som är föremål för prövning inte beaktats i en bindande plan eller prövats enligt ML och frågan inte heller senare skall prövas enligt ML, bör verksamheten vägas in vid den vattenrättsliga prövningen (jfr NJA 1977 s. 558).

Första stycket. Syftet med den generella utformningen av skyddsbestämmelsen är bl.a. att göra det möjligt att vid tillåtlighetsprövningen i större utsträckning än enligt ÄVL beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag. Avsikten är däremot inte att göra något genomgripande avsteg från de grundsatser om skydd för allmänna intressen som fanns i ÄVL.

I ÄVL räknades de flesta skyddsvärda allmänna intressen upp i lagtexten (2 kap. 3 § andra stycket, 11 och 12 §§). Sålunda fick inte byggande i vatten ha till följd att ett avsevärt antal bofasta personer berövades sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, som många hade sitt uppehälle av, måste läggas ned eller dess drift väsentligt minskades, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sattes under vatten eller annars väsentligt skadades, eller att fiskeri- eller annan näring av större betydelse led väsentligt förfång, eller att befolkningen annars fick sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade. Inte heller fick byggandet förorsaka en sådan bestående ändring av naturförhållandena att därigenom var att befara väsentligt minskad trevnad för

närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt.

Vissa allmänna intressen hade enligt ÄVL ett starkare skydd än andra, nämligen allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, klimatet och det allmänna hälsotillståndet.

Samtliga de i ÄVL uppräknade allmänna intressena omfattas alltså av den nu förevarande generella skyddsbestämmelsen liksom andra allmänna intressen, t.ex. kulturminnesvården och försvarsintresset. Några särbestämmelser om ett starkare skydd för allmän farled osv. finns dock inte i VL. Som en självklarhet anförs dock i motiven att företag som skadar det allmänna hälsotillståndet inte bör tillåtas.

Stadgandet blir inte tillämpligt vid varje ingrepp i ett berört allmänt intresse. I likhet med vad som var fallet enligt ÄVL krävs för att vattenföretaget skall vara otillåtligt att det medför skador eller olägenheter av större betydelse för de berörda allmänna intressena.

Uttrycket "skada eller olägenhet" i lagtexten har en absolut innebörd. Vid tillämpningen skall alltså endast beaktas skador och olägenheter som oavsett företagets art och omfattning kan anses vara av större betydelse. Genom dispensregeln i andra stycket kan dock skadorna eller olägenheterna sättas i relation till företagets samhällsnytta. Skador och olägenheter av mindre omfattning kan också beaktas vid den samhällsekonomiska tillåtlighetsprövningen enligt 4 §.

Andra stycket. Genom denna bestämmelse finns det en möjlighet att tillåta samhällsnyttiga vattenföretag som medför stora skador. Skyddet för de allmänna intressena är alltså inte ovillkorligt. Stadgandet möjliggör vattenföretag som å ena sidan hotar allmänna intressen men som å andra sidan har stor positiv betydelse för t.ex. landet, orten eller näringslivet eller annars från allmän synpunkt.

Det är endast regeringen som får göra den intresseavvägning som ligger i dispensregeln (se även 11 kap. 4 §). Enligt 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 § skall förrättningsmannen resp. vattendomstolen i förekommande fall överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen för avgörande.

---

4 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den samhällsekonomiska tillåtligheten av ett vattenföretag. Syftet med bestämmelsen är att hindra tillkomsten av vattenföretag som inte är samhällsekonomiskt motiverade.

Paragrafen har givits en allmänt hållen avfattning som skall möjliggöra en helhetsbedömning av vattenföretaget i friare former än vad dess motsvarigheter i ÄVL medgav. I motsats till ÄVL skall något mångfaldigande av skadebeloppen eller någon uppdelning av tillåtlighetsprövningen på olika skadegörande åtgärder inte ske.

Den samhällsekonomiska bedömningen bör baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning i alla de fall där en sådan kan utföras. Rörande omfattningen av och det närmare innehållet i den ekonomiska analysen torde det alltid vara möjligt att göra en åtminstone grov ekonomisk uppskattning av anläggningskostnaderna och av de direkta skadorna av företaget.

I den samhällsekonomiska helhetsbedömningen bör man enligt förarbetena kunna väga in även indirekta, ekonomiska verkningar av företaget, den nytta företaget kan ha för även annan än företagaren samt eventuella sekundära skador som kan drabba ägaren av skadad egendom. Vad beträffar frågan om de indirekta verkningarna måste man dock starkt betona svårigheterna att uppskatta sådana verkningar i ekonomiska termer. Metoderna för beräkning av sådana indirekta verkningar är ännu ganska outvecklade, varför en betydande försiktighet är påkallad. Det torde få ankomma på prövningsmyndigheten att, intill dess säkrare metoder för sådana beräkningar har utarbetats, genom sin processledande funktion begränsa utredningsmaterialet i dessa hänseenden.

När det gäller att i ekonomiska termer redovisa nyttan av vattenföretagen, är problemen i vissa fall teoretiskt sett inte särskilt komplicerade. Som exempel kan nämnas vattenkraftanläggningar och vissa andra företag med inriktning på produktion, t.ex. markavvattningsföretag. Nyttan av kraftutbyggnader kan vara förhållandevis enkel att fastställa, om man som skett vid tillåtlighetsprövningen enligt ÄVL bestämmer nyttan på grundval av beräknad kraftproduktion resp. ökad kraftproduktion genom det tilltänkta företaget samt ett uppskattat värde på kraften. För markavvattningsföretagen bestäms nyttan till fastigheternas värdestegring. Denna ligger också till grund för kostnadsfördelningen inom markavvattningssamfälligheterna.

Beträffande vissa andra typer av vattenföretag, exempelvis yt-

eller grundvattentäkt för kommunal vattenförsörjning, är den ekonomiska nyttan svårare att uppskatta. I än högre grad gäller detta åtgärder i vatten till fiskets förbättrande eller till fromma för den allmänna miljövården eller hälsovården. Även här bör emellertid ekonomiska värderingar av nyttan kunna komma i fråga, låt vara att man då måste acceptera en mera fri uppskattning. Här liksom i andra liknande sammanhang bör man enligt förarbetena kunna hämta viss ledning i de modeller för nyttokostnadskalkyl, avseende jämförelser mellan olika realistiska handlingsalternativ, som under senare år har konstruerats bl.a. för att bedöma just vissa vattenföretags samhällsekonomiska berättigande. Vilka beräkningsmetoder som bör användas får dock bedömas från fall till fall.

När osäkerhet råder om det samhällsekonomiska utfallet av ett vattenbyggnadsföretag kan det enligt förarbetena vara lämpligt att göra jämförelser mellan olika kostnadsalternativ, t.ex. ett beräknat maximi- och minimivärde beträffande kalkylräntans eller energipriserna storlek. På det sättet kan man redovisa inom vilka marginaler osäkerhet råder och därigenom i vissa fall slippa att göra fortsatta, noggrannare beräkningar.

Paragrafen medger bl.a. att företag kommer till stånd som vid en strikt ekonomisk bedömning t.o.m kan visa sig förlustbringande men som har stor allmän betydelse, t.ex. sådana åtgärder för miljövården eller fisket som avses i 2 kap. 5 §.

I motsats till vad som var fallet enligt ÄVL skall den samhällsekonomiska tillåtlighetsprövningen enligt denna paragraf göras även om någon egendom som tillhör andra än företagaren inte skadas eller tas i anspråk. Ett vattenföretag som inte medför en sådan betydande inverkan på allmänna intressen att det blir otillåtligt på grund av 3 § utan endast skadar egendom som tillhör företagaren kan på grund av sin samhällsekonomiska olämplighet ändå förbjudas med hjälp av förevarande paragraf.

På motsvarande sätt som kan ske vid tillåtlighetsprövningen enligt 3 § skall man vid prövningen enligt nu förevarande paragraf kunna beakta andra verkningar av företaget än sådana som avser företagets inverkan på vattenförhållandena, t.ex. båttrafiken vid en hamn eller en brygga. Om en sådan verksamhet inte har prövats eller kommer att prövas enligt ML eller har beaktats i en fastställd plan, bör den alltså vägas in vid den vattenrättsliga prövningen enligt denna paragraf.

5 § Vid prövningen enligt 1–4 §§ skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

Enligt paragrafen skall man vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet enligt 1–4 §§ i detta kapitel också ta hänsyn till följdföretag till vattenföretaget. Det behöver inte vara fråga om följdföretag i vatten, t.ex. en korttidsreglering som gör ett kraftverksföretag mera ändamålsenligt, utan det kan också vara särskilda anläggningar på land, t.ex. kraftledningar, pumpstationer och vägar.

Man måste vid tillåtlighetsprövningen enligt denna paragraf göra en rimlig avgränsning av följdföretagen, så att endast följdföretag som har ett omedelbart samband med det ifrågavarande vattenföretaget beaktas. Vidare framhålls det i förarbetena, att det får utan uttryckligt lagstöd förutsättas att den omständigheten att följdföretag redan beaktats i planer eller vid prövning enligt annan lagstiftning kommer att väga tungt vid tillåtlighetsprövningen enligt paragrafen.

6 § Bestämmelserna i 1, 2 och 4 §§ gäller inte

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947:385) har angetts som ett villkor för verksamheten,
2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,
3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar.

Paragrafen innebär att tillåtlighetsprövningen enligt VL av de uppräknade företagen endast skall avse företagets inverkan på allmänna intressen enligt 3 §. Bedömningen av tillåtligheten i detta avseende kräver ofta särskild vattenteknisk eller vattenrättslig kunskap och det är därför lämpligt att den fortfarande görs vid den vattenrättsliga prövningen. Dessutom skall naturligtvis den allmänna lämplighetsbedömningen enligt 7 § företas.

Syftet med stadgandet är att undvika dubbelprövning av vissa vattenföretag, som ingår som delar av större företag som redan har prövats i annan ordning än enligt VL, och att olika tillståndsmyndigheter kommer till skilda resultat vid en bedömning på i huvudsak samma grunder.

Enligt *punkt 1* omfattas vattenföretag som redan har prövats enligt 136 a § BL. Enligt sistnämnda stadgande kan regeringen pröva tillkomsten och lokaliseringen av viss industriell eller liknande verksamhet. I lagtexten räknas upp vissa verksamheter som vid nyanläggning alltid är prövningspliktiga. Dessutom ges regeringen befogenhet att i andra fall särskilt förordna om prövning av verksamheten. En motsvarighet till denna prövningsordning gäller, såvitt avser större vattenföretag, enligt 11 kap. VL.

Undantaget enligt punkt 1 avser endast vattenföretag som regeringen vid sin prövning enligt 136 a § BL har angett som ett villkor för verksamheten. Stadgandet blir därför inte tillämpligt t.ex. om regeringen i sitt lokaliseringsbeslut har lämnat öppet i vilken av flera sjöar en nödvändig reglering skall göras. Vattenföretag måste alltså vara tillräckligt konkretiserat i lokaliseringsbeslutet.

Punkt 2 avser broar och andra vattenföretag för vägar, oavsett om de är allmänna och sålunda har prövats enligt väglagen (1971:948) eller enskilda och då prövade enligt lagen (1939:608) om enskilda vägar eller AL.

Punkten 2 avser även vattenföretag för järnväg, tunnelbana och spårväg. För järnväg för allmän trafik fordras en särskild koncession av regeringen (se SOU 1938:28 s. 46 och 1966:65 s. 72). En sådan koncession synes också förutsättas för tillkomsten av vissa enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar (se förordningen, 1967:604, omtryckt 1975:612, om enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar). Koncessionen ersätter alltså den vattenrättsliga prövningen enligt 1, 2 och 4 §§.

I *punkt 3* görs ett undantag också för rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978:160) om vissa rörledningar.

Någon motsvarighet till 2 kap. 40 § andra stycket ÄVL om undantag för vattenbortledningar som regeringen har lämnat tillstånd till enligt ExL finns inte i VL. Genom att en uttrycklig rådighet över vattnet har tillagts vattentäkter för kommunal vattenförsörjning i 2 kap. 4 § punkt 2 VL, torde expropriationsmöjligheten för samma ändamål inte behöva utnyttjas.

Om en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag som avses i denna paragraf görs innan en ansökan görs enligt den särskilda prövningslagstiftningen, utgör nu förevarande stadgande inte något processhinder. Om den vattenrättsliga prövningen sker först, gäller

inte undantagsstadgandena i paragrafen. Som lagrådet påpekade är det dock i de flesta fall lämpligt att den vattenrättsliga prövningen anstår till dess den särskilda prövningen har skett.

---

7 § Ett vattenföretag som är tillåtligt skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskälig kostnad vinns med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Det skall, om det kan ske utan oskälig kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskälig kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

I paragrafen ges anvisningar om hur ett vattenföretag skall utföras med avseende på omfattning och sätt. Bestämmelsen kan läggas till grund för jämkningar av ett i och för sig tillåtligt företag.

Stadgandet är alltså inte att betrakta som en egentlig tillåtlighetsregel. Frågan om ett vattenföretags omfattning och utförande skall i första hand prövas på grundval av reglerna i 1–4 §§. Med stöd av dessa regler skall jämkning kunna ske så att företaget över huvud taget blir tillåtligt. Om det sedan finns utrymme för olika lösningar eller ytterligare jämkningar av det sålunda tillåtliga företaget, blir förevarande stadgande tillämpligt.

Första stycket första meningen. Syftet med bestämmelsen är att skydda motstående intressen av både allmän och enskild natur. Hänsyn skall tas inte bara till ekonomiska utan också till ideella värden, alltså även sådana värden som inte är ersättningsgilla enligt 9 kap. Bl.a. kan hänsyn tas till estetiska synpunkter (se NJA 1950 s. 89).

Av stadgandet följer i första hand att om ett vattenföretag kan utföras på två olika, ur kostnadssynpunkt likvärdiga sätt, skall man välja det alternativ som medför minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Även om alternativen inte är helt likvärdiga för företagaren, kan han åläggas att utföra det alternativ som kostar mera men som medför mindre skador. Förutsättningen är dock att kostnadsökningen inte är oskälig i förhållande till minskningen i intrång och olägenheter.

Med en kostnadsökning skall i enlighet med en fast praxis enligt

ÄVL likställas en minskning av lönsamheten för företagaren.

I lagtexten talas, i överensstämmelse med stadgandets motsvarigheter i ÄVL, om att ändamålet skall vinnas utan oskälig kostnad. Det framgår inte av ÄVL eller dess förarbeten vad som åsyftas med uttrycket "ändamålet". Uttrycket används också i annan lagstiftning för att möjliggöra motsvarande jämkningar (se t.ex. 4 § ML och 8 § AL) men inte heller i dessa sammanhang har närmare angivits vad som åsyftas. Enligt vad departementschefen uttalade i anslutning till stadgandet kan innebörden av "ändamålet" inte vara att vattenföretaget skall ge hela den vinst som företagaren avser. Med en så restriktiv tolkning skulle det i många fall inte vara möjligt att föreskriva några jämkningar. I fråga om t.ex. kraftverksföretag kan sålunda innebörden inte vara att ändamålet är uppfyllt endast om i kraftanläggningen får utvinnas hela den kraftmängd som företagarens utbyggnadsförslag avser. I stället får ändamålet med ett kraftverksföretag anses vara att utnyttja en fallsträcka för kraftändamål på lämpligaste sätt och med den lämpligaste omfattningen.

De egentliga tillåtlighetsreglerna i 1–5 §§ innebär att tillåtlighetsprövningen skall avse hela det projekt som ansökningen avser. Den uppdelning på delföretag som f.n. kan göras skall alltså inte längre förekomma. I stället bör sådana mera självständiga delar av större vattenföretag som inte är en nödvändig förutsättning för företagets tillkomst kunna uteslutas, i den mån delföretaget anses vålla en i förhållande till nyttan oacceptabel inverkan på motstående intressen (jfr NJA 1974 s. 719).

Första stycket andra meningen avser inte bara framtida vattenföretag utan även annan verksamhet, exempelvis framtida avloppsföretag (jfr NJA 1973 s. 399). Företaget eller verksamheten skall dock främja ett ändamål av vikt för att kunna beaktas. Däremot behöver inte själva företaget eller verksamheten vara av någon större omfattning. Hänsyn behöver endast tas till företag eller verksamhet som med en viss sannolikhet kan väntas komma till utförande inom en inte alltför avlägsen framtid.

De principer som har kommit till uttryck i första meningen skall tillämpas även när det gäller att ta hänsyn till framtida företag. Som uttryckligen stadgas får jämkningarna inte medföra någon oskälig kostnad. Prövningen kan resultera inte bara i en ändring av det aktuella företagets utförande utan även i att dess omfattning inskränks.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder, t.ex. att anlägga erosionsskydd eller badplatser eller höja lågt liggande vägar. Denna skyldighet ingår som ett led i företagets lämpliga utförande med hänsyn till motstående intressen. Förevarande bestämmelser avser främst åtgärder för att motverka eller avhjälpa skador på allmänna intressen eller för en större krets av enskilda sakägare. Förutsättningen för att företagaren skall kunna åläggas skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder är att kostnadsökningen för honom inte blir oskäligt stor.

I fråga om skadeförebyggande åtgärder som alternativ till skadeersättning till en enskild sakägare gäller 9 kap. 1 § tredje stycket. Till sistnämnda stadgande hänvisas i andra meningen av förevarande stadgande.

Tvångsrätt för att utföra skadeförebyggande åtgärder kan erhållas enligt 8 kap. 1 § andra stycket.

---

8 § Om ansökningar om tillstånd till skilda vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra största fördel.

Paragrafen behandlar frågan om konkurrens mellan flera vattenföretag som berör samma vattentillgång. Paragrafen förutsätter för sin tillämpning att ansökningar om tillstånd till vattenföretagen prövas samtidigt. Stadgandet gäller inte heller i sådana fall då en samfällighet enligt VL bildas, utan då gäller i stället 9 § i detta kapitel.

En prövning av konkurrensfrågan kan även ske om ansökningarna har getts in vid skilda tillfällen. Om frågan om tillstånd beträffande det ena företaget redan är färdig för avgörande, bör det stå prövningsmyndigheten fritt att tillämpa paragrafen när en ansökan om ett nytt vattenföretag ges in. Om de konkurrerande vattenföretagen prövas vid olika förrättningar eller vid förrättning resp. vid vattendomstol, finns särskilda bestämmelser i 12 kap. 28 § om handläggningen av konkurrensfrågorna.

Prövningsmyndigheten skall i första hand undersöka om det är

möjligt att jämka företagen så att de kan utföras vid sidan av varandra. Oftast torde det vara lämpligt att försöka ena parterna om en förlikning.

Om det inte är möjligt med en jämkning, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel. Denna prövning av företagen torde i stort sett sammanfalla med den samhällsekonomiska prövningen enligt 4 §.

I motsats till vad som var fallet i ÄVL har det kommunala vattenförsörjningsintresset inte tillagts någon privilegierad ställning på det sättet att man vid ställningstagandet till konkurrensfrågan alltid skall se till att inte någon ort berövas erforderligt vatten från en grundvattentillgång inom orten. I förarbetena till VL betonas att lagen varken bör gynna eller missgynna vissa intressen. Även om det kommunala vattenförsörjningsintresset måste tillmätas avgörande betydelse i de flesta konkurrenssituationer, har ett uttryckligt stadgande med denna innebörd antagits verka hämmande på annan nyttig användning av vattnet, t.ex. för jordbruksändamål eller industriell vattenförsörjning. Därför har det ansetts att denna fördelningsfråga bör lösas inom ramen för den allmänna konkurrensregeln.

I 22 kap. 7 § finns en regel om fördelning mellan flera fastigheter av grundvatten för husbehovsförbrukning.

---

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall tillses att var och en av deltagarna tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

Paragrafen kompletterar 8 § i detta kapitel. Sistnämnda paragraf reglerar frågan om förhållandet mellan företagaren och motstående intressent. Syftet med förevarande paragraf är att möjliggöra att företaget på bästa sätt motsvarar de krav som de olika deltagarna i en vattenrättslig samfällighet ställer (jfr 19 § LFS).

---

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan utan väsentlig ändring utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

Syftet med *första stycket* i förevarande paragraf är att ge en utomstående intressent möjlighet att i rimlig utsträckning påverka ett planerat företags omfattning och utförande, om det medför en betydande nytta för honom. Ett industriföretag kan exempelvis ha intresse av att tappningsbestämmelserna för ett nytt, högre upp i vattendraget liggande kraftverk, som i och för sig inte berör industriföretaget, utformas med särskilt beaktande av företagets önskemål om förbättrad tillgång till industrivatten. Om industriägarens önskemål kan tillgodoses utan att vattenföretaget ändras väsentligt, är förevarande paragraf tillämplig.

Vid tillämpningen av första stycket skall endast nyttan för den utomstående intressenten beaktas men däremot inte eventuella samhällsekonomiska vinster av ett samgående.

Den utomstående intressenten blir inte deltagare i företaget. Om förutsättningar föreligger för en samfällighetsbildning enligt 5–7 kap. är förevarande paragraf inte tillämplig. Företaget skall alltså skötas av den ursprunglige initiativtagaren, som emellertid enligt stadgandet kan bli skyldig att ta hänsyn också till utomstående intressenter.

Stadgandet kompletteras av bestämmelserna i 8 kap. 2 § om rätt att använda annans vattenanläggning.

Ersättningsbestämmelsen i *andra stycket* motsvarar vad som i nyssnämnda fall gäller enligt 8 kap. 2 § andra stycket.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller i något angränsande vattenområde. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

Paragrafen föreskriver skyldighet för företagaren att vidta åtgärder till skydd för eller främjande av fisket.

Åtgärderna kan föreskrivas i samband med alla slags vattenföretag och kan avse även annan fisk än den egentliga vandringsfisken. I enlighet med vad jordbruksutskottet uttalade vid riksdagsbehandlingen skall, i enlighet med vad som föreskrivs i 2 § fiskeriförordningen (1982:126), vad som i VL föreskrivs om fisk också tillämpas på hummer, kräfta, havskräfta, räka, krabba, bläckfisk, ostron, pärlmussla, blåmussla och nejonöga (JoU 1982/83:30 s. 37).

Exempel på åtgärder som kan föreskrivas med stöd av paragrafen är anläggande av fisktrappa eller ålyngelledare och upptransport av yngel eller lekfisk. Vidare kan företagaren förpliktas att ställa i ordning nya lekplatser eller att anlägga och driva en fiskodlingsanstalt. Paragrafen har utformats så att förpliktelserna inte behöver begränsas till det vattenområde som berörs av vattenföretaget. De kan alltså även avse bivattendrag, vilket stämmer överens med användningsområdet för den fiskeavgift som kan ersätta åtgärderna (se 10 kap. 5 §).

Företagaren är vidare skyldig att släppa fram det vatten och iaktta de villkor i övrigt som behövs till skydd för fisket. Fiskeristyrelsen ansåg i sitt remissyttrande att det borde föreskrivas att minimivattenföringen förbi en vattenbyggnad i ett vattendrag aldrig får bestämmas till lägre värde än den naturliga lågvattenföringen. Departementschefen anförde emellertid att det borde vara en strävan att minimivattenföringen hålls så hög som möjligt och inte tillåts gå ned under den naturliga lågvattenföringen. Avsteg från denna norm borde dock kunna göras dels i profilreglerade vattendrag, dels i vissa andra fall när ett innehållande av vatten är av väsentlig betydelse för en vattenreglering (jfr prop. 1954:23 s. 26). Han ansåg alltså inte att det var lämpligt med en regel av det innehåll som fiskeristyrelsen förordat.

I samband med åtgärder enligt förevarande paragraf kan meddelas fiskeförbud med stöd av 8 kap. 4 §.

I 15 kap. 4 och 8 §§ finns bestämmelser om omprövning av villkor som har meddelats till skydd för fisket.

---

12 § Bestämmelserna i 1–6 och 8–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

Utrivning av anläggningar i ytvatten och bortskaffande av flottledsanläggningar i vatten är enligt 1 kap. 3 § punkt 1 att anse såsom

vattenföretag. En ansökan om tillstånd till ett sådant företag skall emellertid inte prövas enligt tillåtlighetsbestämmelserna i 1–4 §§, utan tillstånd skall lämnas till åtgärden om inte någon annan berättigas att överta ansvaret för anläggningen enligt de särskilda bestämmelserna härom i 14 kap. 2 och 3 §§. Inte heller bestämmelserna i 6 och 8–11 §§ blir tillämpliga på en sådan prövning. Däremot skall de principer som gäller enligt 7 § tillämpas när det gäller frågan hur företaget skall utföras.

4 kap. Tillståndsplikt

Detta kapitel innehåller bestämmelser om i vilka fall man är skyldig att söka tillstånd till ett vattenföretag hos vattendomstol eller förrättningsman. I 1 § anges huvudprincipen att man i princip är skyldig att ha ett sådant tillstånd för att få utföra ett vattenföretag, men från denna regel anges sedan vissa undantag i 2–4 §§. I 5 § regleras frågor om lagligförklaring av vattenföretag och vattenanläggningar, och i 6 § har tagits in en bevisregel för fall då ett vattenföretag har utförts utan tillstånd.

I förhållande till regleringen i ÄVL har tillståndsplikten i VL skärpts. Skärpningen har grundats främst på följande omständigheter.

Genom en tillståndsprövning av myndighet kontrolleras bl.a. att ett ifrågasatt vattenföretag stämmer överens med gällande markanvändningsplaner och allmänna planeringssynpunkter. Vidare kommer en utredning till stånd om vattenföretagets inverkan på vattenförhållandena samt på motstående allmänna och enskilda intressen. I samband med tillståndsprövningen klarläggs också företagarens rättigheter och skyldigheter, exempelvis att betala ersättning för skada. Samtidigt ger ett tillstånd företagaren viss trygghet i fråga om företagets bestånd.

Man kan emellertid inte bortse från att en tillståndsprövning medför arbete och kostnader för företagaren och tillståndsmyndigheterna samt andra berörda myndigheter och enskilda. Det har alltså inte ansetts böra komma i fråga att föreskriva en tillståndsplikt för alla vattenföretag oavsett graden av inverkan på vattenförhållandena.

ÄVL:s regler om tillståndsplikt var så utformade att stor osäkerhet rådde om dennas omfattning. Den enskilde företagaren ansågs få ett alltför stort utrymme att själv avgöra huruvida prövning skall ske eller inte. Detta utrymme har i VL i princip inskränkts så att endast mera bagatellartade företag som uppenbart inte skadar mot-

stående intressen undantagits från tillståndsplikten.

Huvudregeln enligt VL är alltså att tillstånd krävs för varje vattenföretag, varefter det görs undantag från denna huvudregel och alltså anges i vilka fall tillstånd inte behöver sökas. Huvudprincipen har varit att endast vattenföretag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantagits från tillståndsplikten.

De undantag från tillståndsplikten som har gjorts avser yt- och grundvattentäkter för en enskild fastighets husbehovsförbrukning samt rensningar och andra åtgärder för att bibehålla vattnets djup eller läge. Brådskande ändrings- och reparationsarbeten skall också få utföras utan att förhandstillstånd inhämtas. I fråga om detaljdränering genom täckdikning är tillståndsplikten mildare än enligt huvudregeln. Jordbruksbevattning, om vilken det stod viss diskussion under förarbetena, omfattas däremot av huvudregeln.

Ett åsidosättande av tillståndsplikten kan medföra, förutom ersättningsansvar enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer, straffansvar och ingripanden genom vitesföreläggande och handräckning (se 21 kap. 1, 3 och 4 §§).

Den vattenrättsliga tillståndsprövningen ersätter inte prövningen enligt någon annan lagstiftning, om inte detta uttryckligen anges i denna. En sådan hänvisning förekommer i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen. I dessa fall ersätter den vattenrättsliga prövningen länsstyrelsens prövning enligt naturvårdslagen.

---

1 § För vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd i fall som avses i 2 § första stycket, 3 eller 4 §.

När det krävs tillstånd till ett vattenföretag får arbeten av större omfattning i anslutning till företaget inte påbörjas innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk.

Första stycket innehåller den grundläggande regeln om att tillstånd i princip krävs för alla vattenföretag utom husbehovsvattentäkter.

Stadgandet om tillståndsplikt i första meningen har utformats så att tillståndsplikten inträder redan när ett vattenföretag påbörjas

antingen det är fråga om att bygga en anläggning eller att utöva en verksamhet vid en anläggning. Tillståndsplikt föreligger även medan byggnadsarbetena eller verksamheten pågår. Tillståndsplikt föreligger också i fråga om byggnadsarbeten och verksamhet som utan tillstånd har påbörjats före VL:s ikraftträdande och som pågår vid ikraftträdandet.

Underlåtenhet att söka tillstånd, då sådant krävs, är en brottslig gärning enligt 21 kap. 1 § så länge de tillståndspliktiga arbetena pågår eller den tillståndspliktiga verksamheten bedrivs. Detta har betydelse i preskriptionshänseende.

Som framgår av 15 kap. 1 § andra stycket innefattar ett tillstånd att utföra en anläggning också rätten att bibehålla denna.

I stadgandets andra mening görs undantag från tillståndsplikten beträffande husbehovsvattentäkter. Med "husbehovsförbrukning" avses användning av vatten för hushållsändamål, bad, tvätt och rengöring i hyreshus, villor och lantgårdar, vidare för vattning av kreatur, mjölkbehandling eller annat vanligt lantbruksändamål, för bevattning av trädgård, som huvudsakligen är avsedd för eget behov, och för mindre hantverk (se SOU 1937:35 s. 67). Dit räknas däremot inte vattnets användning för en industri, handelsträdgård eller tvättinrättning och inte heller för jordbruksbevattning. Enligt min mening bör också en vattentäkt för användande av vattnet för värmeutvinning i en värmepump för en fastighet anses falla under undantagsstadgandet.

Undantagsstadgandet beträffande husbehovsvattentäkter avser till skillnad mot vad som var fallet i ÄVL både yt- och grundvattentäkter.

Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 avses med vattenföretag även utrivning av en anläggning i vatten (se även 9 kap. 11 § samt 14 kap.). Det är utrivningens inverkan på vattenförhållandena som är avgörande för prövningsplikten vid en tillämpning av 2 § första stycket.

Avsikten med bestämmelsen i *andra stycket* är att hindra att företagaren föregriper den vattenrättsliga prövningen genom att utföra arbeten på land, t.ex. landfästen för en regleringsdamm, tunnlar eller vägar som förberedelse för ett vattenkraftverk.

Av *tredje stycket* framgår att man alltid har rätt att ansöka om tillstånd till ett vattenföretag, oavsett om tillståndsplikt föreligger eller inte. Därigenom undviker man de straff- och andra sanktioner

som kan bli följden, om det skulle visa sig att tillståndsplikt i själva verket förelegat. Som framgår av 5 kap. 9 § andra stycket och 13 § kan också väghållare och den som innehar järnväg, tunnelbana eller spårväg genom att utverka tillstånd till broar och andra vattenföretag för väg- eller spårändamål komma ifrån ett kostnadsansvar för markavvattning som skulle gå utöver vad som har bestämts i målet om vattenföretaget.

Fjärde stycket innehåller en erinran om de särskilda bestämmelserna 14 kap. 5 § om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk.

Bestämmelser om straff och handräckning när någon bryter mot första eller andra stycket finns i 21 kap.

Särskilda övergångsbestämmelser beträffande dikningsföretag finns i 9 § VP.

---

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs även tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Paragrafens *första stycke* innehåller vissa undantag från tillståndsplikten.

Första meningen. Med inverkan på vattenförhållandena avses i första hand en ändring av vattnets djup eller läge men även inverkan på ett vattenområdes användning för båttrafik eller flottning, t.ex. i en allmän farled eller flottled. Begreppet omfattar även inverkan på vattnets kvalitet exempelvis genom grumlingar i samband med muddringsarbeten. Det bör också framhållas att begreppet omfattar inverkan på våtmarker genom en minskning av markens vatteninnehåll som åstadkoms t.ex. av ett markavvattningsföretag.

Utformningen av stadgandet medför i processuellt hänseende att bevisbördan i en process angående skadeståndS- eller straffansvar för olaga utförande av ett vattenföretag läggs på företagaren. Denne måste alltså visa att det var uppenbart att företaget inte skulle

medföra någon skada för att han skall undgå ansvar. Jfr också den särskilda bevisbörderegeln i 6 §.

I *andra meningen* stadgas en mildare tillståndsplikt beträffande detaljdränering genom täckdikning.

Även markavvattningsföretagen, bl.a. dikning, omfattas av huvudregeln om tillståndsplikt. Detta motiveras av behovet att begränsa skador på bl.a. naturvårdsintressena. Ett till följd av markavvattning minskat vatteninnehåll i marken kan medföra ogynnsamma verkningar t.ex. på skyddsvärda växter eller djur. Man har därvid pekat på de under senare år framförda kraven på skydd för vissa våtmarker.

Som markavvattning räknas enligt VL (1 kap. 3 § första stycket punkt 4 och 4 § punkt 4) även detaljdränering genom täckdikning. I samband med t.ex. uppodling av skyddsvärda våtmarker vid vattendrag eller sjöar kan även täckdikningsföretag tänkas komma i konflikt med naturvårdsintressena. Den ökade avrinningen genom täckdikning kan också ha negativa verkningar på fisket. På grund av täckdikning kan det vidare inträffa att närbelägna brunnar sinar. I de flesta fall utförs täckdikningen i samband med att annan markavvattning utförs och då kommer även täckdikningsåtgärderna att tillståndsprövas samtidigt. I vissa fall kan dock täckdikning tänkas komma till utförande utan något sådant samband. I sådana fall har det ansetts att det kan behövas en prövning av täckdikningen.

I täckdikningsfallen har emellertid den i första meningen stadgade tillståndspliktsregeln ansetts vara för sträng. För att inte i onödan belasta företagarna, förrättningsorganisationen och andra berörda myndigheter och enskilda har det ansetts rimligt att kravet på tillståndsplikt mildras på det sättet att tillstånd till detaljdränering genom täckdikning skall inhämtas, om det föreligger sannolika skäl att företaget skadar allmänna eller enskilda intressen.

Den nu berörda regeln får betydelse när det gäller fördelningen av bevisbördan, t.ex. när det gäller skadeståndsansvaret för olaga utförande av ett vattenföretag. Medan huvudregeln om tillståndsplikt lägger bevisbördan på företagaren, som alltså måste visa att det var uppenbart att företaget inte skulle medföra någon skada, kommer bevisbördan i nu angivna fall att i stället åvila den som påstår att tillstånd måste sökas. Denne måste alltså visa, att omständigheterna vid täckdikningsföretagets utförande var sådana att företagaren borde ha insett att tillstånd måste inhämtas. Även om bevisbördan

sålunda inte åvilar företagaren, kan omständigheterna naturligtvis ha varit sådana att skador uppenbarligen skulle ha blivit följden av företaget. I sådana fall kan företagaren självfallet inte undgå ansvar.

Andra stycket. Markavvattningsföretag medför i många fall inte några skador på motstående allmänna eller enskilda intressen genom inverkan på vattenförhållandena. Även om en sådan skada inte uppkommer, skall dock enligt nu förevarande stadgande ett markavvattningsföretag prövas, om delaktighetsfrågorna inte är lösta på frivillig väg. Tillstånd till markavvattning skall också inhämtas då särskilda tvångsrätter behövs, t.ex. då dike måste tas upp på annans mark eller då vatten måste ledas till någon annans dike, och någon frivillig överenskommelse inte har träffats rörande sådana frågor. Stadgandet gäller även täckdikning.

---

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör en fastighet som tillhör någon annan, skall ägaren av denna alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om fisket kan skadas, skall anmälan om de planerade arbetena göras till fiskenämnden innan arbetena påbörjas.

Paragrafen stadgar undantag från tillståndsplikten för rensningar och liknande arbeten. Vad som avses med rensningar och återställningsarbeten framgår av kommentaren till 2 kap. 5 § andra stycket.

Första stycket. I propositionens motivering till stadgandet instämde departementschefen i ett remissyttrande av Svea hovrätt av innebörd att det vid markavvattningsföretagen med nutida bruknings-metoder av ekonomiska skäl inte förekommer någon kontinuerlig rensning i nära anslutning till uppgrundningen. I stället var intervallen mellan rensningarna regelmässigt omkring sex år. Departementschefen ansåg att tillståndsplikt inte borde föreligga även om så lång tid har förflutit. Tillstånd borde däremot krävas om rensningarna utförs efter så lång tid att ett nytt naturtillstånd kunde anses vara etablerat.

Vid riksdagsbehandlingen anförde lantbruksstyrelsen i en skrivelse till jordbruksutskottet synpunkter på frågan om tillståndsplikt vid rensningsarbeten av det slag som åsyftas i propositionens ovan återgivna uttalanden. Enligt lantbruksstyrelsen var det angeläget att det

klart och entydigt framgår av den nya lagen om bestämmelsen även omfattar markavvattningsföretag som fastställts vid förrättning enligt VL eller motsvarande äldre lagstiftning. Någon begränsning i tiden av rensningsåtgärder i enlighet med vad Svea hovrätt sagt i sitt remissyttrande borde inte krävas. Underhållsrensning måste kunna ske utan tillstånd även vid längre tidsintervall, under förutsättning att det ursprungliga företagets tillåtlighet prövats enligt VL eller motsvarande äldre lagstiftning. Enligt lantbruksstyrelsens erfarenhet kunde rensning av öppna avlopp ske med mellanrum av flera decennier, utan att något nytt naturtillstånd kan anses vara etablerat. Lantbruksstyrelsen föreslog ett förtydligande härom i lagtext eller förarbeten genom ett uttalande av utskottet.

Utskottet delade lantbruksstyrelsens uppfattning att rensningsåtgärder kan göras med längre tidsintervall än sex år utan att något nytt naturtillstånd nödvändigtvis måste anses etablerat. Enligt utskottets mening borde det i 4 kap. 3 § första stycket stadgade undantaget från tillståndsplikt kunna avse även sådana rensningsarbeten som avsågs i lantbruksstyrelsens framställning. Något särskilt förtydligande härom i lagtexten torde enligt utskottet inte vara nödvändigt (JoU 1982/83:30 s. 27).

Enligt *andra stycket* skall berörda fastighetsägare alltid underrättas, innan rensnings- eller återställningsarbetena påbörjas. Någon sanktion vid underlåten underrättelse finns inte i lagen.

Tredje stycket. Det fiskeintresse som avses är både allmänt och enskilt, såväl yrkes- som fritidsfiske. Anmälan skall göras till fiskenämnden i länet. Fiskenämnden kan vid behov samråda med vederbörande fiskeriintendent, t.ex. när arbetena berör flera nämnders verksamhetsområde.

Fiskenämnden får ge råd om hur och när arbetena bör utföras. Underlåtenhet att följa råden är inte straffsanktionerad. Däremot är underlåtenhet att göra anmälan till fiskenämnden straffsanktionerad enligt 21 kap. 2 §.

Enligt förarbetena måste i allmänhet den av fiskevårdsskäl motiverade anmälningsskyldigheten fullgöras även när det gäller normala underhållsåtgärder i vatten beträffande tidigare medgivna vattenföretag, om inte något annat framgår av tillståndsbeslutet.

Förevarande paragraf handlar om åtgärder som är undantagna från den i 1 § föreskrivna tillståndsplikten. Om tillstånd söks, är det självklart att anmälan inte behöver göras till fiskenämnden.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 kan ändrings- och reparationsarbeten utgöra vattenföretag. Paragrafen innebär i nu angivna fall att prövningsplikten kan iakttas i efterhand, om arbetena i och för sig skulle vara tillståndspliktiga. Innan arbetena är fullbordade, föreligger ingen skyldighet att söka tillstånd.

Uppskovsrätten föreligger oavsett om skadan avser den vattenanläggning som arbetena företas på eller annan egendom som tillhör företagaren eller någon annan.

Underlåtenhet att ansöka om godkännande av tillståndspliktiga arbeten i efterhand är straffsanktionerad i 21 kap. 1 § första stycket punkt 1. Vites- och handräckningsbestämmelserna i 21 kap. 3 och 4 §§ är också tillämpliga.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagligförklaring av vattenföretag som har utförts utan tillstånd. Möjligheten till lagligförklaring gäller även markavvattningsföretag och i ett sådant ingående anläggningar.

Första stycket. Förutsättningen för att en laglighetsprövning skall kunna ske är att vattenföretaget utförts utan tillstånd enligt vare sig VL, ÄVL eller ännu äldre vattenrättslig lag. Huruvida sådant tillstånd varit obligatoriskt eller ej, saknar betydelse i sammanhanget. Även om det, såsom ofta är fallet beträffande äldre företag och anläggningar, inte kan utrönas om tillstånd en gång har lämnats, bör detta inte utgöra hinder mot att ansökan om lagligförklaring tas upp till prövning.

Innebörden av reglerna om laglighetsprövning har i förarbetena beskrivits på följande sätt. Om en vattenanläggning har utförts utan tillstånd enligt VL eller äldre lag eller om en verksamhet som utgör vattenföretag bedrivs utan sådant tillstånd kan företagaren begära prövning av lagligheten. Är det fråga om en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats efter ikraftträdandet av VL skall prövningen naturligtvis ske enligt denna lag. Avser laglighetsprövningen däremot en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats före ikraftträdandet får man skilja på anläggningar och verksamhet. Beträffande äldre anläggningar skall prövningen ske enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst (se 9 § andra stycket VP). Om det befinns att anläggningen inte är laglig enligt de äldre bestämmelserna torde dock företagaren vara oförhindrad att begära prövning enligt VL. Avser laglighetsprövningen en verksamhet som påbörjats före VL:s ikraftträdande men som fortsätter därefter skall prövningen ske enligt VL.

Syftet med bestämmelsen i *andra stycket* är främst att förhindra att det tillkommer avgöranden som strider mot varandra. Stadgandet är tillämpligt oavsett om tillståndsplikt enligt äldre lag har förelegat eller inte.

Tredje stycket. Stadgandet innebär den ändringen i förhållande till ÄVL, att inte endast ägaren av anläggningen utan även den som vill använda den har rätt att begära lagligförklaring (jfr NJA 1959 s. 1). Stadgandet avser även det fallet att anläggningen inte behöver ändras.

Prövning av en anläggnings laglighet kan göras inte bara av domstol utan även vid förrättning. En förrättningsman kan alltså pröva lagligheten av anläggningar som ingår i ett markavvattningsföretag.

---

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Bestämmelsen gäller om tillstånd inte har inhämtats, oavsett om tillståndsplikt förelåg eller inte. Den som exempelvis med stöd av 3 § utför rensningar utan tillstånd blir alltså bevisningsskyldig. Till skillnad mot tidigare gällande rätt omfattar bestämmelsen även dikningsföretag.

Utan stöd av någon särskild lagregel anses en motsvarande bevis-

regel gälla också när ett tillstånd har fått tas i anspråk innan ersättningsfrågorna har prövats.

I 10 § VP finns en motsvarande bevisbörderegel för äldre vattenföretag.

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning

De regler om vattenföretag i allmänhet som har behandlats i det föregående är tillämpliga även på markavvattningsföretagen. Dessa företag är således underkastade bl.a. de allmänna reglerna om samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning, skydd för allmänna intressen och förhållandet till planeringssynpunkter m.m. I vissa avseenden behövs emellertid särregler för markavvattningsföretagen, främst i vad avser formerna för samverkan mellan flera, vars fastigheter drar nytta av företaget, och om kostnadsfördelningen mellan deltagarna. Dessa bestämmelser har intagits i 5 kap. Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–4 §§), bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten (5–8 §§) samt bestämmelser om markavvattning och vägföretag m.m. (9–13 §§).

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet markavvattning och i 2 kap. 4 § en bestämmelse om att den som vill utföra markavvattningsföretag har den erforderliga rådigheten över vattnet. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för markavvattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till markavvattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för markavvattning kan erhållas med stöd av 8 kap. 12 kap. innehåller bestämmelser om förrättning för handläggning av frågor om markavvattning och vissa omprövningsbestämmelser m.m. finns i 15 kap.

Samverkan mellan flera deltagare, vars fastigheter drar nytta av ett markavvattningsföretag, sker inom ramen för en samfällighet, på vilken lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter (LFS) är tillämplig. LFS:s förvaltningsbestämmelser kommenteras översiktligt efter kommentaren till 7 kap.

Allmänna bestämmelser

Denna avdelning av 5 kap. handlar om i vilka fall en markavvattningssamfällighet kan bildas enligt VL och om förutsättningarna härför. Det bör särskilt observeras att samfällighetsbildning enligt detta kapitel, liksom enligt 6 och 7 kap., inte sker av fastigheterna som sådana utan av dessas ägare och vissa andra rättssubjekt. Häri skiljer sig de vattenrättsliga samfälligheterna från andra samfälligheter som omfattas av LFS.

---

1 § Ansöker någon om tillstånd till ett markavvattningsföretag skall, om det begärs av ägaren till en annan fastighet och det prövas lämpligt, företaget utformas så att det blir till nytta även för denna fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

Första stycket. Omfattningen av ett markavvattningsföretag bestäms i princip genom intressenternas yrkanden vid förrättningen, dvs. den ursprungliga ansökningen, som bara kan avse avvattning av sökandens egen mark, samt yrkanden av och mot andra markägare om anslutning till företaget.

När förrättningsmannen skall ta ställning till hur ett företag lämpligen bör anordnas, skall han alltså utgå från vad som har begärts av sökandena och dem som har förenat sig med sökandena. Om alla är ense om vilka som skall delta och ingen annan begär att företaget skall utvidgas till hans fastighet, bör det få utföras i enlighet med ansökningen. Detta förutsätter givetvis att de allmänna tillåtlighetsreglerna i 3 kap. inte utgör något hinder.

Om någon fastighetsägare mot sökandens vilja begär att företaget skall utsträckas till hans fastighet, får frågan om dennes rätt att delta i företaget lösas utifrån ekonomiska och tekniska lämplighetsöverväganden. Härvid får också beaktas sådana omständigheter som om utvidgningen är förenlig med det sökta företagets ändamål och inte medför oskäliga kostnadsökningar.

Avgörande för både rätten och skyldigheten att delta i markav-

vattningsföretaget är den nytta som företaget medför för fastigheten. Med nytta avses liksom i FBL och AL den värdehöjning som företaget medför för fastigheten. Värdehöjningen bör enligt förarbetena allt efter omständigheterna kunna beräknas med hänsyn till marknadsvärdet, avkastningsvärdet eller ett mellanliggande värde. Däremot skall någon hänsyn inte tas till ägarens personliga förhållanden.

Enligt tredje meningen föreligger en begränsning i skyldigheten att delta i ett gemensamt markavvattningsföretag. Anledningen till begränsningen är att det ansetts föreligga ett visst behov av skydd för sådana fastighetsägare som inte vill delta i ett företag med ett betydande ekonomiskt risktagande. Skyddsbestämmelsen innebär att den eller de som har begärt att annan fastighetsägare skall delta måste ha mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget och därmed enligt 3 § det största kostnadsansvaret för företagets genomförande. Ett undantag har dock gjorts för dikningsföretagen, som relativt sett inte är så ekonomiskt betungande. Med dikning avses normalt även avdikning av kärr, mossar och annan sådan vattendränkt mark (jfr 7 kap. 35 § ÄVL).

Andra stycket. Bestämmelsen, som innebär en nyhet i förhållande till ÄVL, innehåller ett undantag från principen att endast fastighetsägare får delta i en markavvattningssamfällighet.

I samband med vägbyggen behöver det ofta utföras markavvattningsåtgärder för att förbättra den mark där vägen dras fram. Dessutom behövs det anordningar för att avleda nederbörden från vägbanor och slänter. Det har då ansetts vara praktiskt och ekonomiskt önskvärt att sådana arbeten, som i och för sig ankommer på väghållaren, ibland utförs inom ramen för ett markavvattningsföretag. Väghållaren är inte alltid ägare av vägmarken och kan alltså inte på denna grund anslutas till markavvattningsföretaget med stöd av huvudregeln i första stycket. Därför stadgas i andra stycket att även väghållare utan äganderätt till vägmarken skall kunna anslutas till en markavvattningssamfällighet, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget. Bestämmelsen gäller såväl allmänna som enskilda vägar oavsett om väghållaren har vägrätt eller servitutsrätt till vägmarken. I fråga om deltagandet gäller i övrigt bestämmelserna i första stycket. Det fordras alltså att markavvattningsföretaget medför nytta för väghållaren genom att dess ledningar kan användas för erforderlig avvattning av vägmarken. Väghålla-

ren har både rätt och skyldighet att delta. Vid kostnadsfördelningen enligt 3 § kan hänsyn tas till den inverkan som vägen har på markavvattningen.

Bestämmelsen om väghållare gäller såväl vid tillkomsten av nya markavvattningsföretag som vid befintliga markavvattningsföretag utan tidigare samfällighetsbildning. Uppkommer fråga om anslutning av väghållare till en befintlig samfällighet för markavvattning tillämpas bestämmelserna om omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

Ytterligare exempel på fall då det kan vara befogat att ansluta en väghållare till ett markavvattningsföretag är då vägbygget nödvändiggör en avsevärd ändring av markavvattningsföretagets utförande eller medför en påtaglig fördyring av underhållskostnaderna.

Som framgår av 4 § kan delaktighet i ett gemensamt markavvattningsföretag på grund av nu förevarande stadgande inte tillkomma en nyttjanderättshavare.

---

2 § För utförande och drift av företaget utgör deltagarna en samfällighet. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats, gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget.

Enligt *första stycket första meningen* i förevarande paragraf skall deltagarna i ett markavvattningsföretag utgöra en särskild samfällighet för företagets utförande och drift. Med drift avses liksom i 14 § AL även underhåll av företaget. Med samfällighet avses här den associationsform för samverkan som regleras i LFS. Delaktigheten i samfälligheten är sakrättsligt knuten till den fastighet som får nytta av företaget och följer denna vid en överlåtelse.

Enligt *första stycket andra meningen* är det den bildade samfälligheten som förfogar över tillståndet till markavvattningsföretaget och därmed förenade anläggningar och rättigheter. Förfogandet över tillståndet är alltså en gemensam angelägenhet varom beslut skall fattas i samma ordning som beslut i andra angelägenheter som omfattas av samfällighetsförvaltningen enligt LFS.

En fråga som i detta sammanhang har stor betydelse är om en majoritet av delägare i samfälligheten, som kanske har anslutits till denna mot sin vilja, kan på grund av omröstningsreglerna i LFS stoppa genomförandet av företaget mot den åsikt som företräds av minoriteten, däribland främst sökanden till företaget.

Vid granskningen av det remitterade förslaget till ny vattenlag vände sig lagrådet mot ett uttalande i remissprotokollet att ett beslut att inte utföra företaget fick anses strida mot LFS och det grundläggande tillståndsbeslutet (se prop. 1981/82:130 s. 291 och bilagedelen s. 582). Enligt lagrådet utgick uttalandet från en felaktig analogi med AL. Den som förfogar över ett tillstånd enligt VL har enligt lagrådet full frihet att välja mellan att utnyttja tillståndet eller att avstå från detta, medan ett anläggningsbesluts rättsverkningar i princip är av samma karaktär som ett fastighetsbildningsbesluts.

I prop. 1982/83:26 s. 149 med förslag till följdlagstiftning till VL anförde föredragande departementschefen att det av lagrådet kritiserade uttalandet närmast synes ha avsett det fallet att samtliga delägare i en vattenrättslig samfällighet är ense om att inte utföra företaget. Därvid biträdde han lagrådets ståndpunkt att någon laglig skyldighet att genomföra företaget inte föreligger. Om däremot några delägare vill genomföra företaget men röstas ned av majoriteten, ansåg han att frågan bör bedömas annorlunda. Genom tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet har de tvistiga frågorna om bl.a. tvångsanslutning rättskraftigt avgjorts. Av 15 och 19 §§ LFS framgår att varje delägares enskilda intressen skall beaktas i skälig omfattning. Ett beslut av majoriteten mot minoritetens vilja att inte genomföra företaget måste anses strida mot det grundläggande tillståndet och mot LFS. En överröstad delägare måste då kunna få beslutet att inte genomföra företaget undanröjt efter klandertalan enligt 15 eller 53 § LFS (jfr prop. 1973:160 s. 387). Detsamma gäller också beslut av majoriteten om avvikelser i andra avseenden från tillståndet.

Departementschefen ansåg att vad han anfört inte föranledde någon lagändring, och riksdagen lämnade hans uttalanden utan erinran.

Andra stycket. Som en konsekvens av att det är samfälligheten som förfogar över tillståndet skall också de skyldigheter som enligt lagen åvilar tillståndshavare — främst att betala ersättningar till sakägarna — ligga på samfälligheten och de rättigheter som en

tillståndshavare tillerkänts enligt lagen — t.ex. att få ersättning när tillståndet inskränks — tillkomma samfälligheten. Motsvarande gäller den underhållsskyldighet som ägaren av en vattenanläggning har enligt 17 kap. 1 § i lagen. För att klargöra detta har i nu förevarande stadgande tagits in en bestämmelse om att vad som i lagen föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av en anläggning i nu avsedda fall gäller samfälligheten.

I *tredje stycket* har tagits in en bestämmelse om inlöst mark. Inlösen är ett sätt att ersätta skadelidande sakägare, såväl när det är fråga om att ta mark i anspråk för gemensamma anläggningar som då markavvattningsföretaget medför andra skadeverkningar för sakägare vid det berörda vattenområdet. Här skiljer sig det vattenrättsliga systemet från AL:s system som endast reglerar frågan om inlösen av mark som behövs för gemensamma anläggningar.

När inlösen enligt VL alltså är en ersättningsform har det inte ansetts lämpligt att knyta inlösen till endast vissa deltagare i samfälligheten, nämligen de som är fastighetsägare. Själva inlösningen skall i stället på samma sätt som erläggandet av ersättningar i övrigt ankomma på den som innehar tillståndet eller tvångsrätten och utför företaget, dvs. markavvattningssamfälligheten.

Även om marken alltså skall inlösas av samfälligheten, som enligt lagen utgörs av en krets av personer, blir den enligt vad som uttryckligen stadgas i nu förevarande bestämmelse samfälld endast för fastigheter, närmare bestämt de fastigheter som när inlösen sker ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget. Marken utgör alltså samfälld mark och är i överensstämmelse med vanliga fastighetsrättsliga grundsatser knuten till vad som utgör enheter enligt gällande fastighetsbildningslagstiftning (se prop. 1973:160 s. 543 och 590). Marken får denna karaktär omedelbart utan att några överlåtelser från samfälligheten till fastighetsägarkretsen inom denna behöver ske. Senare ändringar i deltagarkretsen inverkar inte heller på frågan om äganderätten till den samfällda marken.

När inlösen således sker av samfälligheten direkt, blir inlösenkostnaderna därvid helt jämställda med andra ersättningar och kostnader som föranleds av företaget. Att i undantagsfall inlöst mark kan representera ett visst värde som kommer de fastigheter till godo, för vilka marken blir samfälld, men inte övriga deltagare i samfälligheten torde man enligt förarbetena i allmänhet kunna bort-

se från. När så inte kan ske står möjlighet till buds att ta hänsyn till förmånen vid bestämmandet av andelstalen.

---

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Nyttoberäkningen enligt *första stycket* i förevarande paragraf skall ske efter samma grunder som vid tillämpning av 5 kap. 13 § FBL och 15 § AL. Med nytta avses alltså värdehöjningen på fastigheten. Värdehöjningen kan beräknas på fastighetens marknadsvärde eller på dess avkastningsvärde eller på ett mellanliggande belopp. Alla positiva effekter av företaget på fastigheten beaktas härigenom. Möjligheten till en förhållandevis fri bedömning framgår av att det främst är nyttan som skall beaktas. Olika hjälpmedel kan givetvis komma i fråga. Sålunda bör det vara möjligt att i vissa fall i stället för värdehöjningen låta en fastighets användning av företaget ligga till grund för kostnadsfördelningen.

Vid kostnadsfördelning enligt FBL och AL torde den enskilde fastighetsägarens kostnader för åtgärder på den egna fastigheten som utförs för att möjliggöra eller förbättra nyttiggörandet av den gemensamma anläggningen i allmänhet beaktas vid nyttoberäkningen (se prop. 1969:128 s. B 384 och 1973:160 s. 215). Sådana anpassnings- och fullföljdskostnader — främst kostnader för täckdikning — torde däremot normalt inte ha brukat beaktas vid kostnadsfördelningen enligt bestämmelserna i 7 kap. ÄVL. Vid torrläggning för jordbruksändamål har sålunda värdehöjningen på mar-

ken beräknats som om den var täckdikad och en rättvis kostnadsfördelning mellan redan täckdikad och ännu inte täckdikad mark förutsätter då att avdrag för framtida täckdikningskostnader inte görs.

De metoder för kostnadsfördelningen som kommit till användning vid förrättningar för torrläggning av mark enligt ÄVL bör enligt förarbetena i stor utsträckning bli tillämpliga också vid markavvattningsförrättningar enligt VL. Fullföljdskostnader bör då på samma sätt som tidigare normalt lämnas utanför nyttoberäkningen. I fall då ingen av deltagarna gjort några investeringar i markanläggningar för att dra nytta av företaget ligger det närmare till hands att se direkt till den värdehöjning som företaget medför genom tillkomsten av möjligheterna att förbättra jordbruket än att laborera med värden som om följdinvesteringarna gjorts. Oavsett vilken värdeökning som väljs som utgångspunkt — värdeökningen på marken med kvarstående behov av följdinvesteringar eller värdeökningen efter slutförda sådana investeringar — måste självfallet värdeökningen bestämmas på ett enhetligt sätt för alla deltagarna.

Det saknas i de flesta fall anledning att vid nyttoberäkningen beakta framtida kostnader för underhållet av gemensamma anläggningar. Dessa kostnader torde i de flesta fall inte inverka på fördelningen. I den mån kostnaderna för underhållet av en dikessträcka väsentligt minskas genom att diket görs täckt kan en önskvärd justering av kostnadsfördelningen åstadkommas genom avdelningsbildning enligt andra stycket i förevarande paragraf.

Även fullföljdsåtgärder på enskilda fastigheter, exempelvis täckdikning, kan komma att prövas i samband med tillståndsprövningen av markavvattningsföretaget. Detta innebär emellertid inte att täckdikningen när det gäller fördelningen av kostnaderna skall behandlas som om den ingick i det gemensamma företaget. Liksom f.n. skall det gemensamma kostnadsansvaret endast avse gemensamma ledningar. Fullföljdsåtgärder på egen mark skall alltså bekostas av markägaren ensam.

Bestämmelserna om kostnadsfördelning i första stycket gäller såväl utförande- som driftskostnader. Det är emellertid ingenting som hindrar att olika andelstal fastställs för de båda kostnadsslagen (jfr 15 § AL). Det är sålunda möjligt att fördela utförandekostnaden efter nyttan och driftskostnaden efter den faktiska användningen av gemensamma anläggningar.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning.

Förutsättningar för avdelningsbildning, som huvudsakligen torde vara av betydelse för dikningsföretagen, föreligger bl.a. om utförandet av en viss del av företaget är särskilt kostnadskrävande eller om det mellan olika områden inom företaget finns olikheter i fallförhållanden eller andra naturförhållanden. Särskilda kostnader kan uppstå t.ex. om en dikessträcka på grund av brukningsförhållandena eller av andra skäl måste utföras såsom täckt ledning. I samtliga fall krävs att avdelningsbildningen medför en avsevärt minskad kostnad i förhållande till nyttan för ett visst område.

Tredje stycket. Enligt stadgandet kan deltagarna i en markavvattningssamfällighet träffa överenskommelse om kostnadsfördelningen mellan dem. Denna överenskommelse skall då läggas till grund för tillståndsbeslutet (jfr 12 kap. 31 § andra stycket punkt 2). Då måste dock vissa förutsättningar vara uppfyllda.

Det är nämligen så att de som har panträtt i sådana fastigheter som ägs av deltagare och som omfattas av samfälligheten inte i denna egenskap är sakägare i VL:s mening. De kan alltså inte bevaka sin rätt vid förrättningen. För att inte deltagarna genom en inbördes överenskommelse skall äventyra säkerheten, t.ex. att någon deltagare åläggs ett kostnadsansvar som inte alls motsvarar hans nytta, fordras i princip att panträttshavarna godkänner överenskommelsen. Detsamma gäller om en deltagande fastighet är besvärad av gemensam inteckning, då även berörda fastighetsägare måste godkänna överenskommelsen. Andra rättsägare än panträttshavare och, vid gemensam inteckning, berörda fastighetsägare behöver inte lämna sitt samtycke.

I sista meningen stadgas dock ett viktigt undantag från kravet på medgivande av angivna rättsägare. Förrättningsmannen skall sålunda göra en s.k. oskadlighetsprövning. Denna innebär att medgivande av rättsägare inte behövs, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem. Oskadlighetsprövningen är naturligtvis en svår och grannlaga uppgift för förrättningsmannen. Den måste handhas på ett sådant sätt att kreditsäkerheten inte sätts i fara. Vid minsta tvekan om överenskommelsens inverkan på säkerheten bör medgivande infordras från berörda rättsägare.

VL innehåller inte någon motsvarighet till 7 kap. 27 § ÄVL enligt vilken bestämmelse den som inte var att anse som sökande till företaget inte kunde åläggas att bidra till anläggningskostnaderna för företaget med mera än som motsvarade båtnaden för hans fastighet.

Detta är en konsekvens av den i 2 § stadgade principen att det är samfälligheten och inte sökanden till företaget som förfogar över tillståndet till detta, varför samtliga deltagare får fullt kostnadsansvar.

4 § Bestämmelserna i 1–3 §§ gäller inte i fråga om markavvattning som söks av annan än ägare av fastighet eller väghållare.

Som framgår av 1 § skall samverkan för utförande av markavvattning ske endast mellan ägare av fastigheter och, i vissa fall, väghållare som inte är fastighetsägare. Genom nu förevarande stadgande utesluts uttryckligen tillämpningen av bestämmelserna om samfällighetsbildning när ansökan om markavvattning görs av en nyttjanderättshavare.

En nyttjanderättshavare, främst en jordbruksarrendator, kan däremot uppträda som sökande till ett markavvattningsföretag. Om markavvattningen är till nytta för endast den mark som arrendatorn disponerar eller, om sådan nytta uppkommer för någon annan fastighet men något yrkande om anslutning av dennas ägare inte framställs, bör anledning inte föreligga att vägra arrendatorn prövning av tillåtligheten av företaget, om sådan prövning krävs enligt 4 kap. 2 § (jfr 9 kap. 18 och 21 §§ JB).

VL innehåller inte några särskilda bestämmelser som rör samverkan mellan flera i det fall ansökan om markavvattning görs av en nyttjanderättshavare. Det kan ifrågasättas om detta förhållande bör leda till att tillstånd vägras om det vid utredningen visar sig att den av nyttjanderättshavaren sökta markavvattningen blir till nytta för annan. Som lagrådet anfört torde skäl kunna anföras för att tillstånd skall kunna ges i detta fall. Någon tvångsanslutning av den som kan ha nytta av företaget blir det emellertid då inte fråga om och nyttjanderättshavaren får själv helt svara för utförandet och kostnaderna. Skulle flera nyttjanderättshavare samtidigt söka tillstånd till avvattning av mark som arrenderas av dem blir sökandena, om tillstånd ges, inte att anse som deltagare i något samfällt företag. För ett lämpligt utförande av markavvattningen får man lita till överenskommelse mellan sökandena och annars tillämpa 3 kap. 8 §.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

Denna avdelning innehåller vissa bestämmelser om s.k. kombinerade företag, som innebär att gemensamma ledningar kan användas för både avledande av avloppsvatten och markavvattning. I motsats till ÄVL gäller bestämmelserna bara avledande av avloppsvatten till ledningar för markavvattning och inte utnyttjande av avloppsledningar för markavvattning.

I 1 kap. 4 § punkt 5 definieras avloppsvatten.

---

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

Vid prövningen enligt förevarande paragraf, som ersätter prövningen vid rena markavvattningsföretag enligt 1 §, bör både ekonomiska och miljömässiga faktorer beaktas.

Frågan om anslutning av en avloppsintressent till ett markavvattningsföretag prövas vid förrättningen i samband med markavvattningsföretagets tillkomst. Uppkommer frågan om anslutning först efter det att samfälligheten för markavvattning har bildats kan frågan prövas enligt bestämmelserna om omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse, som inte träffas under en förrättning, om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

---

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till mängden och beskaffenheten av det vatten som tillförs ledningen samt till vad som kan anses skäligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen.

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan avloppsintressenter.

I fråga om överenskommelser mellan intressenterna tillämpas 3 § tredje stycket.

Paragrafens *första stycke* ersätter 3 § i vad avser kostnadsfördelning-

en mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset. Denna kostnadsfördelning skall ske innan kostnaderna fördelas inom vardera intressegruppen.

Enligt *andra stycket* skall samma principer som i första stycket gälla vid den interna kostnadsfördelningen mellan flera avloppsintressenter.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § första stycket andra meningen ÄVL om maximering av kostnadsandelen till kostnaden för ett eget företag har inte fått någon uttrycklig motsvarighet här men överväganden av detta slag skall enligt förarbetena kunna ske inom ramen för kostnadsfördelningen enligt första stycket.

Deltagarna kan träffa överenskommelse om kostnadsfördelningen enligt *tredje stycket.* Då gäller bestämmelserna i 3 § tredje stycket om skydd för panträttshavare m.fl.

---

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det kan ske utan olägenhet av betydelse för de övriga deltagarna.

Paragrafen innebär att även en byggnad eller anläggning på ofri grund kan anslutas till markavvattningsföretaget på grund av behovet att avleda avloppsvatten. Som har angivits i bl.a. kommentaren till 1 § finns det inte någon sådan möjlighet när det gäller deltagande som grundas endast på behovet av markavvattning.

Den lämplighetsprövning som skall ske enligt förevarande paragraf föranleds främst av risken för att kostnader som åvilar innehavare av byggnader m.m. som inte hör till någon fastighet genom de särskilda bestämmelserna om förmånsrätt i fastighet för fordringar enligt LFS skall övervältras på de deltagare som är fastighetsägare (jfr 6 § andra stycket AL). I den mån en mer betydande del av kostnaden för företaget kommer att falla på en deltagare utan äganderätt till fastighet, bör för anslutningen krävas säkerhet för hans kostnadsandel.

---

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

Paragrafen innebär att samverkan enligt 5 § inte kan komma i fråga när det gäller avloppsvatten från en enskild fastighet som ligger inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning enligt lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Inom ett sådant verksamhetsområde är anläggningens huvudman skyldig att sörja för de enskilda fastigheternas behov av vatten och avlopp och bestämmelserna om gemensamma företag för markavvattning och avloppsutsläpp är då inte tillämpliga. Som framgår av 5 § kan däremot huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning ingå i ett gemensamt företag för avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet.

Markavvattning och vägföretag m. m.

I denna avdelning regleras frågor om utförande och bekostande av vattenavlopp för markavvattning genom vägar och banvallar. Reglerna överensstämmer i princip med ÄVL:s bestämmelser.

Bestämmelserna om vägar i denna avdelning gäller både allmänna och enskilda.

Den som vill utföra ett markavvattningsföretag har alltid rätt att få till stånd avlopp genom vägar och banvallar. Sådan tvångsrätt får utverkas enligt bestämmelserna i 8 kap. 1 §, om inte frivillig överenskommelse träffas.

---

9 § Skall för markavvattning ett vattenavlopp byggas genom en väg eller ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas och vill väghållaren själv utföra åtgärden, har han rätt därtill.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugofem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918:523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

Paragrafen reglerar frågan om rätten att utföra vattenavlopp genom

en befintlig väg och om vem som skall bekosta åtgärden.

Enligt *första stycket* har väghållaren alltid rätt att själv utföra vattenavlopp genom vägen. Om han inte vill det, får åtgärden i stället utföras av den som svarar för markavvattningen.

I *andra stycket* regleras omfattningen av väghållarens kostnadsansvar. I motsats till ÄVL görs det inte någon begränsning med hänsyn till vägens ålder. Liksom tidigare krävs det emellertid att den mark som skall avvattnas har brukats som åker eller äng redan vid vägens tillkomst. Med hänsyn till att det i fråga om äldre vägar ofta är svårt att fastställa om detta villkor är uppfyllt har här införts en hjälpregel som innebär att det räcker om marken sedan minst 25 år har brukats som åker eller äng.

För att väghållaren skall kunna åläggas kostnadsansvaret krävs vidare att det inte är oskäligt. Som ett exempel då så kan anses vara fallet nämns i förarbetena att en markägare en kort tid efter en vägs tillkomst begär att åtgärder vidtas för markavvattning trots att han haft möjlighet att göra det redan vid vägens planering.

I *tredje stycket* slås fast att kostnadsansvaret i övriga fall åvilar markavvattningsföretaget.

---

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

Frågan om ersättning enligt denna paragraf kan tas upp i samband med att markavvattningsföretaget prövas vid förrättning eller i samband med ett stämningsmål vid vattendomstolen om tvångsrätt enligt 13 kap. 14 § punkt 6.

---

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje styckena samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

Tvångsrätt enligt 8 kap. 1 § till vattenavlopp genom väg kan inte upplåtas till förmån för framtida markavvattningsbehov. Kostnaderna för åtgärder för markavvattning blir normalt betydligt lägre om de utförs i samband med att en väg byggs. Det är därför ett intresse både för markägare och väghållare att behovet av åtgärder kan aktualiseras redan då vägen planeras. Detta möjliggörs genom bestämmelserna i förevarande paragraf. Bestämmelserna gäller som nämnts under avdelningsrubriken både allmänna och enskilda vägar.

Den ökade kostnaden för byggandet och driften av vägen som orsakas av vattenavloppet skall i princip betalas av markavvattnaren. När det är fråga om markavvattning av åker och äng gäller emellertid de speciella bestämmelserna i 9 § andra stycket och 10 §.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund.

Paragrafen innebär att de tidigare paragraferna i denna avdelning görs dispositiva och inte heller kan åberopas mot en dom eller ett förrättningsbeslut.

I 7 kap. 14 § andra stycket ÄVL stadgades förbud att vid expropriation av mark för väg eller järnväg meddela bestämmelser som inskränkte markägares rätt i vissa fall till kostnadsfritt vattenavlopp. Även om expropriation skedde, hade markägaren kvar denna rätt och en erinran om bestämmelsen fanns i 1 kap. 6 § ExL.

Någon motsvarighet till nämnda stadgande i ÄVL har inte ansetts motiverad, och följaktligen har hänvisningen till detta i ExL upphävts, se SFS 1983:659.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

I samband med VL:s införande har lagen (1920:460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning upphävts, se 2 § VP. I stället gäller de allmänna bestämmelserna i 9–12 §§ om vägar.

6 kap. Bevattningssamfälligheter

Detta kapitel innehåller bestämmelser om bevattningssamfälligheter, som innebär en nyhet i förhållande till ÄVL.

Den under senare år alltmer ökande bevattningen, främst inom jordbruket, har på sina håll inte ägt rum utan problem. Både yt- och grundvatten används för bevattningsändamål.

Tidigare bevattnades huvudsakligen betesvallar, potatis och fältodlade köksväxter. Numera bevattnas i allt större utsträckning även slåttervallar, stråsäd, oljeväxter, sockerbetor samt bär- och fruktodlingar. Bevattning sker även för annat än jordbruksändamål, t.ex. i handelsträdgårdar och timmerupplag.

På flera håll har bevattningen konkurrerat med andra intressen om vattentillgångarna och även konkurrens mellan bevattnare inbördes har förekommit. Uttagen för bevattning har ofta skett utan tillstånd enligt ÄVL och har orsakat skador på t.ex. fisket.

I förarbetena till VL anförs att utvecklingen på bevattningsområdet kan förväntas gå mot allt större och rationellare enheter. Det har visat sig att det, för anskaffande av vatten till bygder med behov av och förutsättningar för bevattning, kan vara lämpligt att flera jordbrukare går samman för att investera i permanenta anläggningar, såsom vattenmagasin, ledningssystem och pumpanordningar. Såväl när gemensamma anordningar är lämpliga som när behov av sådana anordningar inte föreligger kan det också vara erforderligt att vid vattenbrist fördela vattnet mellan bevattnare inbördes. En fastare samverkan mellan bevattnare kan också vara lämplig när det gäller att tillvarata gemensamma intressen gentemot myndigheter eller andra intressenter i ett vattenområde.

Man konstaterar i förarbetena att gällande lagstiftning, främst ÄVL och AL, inte tillhandahåller något lämpligt institut för bevattningssamverkan eller lösning av konkurrensfrågorna. Därför har en särskild associationsform, bevattningssamfälligheten, för dessa ändamål införts i detta kapitel i VL. På förvaltningen av bevattnings-

samfälligheterna är, liksom beträffande övriga vattenrättsliga samfälligheter, LFS tillämplig (se närmare redogörelsen efter kommentaren till 7 kap.).

Det bör också nämnas att den skärpta tillståndsplikten enligt 4 kap. bl.a. har motiverats av behovet av kontroll av bevattningsföretagen.

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet vattentäkt. Lagen innehåller däremot inte någon definition av begreppet bevattning. Enligt 2 kap. 4 § punkt 2 har den som vill utföra en vattentäkt för bevattning den för ändamålet nödvändiga rådigheten över vattnet, även om han inte äger fastigheten där vattnet finns. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § om jämkningar i vattenföretags utförande avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för bevattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till en vattentäkt för bevattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Enligt 7 kap. 4 § kan tvångsdelaktighet komma till stånd i en vattenreglering för bevattning. Tvångsrätt för bevattningsföretag kan utverkas med stöd av 8 kap.

I motsats till vad som är fallet i fråga om markavvattningssamfälligheterna kan även nyttjanderättshavare, främst jordbruksarrendatorer, delta i en bevattningssamfällighet. Bestämmelserna är tillämpliga på bevattning för alla slags ändamål, såsom för jordbruk, handelsträdgårder och timmerupplag.

Frågor om bildande av bevattningssamfälligheter prövas av vattendomstolen i samband med frågan om tillstånd till vattentäkt för bevattning. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning och vissa omprövningsbestämmelser finns i 15 kap.

---

1 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Har tillstånd till vattentäkt för bevattning meddelats någon och söks tillstånd till ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får, om särskilda skäl föreligger, vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en bevattningssamfällighet eller, om samfällighet bildas enligt första stycket, att den för vilken tillstånd redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång,

får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

Första stycket. Förutsättningen för att en bevattningssamfällighet skall bildas är att ansökningar om tillstånd till vattentäkt för bevattning föreligger samtidigt till prövning hos vattendomstolen och att det föreligger ett fördelningsbehov. Finns det inte något fördelningsbehov men däremot kanske behov av gemensamma anläggningar, kan något förordnande om samfällighetsbildning mot någons vilja inte ske.

Vattendomstolen skall självmant bedöma om det finns behov av en samfällighetsbildning. Det krävs alltså inte något yrkande därom i det aktuella målet om tillstånd till vattentäkt.

Samfällighetsbildning skall också kunna ske när flera som önskar bevattna ansöker om ett gemensamt uttag av vatten genom en gemensam anläggning. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är då att de inte redan har bildat någon juridisk person, t.ex. ett bolag eller en förening, för ändamålet samt att sökandena begär vattendomstolens medverkan för fördelningen av vatten. Om samtliga sökande i nu avsett fall anser sig kunna vara utan särskilda fördelningsbestämmelser, bör något förordnande om samfällighetsbildning inte meddelas.

Andra stycket. Liksom vid tillämpning av första stycket är det vattendomstolen som självmant skall bedöma om det finns behov av anslutning av den tidigare tillståndshavaren till den nybildade samfälligheten. Tillståndshavaren måste alltid beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Även den som har tillstånd enligt ÄVL kan tvångsvis anslutas till en bevattningssamfällighet med tillämpning av andra stycket.

En anslutning av en äldre tillståndshavare grundar inte någon rätt att besluta om inskränkningar i hans tillstånd. Om sådana inskränkningar emellertid är nödvändiga för att erforderliga vattenuttag skall kunna göras av sökandena, kan dessa eller någon av dem begära omprövning av det tidigare tillståndet med stöd av 15 kap. 11 § eller, i fråga om tillstånd enligt ÄVL, 19 § VP. En sådan inskränkning kan medföra rätt till ersättning för den äldre tillståndshavaren enligt 9 kap. 12 §.

Tredje stycket. En anslutning av en ny bevattnare till en befintlig samfällighet enligt detta stadgande kan medföra behov av ändrade

bestämmelser rörande samfällighetens förvaltning, andelstal m.m. Då bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande med tillämpning av 15 kap. 15 § andra stycket meddela de ändrade föreskrifter som behövs.

Skyldigheten att delta i bevattningssamfälligheten uppkommer genom vattendomstolens dom och skyldigheten är för framtiden knuten till tillståndet till vattentäkt för bevattning. Ett tillstånd är inte personligt utan tillkommer den som vid varje tidpunkt äger den fastighet, vars marker får bevattnas enligt tillståndet. Grundas tillståndet på en nyttjanderättsupplåtelse till marken, åvilar delaktigheten nyttjanderättshavaren och, om så bestämts i tillståndsdomen, dennes efterträdare i nyttjanderätten.

Så länge tillståndet utnyttjas, kvarstår naturligtvis skyldigheten att delta i samfälligheten. Skyldigheten kvarstår även om tillståndshavaren inte avser att utnyttja tillståndet för framtiden. För att bli kvitt delaktigheten måste tillståndshavaren begära utträde enligt omprövningsbestämmelsen i 15 kap. 15 § andra stycket eller få en överenskommelse om utträde fastställd enligt 16 § samma kapitel. Detta gäller även nyttjanderättshavare som deltar i samfälligheten. Om nyttjanderättsförhållandet upphör, åvilar delaktigheten ändå nyttjanderättshavaren till dess sådan omprövning sker. Fastighetsägaren träder inte automatiskt in som tillståndshavare. Fastighetsägaren har naturligtvis möjlighet att ansöka om ett eget tillstånd.

---

2 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

I sådana områden där tillgången på vatten är dålig föreligger redan då tillstånd till vattentäkt för bevattning ges den situationen att vattnet under normala förhållanden inte räcker till, om alla bevattnare tar ut vatten på en gång. En fördelning behövs då för att bestämma under vilka tider olika bevattnare skall få ta ut vatten och hur mycket vatten varje bevattnare skall få ta ut. Om vattnet skall tas från ett vattendrag har i vattendomstolspraxis i de flesta fall bestämts en minimivattenmängd som alltid skall släppas fram i vattendraget innan vattenbortledningen får ske. En sådan bestämmelse måste iakttas vid fördelningen liksom andra villkor som kan

ha föreskrivits av vattendomstolen, t.ex. att någon deltagare skall vara tillförsäkrad en viss minsta vattenmängd. Om det råder vattenbrist, kan det bli nödvändigt att fördela vattnet även om vattentillgången under normala förhållanden är sådan att vattnet då inte behöver fördelas. Om en deltagare något år inte bevattnar sin mark bör det vatten som till följd därav inte utnyttjas kunna fördelas mellan övriga deltagare i samfälligheten. Självfallet får deltagarna därvid inte ta ut mera vatten än som sammanlagt har medgetts för de tillståndshavare som deltar i samfälligheten. Hänsyn måste naturligtvis tas till motstående intressen, t.ex. fisket, om platserna för uttagen är belägna långt ifrån varandra.

Paragrafen innehåller inte någon fördelningsnorm utöver vad som kan ha föreskrivits av vattendomstolen, utan det överlämnas åt deltagarna i samfälligheten att fördela vattnet. På det sättet kan man ta hänsyn till det bevattningsbehov som föreligger när frågan om fördelning är aktuell.

En fördelning enligt förevarande paragraf faller inom ramen för sådana normala förvaltningsåtgärder på vilka LFS är tillämplig. Bestämmelserna i nämnda lag blir alltså tillämpliga om delägarna inte kan enas om fördelningen. Tvister angående fördelningen handläggs av vattendomstolen, se 3 § tredje stycket, 15 och 53 §§ LFS.

---

3 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

Paragrafen gör det möjligt för vattendomstolen att när en samfällighet bildas gå ifrån yrkanden om uttag av vatten på flera ställen i ett vattenområde och bestämma att sökandena måste göra sitt vattenuttag på en punkt genom en gemensam ledning. På det sättet kan man minska skadorna på motstående allmänna intressen, t.ex. fisket eller naturvården, eller för enskilda sakägare genom minskat intrång på grund av ledningsdragning. Om hänsynen till motstående intressen inte kräver inrättandet av någon gemensam anläggning, bör vattendomstolen bestämma om en sådan endast om någon sökande begär det. Då blir det tekniska och ekonomiska synpunkter som bör vara avgörande vid lämplighetsprövningen enligt förevarande paragraf. I 4 § anges ytterligare förutsättningar för inrättande

av en gemensam anläggning.

Av paragrafen framgår att samtliga delägare i en samfällighet för fördelning av vatten inte behöver delta när det gäller gemensamma anläggningar, t.ex. pumpstationer och ledningar. Inom samfälligheten kan det också finnas olika grupper av fastigheter som var och en har gemensamma anläggningar. I nu angivna fall bör samfällighetens förvaltning delas upp på olika verksamhetsgrenar.

Vissa anordningar kan vara nödvändiga för att tillgodose andra intressen än deltagarnas, t.ex. mätanordningar för kontroll av vattenföringen. Även utförandet och skötseln av sådana anordningar, som alltså utgör villkor för tillstånden, är en angelägenhet för samfälligheten, antingen det sker genom att vattendomstolen föreskriver det eller genom att samfälligheten själv beslutar det.

En gemensam anläggning för bevattning kan inrättas också sedan samfälligheten redan har bildats. Ansökan till vattendomstolen härom får göras av deltagare i samfälligheten (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 5).

---

4 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

Paragrafen innehåller ett väsentlighetskrav och ett s.k. opinionsvillkor för att någon skall mot sin eller övriga deltagares vilja behöva delta i en gemensam bevattningsanläggning (jfr 5 och 7 §§ AL). Enligt tredje stycket kan tvångsanslutning ändå ske i vissa fall.

Första stycket. Väsentlighetskravet enligt stadgandet gäller i fråga om såväl skyldighet som rätt att delta i anläggningen. Är alla deltagare överens om inrättandet, bör förordnande om detta meddelas om inte hinder möter med hänsyn till lämplighetsregeln i 3 §. Om en deltagare, som ansluts till samfälligheten med stöd av 1 § andra stycket, redan har en separat bevattningsanläggning som fyller samma funktion som en ifrågasatt gemensamhetsanläggning, bör anslutning mot dennes vilja i allmänhet inte ske. Undantagsvis kan emel-

lertid en tvångsanslutning även i detta fall vara motiverad, t.ex. om anläggningen är utsliten.

Ett påstående av en deltagare att han har för avsikt att anskaffa och driva en separat anläggning, torde däremot i allmänhet kunna lämnas utan beaktande. Endast om han kan göra sannolikt att den separata anläggningen är fördelaktigare för honom och att det finns tekniska och ekonomiska förutsättningar att utföra anläggningen, bör han lämnas utanför gemensamhetsanläggningen.

Väsentlighetskravet gäller som nämnts även om någon vill ansluta sig till en gemensamhetsanläggning men någon annan deltagare sätter sig emot detta. En sådan anslutning kan medföra att anläggningen måste göras mer omfattande än som annars varit nödvändigt, varför ett påtagligt behov av anläggningen måste föreligga. Även när en nyttjanderättshavare vill delta kan det, med hänsyn till ansvaret för de gemensamma kostnaderna, finnas anledning att göra en noggrann prövning av anslutningsbehovet.

Av tredje stycket framgår att en tvångsanslutning i vissa fall kan ske även om väsentlighetskravet inte är uppfyllt.

Andra stycket innehåller det s.k. opinionsvillkoret. Inrättandet skall alltså stödjas av en viss fastighetsägaropinion. Vid tillämpningen skall man främst beakta deras mening som har störst nytta av anläggningen. Det har ansetts rimligt att särskild betydelse på detta sätt tillmäts uppfattningen hos dem som får bära de största kostnaderna.

Undantag från opinionsvillkoret stadgas i tredje stycket.

Enligt *tredje stycket* görs undantag från väsentlighetskravet och opinionsvillkoret när gemensamhetsanläggningen behövs för att tillgodose motstående intressen. Det kan vara fråga om att minska skadorna på t.ex. fisket eller naturvården eller för enskilda markägare om man bestämmer att deltagarna skall göra sitt vattenuttag på en punkt genom en gemensam ledning och pumpstation i stället för att uttag görs på flera ställen i ett vattendrag.

Stadgandet blir också tillämpligt på andra gemensamma anläggningar som behövs av hänsyn till motstående intressen. Om t.ex. en minimivattenföring skall kunna hållas i ett vattendrag, fordras det vanligen att någon mätanordning uppförs i vattendraget (t.ex. ett s.k. Thomson-överfall). En sådan anordning bör naturligtvis vara gemensam för samtliga deltagare och bör underhållas av dem. Man kan också tänka sig vissa skadeförebyggande anordningar som del-

tagarna gemensamt bör svara för. För sådana anordningar, som alltså utgör villkor för de tillstånd som meddelas, kan naturligtvis varken väsentlighetsrekvisitet eller opinionsvillkoret gälla.

---

5 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfällda för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Mark som inlösts för gemensamma anläggningar är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av bevattningsföretaget.

Delaktigheten i en bevattningssamfällighet är inte av personlig natur, utan den följer tillståndet till bevattning. Delaktigheten är alltså knuten till tillståndet. På samma sätt uttrycks i *första stycket* av förevarande paragraf principen att en gemensam anläggning för bevattning är samfälld egendom för och knuten till de tillståndshavare och deltagare i samfälligheten som deltar i anläggningen. Som framgår av 3 § behöver inte alla deltagare i samfälligheten vara deltagare i den gemensamma anläggningen.

Enligt stadgandet är också rätten till utrymme för den gemensamma anläggningen samfälld för deltagarna. Utrymme för en anläggning kommer i normalfallet att upplåtas med en begränsad rätt av servitutskaraktär, t.ex. med stöd av 8 kap. 1 § och då även till förmån för andra tillståndshavare än ägare av fastigheter. I undantagsfall kan dock mark för anläggningen behöva inlösas. För sådana fall ges särskilda bestämmelser i paragrafens andra stycke.

I *andra stycket* ges särskilda bestämmelser i fråga om inlöst mark för en gemensam bevattningsanläggning som stämmer överens med vad som enligt 5 kap. 2 § gäller för markavvattningssamfälligheter. Jag hänvisar till kommentaren till det stadgandet.

---

6 § En bevattningssamfällighets förvaltningskostnader och kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av verksamheten.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av gemensamma anläggningar fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningarna.

Första stycket reglerar frågan om fördelningen beträffande förvaltningskostnaderna för samfälligheten samt kostnaderna för utförandet och driften av en gemensam bevattningsanläggning. Den främsta fördelningsnormen är den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt vattendomstolens tillstånd. Även andra faktorer än mängden vatten kan komma i fråga. Här torde främst komma i fråga varje deltagares nytta av anläggningen.

Andra stycket reglerar frågan om kostnadsfördelningen vid avdelningsbildning. Enligt förarbetena bör en avdelningsbildning i allmänhet undvikas inte minst med hänsyn till de komplikationer i fråga om förvaltningen som kan uppkomma (jfr prop. 1973:160 s. 219). I undantagsfall kan en sådan emellertid komma till stånd och i så fall skall särskilda andelstal bestämmas för denna del. I fråga om förvaltningen av en sådan avdelning tillämpas bestämmelserna i bl.a. 41 § LFS om skilda verksamhetsgrenar.

Även förvaltningskostnaderna kan särbehandlas. Detta markeras genom att uttrycket "verksamheten" används i stadgandet.

Enligt *tredje stycket* ges möjligheter att fördela driftkostnaderna, vari inkluderas underhållskostnaderna, genom avgifter. Deltagarnas egen inställning bör naturligtvis tillmätas stor betydelse, såväl vid prövningen huruvida ett avgiftssystem skall tillämpas som vid fastställande av grunderna för avgiftsberäkningen. Vattendomstolens dom om tillämpning av ett avgiftssystem är i princip bindande för deltagarna. Om ändrade förhållanden skulle medföra att avgifter lämpligen inte längre bör tas ut eller att de bör utgå efter andra grunder än dem som har fastställts, har dock deltagarna möjlighet att få domen omprövad med stöd av 15 kap. 15 och 16 §§.

---

7 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen ger möjligheter för deltagarna i en bevattningssamfällighet att träffa frivilliga överenskommelser om andelstalen m.m. Jag hänvisar till kommentaren till stadgandets motsvarighet i fråga om markavvattningssamfälligheterna, 5 kap. 3 § tredje stycket.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering

Vattenreglering utgör liksom markavvattning en typ av vattenföretag, som flera intressenter kan dra nytta av. Detta kapitel innehåller regler om samverkan mellan sådana intressenter.

Enligt 1 kap. 4 § punkt 1 definieras vattenreglering som ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för ett annat vattenföretag. Enligt punkt 2 i samma paragraf utgör också vattenöverledning en form av vattenreglering. Vad som i nu förevarande kapitel stadgas om vattenreglering gäller därför också vattenöverledning. Enligt 2 kap. 4 § punkt 1 har den som vill utföra en vattenreglering den erforderliga rådigheten över vattnet. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter, men hela kapitlet gäller även för vattenreglering. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för vattenreglering kan erhållas med stöd av 8 kap. Frågor om samfälligheter för vattenreglering prövas av vattendomstolen. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning, och vissa omprövningsbestämmelser finns i 15 kap. På förvaltningen av vattenregleringssamfälligheterna är LFS tillämplig.

Kapitlet innehåller tre avdelningar. Den första behandlar vattenreglering för kraftändamål och den andra vattenreglering för bevattning. För båda dessa ändamål kan tvångsanslutning till samfälligheten äga rum. Den tredje avdelningen handlar om vattenreglering på grund av överenskommelse, alltså utan tvångsdelaktighet.

Vattenreglering för kraftändamål

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål skall förordnas att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen skall delta i regleringsföretaget, om mer än hälften av företagets nytta belöper

på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och dem som förenat sig med honom samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för kraftändamål.

Enligt *första stycket* är en ägare av ett strömfall, som får nytta av en vattenreglering för kraftändamål, under vissa förutsättningar skyldig att delta i företaget. Med ägare av strömfall jämställs här den som innehar ett strömfall med sådan rätt som sägs i 2 kap. 7 § första stycket.

Förutsättningen för anslutningsskyldighet är att strömfallsägaren får nytta av vattenregleringen i sitt kraftverk. Med nytta avses den värdeökning av bestående natur som strömfallet — kraftverket får.

Ett yrkande om tvångsanslutning framställs av den som söker eller har fått tillstånd till en vattenreglering. Till skillnad mot vad som gällt enligt ÄVL skall yrkandet avse ett visst eller vissa strömfall, och den som framställer yrkandet disponerar över vilka som bör anslutas. Någon officialprövning av vattendomstolen rörande deltagarkretsen skall alltså inte ske.

För bifall till ett yrkande om tvångsanslutning krävs, förutom att nytta genom regleringen uppkommer för strömfallet, för det första att den som framställer yrkandet själv får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget. Sökanden får räkna sig tillgodo av den nytta som belöper på strömfall vilkas ägare har förenat sig med sökanden om företaget. Till skillnad mot ÄVL medger VL tvångsanslutning också sedan företaget har kommit till stånd. Även då krävs nyttoövervikt enligt paragrafen och därvid medräknas de strömfallsägare som vid tillståndsprövningen eller senare förenat sig med sökanden om företaget.

För det andra krävs att det strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt inom den närmaste tiden. Möjligheten enligt ÄVL att tvångsansluta outbyggda strömfall har inte bibehållits oinskränkt, eftersom det enligt VL ges möjlighet att ta upp frågan om anslutning i samband med att strömfallet byggs ut.

Ett bifall till anslutning av ett outbyggt strömfall förutsätter därför att tillstånd till utbyggnad finns eller att ansökan om tillstånd prövas av vattendomstolen och att förutsättningar för tillstånd föreligger.

Ett yrkande om tvångsdelaktighet kan framställas vid vattendomstolen i samband med prövningen av ansökan om tillstånd till regleringen. Sedan tillstånd till regleringen har meddelats, kan ett yrkande om anslutning framställas i ett mål om tillstånd till utbyggnad av det strömfall som är i fråga. Den som har tillstånd till regleringen kan också vid en senare tidpunkt framställa yrkandet efter stämning på strömfallets ägare (se 13 kap. 14 § punkt 5). I fråga om anslutning till en redan befintlig samfällighet för vattenreglering gäller omprövningsbestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Berättigad att begära en omprövning för att utöka deltagarkretsen i samfälligheten är varje deltagare i samfälligheten. I övrigt gäller bestämmelserna i förevarande stycke även för sådan tvångsanslutning (se 15 kap. 15 § tredje stycket).

Andra stycket innehåller en bestämmelse om rätt för en strömfallsägare som får stadigvarande nytta av ett vattenregleringsföretag för kraftändamål att delta i företaget. Anslutningsrätt enligt denna bestämmelse kan medges även en ägare av ett outbyggt strömfall. Ett yrkande om anslutningsrätt kan framställas i målet om tillstånd till vattenregleringen eller i ett mål om tillstånd till utbyggnad av strömfallet. Yrkandet kan också framställas efter stämning på innehavaren av tillstånd till vattenregleringen (se 13 kap. 14 § punkt 5). Anslutning till en redan bildad samfällighet för vattenreglering kan ske genom en omprövning av samfällighetens deltagarkrets enligt bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Den som vill ansluta sig till samfälligheten har rätt att begära omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket. Vid omprövningen gäller bestämmelserna i förevarande stycke (se 15 kap. 15 § tredje stycket).

I fråga om skyldigheten för den som tillträder ett redan utfört regleringsföretag att delta i kostnaderna för utförda anläggningar hänvisar jag till kommentaren till 15 kap. 15 § fjärde stycket.

---

2 § Har förordnande enligt 1 § meddelats, utgör samtliga deltagare i regleringsföretaget en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagarna i samfälligheten och till vilka deras strömfall hör.

Den samverkansform som erbjuds enligt förevarande paragraf är samfällighet enligt LFS. I samfälligheten ingår deltagarna i företaget, dvs. ägarna av de strömfall som får kraftnytta av detta.

Vid vattenregleringsföretag där en eller flera deltagare har tvångsanslutits enligt 1 § skall enligt *första stycket* deltagarna alltid utgöra en samfällighet. För dessa företag finns alltså ingen möjlighet för deltagarna att överenskomma om någon annan samverkansform.

I likhet med vad som enligt 5 kap. 2 § gäller beträffande markavvattningssamfälligheterna stadgas i *andra meningen av första stycket* att tillståndet till företaget m.m. är samfällda för deltagarna samt i *andra stycket* att samfälligheten anses som tillståndshavare och ägare av de regleringsanläggningar som hör till företaget.

I fråga om möjligheterna för tvångsanslutna deltagare att hindra genomförandet av företaget hänvisar jag till kommentaren till 5 kap. 2 § första stycket.

I *tredje stycket* ges en regel om inlöst mark. Vid samfällighetsbildning i samband med vattenreglering för kraftändamål kan inte såsom när fråga är om samfällighetsbildning för markavvattning, bevattning eller vattenreglering för bevattning den situationen uppkomma att deltagarna i samfälligheten inte är fastighetsägare. Alla deltagare i vattenreglering för kraftändamål äger nämligen fastighet med strömfall eller med servitutsrätt till strömfall. Men med avseende på inlöst marks karaktär av samfälld för fastigheter uppkommer den praktiska olägenheten att delägarna och berörda fastigheter kan vara — och ofta är — belägna långt från den inlösta marken såsom när inlösen vid årsreglering sker av skadad mark vid vattenmagasin i en älvs övre del och strömfallen ligger spridda längs älvens hela lopp. När man emellertid enligt förevarande stadgande har låst den inlösta markens egenskap av samfälld till de fastigheter, till vilka deltagarnas strömfall hör vid tiden för inlösen, har det ansetts att olägenheterna inte bör bli oöverkomliga.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund härav behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, skall, om så erfordras, kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kostnadsfördelningen inom en vattenregleringssamfällighet för kraftändamål.

Enligt *första stycket* skall kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas enligt andelstal som bestäms efter vad som är skäligt främst efter den nytta var och en har av företaget. Med "nytta" avses som anförts i kommentaren till 1 § värdehöjningen för strömfallen.

I motsats till ÄVL men i likhet med vad som gäller beträffande kostnadsansvaret i markavvattningssamfälligheter enligt VL finns inga bestämmelser om begränsning av kostnadsansvaret för den som har tvingats att delta i en vattenregleringssamfällighet. Detta är en konsekvens av att det är samfälligheten som förfogar över tillståndet, varför samtliga deltagare får fullt kostnadsansvar.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning. Bestämmelsen gör det möjligt att vid kostnadsfördelningen dela upp företaget i avdelningar, t.ex. i de fall regleringen berör två älvgrenar. Den särskilda kostnadsfördelning som föreskrivs i stadgandet är inte behövlig när samtliga deltagare har nytta av att flera dammar byggs. I stadgandet anges därför att särskild kostnadsfördelning skall göras endast i de fall då så erfordras.

Deltagarna i samfälligheten har enligt *tredje stycket* under vissa villkor möjlighet att få vattendomstolens fastställelse av en överenskommelse om hur kostnadsfördelningen skall ske. Jag hänvisar till kommentaren till motsvarande bestämmelse för markavvattningsföretagens del, 5 kap. 2 § tredje stycket.

Vattenreglering för bevattning

4 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i regleringsföretaget, om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med honom om företaget prövas ha större fördel av regleringsföretaget än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för bevattning, dvs. att genom en vattenreglering förstärka en vattentäkt för bevattningsändamål.

Förutsättning för anslutningsskyldighet och -rätt är bl.a. att vattenregleringen medför stadigvarande fördel för deltagaren, dvs. hans bevattningsmöjligheter förbättras.

Vid bestämmande av den fördelsövervikt som förutsätts för tvångsanslutning får den som begär sådan tillgodoräkna sig den fördel som belöper på dem som förenat sig med honom om företaget.

Skyldighet och rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för bevattning tillkommer var och en som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare som har fått sådant tillstånd kan alltså delta i vattenregleringsföretaget. Bestämmelserna är tillämpliga även på annan bevattning än sådan som sker för jordbruksändamål.

När det gäller formerna för att framställa yrkande om anslutning hänvisar jag till kommentaren till 1 §.

5 § Beträffande vattenreglering för bevattning äger 2 och 3 §§ motsvarande tillämpning med följande avvikelser.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Deltagarnas andelstal bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt.

Vid tillämpningen av 3 § tredje stycket första meningen gäller att medgivande skall lämnas av borgenärer som har panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Paragrafen innehåller bestämmelser rörande vattenregleringsföretag för bevattning som i vissa avseenden skiljer sig från motsvarande bestämmelser rörande regleringar för kraftändamål.

I samfälligheter för reglering för bevattning är deltagarna inte bevattningssamfälligheter som fördelar det reglerade vattnet eller förvaltar gemensamma bevattningsanläggningar utan de som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Eftersom sådana tillstånd kan meddelas bevattningsintressenter som inte äger någon fastighet som skall bevattnas, exempelvis arrendatorer och rörelseidkare med handelsträdgård eller timmerupplag, har i konsekvens med vad som stadgas i 2 § tredje stycket i fråga om inlöst mark reglerna i *andra stycket* för sådan marks egenskap av samfälld utformats så att marken hänförs endast till bevattningsfastigheter, som ägs av deltagare i regleringsföretaget.

I enlighet med den kostnadsfördelningsgrund som enligt 6 kap. 6 § gäller beträffande bevattningssamfälligheter har i *tredje stycket* angivits att andelstalen skall bestämmas med hänsyn främst till mängden vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt. Även andra faktorer än mängden vatten kan beaktas, t.ex. deltagarnas nytta av regleringen.

I *fjärde stycket* anges att överenskommelse om kostnadsfördelningen skall för att bli fastställd av vattendomstolen ha biträtts av borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Vattenreglering på grund av överenskommelse

6 § Har tillstånd till ett vattenregleringsföretag meddelats på ansökan av flera som vill till gemensamt gagn utföra företaget, utgör sökandena en samfällighet för utförande och drift av företaget, om annat inte har överenskommits mellan dem.

Om ett vattenregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats enligt första stycket, avser olika slag av ändamål, är 1 och 4 §§ inte tillämpliga.

Paragrafen reglerar vattenregleringar som sökandena vill utföra gemensamt för sina syften. Ändamålet med regleringen kan vara antingen ett enda eller också olika. Om vattenregleringen skall tillgodose olika slag av ändamål, får enligt andra stycket tvångsanslutning enligt 1 eller 4 § inte ske

---

7 § Beträffande vattenregleringsföretag enligt 6 § gäller i tillämpliga delar

1. i fråga om inlösen 2 § tredje stycket och 5 § andra stycket,
2. i fråga om kostnadsfördelningen 3 § samt 5 § tredje och fjärde styckena.

I paragrafen hänvisas till vissa bestämmelser rörande vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet som blir gällande även i fråga om vattenregleringar på grund av överenskommelse.

Enligt förarbetena kan i fråga om vattenregleringsföretag som avser olika slag av ändamål vad som beträffande inlösen och kostnadsfördelning föreskrivits angående vattenreglering för kraftändamål eller för bevattning inte få någon direkt tillämpning. I den utsträckning det är möjligt bör emellertid följas de principer som ligger bakom kapitlets bestämmelser. Om regleringen har till syfte bl.a. att tillgodose ett markavvattningsföretag leder tillämpningen av dessa principer till att inlöst mark blir samfälld även för de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget. När det gäller kostnadsfördelningen vid en reglering som avser olika slag av ändamål torde, om inte deltagarna träffat överenskommelse därom vilket kan förutsättas regelmässigt ha skett, avgörandet stundom få ske efter en lämplighetsbedömning i det enskilda fallet.

Förvaltningen av vattenrättsliga samfälligheter

Här skall lämnas en översiktlig redogörelse för de viktigaste bestämmelserna i LFS som blir tillämpliga på förvaltningen av de vattenrättsliga samfälligheterna. I samband med tillkomsten av VL har vissa ändringar gjorts i LFS, i lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen (1973:1149) och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter samt i lagen (1973:1152) om förmånsrätt för vissa fordringar enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, se SFS 1983:660–662.

Den som vill ha en utförligare kommentar till LFS hänvisas till Tommy Österberg: Samfälligheter (Publica).

Samfälligheter enligt VL

Som framgår av kommentaren till 5–7 kap. avses med en samfällighet enligt VL en association, dvs. en sammanslutning av flera deltagare för utförande och drift av vissa slags vattenföretag. I AL används också beteckningen samfällighet i en associationsrättslig betydelse som benämning på en sammanslutning av flera fastigheter. Däremot menas med en samfällighet enligt t.ex. FBL ett markområde som vid en fastighetsbildningsåtgärd har avsatts för gemensamt ändamål eller annars undantagits från delning.

LFS är tillämplig på förvaltningen av båda slagen av samfälligheter.

Kretsen av deltagare i en vattenrättslig samfällighet kan vara vidare än i övriga samfälligheter som omfattas av LFS. I samfälligheter av sistnämnda slag ingår först och främst ägare av fastigheter. I samfälligheter enligt AL och i vissa samfälligheter som utgörs av särskilda rättigheter som hör till flera fastigheter gemensamt kan delta även innehavare av inskrivna tomträtter och av gruvor samt ägare av byggnader eller andra anläggningar på ofri grund liksom förvaltare av naturreservat.

I de vattenrättsliga samfälligheterna kan kretsen av deltagare variera. I princip kan alltid delta ägare av fastigheter, varmed jämställs gruvinnehavare (se 22 kap. 1 § VL) samt den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt (se 6 § VP).

I en markavvattningssamfällighet kan därutöver delta en väghållare som inte är fastighetsägare (5 kap. 1 § andra stycket VL) och i en gemensam samfällighet för markavvattning och avledande av avloppsvatten även huvudmannen för en allmän va-anläggning samt ägare av byggnader eller andra anläggningar på ofri grund (5 kap. 5 och 7 §§ VL).

Delaktigheten i en bevattningssamfällighet enligt 6 kap. VL är knuten till den som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och för ett sådant tillstånd krävs inte att man är ägare av en fastighet eller ens ägare av en anläggning på ofri grund. En sådan tillståndshavare kan också delta i en vattenregleringssamfällighet för bevattningsändamål enligt 7 kap. 4 § VL. Däremot gäller reglerna om tvångsdelaktighet i en vattenregleringssamfällighet för kraftändamål i princip endast ägare av strömfall. Med ägare av strömfall jämställs den som har en sådan rätt som enligt 2 kap. 7 § VL får ligga till grund för beräkningen av utbyggnadsvitsord, nämligen tomträtt, en till tiden obegränsad servitutsrätt samt en sådan rätt till andel i samfällt strömfall som enligt 35 § JP åtnjuter sakrättsligt skydd.

I LFS finns bestämmelser om att röstetal i ekonomiska frågor kan beräknas efter delägarfastigheternas andelstal. I fråga om de vattenrättsliga samfälligheterna skall röstetalet i motsvarande fall beräknas efter delägarnas andelstal.

I fråga om deltagarkretsen gäller alltså beträffande de vattenrättsliga samfälligheterna att någon samfällighetsbildning omfattande fastigheter inte kommer i fråga, utan delaktigheten är av personlig natur. Här skiljer sig de vattenrättsliga samfälligheterna från övriga samfälligheter enligt LFS.

Förvaltningen av de vattenrättsliga samfälligheterna kan ske i två former, delägarförvaltning och föreningsförvaltning. Delägarförvaltning är den enklaste formen och är tänkt för samfälligheter med få deltagare eller som inte behöver några särskilda förvaltningsåtgärder. I andra fall skall föreningsförvaltning ske. Då handhas förvaltningen av en särskild juridisk person, en samfällighetsförening.

Delägarförvaltning
Vid delägarförvaltning beslutar delägarna gemensamt. Alla delägare måste delta i beslutet och vara eniga för att beslutet skall vara bindande. Delägarna kan naturligtvis genom fullmakter uppdra åt någon att sköta förvaltningen.

Om delägarna inte kan enas i fråga om en viss förvaltningsåtgärd av huvudsakligen engångsnatur, kan vattendomstolen på begäran av delägare förordna någon att hålla ett sammanträde med delägarna för avgörande av frågan. Om det behövs en mer fortlöpande förvaltning, bör i stället en samfällighetsförening bildas.

Till sammanträdet skall samtliga kända delägare kallas. Röstningen vid sammanträdet sker efter huvudtal, dvs. varje delägare har en röst. Vid avgörande av en fråga som har ekonomisk betydelse skall omröstningen dock ske efter andelstal, om någon delägare begär det. En delägares röstetal får dock inte överstiga 1/5 av det sammanlagda röstetalet för samtliga närvarande röstberättigade delägare. För beslut om att överlåta eller söka inteckning i fast egendom eller att upplåta sådan egendom med nyttjanderätt för längre tid än fem år fordras 2/3 majoritet. Ett ombud får företräda flera delägare.

Den som inte är nöjd med beslutet vid ett delägarsammanträde kan överklaga beslutet hos vattendomstolen inom fyra veckor från dagen för beslutet. För att beslutet skall kunna ändras fordras att det inte har tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot LFS eller annan författning eller att klagandens enskilda intressen inte har beaktats i skälig omfattning i beslutet.

Föreningsförvaltning
En samfällighetsförening är en sammanslutning av delägarna i sådana vattenrättsliga samfälligheter som bildats enligt LFS. Medlemmar i föreningen är delägarna i samfälligheten. Samfällighetsföreningen är en juridisk person som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter.

Ändamålet med samfällighetsföreningen är att förvalta den samfällighet för vilken den bildats. Föreningen får inte driva verksamhet som är främmande för det ändamål som samfälligheten skall tillgodose. Ändamålet framgår av tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet enligt VL.

Samfällighetsföreningen bildas vid sammanträde med delägarna genom att de antar stadgar och utser styrelse. Initiativet till sam-

manträdet kan tas av någon delägare genom att han begär att vattendomstolen förordnar någon att hålla sammanträdet. Föreningen kan också bildas i omedelbar anslutning till en markavvattningsförrättning, då förrättningsmannen kan hålla sammanträdet. Det krävs då antingen att en delägare begär det eller att det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt att en samfällighetsförening bildas. Likaså kan vattendomstolen självmant ta initiativ till bildande av en samfällighetsförening för förvaltningen av en bevattnings- eller vattenregleringssamfällighet genom att utse någon att hålla sammanträde, om det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt att föreningen bildas.

Vid omröstningen om föreningens bildande har varje närvarande delägare en röst. Omröstning efter andelstal kan alltså inte förekomma vid det konstituerande sammanträdet. Vid lika röstetal avgörs val genom lottning. I andra frågor har ordföranden utslagsröst.

I fråga om överklagande av beslut som fattats vid det konstituerande sammanträdet gäller samma regler som vid överklagande av beslut vid ett delägarsammanträde.

En samfällighetsförening skall på ansökan av styrelsen eller den som hållit det konstituerande sammanträdet registreras hos länsstyrelsen i det län där föreningens styrelse enligt stadgarna har sitt säte. Varje länsstyrelse skall föra ett samfällighetsföreningsregister.

Innan registrering har skett, kan föreningen inte förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter.

Stadgarna för en samfällighetsförening skall innehålla vissa obligatoriska uppgifter, såsom t.ex. föreningens firma, grunderna för förvaltningen och den ort där styrelsen skall ha sitt säte. Föreningens firma skall innehålla ordet samfällighetsförening.

För föreningen skall finnas en styrelse, som skall sköta den löpande förvaltningen av föreningen och verkställa de beslut som det beslutande organet, föreningsstämman, fattar. Styrelsen, som skall utses vid det konstituerande sammanträdet, är därvid bunden inte bara av LFS, tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet enligt VL och stadgarna utan också i princip av föreningsstämmobeslut. Om föreningsstämman har fattat ett beslut som strider mot LFS, VL eller stadgarna, kan det överklagas av styrelseledamot.

Länsstyrelsen får förordna att styrelsen skall bestå av flera ledamöter än som anges i stadgarna och får i föreningsstämmans ställe utse en ledamot eller, om synnerliga skäl föreligger, flera ledamöter i styrelsen.

Styrelsen och särskilt utsedd firmatecknare är behörig att företräda föreningen mot tredje man. Ett avtal som styrelsen eller firmatecknaren ingår blir således bindande för föreningen. I fråga om överlåtelse av och inteckning i fast egendom samt upplåtelse av nyttjanderätt i sådan egendom gäller dock vissa inskränkningar.

Om samfällighetsföreningens medelsbehov inte täcks på annat sätt, skall bidrag uttaxeras av medlemmarna. Uttaxeringen skall grundas på de andelstal som gäller för de olika deltagarna i samfälligheten. Innan uttaxering skall ske, skall styrelsen upprätta en utgifts- och inkomststat för föreningen. Staten skall läggas fram på föreningsstämman för godkännande. På grundval av staten uttaxeras medlemmarnas bidrag normalt genom att styrelsen upprättar och lägger fram en debiteringslängd på föreningsstämman. I debiteringslängden anges det belopp som uttaxeras, vad som belöper på varje föreningsmedlem och när betalning skall ske. Fördelningen mellan medlemmarna grundas på andelstalen.

En medlem som anser att uttaxeringen inte stämmer överens med LFS, stadgarna eller föreningsstämmobeslut får väcka talan mot föreningen om rättelse. Sådan talan måste väckas vid vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då debiteringslängden lades fram på föreningsstämma.

Debiterat och förfallet belopp är direkt utmätningsbart på samma sätt som en fordran för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger laga kraft, om inte domstolen i rättelseprocessen förordnar annat. Styrelsen kan alltså vända sig direkt till kronofogdemyndigheten för att få beloppet utmätt.

Om föreningens medel inte räcker till för att betala klara och till betalning förfallna skulder, är styrelsen skyldig att omedelbart uttaxera de medel som behövs. Styrelsen skall då upprätta och på en föreningsstämma lägga fram en särskild debiteringslängd. Försummas det, blir styrelsens ledamöter solidariskt ansvariga för skulden.

Samfällighetsföreningen har förmånsrätt för sina fordringar hos sådana delägare som äger fastigheter eller innehar tomträtter, som omfattas av samfälligheten, om beloppet inte har förfallit till betalning tidigare än ett år före utmätning eller konkursansökan, se lagen (1973:1152) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, (lagen ändrad genom SFS 1983:662).

Medlemmarnas rätt att delta i handhavandet av föreningens ange-

lägenheter utövas på föreningsstämma. Kallelser till stämman ombesörjs av styrelsen.

Omröstningsreglerna är desamma som vid ett delägarsammanträde. Omröstning skall alltså ske efter huvudtalsmetoden, som innebär att varje närvarande medlem har en röst, oavsett om han deltar med en eller flera fastigheter. Vid avgörande av frågor som har ekonomisk betydelse skall omröstningen dock ske efter andelstalsmetoden, om någon delägare begär det. Då får röstetalet dock inte överstiga 1/5 av det sammanlagda röstetalet för samtliga närvarande röstberättigade medlemmar.

För beslut att överlåta eller söka inteckning i fast egendom eller att upplåta sådan egendom med nyttjanderätt för längre tid än fem år fordras minst 2/3 av de avgivna rösterna, om inte annat föreskrivs i stadgarna. Omröstning om stadgeändring sker efter huvudtalsmetoden, men stadgeändring fordrar 2/3 majoritet.

Medlems rösträtt kan utövas genom ombud, men ombud får inte företräda mer än en medlem. Vid lika röstetal avgörs val genom lottning, medan i andra frågor den mening gäller som biträds av ordföranden.

Föreningsstämmobeslut får överklagas hos vattendomstolen på samma sätt och på samma grunder som gäller beslut vid delägarsammanträde. LFS innehåller också regler om föreningar för förvaltning av flera samfälligheter och om upplösning av samfällighetsföreningar. Upplösning skall ske när samfälligheten upphör att bestå eller om medlemmarna är ense om det och länsstyrelsen medger det. Dessförinnan skall föreningens skulder ha betalts eller medel för betalningen ha satts ned hos länsstyrelsen.

Tvistemål och domstolsärenden enligt LFS som rör vattenrättsliga samfälligheter prövas, som framgår av den tidigare redogörelsen, av vattendomstol och inte som beträffande övriga samfälligheter enligt LFS av fastighetsdomstol. Målet eller ärendet upptas av den vattendomstol inom vars område samfälligheten eller huvuddelen av denna är belägen. Detsamma gäller om målet eller ärendet rör flera samfälligheter som ligger under flera vattendomstolar.

Samfälligheter enligt ÄVL

ÄVL innehöll i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap.

38–45 §§ bestämmelser om förvaltningen av vattenreglerings-, torrläggnings- och avloppsföretag med flera deltagare. Enligt 26 § VP skall ÄVL:s förvaltningsbestämmelser tillämpas på dessa företag, så länge företagets förvaltning inte har anordnats på något annat sätt.

Enligt 22 § VP skall en övergång till förvaltning enligt LFS ske automatiskt om det i samband med en omprövning enligt 15 kap. 15 § VL eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag beslutas om ändring i fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem. Denna bestämmelse är tillämplig på sådana samfälligheter enligt ÄVL som förvaltas av en juridisk person, varför endast föreningsförvaltning enligt LFS bör komma i fråga.

Som framgår av 3 kap. 27 §, 7 kap. 61 § och 8 kap. 40 § ÄVL behövde vissa företag som endast hade två deltagare inte ha någon ordnad förvaltning. I fråga om äldre dikningssamfälligheter som tillkommit före ÄVL gällde en motsvarande ordning för bl.a. företag med högst fem deltagare. Genom ändringar i 18 § lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen (1973:1149) och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter har reglerna i LFS om delägarförvaltning gjorts direkt tillämpliga på sådana företag.

Genom en ändring i 19 § i sistnämnda promulgationslag har det också införts en möjlighet för delägarna i sådana samfälligheter enligt ÄVL eller motsvarande äldre lagstiftning som har ställning som juridisk person att frivilligt besluta om övergång till föreningsförvaltning enligt LFS. Då någon samfällighetsstämma inte förekommer vid förvaltningen enligt ÄVL, får beslutet i stället fattas vid ett sådant sammanträde som avses i 3 kap. 22 §, 7 kap. 64 § resp. 8 kap. 43 § ÄVL.

När en samfällighetsförening, som har bildats enligt 19 § i nämnda promulgationslag, har registrerats, skall den anses ha övertagit den gamla samfällighetens samtliga tillgångar och förpliktelser. De anläggningar som förvaltas av samfälligheten skall vid tillämpningen av LFS jämställas med gemensamma anläggningar i samfälligheter enligt VL.

Det bör påpekas att en följd av att en äldre samfällighet övergår till en samfällighet enligt VL och LFS blir att delaktigheten inte längre omfattar fastigheter. Deltagandet blir i stället av personlig natur (ägare av fastigheter och vissa andra rättssubjekt deltar i samfälligheten). Detta bör observeras vid övergången.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

Ett tillstånd att utföra ett vattenföretag innebär att företagaren får en rätt att på visst sätt påverka vattenförhållandena trots att allmänna och enskilda intressen kan komma att skadas. Man brukar här tala om en generell tvångsrätt. För att ett vattenföretag skall kunna genomföras är det emellertid ofta nödvändigt att företagaren utöver denna generella tvångsrätt får möjlighet att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan. Det kan dessutom finnas behov av att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan. Detta kapitel innehåller bestämmelser om tvångsrätt av nu angiven innebörd.

Kapitlet innehåller bestämmelser om rätt att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan (1 §), om rätt att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan (2 §), om rätt att lägga upp rensningsmassor (3 §) och om fiskeförbud (4 §).

---

1 § Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark härför när fråga är om

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
2. vattenreglering,
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
4. markavvattning,
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten,
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 5 § första stycket.

Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Om rätten enligt denna paragraf att med annat än äganderätt ta annans mark i anspråk upphört, skall vad som anbringats på marken

tillfalla markägaren utan lösen, om det inte bortförts inom ett år från upphörandet.

De anläggningar och åtgärder för vilka tvångsrätt kan utverkas enligt förevarande paragraf utgör en del av vattenföretaget. När tvångsrättsfrågan aktualiseras i ett ansökningsmål om tillstånd till företaget, skall den alltså på grund av 3 kap. 2 § första stycket och 5 § tillåtlighetsprövas enligt 3 kap. Av grundläggande betydelse är bestämmelsen i 3 kap. 7 § första stycket om att man skall eftersträva minsta möjliga intrång och olägenhet för allmänna och enskilda intressen. Detta innebär bl.a. att tvångsrätt skall medges endast om ändamålet inte kan uppnås på ett annat och mindre ingripande sätt. Om tvångsrättsfrågan aktualiseras i ett senare stämningsmål, får prövningen begränsas till behovet av tvångsrätten för genomförandet av det tillåtna vattenföretaget.

Första stycket. Tvångsrätt enligt stadgandet kan inte komma i fråga vid alla typer av vattenföretag.

Enligt första punkten kan tvångsrätt medges för företag som avser tillgodogörande av vatten. Eftersom vattenreglering, inbegripet vattenöverledning, språkligt sett knappast kan anses som ett tillgodogörande av vatten, har denna företagstyp särskilt angivits i punkt 2.

I tredje punkten tas upp tvångsrätt för vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn och allmän flottled. Bestämmelsen innebär en inskränkning i förhållande till tidigare gällande rätt genom att tvångsrätt inte skall kunna meddelas för farleden, hamnen eller flottleden som sådan utan endast för vattenföretag som ingår däri. Om det är nödvändigt att utan samband med ett vattenföretag ta i anspråk annans fasta egendom på land får expropriation tillgripas (se 2 kap. 2 § ExL).

Enligt följande punkter kan tvångsrätt vidare komma i fråga vid markavvattning, vid vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten samt vattenföretag enligt 2 kap. 5 § första stycket, dvs. miljövårdande åtgärder m.m. Tvångsrätt enligt första stycket kan däremot inte medges för landfästen till broar och liknande, utan för sådana anläggningar får tvångsrätt förvärvas med stöd av väglagen, lagen om enskilda vägar eller AL. Som framgår av 2 kap. 4 § punkt 4 har dock den som vill utföra ett vattenföretag för allmän väg den erforderliga rådigheten över vattnet.

Enligt förevarande stycke kan även upplåtas rätt till s.k. utmål,

dvs. mark för erforderliga byggnader m.m., såsom kraftstation och maskinistbostad. Denna möjlighet avser alla typer av vattenföretag som avses i första stycket och är alltså inte begränsad till företag för tillgodogörande av vatten.

Till åtgärder som får vidtas enligt första stycket hör inte täkt av massor som behövs för ett i stadgandet angivet vattenföretag. Däremot bör bestämmelsen kunna tillämpas i fråga om uppläggning av jord- eller bergmassor som erhålls t.ex. vid schaktning eller sprängning för ett kraftverk. Tvångsrätt bör också kunna ges för att helt eller delvis riva annans anläggning i vatten eller på land, om det är nödvändigt för att genomföra ett nytt vattenföretag.

Tvångsrätten behöver inte vara inskränkt till fastigheter i närheten av företagarens egendom. Ägaren av ett strömfall i nedre delen av en älv kan alltså medges rätt att utföra en regleringsdamm vid någon av älvens källsjöar.

Tvångsrätt enligt förevarande bestämmelse kan medges också för tillfälliga ändamål och kan avse plats för arbetarbostäder eller andra byggnader, vägar, arbetsmaskiner och liknande. När det inte längre finns behov av att använda marken för det avsedda ändamålet skall den återställas till ägaren i såvitt möjligt samma skick som när den togs i anspråk. I beslut om tillfälliga tvångsrätter bör erinras om företagarens skyldighet att efter viss tid återställa marken. I fjärde stycket ges en särskild regel om övergång av äganderätten till anordningar på marken, inbegripet vattenområde, som lämnats kvar.

Tvångsrätten uppkommer genom beslut av vattendomstolen eller förrättningsmannen, vanligen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till vattenföretaget. Tvångsrätten vinner då sakrättsligt skydd genom beslutet av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Någon inskrivning av rättigheten kan inte ske (jfr 23 kap. 1 § JB). Rättigheten upphör först när tillståndet till vattenföretaget förfaller eller förklaras förverkat eller en omprövning sker som berör tvångsrätten. Tvångsrätter för tillfälliga ändamål upphör när behovet inte längre föreligger.

Tvångsrätt kan också utverkas utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning efter ansökan om stämning, se 13 kap. 14 § punkt 6. En sådan tvångsrätt gäller endast mellan parterna i stämningsmålet. Bl.a. av denna anledning har i samband med VL:s tillkomst skett en utvidgning av möjligheterna att tillskapa vattenrättsliga tvångsrätter enligt 7 kap. FBL. Förhållandet mellan servi-

tutsrättigheter enligt VL och FBL kommenteras efter fjärde stycket.

Andra stycket avser skadeförebyggande åtgärder vid alla typer av vattenföretag. Det kan vara fråga om såväl åtgärder till skydd för allmänna intressen eller en grupp enskilda sakägare (se 3 kap. 7 § andra stycket) som åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket).

Tredje stycket innebär att marken som skall ingå i en strömfallsfastighet avstås med äganderätt. Inlösen kan också ske enligt ersättningsbestämmelserna i 9 kap. 2 §. Som framgår av 13 kap. 19 § tredje stycket skall sökanden i en ansökan om tillstånd till ett vattenkraftverk ange ett lämpligt område som bör utgöra strömfallsfastighet.

Fjärde stycket reglerar frågan om äganderätten till vattenanläggningar och andra anläggningar på annans mark, som inte har inlösts av företagaren, när rättigheten har upphört (jfr 14 kap. 13 § JB och 32 § andra stycket väglagen). Bestämmelsen avser endast anläggningar som har tillkommit med stöd av nu förevarande paragraf, men däremot inte sådana anläggningar som tillkommit med stöd av motsvarande äldre bestämmelser.

I stadgandet har inte föreskrivits någon skyldighet för den som utfört anläggningen att föra bort den. Även utan sådan föreskrift torde man i vissa fall kunna bli skyldig att betala ersättning för markens återställande, trots att anläggningen utan lösen tillfaller markägaren. Det gäller särskilt sådana fall då anläggningen inte representerar något värde utan endast orsakar kostnader för rivning och bortförande (se prop. 1970:20 Del B s. 742).

VL och fastighetsbildningsservitut enligt FBL

De tvångsrätter som tillskapats med stöd av 8 kap. 1 § första och andra styckena VL kan betecknas som servitutsrättigheter, även om de inte gäller till förmån för vissa fastigheter utan i stället till förmån för ett vattenföretag som sådant. Enligt 7 kap. FBL kan genom fastighetsreglering servitut bildas, ändras och upphävas. I fråga om servitut som kunde upplåtas enligt ÄVL gällde dock vissa begränsningar i möjligheterna att vidta servitutsåtgärder enligt FBL.

I samband med tillkomsten av VL har genom ändringar i FBL möjligheterna för fastighetsbildningsmyndigheterna att behandla

vattenrättsliga servitut vidgats, se SFS 1983:658.

Enligt de nya bestämmelserna i FBL gäller i fråga om behandlingen av vattenrättsliga servitut följande.

I 7 kap. 2 § andra stycket FBL stadgas att servitut som kan upplåtas till förmån för ett vattenföretag enligt 8 kap. 1 § VL får bildas genom fastighetsreglering endast om tillstånd till företaget har meddelats enligt VL eller om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Andra servitut som kan upplåtas enligt VL får inte bildas genom fastighetsreglering.

Förutsättningen för servitutsbildning enligt FBL är alltså, förutom att det skall vara fråga om servitutsåtgärder som avses i 8 kap. 1 § VL, att tillstånd till vattenföretaget enligt VL antingen har meddelats eller inte behöver inhämtas.

Servitutsbildningen enligt FBL behöver inte ske i samband med någon annan fastighetsbildningsåtgärd utan kan ske genom en fristående förrättning. Förutsättningen för att servitutsbildning kan ske är naturligtvis att villkoren i FBL, förutom i 7 kap. reglerna i 3 och 5 kap., är uppfyllda.

Fastighetsreglering enligt FBL torde normalt vara ett snabbare och enklare förfarande att bilda servitut än ett förfarande vid vattendomstol, när åtgärden inte sker i samband med tillståndsprövningen av vattenföretaget. Ett servitut som bildas vid fastighetsreglering gäller också utan vidare mot ny ägare av den tjänande fastigheten. Detta är också fallet när ett servitut tillskapas genom vattendomstolens dom i ett ansökningsmål eller i ett tillståndsbeslut vid förrättning enligt VL. Denna verkan inträder däremot inte när ett servitut tillskapas genom en dom i ett stämningsmål efter ansökan enligt 13 kap. 14 § punkt 6 VL.

Enligt 7 kap. 9 § första stycket FBL får servitut, som har tillkommit till förmån för ett vattenföretag med stöd av 8 kap. 1 § VL eller motsvarande äldre bestämmelser, ändras eller upphävas genom fastighetsreglering endast om åtgärden inte medför olägenhet av någon betydelse för företaget. Andra servitut som har tillkommit med stöd av VL eller motsvarande äldre lagstiftning får inte ändras eller upphävas genom fastighetsreglering.

Denna bestämmelse innebär att det alltså är möjligt att ändra servitut som har tillkommit med stöd av 8 kap. 1 § VL eller motsvarande äldre bestämmelser, främst 2 kap. 14 § ÄVL. Dock skall en

oskadlighetsprövning ske så att servitutsåtgärden inte inkräktar på den vattenrättsliga tvångsrättigheten.

Genom ändringar i 14 kap. 1 § FBL har också tillskapats vidgade möjligheter att vid fastighetsbestämning pröva vattenrättsliga servitut som har tillkommit med stöd av 8 kap. 1 § VL eller motsvarande äldre bestämmelser, således samma slags servitut som kan ändras och upphävas enligt 7 kap. 9 § första stycket FBL.

Såväl ändring och upphävande genom fastighetsreglering som fastighetsbestämning av vattenlagsservitut kan ske antingen i samband med någon annan fastighetsbildningsåtgärd eller som en fristående åtgärd.

---

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan någon annan ges rätt att använda anläggningen för ett eget vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av ett eget vattenföretag samt rätt att ändra anläggningen. Skall anläggningen ändras, har ägaren rätt att utföra ändringen och erhålla ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

Första stycket, som utgör ett komplement till 3 kap. 10 §, gäller i motsats till förut gällande rätt till förmån för alla typer av vattenföretag. Möjligheterna att använda andras anläggningar har utvidgats även i ett annat avseende. Tvångsrätt kan ges inte bara för det egna vattenföretaget utan även för att förebygga eller minska skador av det. Som exempel på behovet av en sådan tvångsrätt kan nämnas att en damm för årsreglering kan behöva användas för att utjämna flödesändringar som orsakas av en korttidsreglering vid ett kraftverk uppströms dammen. Stadgandet kan också tillämpas när någon med stöd av 14 kap. 2 § eller 15 kap. 6 § har övertagit underhållet av en vattenanläggning och vill begagna den t.ex. för en vattenuppdämning eller vattenreglering som man avser att utverka tillstånd till.

Vad som avses med en vattenanläggning framgår av 1 kap. 3 § andra stycket.

Tvångsrättens innebörd är att den berättigade får använda anläggningen. Äganderätten till anläggningen ändras inte. Enligt 17 kap. 1 § andra stycket är emellertid den berättigade skyldig att jämte ägaren underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestäm-

mer något annat.

Rätten att använda anläggningen innebär inte någon rätt att inverka på vattenförhållandena till skada för anläggningens ägare eller andra och inte heller någon rätt att göra intrång i ägarens rätt till vattnet. Den berättigade måste alltså ha ett särskilt tillstånd om han behöver utföra ett vattenföretag för att ändamålet med tvångsrätten skall tillgodoses.

Beslut om tvångsrätt meddelas vattendomstolen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till det vattenföretag som tvångsrätten skall tillgodse. Tvångsrätt kan emellertid också utverkas utan samband med något ansökningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 6).

Om det är fråga om en anläggning utan tillstånd, får en ansökan enligt förevarande paragraf inte prövas om inte samtidigt anläggningens laglighet prövas. Ansökan om lagligförklaring kan förutom av ägaren göras av den som vill utverka tvångsrätt att använda anläggningen (se 4 kap. 5 §).

I stadgandet slås också fast att tvångsrätt även kan ges för att utföra ändringar på anläggningen och att anläggningens ägare alltid har rätt att själv utföra ändringarna. Oavsett vem som utför ändringsarbetena bör vattendomstolen meddela behövliga föreskrifter om arbetenas utförande. Behovet av ändringsarbeten bör beaktas redan vid prövningen av frågan om hinder föreligger för tvångsrätt med hänsyn till olägenheterna för anläggningens ägare.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om ersättning för rätten att använda en anläggning och bygger på samma princip som 3 kap. 10 § andra stycket och 15 kap. 15 § fjärde stycket. Ersättningen kan efter allmänna skälighetsgrunder bestämmas som ett engångsbelopp eller som en viss andel i kapital- och driftskostnaderna.

Frågan om ersättning för skada regleras i 9 kap.

---

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten.

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäliga kostnader.

Bestämmelserna i denna paragraf avser endast sådana rensningar

och andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket. Detta innebär bl.a. att de kan tillämpas i fråga om jord och rensningsmassor som härrör från dikesrensningar som inte omfattas av givna tillstånd.

Förevarande tvångsrätt avser däremot inte massor som härrör från rensningar för sådana företag som i allmänhet förutsätter tillstånd enligt 4 kap. I dessa fall kan tvångsrätt för vissa företag medges enligt 1 § i förevarande kapitel.

Tvångsrätten enligt förevarande paragraf förutsätter inte något särskilt beslut. Ett villkor för tvångsrätten är dock att massuppläggningen inte vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. En sådan olägenhet kan vara att närliggande bostäder utsätts för stank. Som framhålls i förarbetena kan också den omständigheten att massorna innehåller ogräsfrö innebära hinder mot att de placeras på eller invid jordbruksmark.

Även om rätten att ta mark i anspråk för rensningsmassor inte förutsätter något tillstånd enligt VL kan det i vissa fall krävas tillstånd enligt någon annan lagstiftning. 2 § miljöskyddsförordningen innebär exempelvis att tillstånd enligt ML fordras för uppläggande av fasta ämnen på ett sådant sätt att ett vattenområde kan förorenas.

Eftersom någon tillståndsprövning inte sker kan markägaren visserligen inte hindra att massorna läggs upp på hans mark, men om han anser att upplaget vållar avsevärda olägenheter kan han vid vattendomstolen väcka talan om att massorna skall tas bort eller att skadeförebyggande åtgärder skall vidtas (se 13 kap. 14 § punkt 6). Han kan också begära ersättning för skada enligt 9 kap. 1 § första stycket.

Enligt förarbetena bör det även utan en uttrycklig lagbestämmelse vara klart att ägaren till den fastighet på vilken rensningen utförs i första hand har rätt att tillgodogöra sig massorna. Om han inte vill det och tvångsrätten enligt förevarande paragraf utnyttjas, anses det att massorna tillkommer ägaren till de fastigheter där massorna läggs upp.

---

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket.

Ett fiskeförbud kan vara motiverat i samband med förordnanden om fiskefrämjande åtgärder enligt 2 kap. 5 § första stycket punkt 1 eller i samband med beslut om skyddsanordningar enligt 3 kap. 11 §.

Ett fiskeförbud kan liksom enligt ÄVL avse vattenområden inom vilka fiskerätten tillkommer andra än företagaren.

För skada på grund av ett fiskeförbud har fiskerättshavarna rätt till ersättning av företagaren enligt 9 kap. 1 § första stycket.

Straff för överträdelser av förbud enligt denna paragraf stadgas i 35 a § första stycket punkt 2 lagen (1950:596) om rätt till fiske, efter ändring genom SFS 1983:652. Fiskelagens bestämmelser om förverkande av fångst och fiskeredskap m.m. blir också tillämpliga. En påminnelse om fiskelagens ansvarsbestämmelser finns i 21 kap. 1 § fjärde stycket VL.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Detta kapitel innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–10 §§) samt bestämmelser om ersättning vid utrivning m.m. (11 §), ersättning vid omprövning (12 och 13 §§), begränsning i ersättningsrätten (14 och 15 §§) och andelskraft (16–19 §§).

De allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§ och bestämmelserna om andelskraft i 16–19 §§ motsvarar i huvudsak regleringen i ÄVL efter lagändringar den 1 juli 1974, se SOU 1972:14, prop. 1974:83, CU 1974:28, rskr 1974:229 och SFS 1974:273.

I 16 kap. finns bestämmelser om betalning av ersättning, tillträde m.m.

Allmänna bestämmelser

Genom ändringar den 1 juli 1974 anpassades de vattenrättsliga ersättningsbestämmelserna till annan fastighetsrättslig lagstiftning och då främst ExL. Skälen härtill var främst följande.

Flertalet fastighetsrättsliga lagar hänvisar till ExL i fråga om inlösen och denna lag utgör en naturlig utgångspunkt för den vattenrättsliga ersättningsregleringen. De allmänna utgångspunkterna för skaderegleringen är desamma i den vattenrättsliga och expropriationsrättsliga lagstiftningen. Man utgår från att den som fått tillstånd att tvångsvis förfoga över annans egendom skall ersätta därav föranledd förmögenhetsförlust.

Även tvångsingreppens art är i stora delar överensstämmande. Detta gäller vid jämförelse mellan inlösen enligt VL och expropriation. Men också den rätt att ta i anspråk, skada eller göra intrång på fast egendom som kan medges enligt VL kan betraktas som en form av expropriation. Det vattenrättsliga expropriationsobjektet utgörs här i allmänhet inte av en viss bestämd fast egendom utan primärt av

den rådighet över vatten som enligt VL är förenad med äganderätt till fast egendom. Det har ansetts att fastigheterna belastas med tvångsservitut till förmån för vattenföretaget. Vad som skall ersättas är också i dessa fall skador som vållas av direkta ingrepp på fast egendom samt olika därmed sammanhängande följdskador. Att skadorna i vattenmål oftast är en följd av ändrade hydrologiska förhållanden har inte ansetts böra hindra en ytterligare anpassning till de allmänna ersättningsreglerna i ExL, låt vara att vissa vattenrättsliga specialfrågor alltjämt har behövt uppmärksammas.

VL:s ersättningsregler har utformats utifrån den expropriationsrättsliga grundsatsen att å ena sidan ingen bör drabbas av ekonomiska förluster på grund av att hans egendom tas i anspråk eller skadas av ett vattenföretag men att å andra sidan företagaren har ett befogat anspråk att inte behöva ersätta sådana värden som tillskapas genom hans egna eller samhällets insatser.

Anpassningen av de vattenrättsliga ersättningsreglerna till ExL medförde bl.a. att de för vattenrätten speciella ersättningsformerna ersättningskraft och ersättningsvatten utmönstrades. Däremot infördes en uttrycklig bestämmelse om skyldighet för företagaren att utföra skadeförebyggande åtgärder som ett alternativ till ersättning, vilket saknar motsvarighet i annan fastighetsrättslig lagstiftning. Även fullgörande av vattenleverans kan åläggas som skadeförebyggande åtgärd. Den enda vattenrättsliga ersättningsformen blir såsom i ExL ersättning i pengar.

---

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall uge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Detsamma gäller den som lägger upp rensningsmassor enligt 8 kap. 3 § och därigenom skadar annans egendom. Ersättning skall även utges för skada till följd av förbud enligt 8 kap. 4 §.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

Denna paragraf innehåller de grundläggande bestämmelserna om ersättningsskyldigheten enligt VL.

Första stycket. I detta stadgande slås den generella ersättningsskyldigheten fast. Ersättningsskyldighet enligt VL föreligger, med undantag av regeln om rensningsmassor i stadgandets andra mening, endast då någon har fått tillstånd enligt VL att ta i anspråk eller att vidta åtgärder som skadar annans egendom. Med tillstånd jämställs godkännande av arbeten och lagligförklaring enligt 4 kap. 4 och 5 §§. Om däremot den skadegörande handlingen har vidtagits utan tillstånd enligt VL, t.ex. en olaga dämning, bestäms inte ersättningen enligt VL utan enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser, se t.ex. 3 kap. JB och skadeståndslagen (1972:207).

Att ersättning betalas kommer alltså att utgöra ett med vissa undantag försett generellt villkor för sådana medgivna vattenföretag som medför ett ekonomiskt intrång i enskild rätt. Undantagen, som erinras om i slutet av första meningen i stadgandet, avser reglerna i 14 och 15 §§ om begränsning i ersättningsrätten vid bl.a. omprövning.

I fråga om ersättningsskyldighetens omfattning, såvitt denna bestäms av skadebegrepp och sakägarkrets, måste enligt förarbetena VL:s ersättningsregler kompletteras med allmänna civilrättsliga grundsatser, framför allt på den utomobligatoriska skadeståndsrättens område.

Vad först gäller skadebegreppet anses detta i utomobligatoriska sammanhang vanligen utgöra den ekonomiska förlust som den skadelidande har tillfogats genom den skadevållande åtgärden. Skadan skall stå i naturligt orsakssammanhang med åtgärden. Förlusten skall kunna hänföras till en sak till vilken den skadelidande har rätt (sakskada) eller till den skadelidandes person (personskada). Presumtionen anses vara emot att andra slag av skador är ersättningsgilla och tillfogande av sådana skador anses i brist på stöd för motsatsen inte medföra skadeståndsskyldighet för skadevållaren. Här avses dels s.k. allmän förmögenhetsskada, dvs. på en persons förmögenhetsställning eller förvärvsverksamhet i allmänhet, dels skada på andra obligatoriska, ekonomiska rättigheter än sådana som avser en bestämd sak och dels ideell skada.

VL:s ersättningsregler omfattar för det första ekonomiska skador på fast eller lös egendom, dvs. typiska sakskador. Det torde däremot ligga i sakens natur att reglerna inte omfattar personskador.

Allmän förmögenhetsskada är också ersättningsgill. I motsats till vad som var fallet före 1974 års ändringar ger VL inte möjligheter att döma ut ersättning för ideell skada. Intrång i obligatoriska rättigheter är inte heller ersättningsgillt.

Beträffande sakägarkretsen anses inom den allmänna skadeståndsläran rätt till skadestånd i princip bara tillkomma den som omedelbart drabbas av skada. Vid sakskada innebär detta att ersättningsskyldigheten begränsas till den som är ägare till eller på annat sätt har sakrätt till den skadade egendomen. Kravet på sakrätt har ansetts böra förstås så att sakrättsligt skydd inte är nödvändigt i det enskilda fallet, om rättigheten enligt sin beskaffenhet i princip kan beredas sådant skydd.

I VL definieras inte sakägarbegreppet, utan detta har överlämnats åt rättstillämpningen. Som sakägare enligt VL betraktas i enlighet med det anförda först och främst ägare till sakskadad fastighet. Av andra stycket i stadgandet framgår att även innehavare av sådan särskild rätt till en fastighet, som går förlorad eller rubbas, är att anse som sakägare. Med särskild rätt avses servitut, nyttjanderätt och rätt till elektrisk kraft.

I vattenrättslig praxis har emellertid ersättningsskyldigheten fått en betydligt mera vidsträckt omfattning än som framgått av det hittills anförda. Särskilt när det gäller nyttjande- eller servitutsrätt till tvätt- eller båtplats har ersättningsgillt intrång ansetts uppkomma, även om rättigheten såvitt visats grundas bara på muntlig upplåtelse eller tyst medgivande. I fråga om intrång i rätt till båtfart och virkesutdrivning visar praxis en tydlig tendens att tunna ut eller t.o.m. överge kravet på sakrättslig anknytning till det vattenområde som berörs av ingreppet (NJA 1958 s. 215 och 1965 s. 182).

Rättsläget har sammanfattats så att sakägare är — förutom fastighetsägaren — innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten särskild rätt till fast egendom som direkt skadas av företaget eller eljest lider intrång i något för fastigheten väsentligt intresse med anknytning till det vattendrag som byggs ut (se SOU 1966:65 s. 449 samt prop. 1969:28 s. 375 och 1974:83 s. 195). I rättspraxis synes man dock hittills inte vara beredd att som ersättningsgillt godta varje intrång i ett kvalificerat intresse med anknytning till det berörda vattenområdet (se NJA 1971 s. 8). Det torde också stå klart att intrång i form av minskat skönhetsvärde utan samband med sakskada på fastighet inte omfattas av VL:s ersättningsregler utan är att

bedöma enligt allmänna grannelagsrättsliga grundsatser (se NJA 1960 s. 726 och 1965 s. 359).

Enligt uttalanden i förarbetena till VL:s ersättningsregler finns det ett starkt behov av att, för att åstadkomma en rimlig och rättvis skadereglering, i vissa lägen utvidga ersättningsmöjligheterna utöver de gränser som dras upp av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Huruvida en fastighet skadas på grund av ändrade vattenförhållanden beror inte uteslutande på om fastigheten direkt påverkas därav. Fastigheter som ligger ett stycke ifrån ett vattendrag kan vara lika beroende av att utnyttja vattendraget och skadas i lika hög grad av ändrade vattenförhållanden som fastigheter i direkt anslutning till vattendraget. Den i praxis företagna måttfulla utvidgningen av sakägarkretsen är enligt förarbetena motiverad och överensstämmer med nyare tendenser inom skadeståndsrätten (se NJA 1966 s. 210) och med de ersättningsprinciper som gäller enligt ML (se prop. 1969:28 s. 375).

Vad särskilt angår frågan om yrkesfiskarnas ställning påpekas i förarbetena till VL (prop. 1981/82: 130 s. 151 och JoU 1982/83:30 s. 54) att den som fiskar på grund av en arrendeupplåtelse är att anse som sakägare i vattenrättsligt hänseende, om fisket skadas av ett vattenföretag. Allmänt vattenområde ingår visserligen inte i fastighetsindelningen men enligt förarbetena bör även fiskare som på grund av ett särskilt tillstånd från staten fiskar med fasta redskap inom sådant område på motsvarande sätt betraktas som sakägare i vattenmål, om han lider skada av ett vattenföretag. Någon särskild lagbestämmelse härom behövs inte enligt förarbetena. Att vidga sakägarkretsen till andra yrkes-, binärings- eller fritidsfiskare, som saknar fastighetsanknytning, kunde enligt förarbetena inte komma i fråga.

Panträttshavare är inte sakägare i VL:s mening. De får inte föra talan vid tillståndsprövningen för att ta tillvara sina intressen. De har emellertid getts möjlighet att i efterhand väcka talan, se 16 kap. 19 §. Vid fördelningen av ersättningen beträffande sakskadad fastighet har de naturligtvis också rätt att få betalning enligt bestämmelserna i 16 kap.

Andra stycket. Stadgandet innehåller bestämmelser om ersättning till innehavare av särskild rätt. Den avser även inlösen.

Med särskild rätt avses i detta sammanhang inte tomträtt. Redan på grund av stadgandet i 13 kap. 26 § JB är nämligen tomträtt vid

expropriation och liknande tvångsförvärv likställd med fast egendom. Däremot omfattas särskild rätt i tomträtt av stadgandet.

Ersättningen skall fördelas på de ersättningsarter som anges i 4 §, nämligen inlösen, intrångsersättning och annan ersättning. Om nyttjanderätt upphör helt, bör ersättning för dess ekonomiska värde utgå som löseskilling. Upphör nyttjanderätt bara delvis utgår intrångsersättning. I de fall då det är fråga om servitut eller annan rättighet som är knuten till innehavet av viss fastighet, bör ersättningen bestämmas som intrångsersättning motsvarande förändringar i den härskande fastighetens värde genom att rättigheten upphör. Annan ersättning tillkommer i förekommande fall. De för vattenmålen speciella fallen då särskild rätt anses lida intrång genom försvårad båtfart eller virkesutdrivning (se vad jag anfört vid första stycket) bör bedömas på samma sätt som om intrång uppstår i servitut. Den särskilda rätten kan anses utgöra en med fatighetsinnehavet förenad förmån vilken besvärar det vattenområde på vilket ingrepp sker. Ersättningen bör alltså även i dessa fall delas upp på intrångsersättning och annan ersättning.

En speciell form av särskild rätt till fast egendom utgör den s.k. renskötselrätten som regleras i rennäringslagen (1971:437). I likhet med vad som gällt tidigare skall utvägen att upphäva renskötselrätt inte tillgripas, när renbetesmark blir föremål för ingrepp enligt bl.a. VL (prop. 1971:51 s. 126). Ersättning för skada till följd av ingrepp enligt VL skall alltså bestämmas med tillämpning av 9 kap. Vad särskilt angår den omtvistade frågan om sådan ersättning skall tillfalla samefonden eller samebyn är det enligt förarbetena naturligt att i enlighet med ett uttalande av lagrådet (prop. 1971:51 s. 267) låta schablonreglen i 28 § rennäringslagen bli vägledande, dvs. en hälftendelning om inte särskilda skäl föreligger.

Tredje stycket. Stadgandet reglerar frågan om skadeförebyggande åtgärder som alternativ till ersättning i pengar. Det är alltså inte fråga om någon självständig ersättningsform. I 3 kap. 7 § andra stycket ges däremot en regel om skyldighet för företagaren att utföra skadeförebyggande åtgärder som ett led i företagets lämpliga utförande med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen.

Som exempel på skadeförebyggande åtgärder kan nämnas att flytta byggnader som annars skulle dämmas över, att utföra erosionsskydd, att utföra nya bryggor i stället för sådana som skulle bli

överdämda eller torrlagda, att planera badplatser där badmöjligheterna annars skulle försämras, att höja lågt liggande vägar samt att genom olika åtgärder ordna vattenförsörjningen för en fastighet.

Skyldighet för sökanden att leverera vatten kan föreskrivas. Att exempelvis lämna ersättning i form av ny mark i stället för den skadade räknas däremot inte som en skadeförebyggande åtgärd.

Bestämmelsen om skadeförebyggande åtgärder innebär att sökanden skall åläggas att utföra skadeförebyggande åtgärder, om det är lämpligt, och att ersättning endast skall utgå för eventuellt kvarstående skada. Lämplighetsprövningen bör till att börja med avse frågan om en åtgärd över huvud taget är ändamålsenlig. Åtgärden syftar ju till att fastighetsägaren fortfarande skall kunna använda sin fastighet och att fastigheten i huvudsak skall bibehålla sitt värde i oskadat skick. Den kvarstående skadan får alltså inte bli alltför omfattande. Lämplighetsprövningen kommer även att utgöra ett skydd för fastighetsborgenärerna. Den avser också frågan om sökanden bör åläggas att utföra åtgärden eller om sökanden skall förpliktas att utge ersättning för skadan med valfrihet för fastighetsägaren att själv utföra åtgärden eller att tillgodogöra sig ersättningen på annat sätt. Ofta kan situationen vara sådan att all rimlighet talar för att åtgärden bör utföras av sökanden, som disponerar erforderliga resurser. Om flera fastigheter berörs av åtgärden torde det också i allmänhet vara lämpligt att sökanden svarar för erforderliga arbeten. Vid prövningen måste givetvis beaktas att sökandens kostnader för åtgärden inte blir oskäliga i förhållande till den ersättning som annars skulle utgå. Enligt förarbetena skall det dock vara möjligt att vid bedömningen av om skadeförebyggande åtgärder skall föreskrivas tas hänsyn till affektionsvärden.

Det är ofta nödvändigt att en skadeförebyggande åtgärd utförs på annan tillhörig fastighet. 8 kap. 1 § andra stycket innehåller en bestämmelse om tvångsrätt för detta fall. Den skada som den skadeförebyggande åtgärden kan orsaka skall givetvis beaktas vid prövningen av åtgärdens lämplighet. Ersättning skall utgå för eventuell skada.

Att en skadeförebyggande åtgärd kan innebära viss överkompensation är inte något ovanligt i vattenmål. Enligt förarbetena är det rimligt att den som utsätts för tvångsingrepp får tillgodogöra sig åtminstone obetydliga övervärden.

Skyldigheten att utföra skadeförebyggande åtgärder är liksom

skyldigheten att betala ersättning att anse som ett med tillståndet förenat villkor, som tillståndshavaren måste iaktta i likhet med andra villkor. Skyldigheten gäller oberoende av växlingar av tillståndshavare och oberoende av någon inskrivningsåtgärd. Detta har särskild betydelse i fall då den skadeförebyggande åtgärden har formen av en perdurerande förpliktelse för sökanden i vattenmålet, t.ex. vattenleverans eller underhåll av bryggor som utförts som skadeförebyggande åtgärd.

---

2 § Fastigheter eller fastighetsdelar, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastigetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

I *första stycket* av förevarande paragraf regleras fastighetsägarens rätt att påkalla inlösen. Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt VL att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall den del som lider sådant men lösas, om ägaren begär det. Bestämmelsen bör enligt förarbetena kunna utnyttjas även vid ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 8 §, om mark blir onyttig.

I *andra stycket* ges den ersättningsskyldige rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa förhöjning av fastighetsägaren tillkommande ersättning och denne inte har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen.

Enligt andra meningen skall kostnaden för skadeförebyggande åtgärder räknas in i ersättningen vid tillämpningen av andra stycket.

Inlösen enligt paragrafen kan aktualiseras utan att den ersättningsskyldige begärt någon inlösen enligt annat lagrum. Det räcker att fastigheten tas i anspråk eller utsätts för skada till följd av tillstånd enligt VL.

---

3 § Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får

den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

I *första stycket* anges huvudregeln om att ersättningen skall bestämmas i pengar att betalas på en gång. I 16 kap. anges hur betalningen skall ske.

Från huvudregeln om engångsersättning gäller enligt *andra stycket* vissa undantag beträffande företag för allmän flottled. Undantagen är betingade av svårigheten att i flottledsmålet alltid på förhand bedöma skadans omfattning och natur.

4 § För en fastighet som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om en del av en fastighet löses eller en fastighet eller del av fastighet på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om ersättning enligt VL.

Första stycket. I stadgandet föreskrivs att för fastighet som inlöses i sin helhet betalas löseskilling motsvarande fastighetens marknadsvärde. Om del av fastighet inlöses betalas intrångsersättning motsvarande den minskning i fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Motsvarande gäller också i det i vattenmål vanliga fallet att fastighet eller del av fastighet tas i anspråk eller skadas. Uppkommer i övrigt skada för ägaren genom ingreppet skall även sådan skada ersättas. Det finns alltså tre ersättningsarter, löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning.

Löseskilling och intrångsersättning utgör fastighetsägarens kompensation för den direkta förmögenhetsförlusten som tillfogas honom genom att han tvingas avstå från fast egendom eller underkasta sig värdeminskning på denna. Ersättningen skall i första hand komma fastighetsborgenärerna till godo. Löseskilling måste alltså bestämmas så att den omfattar all berörd egendom som har karaktär

av fast egendom och vari fastighetspanträtt gäller, dvs. även egendom som enligt 2 kap. JB är tillbehör till den fasta egendomen. Detta gäller i tillämpliga delar även intrångsersättning.

Gränsdragningen mellan löseskilling och intrångsersättning torde i allmänhet inte bereda några tillämpningssvårigheter. I vattenmål torde intrångsersättning bli den normala arten av ersättning för fastighetsskada. När intrångsersättning skall bestämmas bör man inte vara strikt bunden av gällande fastighetsindelning. Om flera fastigheter tillsammans bildar en brukningsenhet, bör man utgå från denna enhet. Ersättning för fast egendom som totalskadas utan att inlösen sker bör likaså utgå som intrångsersättning.

Vad som skall ersättas är vid inlösen marknadsvärdet och vid intrångsersättning minskningen i marknadsvärdet på den skadade fastigheten. Marknadsvärdeprincipen i VL tar lika litet som motsvarigheten i ExL ställning till värderingsmetoderna utan anger endast att syftet är att bestämma det pris som en fastighet av ifrågavarande art sannolikt skulle betinga om den bjöds ut till försäljning i allmänna marknaden. I fråga om värderingsmetod kan man välja mellan ortsprismetoden, avkastningsmetoden och produktionskostnadsmetoden.

Ortsprismetoden innebär att man analyserar köp på den fria marknaden av fastigheter som är jämförbara med den aktuella fastigheten. Med avkastningsmetoden menas att man gör en beräkning av värdet med utgångspunkt i fastighetens sannolika framtida avkastning. Produktionskostnadsmetoden innebär att man söker beräkna marknadsvärdet av en byggnad med utgångspunkt i vad det skulle kosta att producera en likartad byggnad. Härvid beaktas även den värdeminskning som byggnaden undergått genom ålder och bruk.

När det gäller inlösen av hel fastighet eller del av fastighet torde det enligt förarbetena inte ens i avfolkningsbygder möta några oöverskådliga svårigheter att med hjälp av angivna metoder få fram ett marknadsvärde. Det torde i avfolkningsbygder också vara förhållandevis lätt att förvärva en likvärdig fastighet, för vilken köparen alltså inte behöver betala mer än han får för den fastighet som han tvingas avträda. Visserligen kan innehavet av en fastighet för ägaren medföra fördelar i form av möjlighet till biinkomster och naturahushållning som inte påverkar marknadsvärdet. Det senare kan i så fall te sig orimligt lågt för ägaren. I så fall bör emellertid

annan ersättning utgå för ekonomisk skada som drabbar ägaren utöver fastighetsskadan. Sådan ersättning skall också utgå för direkta omställningskostnader. Fastighetsborgenärerna kan inte anses lida förfång genom en sådan uppdelning av ersättningen, eftersom deras säkerhet i fastigheten inte kan uppskattas till större belopp än fastighetens marknadsvärde. Intrångsersättning skall också undantagsvis kunna bestämmas genom ett kvadratmeterpris på den inlösta delen av fastigheten.

I fråga om skadefallen, som dominerar i vattenmålen, uppnår man med marknadsvärdeprincipen en helhetsbedömning av skadeverkningarna på en fastighet i relation till fastighetens marknadsvärde. Även i skadefallen kan man använda sig av olika metoder för att räkna fram en minskning i den skadade fastighetens marknadsvärde. Intrångsersättningen kan vid behov kompletteras med annan ersättning, dvs. ersättning för ekonomisk skada för fastighetsägaren som inte täcks av minskningen i marknadsvärde. Fastighetsägaren måste t.ex. lägga ned en av honom bedriven rörelse. Skadeberäkningen sker f.n. i stor utsträckning enligt vissa normer för olika skadekategorier. Skador på jordbruksmark eller på skogsmark och växande skog kan sålunda uppskattas inom hela skadeområdet efter allmänt vedertagna normer. Motsvarande gäller exempelvis företagets verkningar på fisket. Enligt förarbetena finns det inte något hinder mot att även i fortsättningen använda sådana normer som givetvis underlättar den ofta mycket omfattande skaderegleringen. Normerna syftar emellertid till att bestämma ersättning för marginalvärden. Vid tillämpningen av dem måste för varje enskild fastighet också noga observeras att ersättningen inte står i missförhållande till minskningen av marknadsvärdet. I VL har behållits den s.k. likformighetsprincipen som innebär att lika skador skall bedömas lika, se 13 kap. 44 §. Det torde enligt förarbetena vara klart även utan uttryckligt förbehåll att denna princip i speciella fall kan genombrytas av marknadsvärdesprincipen.

Den nytta som enligt samfällighetsbestämmelserna i VL grundar tvångsdelaktighet skall inte avräknas mot en till äventyrs uppkommande fastighetsskada.

Annan ersättning kommer liksom vid expropriation att avse ekonomiska följdskador av annat slag än fastighetsskada, dvs. allmän förmögenhetsskada. Annan ersättning kan i princip utgå bara i kombination med löseskilling eller intrångsersättning, dvs. i sam-

band med sakskada på fast egendom. Även om ett ingrepp på en fastighetsdel undantagsvis inte skulle ge utslag i ändrat marknadsvärde och intrångsersättning följaktligen inte skall utgå, måste emellertid annan ersättning självfallet kunna utdömas.

Som exempel på allmän förmögenhetsskada som bör ersättas genom annan ersättning nämns i förarbetena att den skadelidande får kostnader för flyttning eller att en av honom bedriven rörelse måste läggas ner eller inskränkas. Hit hör också ersättning för en fastighets särskilda värde i ägarens hand. De i viss mån personliga skälen för sådan ersättning kan väntas föreligga t.ex. i fjällbygder där självhushållning fortfarande har ekonomisk betydelse. Även sådana omständigheter som att arbetstillfällen eller möjligheter till fritidsfiske går förlorade kan tänkas innefatta allmän förmögenhetsskada av här avsett slag.

VL innehåller inte några bestämmelser om skyldighet för sökanden att lösa in lös egendom. Ersättning skall givetvis regelmässigt utgå för lös egendom som blir helt eller delvis onyttig till följd av ingrepp på fast egendom och måste kasseras eller realiseras till underpris. Gottgörelse för sådan allmän förmögenhetsskada utgår i form av annan ersättning.

Det kan ibland vara tveksamt om en förmögenhetsförlust bör behandlas som fastighetsskada eller som allmän förmögenhetsskada. Ett exempel på detta är att ersättning för skada på fiske skall utdömas för förfluten tid, när det slutliga avgörandet har uppskjutits under en prövotid eller det är fråga om ersättning för oförutsedda skador. Fastighetsvärdet bör enligt förarbetena i allmänhet inte komma i betraktande annat än vid beräkning av ersättning för framtida skada och skador för förfluten tid bör i enlighet därmed ersättas genom annan ersättning.

Andra stycket innehåller en erinran om att hänsyn skall tas till skadeförebyggande åtgärder vid bestämmande av ersättning (jfr 4 kap. 1 § andra stycket ExL). Eventuell överkompensation genom en skadeförebyggande åtgärd kan härigenom beaktas vid helhetsbedömningen av skador på fastigheten.

---

5 § Om det företag för vars genomförande en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till

förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den s.k. influensregeln.

Regeln gäller endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Denna inskränkning anknyter till de grannelagsrättsliga ersättningsrekvisit som lagfästs i 30 § ML. Immissionsskador från företaget ersätts alltså endast om rätt till ersättning för sådana skador föreligger enligt ML. Motsvarande regler gäller då företaget har en positiv inverkan på marknadsvärdet. Vid intrångsersättning skall vad nu sagts tillämpas i fråga om marknadsvärdet före ingreppet. Den i 4 § första stycket föreskrivna jämförelsen skall alltså ske mellan å ena sidan hela fastighetens marknadsvärde före ingreppet med bortseende från företagets inverkan och å andra sidan restfastighetens marknadsvärde efter ingreppet, varvid hänsyn skall tas till sådan inverkan.

En förutsättning för tillämpning av paragrafen är att företaget har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde. Vid bedömningen härvidlag bör man beakta inte bara storleken i sig av förändringen av marknadsvärdet utan även förändringens relativa storlek.

---

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den s.k. presumtionsregeln (jfr 4 kap. 3 § ExL).

Ett huvudsyfte med presumtionsregeln är att dämpa markvärdestegringen. Den avser dock att hindra endast en sådan värdestegring som beror på förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Stadgandet är tillämpligt såväl på tätbebyggelseförhållanden, där det torde ha sin största betydelse, som i fråga om glesbebyggelse.

Första stycket. Med markens tillåtna användningssätt avses i första hand användningssätt som följer av BL eller av fastställd plan enligt BL. Hit hänförs också pågående markanvändning som visserligen strider mot plan men som var tillåten när den startades.

Presumtionsregeln tar sikte på värdeutvecklingen efter den s.k. presumtionstidpunkten, som förlagts så långt tillbaka att några spekulativa förväntningsvärden som har samband med en ändrad markanvändning i normala fall ännu inte har uppstått inom området. Presumtionstidpunkten ligger tio år före ansökan om tillstånd till vattenföretaget resp. om förrättning.

Om tillståndet till vattenföretaget förlängs påverkar detta inte presumtionstidpunkten, utan denna är densamma.

En förutsättning för att presumtionsregeln skall tillämpas är att marken har stigit i värde sedan presumtionstidpunkten. Det är sökanden till vattenföretaget som har att yrka att regeln skall tillämpas och han skall då visa att en värdeökning av betydelse har ägt rum under presumtionstiden och även hur stor denna är (jfr. NJA 1981:933). Då utgår man från — presumerar — att värdestegringen hänför sig till vattenföretaget och att den alltså inte skall ersättas. Fastighetsägarna måste å sin sida visa att värdehöjningen beror av andra orsaker än förväntningar om ändrad markanvändning.

Andra stycket kompletterar första stycket för det fallet att en stads- eller byggnadsplan har fastställts efter den tidpunkt som an-

nars skulle ha utgjort presumtionstidpunkt. Denna tidpunkt blir i stället dagen för planfastställelsen.

Tredje stycket innehåller den s.k. villagarantin. Den utgör ett komplement till presumtionsregeln. En förutsättning för garantiregelns tillämpning är alltså att presumtionsregeln i första stycket har använts och att man har kommit fram till att fastigheten har ökat i värde av sådana skäl att ersättningen skulle komma att understiga marknadsvärdet. Villagarantin gäller såväl hus för permanentbostad som fritidshus.

Fjärde stycket erinrar om att influensregeln i 5 § gäller beträffande värdestegring, som beror på vattenföretaget utan att ha samband med förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt.

---

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträddes eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om den s.k. värdetidpunkten, när ersättningsfrågan avgörs i efterhand. Första och andra styckena utgör undantag från en underförstådd huvudregel, att värderingen skall hänföras till förhållandena när ersättningsfrågan slutligt avgörs (jfr 4 kap. 4 § ExL).

Bestämmelserna i paragrafen är tillämpliga när tillträde eller annat ianspråktagande har skett antingen på grund av vattendomstols förordnande enligt 13 kap. 49 § eller i andra fall.

Första stycket. Bestämmelserna gäller alla slag av värdeändringar, både värdestegring och värdeminskning. Orsaken till värdeändringen kan vara av vilket slag som helst. Sakägaren skall få samma ersättning som han skulle ha haft om ersättningens storlek bestämts från början.

Enligt andra meningen skall, även om fastigheten tillträtts endast delvis, tillträdesdagen utgöra värdetidpunkt för fastigheten i dess

helhet. Ett villkor är dock att inte substansändringar, t.ex. avverkning av skog eller uttag av grus, har skett på återstoden under mellantiden.

Andra stycket. Värderingen kan komma att hänföras till en tidpunkt som ligger långt före domen. Stadgandet innehåller en regel om kompensation till sakägare för penningvärdeförsämringen under den tid som förflutit mellan värdetidpunkten och domen. Däremot skall någon jämkning av ersättningen inte ske om det allmänna prisläget har sjunkit under mellantiden.

I förarbetena till stadgandets motsvarighet i ExL uttalades att konsumentprisindex i regel kunde vara en lämplig utgångspunkt för beräkningarna (prop. 1971:122 s. 177).

Enligt *tredje stycket*, som saknar motsvarighet i ExL, skall, om det är påkallat, föreskrifter lämnas som är ägnade att hindra att ersättningstagaren åsamkas förlust till följd av ändringar i penningsvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker. En sådan indexreglering har varit allmänt förekommande, åtminstone i större vattenmål. Även i nu angivna fall bör konsumentprisindex vara en lämplig utgångspunkt.

---

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkan av åtgärder som vidtas för att höja en fastighets värde inför ett tvångsingrepp (jfr 4 kap. 5 § ExL). Syftet med bestämmelserna är att motverka illojala beteenden.

Första stycket. Bestämmelsen gäller alla åtgärder som vidtagits i angivet syfte, antingen innan eller efter det ansökan gjorts om tillstånd till vattenföretaget. Den blir tillämplig på t.ex. upplåtelser av nyttjanderätter i stor omfattning och transaktioner mellan bolag. Alla ersättningsformer omfattas.

Enligt *andra stycket* skall, då särskild rätt till fastigheten berörs av

företaget, illojala beteenden av fastighetsägaren medföra att den ersättningsskyldige får gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer fastighetsägaren.

---

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

Paragrafen innehåller i första stycket regler om hur ersättningen skall bestämmas då det finns flera sakägare och hur den totala ersättningen skall delas upp i olika poster. Enligt andra stycket kan prövningsmyndigheten bestämma ersättning gemensamt för samtliga delägare i en samfällighet (jfr. 5 kap. 23 § ExL).

Första stycket. Varje sakägare, t.ex. ägare, servitutshavare och nyttjanderättshavare till en ianspråktagen fastighet, skall enligt första meningen tillerkännas det ersättningsbelopp som belöper på honom.

Enligt andra meningen skall de olika ersättningsslagen bestämmas var för sig i ersättningsbeslutet. Det är bl.a. av betydelse för en eventuell nedsättning av beloppen hos länsstyrelsen enligt 16 kap. Det kan nämligen bli aktuellt med nedsättning beträffande löseskilling och intrångsersättning.

Andra stycket. I princip skall ersättningen enligt huvudregeln i första stycket bestämmas också för varje delägare i en samfällighet. Nu förevarande stadgande gör det dock möjligt att under vissa förutsättningar bestämma gemensam ersättning för delägarna.

Ersättningen skall för det första avse samtliga delägares andel i hela samfälligheten eller del av denna. Samfälligheten skall vidare ha en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten. Dessutom skall nedsättning inte ske av hänsyn till panträttshavarna i någon delägarfastighet.

Det föreligger inte någon skyldighet för vattendomstolen eller förrättningsmannen att döma ut gemensam ersättning. Det torde mest komma i fråga när ersättningarna till varje sakägare upgår till

obetydliga belopp. Det vanliga ersättningsobjektet torde vara skador på enskilt fiske.

Om ersättning bestäms gemensamt ankommer det enligt förarbetena inte på domstolen eller förrättningsmannen att meddela bestämmelser om hur medlen skall fördelas mellan de enskilda sakägarna. En tvist dem emellan om fördelningsgrunderna bör nämligen inte i första hand prövas som vattenmål, även om sådan prövning formellt sett kan bli tillåten enligt 13 kap. 17 §. Det olämpliga i en sådan prövning kommer tydligt till uttryck i en fullföljdssituation, där tvisten inte kommer att gälla förhållandet mellan sökanden och enskilda motparter utan förhållandet mellan enskilda motparter inbördes.

Det är enligt förarbetena uppenbart att vad som kan tillerkännas samfälligheten som sådan när det gäller fiskeskador endast kan motsvara intrångsersättning för fiskets objektiva värde jämte annan ersättning för gemensamma följdskador. Särskilt i landets norra delar torde emellertid ersättningsfrågan väsentligen komma att gälla vad som bör utgå till de enskilda fastighetsägarna i form av annan ersättning för mistad förmån av husbehovsfiske, arbetsintrång och annat sådant. Man kommer alltså inte ifrån att i dessa hänseenden bestämma särskild ersättning för varje fastighetsägare, vilket otvivelaktigt är ägnat att tynga utredningen och handläggningen av målet. Det är enligt förarbetena viktigt att möjligheterna att med stöd av 35 kap. 5 § RB uppskatta sådana skador till skäligt belopp i möjlig mån utnyttjas.

---

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om att ersättning under vissa förutsättningar skall bestämmas även för fastighet som tillhör sökanden i vattenmålet. Så behöver dock inte ske, om panträttshavare och vissa andra rättsägare medgivit att ersättning inte bestäms

eller en oskadlighetsbedömning har gjorts. Eftersom förutsättningarna för att ersättning skall bestämmas enligt förevarande paragraf korresponderar med förutsättningarna för nedsättning i 16 kap. 1 och 2 §§, kommer nedsättning alltid att ske. Om ersättningen inte tas i anspråk av fastighetsborgenärerna skall den av länsstyrelsen utbetalas till den berättigade, dvs. sökanden.

Särskilt om ersättning för förlorad vattenkraft

VL innehåller inte några särskilda bestämmelser om ersättning i pengar för vattenkraft som går förlorad till följd av ett vattenföretag. Det finns enligt förarbetena till 1974 års ändringar i ÄVL:s ersättningsbestämmelser ingen anledning att beträffande fastighetsskada i form av förlust av vattenkraft avvika från den förordade huvudregeln att ersättning för fastighetsskada skall utgå som löseskilling eller intrångsersättning, i båda fallen med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter givetvis inte att förlusten av vattenkraft värderas separat. Eftersom ett företag som vållar förlust av vattenkraft regelmässigt torde medföra även andra skador på fastigheten, måste emellertid effekten av de olika skadorna vägas samman i en helhetsbedömning. Det torde enligt förarbetena bli svårt för sakägare att, som tidigare var fallet vid tillämpning av ÄVL, få ut både full ersättning för ianspråktagen fallhöjd och särskild ersättning för skada till följd av den inverkan tillgodogörandet av fallhöjden får på vattenståndsförhållandena. Mot det anförda kunde kanske invändas att förlorad vattenkraft inte på detta sätt kommer att värderas med nämnvärt större precision än tidigare. Det förhåller sig också otvivelaktigt så att varje möjlig värderingsmetod inrymmer felkällor av olika slag. Principen att ersättning skall bestämmas med hänsyn till fastighetens marknadsvärde har emellertid enligt förarbetena den bestämda fördelen att den motverkar användningen av mer eller mindre omfattande kalkyler med hypotetiskt underlag. Principen innebär också att domstolarna vid sin sammanvägning av olika skadeeffekter och delvärderingar har att se till att slutresultatet helt allmänt ter sig förnuftigt.

Enligt förarbetena bör följande synpunkter beaktas vid kraftvärdering. Det bör understrykas att presumtionsregeln i 6 § kan komma att åberopas även vid kraftvärdering.

Frågor om värdering av vattenkraft kan till en början bli aktuella, om vattenkraft som tillgodogörs i en äldre anläggning skall tas i anspråk för att utnyttjas i en större kraftstation. Situationen synes i allt väsentligt kunna jämföras med expropriation av rörelse. Värderingen får alltså liksom i expropriationsfallet bygga på avkastnings- och produktionskostnadskalkyler. Ersättningen får fastställas med ledning av nettoavkastningen. En kraftstations nettoavkastning torde i allmänhet motsvara det kapitaliserade värdet av dess kraftproduktion minskat med drift-, underhålls- och förnyelsekostnaderna. Kapitaliseringen bör avse all framtid eller en begränsad tid motsvarande stationens antagna återstående livstid. Kraftproduktionens värde bör kunna bestämmas med utgångspunkt i kostnaden för likvärdig kraft från annan kraftkälla, till exempel värmekraftverk, eller för inköp av motsvarande kraftkvantitet. Om ägaren av den äldre anläggningen har att utge ersättning medelst kraftöverföring enligt äldre bestämmelser i ÄVL, bör ersättningen i det nya kraftverksmålet bestämmas i skilda poster för den äldre anläggningens ägare och för ersättningskraftens mottagare såsom innehavare av särskild rätt i den gamla strömfallsfastigheten.

En annan tänkbar situation är att påbyggnad av en kraftstation medför att fallhöjd som tillhör en uppströms belägen kraftstation tas i anspråk. Härigenom vållas visst produktionsbortfall som inte uppvägs av minskade drift- och underhållskostnader. Vad som sagts om värderingsmetodiken beträffande det nyss behandlade utrivningsfallet gäller i princip även här.

I nu behandlade situationer kan ägaren av en befintlig anläggning troligen ofta ha rätt till andelskraft enligt 16–19 §§ i detta kapitel i förhållande till den vattenkraft som tas i anspråk och som tidigare helt eller delvis tillgodogjorts i hans egen anläggning. Därmed bortfaller inte hans rätt till ersättning för förlusten av eller skadan på hans anläggning men flerfaldig kompensation måste självfallet undvikas. En ersättning för den tillgodogjorda vattenkraften som bestäms enligt nettoavkastningsmetoden får anses omfatta även värdet av samma, från början outbyggda vattenkraft. Produktionsvärdet måste därför reduceras inte bara med kostnaden för kraftproduktionen utan också med den ianspråktagna vattenkraftens värde i outbyggt skick, det s.k. naturvärdet. Ersättningstagaren bör därefter få andelskraft på samma villkor som ägaren av ett outbyggt strömfall.

Nettoavkastningsmetoden är i och för sig möjlig att tillämpa också vid värdering av ett outbyggt strömfall som är självständigt utbyggnadsvärt. Det kan emellertid inte antas att en sådan begränsad utbyggnad i allmänhet kan tillåtas från allmänna planeringssynpunkter, om det finns förutsättningar att tillgodogöra strömfallet jämte andra fallsträckor i en större anläggning. Värderingen enligt nettoavkastningsmetoden kommer alltså i sådana fall att vila på ett fiktivt underlag, något som mindre väl stämmer överens med principen om rätt till ersättning för fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter inte att metoden någon gång kan behöva tillgripas åtminstone som kontroll. Om ersättning för vattenkraften skall utgå enligt 9 kap., bör den emellertid som regel bestämmas efter samma grunder som bör gälla för fallsträckor som inte kan byggas ut självständigt.

En värdering av outbyggd vattenkraft med utgångspunkt i dess marknadsvärde innebär att vattenkraften skall åsättas ett pris som sannolikt skulle erbjudas i en allmän marknad. Det finns f.n. inte någon större, allmän marknad för vattenkraft, något som bl.a. beror på att kraftexploatörerna redan förfogar över större delen av den utbyggnadsvärda vattenkraften. På senare tid har det dock förekommit förvärv av även outbyggda vattenkrafttillgångar. Detta medför att domstolarna bör kunna bilda sig en uppfattning om vad en exploatör kan vara villig att betala för ytterligare krafttillskott för att få utbyggnadsvitsord. Det kan också finnas anledning för innehavare av större minoritetsandelar att utöka sitt fallhöjdsinnehav inför utsikterna att omsätta detta i andelskraft. Det föreligger med andra ord en konkurrenssituation som kan tänkas stimulera intresset för förvärv av outbyggd vattenkraft i exploaterbara vattendrag. Det bör alltså finnas vissa möjligheter att grunda värderingen på prisjämförelser. En ersättning för ianspråktagen vattenkraft som bestäms på detta sätt kan sägas återspegla den nytta eller vinst som ett gemensamt tillgodogörande i allmänhet innebär. Om en prisjämförelse kan grundas på förvärv med anledning av det aktuella utbyggnadsprojektet kommer ersättningen att ha viss anknytning till företagets beräknade produktionsvärde. Detta system kan således inte anses innebära att man helt uppger den tidigare tillämpade metoden att uppskatta ersättning för ianspråktagen vattenkraft med hänsyn bland annat till den nytta som det gemensamma tillgodogörandet medför för ersättningsgivaren.

Värdet av den vattenkraft i utbyggnadssträckan som den byggan-

de inte förfogar över får antas komma att öka inför den förestående exploateringen. Det uppkommer då en situation av det slag som avses i den s.k. influensregeln i 5 §, nämligen att det ersättningsgrundande företaget skapar förväntningsvärden från vilka man bör bortse när ersättningen bestäms. Om värderingen av ianspråktagen vattenkraft sker med beaktande av priset vid frivilliga upplåtelser i andra delar av utbyggnadssträckan, leder en sådan tillämpning till att den som tvingas upplåta sin vattenkraft får mindre betalt än vad som har utgått för annan vattenkraft i orten. Det är i denna situation rimligt att tillämpa den undantagsregel som innebär att reduktion får underlåtas om det bedöms skäligt med hänsyn till förhållandena i orten.

Det kan komma att visa sig svårt att få ett tillfredsställande underlag för värdering av de oftast smärre fallsträckor som det nu är fråga om. Domstolarna kan därför tvingas att med tillämpning av 35 kap. 5 § RB uppskatta skadan till skäligt bleopp. Detta innebär enligt förarbetena inte någon alltför uppseendeväckande förändring jämfört med tidigare ordning, eftersom de ersättningar som tidigare utdömts måste anses utgöra en mycket ungefärlig gottgörelse för vattenkraften. Enligt förarbetena skulle man kunna för de fall då några större värden inte står på spel använda en mera summarisk värderingsmetod som vägledning vid skälighetsbedömningen på grundval av resultatet av en av vattenlagsutredningen gjord undersökning av vissa domar angående vattenkraftsersättningar.

Den utförda undersökningen visar att det normala marknadsvärdet i början av 1970-talet motsvarade den genomsnittliga ersättningen i vattenmål, dvs. ungefär 100 kronor per kilowatt natureffekt, samt att avvikelserna uppåt och nedåt i enskilda fall på grund av fallhöjdens större eller mindre attraktivitet som regel inte var större än 50 procent. Denna bedömning gällde de dåvarande förhållandena men dessa kan enligt förarbetena komma att förändras. Bl.a. är det svårt att bedöma hur attraktiv den ännu outbyggda vattenkraften kan visa sig vara. Vidare är det osäkert hur den ökade konkurrensen om en och samma fallhöjd som andelskraftsinstitutet skapar kommer att påverka värdet. Även om det genomsnittliga värdet på vattenkraft skulle ändras talar övervägande skäl för att värdet bör vara relativt enhetligt olika strömfall emellan. En summarisk värdering av outbyggd vattenkraft enligt de angivna grunderna kan alltså tänkas leda till ett rimligt resultat, när ett bättre värderingsunderlag

inte står till buds. Avsikten är enligt förarbetena inte att på denna punkt binda rättstillämpningen utan bara att antyda en möjlig väg för parter och domstolar att utan onödig omgång komma till rätta med de värderingsproblem som kan uppstå.

I vattendomstolspraxis synes värderingen normalt ha skett med utgångspunkt i angivna natureffektsvärde, uppräknat med hänsyn till senare förändringar i penningvärdet.

I 16–19 §§ i detta kapitel finns regler om rätt för den som förlorar vattenkraft till kompensation i form av andelskraft.

Ersättning vid utrivning m.m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts eller medgetts enligt 15 kap. 6 § att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som träffats i samband med vattenanläggningens tillkomst. Ersättning utgår i sådant fall endast för kostnader i anledning av förlusten av förmånen.

Om medgivande att riva ut en vattenanläggning har lämnats annan än den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med arbetena med bortskaffandet.

Paragrafen innehåller särskilda bestämmelser om ersättning vid utrivning m.m. I 14 kap. finns särskilda bestämmelser om utrivning m.m.

Första stycket innehåller bestämmelser om ersättning vid utrivning av vattenanläggningar. Utrivning av en vattenanläggning i ytvatten är vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1. Härav följer bl.a. att de allmänna bestämmelserna om ersättning i förevarande kapitel blir tillämpliga. Ersättningsskyldigheten för den som river ut en vattenanläggning har emellertid begränsats något i förhållande till vattenföretag i allmänhet.

Enligt första meningen i förevarande stycke gäller att den som river ut en anläggning skall betala skälig ersättning för de skador på annans egendom som orsakas av den bestående ändring av vattenförhållandena som blir följden av utrivningen. Innebörden av bestämmelsen är att vattendomstolen i vissa fall kan jämka ersättningen. En sådan jämkning bör kunna ske i de fall skadorna av utrivningen blir betydande och den skadelidande genom att överta ansvaret för anläggningen enligt 14 kap. 2 § hade kunnat undvika skadan. Vid bedömande av jämkningsfrågan bör hänsyn tas till kostnaden för ett fortsatt underhåll av vattenanläggningen. En jämkning bör förekomma endast i de fall skadeersättningen avsevärt överstiger kostnaden för ett fortsatt underhåll. Även i andra fall bör det någon gång kunna anses skäligt att jämka ersättningen, exempelvis då skadeersättningen framstår som oproportionerligt stor i förhållande till arten och omfattningen av den vattenanläggning som skall rivas ut.

Enligt andra meningen i förevarande stycke utgår ersättning för en genom utrivningen orsakad förlust av en förmån endast i den mån förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som har samband med vattenanläggningens tillkomst. Ett exempel på en ersättningsgill förmån är rätt till andelskraft.

Vad som skall ersättas är härvid enligt tredje meningen i förevarande stycke förmånstagarens kostnader i anledning av förlusten av förmånen. Ersättning utgår alltså inte för utebliven framtida vinst. Ersättningsgilla är bl.a. omställningskostnader som uppkommer exempelvis genom att den som har rätt till andelskraft måste tillgodose sitt elkraftbehov på något annat sätt. Om den skadelidande har bidragit till kostnaderna för anläggningen bör han också ha rätt till ersättning för att han inte har möjligheter att utnyttja anläggningen under förutsatt tid. Ersättning bör slutligen kunna utgå för åtgärder som den skadelidande har bekostat för att kunna utnyttja anläggningen och som blir onödiga genom utrivningen. Vid prövningen av frågan om ersättningens skälighet bör bl.a. beaktas den skadelidandes möjligheter att överta underhållsansvaret enligt 14 kap. 2 §.

Av förevarande bestämmelser framgår motsatsvis att ersättning inte utgår till den som utan särskild rättsgrund har haft viss förmån av anläggningen, exempelvis i fråga om badmöjligheter eller kom-

munikationer.

Andra stycket innebär att om exempelvis kammarkollegiet har utverkat ett tillstånd till utrivning med stöd av 15 kap. 6 § andra stycket får den ersättning som kollegiet tvingas utge sökas åter av den ansvarige.

Tredje stycket innehåller en särskild ersättningsbestämmelse för det fallet att någon har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa en flottledsanläggning. Bestämmelsen innebär att den som har fått tillstånd till bortskaffandet endast kan förpliktas att betala ersättning för skador som uppkommer i samband med arbetet med att föra bort anläggningen. Skador på annans egendom till följd av bestående ändringar i vattenförhållandena eller förlust av en förmån som någon har åtnjutit till följd av anläggningens existens ersätts alltså inte.

Ersättning vid omprövning

I denna avdelning regleras frågor om när ersättning vid omprövning skall utgå, dels till tillståndshavaren och dels till tredje man, samt hur ersättningen skall beräknas (12 §) och vidare vem som skall betala ersättning i olika omprövningsfall (13 §).

---

12 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

Första stycket. En tillståndshavare som lider ekonomisk skada på grund av omprövning omfattas inte av den allmänna bestämmelsen om rätt till ersättning enligt 1 §. Förevarande stadgande innehåller därför en allmän föreskrift om tillståndshavares rätt till ersättning vid omprövning. Ersättning utgår för förlust av vattenmängd eller fallhöjd eller inskränkning i regleringsrätt som han åsamkas på

grund av omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 §, med de begränsningar som stadgas i 14 § för de fall då omprövningen sker till förmån för kvalificerade allmänna intressen. Däremot skall i samband med omprövning ålagda förpliktelser för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder som inte innebär förlust av vatten m.m. inte vara förenade med ersättningsrätt för denne.

Med "tillståndshavare som omfattas av omprövningen" avses i första hand den tillståndshavare som ansökan om omprövning riktas mot. I det fall den som har tillstånd till en vattentäkt begär omprövning av tillståndet till en konkurrerande vattentäkt enligt 15 kap. 11 § gäller stadgandet båda tillståndshavarna.

I *andra stycket* regleras frågan om ersättning för skador som annan än tillståndshavaren åsamkas på grund av omprövning. Sådana skador kan t.ex. drabba den vilkens mark- eller vattenområde behöver tas i anspråk för att de nya villkoren skall kunna uppfyllas eller en mottagare av andelskraft från en kraftanläggning, beträffande vilken omprövning sker. Ersättningsrätten för mottagaren av andelskraften kan dock vara begränsad enligt 19 §.

I *tredje stycket* hänvisas till de allmänna ersättningsbestämmelserna i 1–10 §§ om i vilka former gottgörelse skall utgå — alltså genom skadeförebyggande åtgärder eller ersättning i pengar — och hur ersättningen skall beräknas vid omprövning.

---

13 § Ersättning enligt 12 § första stycket betalas av den som har begärt omprövningen eller, om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren.

Ersättning enligt 12 § andra stycket betalas,

1. om omprövningen sker enligt 15 kap. 3, 4 eller 8 §, av tillståndshavaren,
2. om omprövningen enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren,
3. vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för minskning av andelskraft från vattenkraftverk som omfattas av omprövningen betalas av den som har tillstånd till kraftverket.

Paragrafen reglerar frågan om vem som skall betala ersättning i anledning av omprövning.

Första och andra styckena. Skyldigheten att betala ersättning vid

omprövning av tillstånden till konkurrerande vattentäkter innebär att vardera tillståndshavaren betalar ersättning till den andre för de förluster och inskränkningar som denne åsamkas genom att hans tillstånd jämkas och till de sakägare som lider skada genom en jämkning av den andres tillstånd.

Tredje stycket. Frågan om ersättning till mottagare av andelskraft från ett kraftverk, beträffande vilket villkoren för tillståndet omprövas, regleras så att kraftverksägaren får uppbära hela ersättningen för kraftförlusten i kraftverket, men han blir i sin tur ersättningsskyldig gentemot mottagaren av andelskraft för den eventuella minskning i kraftleveransen som denne drabbas av. Av 19 § i detta kapitel framgår att mottagare av andelskraft är underkastad samma begränsningar i sin ersättningsrätt som kraftverksägaren i vissa fall är underkastad enligt 14 och 15 §§.

Begränsning i ersättningsrätten

I denna avdelning har tagits in bestämmelser om begränsning i ersättningstagarnas ersättningsrätt när omprövning sker eller nya vattenföretag utförs till förmån för vissa kvalificerade intressen.

Bestämmelserna har en viss motsvarighet i ÄVL:s bestämmelser om kungsådra och även nyprövning.

Kungsådrereglerna innebar att den som ägde strömfall eller annat område i ett vattendrag där det fanns kungsådra — vilket var förhållandet beträffande större vattendrag som var upptagna i en särskild, lagakraftägande förteckning — var skyldig att utan ersättning avstå en tredjedel av vattenmängden eller vattenkraften till förmån för vissa allmänna intressen. I fråga om utbyggda strömfall gällde något förmånligare regler för strömfallsägaren. Nyprövningsinstitutet innebar i princip att villkoren för kraftverk eller vattenregleringar kunde omprövas med hänsyn till allmänna intressen sedan femtiofem år förflutit efter utgången av den för företaget fastställda byggnadstiden. Även här var rätten till ersättning begränsad.

---

14 § Om förlust eller inskränkning som avses i 12 § första stycket föranleds av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen, till

förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla viss del av förlusten eller inskränkningen.

Den del som inte ersätts avser den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar som nu har angetts och av vattenföretag som avses i 15 § och motsvarar i fråga om

1. vattenkraftverk högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelat tillstånd kan uttas vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar,
2. vattenreglering för kraftändamål högst en femtedel och lägst en tjugondel av det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan uttas vid varje kraftverk,
3. andra vattenföretag högst en femtedel och lägst en tjugondel av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

När vattendomstolen lämnar tillstånd till ett vattenföretag för vilket begränsning i ersättningsrätten som nu har nämnts skall gälla, skall vattendomstolen inom de gränser som anges i andra stycket 1–3 fastställa den del som inte ersätts. Därvid skall hänsyn tas främst till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och mottagare av andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs enligt 15 kap. 3 § första stycket.

Om omprövning sker före den enligt 15 kap. 3 § första stycket fastställda tidpunkten, skall den del som inte ersätts minskas i förhållande till den tid som återstår till denna tidpunkt.

Paragrafen begränsar tillståndshavarens rätt till ersättning enligt huvudregeln i 12 § i fall då han åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkningar i sitt regleringstillstånd till följd av en omprövning till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen.

I *första stycket* anges de kvalificerade intressen som skall åtnjuta viss ersättningsfrihet. Till dessa räknas inte bevattnings- eller markavvattningsintressena. I fråga om omprövning till förmån för den allmänna miljövården kan det i princip röra sig om två omprövningssituationer då tillståndshavarens rätt till ersättning är begränsad. Antingen kan det röra sig om det fallet att kammarkollegiet med stöd av 15 kap. 3 § ansöker om omprövning till förmån för den allmänna miljövården, eller också att företrädare för kommuner eller vattenförbund ansöker om omprövning av tappningsbestämmelser enligt 15 kap. 9 § första meningen för samma ändamål. I

sådana situationer åtnjuter det allmänna samma ersättningsfrihet som vid omprövning för övriga kvalificerade allmänna intressen. De situationer som avses i 15 kap. 9 § andra meningen, som möjliggör utverkande av ändrade tappningsbestämmelser för att motverka förorening genom avloppsvatten, torde däremot regelmässigt vara en följd av ålägganden enligt ML för den som orsakar förorening genom avloppsvatten. Även om det t.ex. är en kommun som utverkar sådana bestämmelser för att minska olägenheterna av utsläppet av avloppsvatten från det kommunala reningsverket, skall någon ersättningsfrihet i nu angivna fall inte föreligga.

I *andra stycket* anges storleken av begränsningen i ersättningsrätten för tillståndshavaren. Den del som inte ersätts skall avse den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar eller nya vattenföretag till förmån för de kvalificerade allmänna intressena. Däremot skall hänsyn inte tas till vad som kan ha fått avstås i samband med själva tillståndet.

I fråga om vattenkraftverk skall enligt *punkt 1* avdrag från kraftproduktionsvärdet ske för den del av värdet som är att hänföra till vattenregleringar. Avdrag skall alltså göras både för det värde som ligger i att den uttagbara vattenkraften har ökat genom en reglering och för det värde som ligger i att den uttagbara kraften kan utnyttjas på ett fördelaktigare sätt.

I överensstämmelse med beräkningssättet beträffande vattenkraftverk har i *punkt 2* värdet av vattenregleringar för kraftändamål angivits som det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan tas ut vid varje kraftverk. Eftersom vattenöverledning enligt definitionen i 1 kap. 4 § punkt 2 är en form av vattenreglering, har denna företagstyp inte särskilt angetts i lagtexten.

Enligt *punkt 3* skall den ersättningsfria andelen i fråga om övriga vattenföretag motsvara en viss del av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

I *tredje stycket* ges bestämmelser om att vattendomstolen skall i tillståndsdomen bestämma den del av värdet enligt andra stycket som inte ersätts och vad som skall ingå i domstolens bedömning av storleken av denna del (jfr 13 kap. 47 § första stycket punkt 12).

Regeln i *fjärde stycket* innebär att den kvotdel som fastställts i samband med tillståndet reduceras i direkt proportion till den tid

som återstår till omprövningstidpunkten, när omprövning sker före denna.

---

15 § Om den som har tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till föjd av att tillstånd lämnas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 14 §.

Vad som sagts nu gäller även förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Därvid skall den del som inte ersätts motsvara en tjugondel av värdet av vattenkraften i det berörda strömfallet efter avdrag för vad som av detta värde är att hänföra till vattenregleringar.

Paragrafen innehåller begränsningar i den rätt till ersättning för en skadelidande som annars följer av 1–10 §§ i förevarande kapitel. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är alltså att det är fråga om en skada eller ett intrång som kan uppskattas i pengar och som normalt skulle ha ersatts helt enligt dessa bestämmelser.

I motsats till kungsådrebestämmelserna i ÄVL gäller paragrafen i alla slags vattenområden.

Förutsättningen för begränsningarna i ersättningsrätten är att det meddelas tillstånd till ett nytt vattenföretag. Denna förutsättning gällde också enligt ÄVL för att ersättningsfrihet för de allmänna intressena på grund av kungsådrebestämmelserna skulle kunna åberopas.

Vad den skadelidande skall avstå utan ersättning är beroende av om det han avstår omfattas av ett tillstånd enligt denna lag eller om något sådant tillstånd inte föreligger. I 14 § VP regleras frågan om motsvarande inskränkning i ersättningsrätten, när det som avstås omfattas av ett tillstånd enligt ÄVL eller äldre bestämmelser.

Begränsningarna gäller enligt det *första stycket* sådana fall då någon tvingas avstå vatten eller fallhöjd eller minska ett regleringsmagasin till förmån för ett vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade intressen som sammanfaller med de kvalificerade intressen som räknas upp i 14 § första stycket. För annan skada utgår full ersättning.

I stadgandet regleras det fallet att det som tillståndshavaren avstår omfattas av ett tillstånd enligt VL. Då skall hans ersättningsrätt begränsas på samma sätt som vid omprövningar som avses i 14 §.

Det innebär att han har rätt till ersättning för vad som avstås till den del detta, jämte vad som tidigare har avstått utan ersättning enligt förevarande paragraf eller vid omprövning som avses i 14 §, överstiger vad som har föreskrivits i den gamla tillståndsdomen. Om avståendet sker före den tidpunkt som gäller för omprövning, skall reduktion av den ersättningsfria andelen ske med hänsyn till den tid som återstår fram till denna tidpunkt.

I *andra stycket* har tagits in en regel om begränsning i ersättningsrätten när det gäller förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Regler om begränsningar i ersättningsrätten när det gäller vattenföretag som har tillkommit före VL:s ikraftträdande har tagits in i 14 § VP.

Andelskraft

Denna avdelning innehåller bestämmelser om andelskraft. Dessa bestämmelser infördes, som nämnts under kapitelrubriken, i ÄVL 1974.

I motsats till det äldre institutet ersättningskraft utgör andelskraftsinstitutet inte någon egentlig ersättningsform. Bestämmelserna om andelskraft har dock tagits in i samma kapitel som ersättningsbestämmelserna.

Bakgrunden till införandet av andelskraftsinstitutet var i korthet följande.

Ersättning genom kraftöverföring är inte längre ett realistiskt alternativ till ersättning i pengar, när de fallsträckor som avses är obetydliga. De lokala småförbrukarna torde över huvud taget bl.a. av distributionstekniska skäl kunna lämnas ur räkningen i sammanhanget. Däremot borde en motsvarighet till ersättningskraftsinstitutet behållas med tanke på de situationer då ersättningstagaren har ett stort behov av elektrisk kraft, t.ex. en kommun eller en industri, och äger en betydande minoritetsandel i den fallsträcka som skall byggas ut. I sådana situationer brukar i allmänhet överenskommelse träffas om gemensam utbyggnad. För detta talade kraftintressenternas önskemål om fortsatt lagstiftning om ersättning i kraft samt lämnade synpunkter på institutets betydelse för finansieringen av kraftutbyggnaden.

Beträffande utformningen av nya bestämmelser i ämnet framhölls i förarbetena att de betydande ekonomiska motprestationer som

enligt ersättningskraftsbestämmelserna kunde åläggas minoritetsdelägaren är mindre väl förenliga med ett ersättningssystem i vanlig mening. Minoritetsdelägarnas intresse är inte i första hand att få ersättning utan att få del i kraftproduktionen och de är beredda att på samma villkor som den byggande bära de kostnader och ta de ekonomiska risker som kan vara förenade med företaget. Frågan om minoritetsdelägarnas rätt att delta i företaget är väsentligen av privaträttslig natur och borde prövas av domstol.

---

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 7 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans rätt till kraften är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 8 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts.

Skyldigheten att tillhandhålla andelskraft åvilar strömfallsfastigheten.

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om andelskraft.

Första stycket. Utgångspunkten för andelskraftsinstitutets tillämpning är den situationen att viss del av en fallsträcka måste tas i anspråk med stöd av 2 kap. 7 § och liknande situationer. Den vars fallhöjd då tas i anspråk skall under vissa förutsättningar kunna genom erhållande av kraft få del i kraftproduktionen i förhållande till sitt fallhöjdsinnehav mot skyldighet att i motsvarande mån bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift. När beslut om andelskraft inte meddelas skall ersättning för förlorad vattenkraft utgå i pengar.

Rätten till andelskraft inträder dock inte som en undantagslös konsekvens av att 2 kap. 7 § tillämpas. Rätt till andelskraft skall i första hand tillkomma dem som själva är kraftproducenter. De torde undantagslöst ha tekniska och ekonomiska resurser att ta

emot kraftleveranser på ett lämpligt sätt. Även ett förhållandevis litet krafttillskott måste anses vara av betydelse för exempelvis statens vattenfallsverk. Rätt till andelskraft skall även tillkomma stora konsumenter av kraft, exempelvis industrier och kommunala eldistributionsföretag. För att andelskraften skall vara ekonomisk för dem krävs givetvis att de har erforderliga resurser för att ta emot kraften. Mycket små fallhöjdsinnehav torde vara uteslutna från andelskraft redan på grund av att andelskraften inte kan utnyttjas ekonomiskt. Kostnaden för överföring av kraften kommer att göra andelskraften oekonomisk för andra än dem som har möjlighet till uttag och avräkning vid stam- eller radiallinjer.

Någon intresseavvägning skall inte ske mellan majoritetshavaren och minoritetshavaren. De olägenheter som skyldigheten att leverera andelskraft kan innebära för majoritetshavaren tillmäts alltså inte någon betydelse.

I fråga om förfarandet gäller att majoritetshavaren får ansöka om tillstånd till företaget, varefter övriga innehavare av fallhöjd får framställa anspråk på andelskraft. Rätten till andelskraft skall fastställas i tillståndsdomen efter prövning huruvida förutsättningarna är uppfyllda (se 13 kap. 47 § första stycket punkt 7). Domstolen bör meddela närmare föreskrifter om kraftverkets drift så att minoritetsdelägarens särskilda önskemål i möjlig mån kan tillgodoses. Domstolen bör också fastställa den s.k. leveranspunkten, dvs. den punkt där mottagaren av andelskraft skall överta ansvaret för överföring av kraften. Mottagaren skall i enlighet med den avtalspraxis som utbildat sig i fråga om ersättningskraft i princip svara för överföringen. Andelskraften skall alltså tillhandahållas på en lämplig punkt nära kraftstationen.

Vattendomstolen skall även om parterna är överens pröva att betydelserekvisitet är uppfyllt. För andelskraft krävs alltså beslut av domstolen. I fråga om andelskraftens storlek och vederlagsfrågorna råder emellertid avtalsfrihet. Parterna kan dock falla tillbaka på vissa grundläggande lagregler i ämnet som är mycket allmänt hållna. Minoritetsdelägarens andel i kraftproduktionen skall motsvara hans andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Han är dock oförhindrad att avstå från viss del av vattenkraften mot ersättning i pengar. Minoritetshavarens motprestation består i bidrag till samtliga kostnader för kraftstationens utförande och drift efter samma andelstal som för kraftleveransen.

Rätt till andelskraft skall alltså tillerkännas den vars vattenkraft tas i anspråk med stöd av 2 kap. 7 §. Motsvarande rätt kan också tillerkännas även den vars vattenkraft på grund av överenskommelse skall tillgodogöras av annan. Rätt till andelskraft skall kunna tillerkännas den vars strömfall tas i anspråk med stöd av den speciella bestämmelsen i 2 kap. 8 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan bestämts.

Som ett ytterligare krav för rätt till andelskraft har i första stycket angivits att rätten till vattenkraften är sådan som avses i 2 kap. 7 §. Jag har i kommentaren till den paragrafen behandlat frågan vilka rättigheter som får beaktas för utbyggnadsvitsord. Rättigheten måste alltså gälla mot envar och får inte vara begränsad till tiden. Kravet bör i fråga om den vars strömfall tagits i anspråk enligt 2 kap. 8 § ges den innebörden att den exproprierade rätten kan åberopas till stöd för andelskraft bara i den mån den före expropriationen varit av beskaffenhet som nu angivits.

I överensstämmelse med terminologin i övrigt i VL används i första stycket uttrycket "drift" för såväl driften som underhållet.

Andelskraft kan komma i fråga inte bara som kompensation för outbyggd fallhöjd utan även när kraft helt eller delvis tas i anspråk från ett befintligt kraftverk. Vid bestämmande av det kostnadsbidrag som mottagaren av andelskraften skall betala bör givetvis rimlig hänsyn tas till den gamla anläggningens värde, eftersom andelskraften skall utgöra kompensation för förlust av kraftproduktion från den.

Om en äldre anläggning i framtiden kommer att ingå i en större ny anläggning, som byggs ut av en annan företagare, är det enligt förarbetena naturligt att ägaren av den äldre anläggningen träder in som andelskraftstagare. Härvid bör han få tillgodoräkna sig fallhöjd till vilken han ursprungligen förvärvat rätten enligt 2 kap. 7 § VL eller motsvarande äldre bestämmelser. Innehavaren av den äldre anläggningen bör vara berättigad till andelskraft från den nya anläggningen för den fallhöjd som tillgodogjorts i hans anläggning. Rättigheten till andelskraft bör givetvis förenas med strömfallsfastigheten i den äldre anläggningen. Avdrag måste emellertid ske för eventuell andelskraft som utgår från den äldre anläggningen. För denna andelskraft skall i stället kompensation ges antingen i form av andelskraft från den nya anläggningen eller genom ersättning i pengar. Motsvarande gäller i fråga om ersättningskraft. För alterna-

tivet med andelskraft från den nya anläggningen bör dock krävas att förutsättningarna för andelskraft är uppfyllda, annars återstår bara alternativet med ersättning i pengar.

I *andra och tredje styckena* av paragrafen anges att skyldigheten att tillhandhålla andelskraft resp. rättigheten till andelskraften skall vara förenad med en viss fastighet. Med strömfallsfastigheten i andra stycket avses den fastighet som tillhör sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften skall vara förenad för framtiden, se 13 kap. 46 § andra stycket.

---

17 § I samband med beslut om tillhandhållande av andelskraft skall erforderliga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

Första stycket innebär att vattendomstolen skall inte bara pröva förutsättningarna för andelskraft utan även bestämma det väsentliga innehållet i rätten till andelskraft.

Vattendomstolen skall även om parterna är överens pröva att förutsättningarna för andelskraft är uppfyllda enligt 16 § första stycket och även ange fastighet som avses i andra resp. tredje stycket i nämnda paragraf. I övrigt råder avtalsfrihet. Om parterna inte kan komma överens om de närmare villkoren för tillhandahållande av andelskraft eller om kostnadsbidrag, skall vattendomstolen meddela bestämmelser härom efter anmälan av någon av parterna. En bestämmelse av detta innehåll har tagits in i första stycket av förevarande paragraf. Sådan anmälan måste givetvis göras medan ansökningsmålet ännu pågår vid vattendomstolen.

Andra stycket innehåller bestämmelser rörande omprövning av redan fastställd rätt till andelskraft och om de närmare förutsättningarna för sådan omprövning. Bestämmelserna skall kunna tillämpas både när någon av parterna önskar jämkning i villkoren och då fråga är om avlösning av rätten till andelskraft. Parterna kan avtala om ändrade villkor men för avlösning av rätten till andels-

kraft krävs beslut av vattendomstolen. Som förutsättning för omprövning anges att den begärda ändringen i rättsförhållandet mellan parterna skall innebära väsentlig fördel för någon av dem utan att medföra betydande olägenhet för motparten.

Frågor om omprövning enligt detta stadgande avser endast rättsförhållandet mellan kraftstationens ägare och mottagaren av andelskraften och handläggs därför som stämningsmål enligt 13 kap. 14 § punkt 7. Den till vilken andelskraften har upplåtits enligt 18 § andra stycket har inte någon rätt att påkalla omprövning.

Ett fall då omprövning enligt förevarande stycke kan vara motiverad är att villkoren för det grundläggande tillståndet ändras på grund av omprövning enligt 15 kap.

---

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

I *första stycket* ges bestämmelser om överflyttning av rättighet till andelskraft. Endast vattendomstolen kan besluta om sådan överflyttning. Förutsättning för överflyttning är att den kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller annan rättsägare. I praktiken krävs alltså godkännande av dessa. Överflyttning får endast ske till annan fastighet som tillhör samme ägare. Härigenom kommer betydelsekravet att kunna upprätthållas även vid överflyttning.

Frågor om överflyttning enligt första stycket handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 6). Detta innebär bl.a. att kungörelse kommer att utfärdas. Särskilda bestämmelser om innehållet i en ansökan finns i 13 kap. 20 § andra stycket.

Andra stycket. Utan iakttagande av föreskrifterna i första stycket i förevarande paragraf får andelskraft inte definitivt avhändas den fastighet till vilken den är knuten. För att fastighetsägaren inte skall vara betagen varje möjlighet att annorledes än för eget bruk förfoga över kraften får han enligt andra stycket av förevarande paragraf upplåta större eller mindre del av kraftbeloppet till annan på viss

tid. För att förhindra att en sådan upplåtelse skall få samma verkan som en definitiv avyttring stadgas att avtalet inte är bindande längre tid än femtio år från det avtalet slöts eller under nyttjanderättshavarens livstid (jfr. 7 kap. 5 § första stycket JB).

---

19 § Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

Den som har rätt till andelskraft deltar i tillgodogörandet av kraften vid en kraftanläggning. Hade initiativet till fallets bebyggande utgått från honom, skulle han själv i fråga om den honom tillhöriga vattenkraften ha blivit skyldig att underkasta sig omprövning eller andra lagliga inskränkningar i sin rätt. Han har därför i samma utsträckning som kraftstationsägaren ansetts böra vara skyldig att utan ersättning tåla en viss minskning av sin rätt till andelskraft.

Paragrafen innehåller en bestämmelse härom. Den andel av andelskraften som skall avstås utan ersättning skall proportionellt motsvara den andel som avstås vid den kraftanläggning som skall tillhandahålla andelskraften.

Paragrafen reglerar endast frågan om begränsning i rätten till ersättning beträffande en sådan rätt till andelskraft, som har tillkommit enligt VL. I fråga om andelskraft och ersättningskraft enligt ÄVL finns en särskild övergångsbestämmelse i 15 § VP.

10 kap. Avgifter

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om bygdeavgifter (1–4 §§) och om fiskeavgifter (5–10 §§). Dessa avgifter ersätter ÄVL:s regleringsavgifter och fiskeavgifter. Enligt 16 § VP skall sådana avgifter dock på visst sätt utgå för framtiden. Några motsvarigheter till ÄVL:s bestämmelser om domstolsavgifter och fiskeavgifter i samband med flottning finns inte i VL.

VL:s avgiftssystem skiljer sig väsentligt från ÄVL:s regler. Avgiftsskyldigheten omfattar flera typer av vattenföretag. Beräkningsgrunderna är också nya. Årliga avgifter följer automatiskt förändringarna i penningvärdet i stället för att som tidigare ha utgått med ett fast belopp under vissa perioder med möjligheter till omprövning därefter. I fråga om användningen av avgifterna har dock endast en mindre utvidgning i fråga om den lokala fiskeavgiften gjorts.

Omprövning av avgifter kan ske med stöd av 15 kap. 12 §.

Som nämnts finns i 16 § VP regler om hur avgifter enligt ÄVL skall utgå för framtiden. Dessa regler genomgick vid riksdagsbehandlingen ganska stora ändringar i förhållande till propositionsförslagen (se JoU 1982/83:30 s. 74).

Bygdeavgifter

1 § Om ett vattenföretag innebär

1. drift av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill till-

stånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget eller anläggningar för detta som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta.

I *första stycket* anges de typer av vattenföretag som omfattas av avgiftsskyldigheten. Denna är knuten till en verksamhet varigenom inverkan sker på vattenförhållandena. Av 4 § framgår att avgiftsskyldigheten inträder först året efter det att verksamheten har satts i gång.

Begreppet vattenkraft är inte särskilt definierat i lagen. Därmed avses en anläggning, där ett vattendrags vatten och fallhöjd — lägesenergin — i turbiner och generatorer omvandlas till elektrisk energi.

Avgiftsskyldigheten för vattenregleringar avser endast års- och flerårsregleringar och alltså inte korttidsregleringar. Med en årsreglering avses att vatten hålls inne i ett magasin under vattenrika delar av ett år — framför allt under vårfloden — för att avtappas senare under samma regleringsår. Regleringsåret behöver inte sammanfalla med kalenderåret. Genom en flerårsreglering sparas vatten i ett magasin under ett vattenrikt år för att det skall kunna tas ut under senare, vattenfattiga år.

En korttidsreglering innebär att vatten sparas på sådana tider av veckan eller dygnet då ett kraftverks belastning är minst — huvudsakligen under lördagar, söndagar och helgdagar samt nattetid — för att utnyttjas när kraftbehovet är större och kraften alltså har ett högre värde. Som skäl för att inte särskilt avgiftsbelägga korttidsregleringarna anförs i förarbetena att nyttan och omfattningen av en korttidsreglering avspeglas i storleken av ett kraftverk och inverkar då på avgiften för kraftverket.

Inte heller regleringar som inte sker för något annat vattenföretag skall avgiftsbeläggas, eftersom de inte faller under definitionen av vattenreglering i 1 kap. 4 § punkt 1.

På samma sätt som korttidsregleringarna kommer vattenöverledningar för kraftändamål att inverka på avgiften för det kraftverk de

betjänar. De skall alltså inte heller avgiftsbeläggas särskilt. Däremot är andra vattenöverledningar avgiftspliktiga enligt punkt 3.

Enligt punkt 4 är endast ytvattentäkter, däremot inte grundvattentäkter, avgiftspliktiga. Vattentäkt definieras i 1 kap. 4 § punkt 3. Jag hänvisar till kommentarer till det stadgandet.

Det är vattendomstolen som bestämmer avgiftens storlek i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget eller vid en senare tidpunkt. Som framgår av 3 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna efter ändringarna i basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Konstruktionen med indexering av beloppet per avgiftsenhet leder till att avgiften inte behöver fastställas till ett visst krontal i domen utan i stället såsom ett visst antal avgiftsenheter i en viss avgiftsklass. Avgiften kan prövas om enligt 15 kap. 12 §.

Andra stycket. Stadgandet innebär att man vid utvidgning av ett vattenföretag fastställer en ny avgift gemensamt för det ursprungliga företaget och det nya företag som utvidgningen innebär. Om en avgift enligt VL utgår för det tidigare företaget upphör denna och den nya avgiften bestäms med hänsyn till avgiftsenheter och avgiftsklass som om de två företagen eller — vid upprepade utvidgningar — samtliga företag ugjorde ett enda företag.

Stadgandet gäller endast utvidgning av företag vartill tillstånd har meddelats enligt VL. Om ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt ÄVL, utvidgas blir det nya avgiftssystemet tillämpligt endast på det vattenföretag som utvidgningen utgör. Av 16 § VP framgår att regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § ÄVL även i fortsättningen skall utgå för regleringar som prövats enligt ÄVL. Det innebär att regleringsavgift utgår för det äldre företaget och bygdeavgift för det senare tillkomna. Hänsyn skall således inte tas till det äldre företaget när det gäller reduktion för toppeffekt eller större magasinsvolymer, och avgift beträffande kraftverk och vattenregleringar utgår först när utvidgningen i sig uppgår till minst 500 avgiftsenheter.

Tredje stycket. Enligt stadgandet skall verkningarna av anläggningar för ett vattenföretag jämställas med verkningarna av själva vattenföretaget.

Bygdeavgiften liksom regleringsavgiften skall användas i bygden för två olika grupper av ändamål, nämligen gottgörelse för enskilda skador samt allmänna ortsändamål. I enlighet med vad statsmak-

terna tidigare har uttalat (jfr. prop. 1959:31 s. 34 och 3LU 1959:5 s. 19) bör bygdebegreppet ges en vid tolkning. Bygdeområdet vid en vattenreglering får sålunda inte avgränsas så snävt att bara trakten kring själva regleringsmagasinet tillgodoses med avgiftsmedel. Även kraftverksbygderna blir berättigade till anslag av bygdeavgiftsmedel.

Enligt förarbetena bör kommunerna vara huvudmottagare av bygdeavgiftsmedel. Det förhållandet att avgiftsförvaltningen m.m. handhas av länsstyrelserna bör enligt förarbetena inte hindra att länsstyrelsen ställer avgiftsmedel till kommunernas förfogande också för framtida allmänna ändamål och inte till något omedelbart förestående projekt. Man anger därvid att avgiftsmedlen kan få tas i anspråk för bildande av en kommunal fond för den drabbade bygdens näringsliv, vilket innebär att man på lokal nivå skall få besluta om den slutliga användningen av pengarna.

Vad gäller den del av avgiftsmedlen som skall användas som kompensation till enskilda skadelidande bör anmärkas att denna möjlighet att få ersättning är subsidiär till den rätt till ersättning som grundas på ersättningsbestämmelserna i 9 kap. och reglerna om oförutsedd skada i 15 kap. 17 och 18 §§. Möjligheten att få ersättning av avgiftsmedel är grundad på billighetsskäl och den skadelidande kan inte göra gällande att ersättning alltid skall utgå.

I förordningen (1983:945) om avgifter enligt vattenlagen (1983: 291), m.m. har meddelats tillämpningsföreskrifter till detta stadgande avseende, bl.a. användningen av avgiftsmedlen. Förordningen har intagits i *bilaga* till denna kommentar.

---

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de s.k. avgiftsenheterna, som utgör den ena komponenten vid avgiftsberäkningen.

Enligt *första stycket* punkt 1 beräknas avgiftsenheterna på 10 resp. 20 kilowatt på kraftverkets installerade generatoreffekt. Det är den s.k. märkeffekten som skall användas som mått på kraftverkets utbyggnadseffekt. Denna framgår av en särskild märkning på generatorn och uttrycks i kilovoltampère. Genom att antalet kilovoltampère multipliceras med en faktor för fasförskjutning, som också skall vara angiven på generatorn och som kan variera mellan 0,75 och 1,0, erhålls antalet kilowatt.

I förarbetena anges vad som avses med uttrycket "effekten vid medelvattenföring". Med medelvattenföring avses medelvärdet av ett antal under en flerårsperiod jämnt fördelade värden på vattenföringen i en sektion av ett vattendrag. Häri skall vid överledningar för kraftändamål även inräknas den överledda vattenmängden. Effekten vid medelvattenföring skall beräknas ur utbyggnadseffekten genom direkt proportionering mellan medelvattenföring och utbyggnadsvattenföring. Är t.ex. utbyggnadseffekten 100 MW och denna effekt uppnås vid en drivvattenföring av 125 m^3/s (= utbyggnadsvattenföringen) samt medelvattenföringen är 50 m^3/s, blir effekten vid medelvattenföring $100 \times \frac{50}{125} = 40$ MW.

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 500 (= 5 megawatt resp. 12,5 miljoner kubikmeter). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

---

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
klass 2: 1 promille av basbeloppet,
klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 5 procent av basbeloppet,
klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som vattenföretaget eller anläggningar för detta medför.

Paragrafen behandlar den andra komponenten vid avgiftsberäkningen, nämligen avgiftsklasserna och avgiftsbeloppen per avgiftsenhet för varje avgiftsklass.

Avgiftsklasserna är bestämda med hänsyn till den påverkan på vattenförhållandena och den omkringliggande bygden som ett vattenföretag och därtill hörande anläggningar medför. Klass 1 omfattar företag med liten omgivningspåverkan eller som är lokaliserat till en avsides belägen trakt. Enligt förarbetena bör placering av ett företag i denna klass ske endast i undantagsfall. Klass 2 avser företag med en måttlig påverkan, klass 3 en större påverkan och klass 4 en mycket stor påverkan.

Av fjärde stycket framgår att även fördelarna för bygden av företaget skall vägas in i bedömningen. Däremot bör enligt förarbetena hänsyn inte tas till kostnaderna för och nyttan av företaget.

Vid inplaceringen i avgiftsklass av vattenöverledningar och vattentäkter bör enligt förarbetena hänsyn tas till den tid under vilken bortledningen avses ske. Skillnad bör alltså göras mellan å ena sidan en bortledning som avses ske endast någon enstaka gång under året och å andra sidan en bortledning som sker kontinuerligt under året.

Om ett företag, vartill tillstånd har meddelats enligt VL, utvidgas, sker inplaceringen i avgiftsklass med hänsyn till företagens sammanlagda omgivningspåverkan, se 1 § andra stycket.

Anknytningen till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring av avgiftsbeloppen innebär att avgiftsbeloppen i varje avgiftsklass är i erforderlig mån inflationsskyddade. De anpassas därigenom årligen till förändringarna i penningvärdet. Eftersom den årliga avgiften beräknas efter antalet avgiftsenheter, bestämda enligt 2 §, multiplicerat med det indexreglerade avgiftsbeloppet, kommer även utdömda avgifter att i samma mån som avgiftsbeloppet i varje avgiftsklass anpassas till förändringarna i penningvärdet.

Basbeloppet bestäms för år (se prop. 1981/82:50, SfU 6, rskr 85).

För att åskådliggöra hur bygdeavgiften skall beräknas, om den

skulle tillämpas i dag, kan följande exempel anföras. Skyldighet att betala avgift för ett vattenkraftverk inträder år 1983. Kraftverket har en installerad effekt av 15 MW (= 15000 kilowatt). Om någon reduktion av effekten enligt 2 § första stycket 1 inte görs, uppgår antalet avgiftspliktiga enheter enligt nämnda stadgande till 1500. Företaget har en sådan inverkan på vatten- och bygdeförhållandena att det bör placeras i klass 2 enligt förevarande paragraf. Avgiften för varje avgiftsenhet skall då utgöra 1 promille av basbeloppet, som för 1983 är 19400 kronor (SFS 1982:1165). Avgiften för varje enhet är alltså 19,4 kronor och för 1500 enheter 29100 kronor. Denna avgift skall sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet för varje år.

---

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillståndet till vattenföretaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen utförs.

Första stycket. Utgångspunkten för avgiftsskyldighetens inträde är enligt stadgandet idrifttagandet av företaget och inte, såsom är fallet med den allmänna fiskeavgiften, när arbetena påbörjas (se 10 § i förevarande kapitel). I de fall en gemensam avgift fastställs för ett befintligt vattenföretag och ett vattenföretag som utgör utvidgning, skall den nya avgiften utgå från och med kalenderåret närmast efter det då tillståndet till utvidgningen tas i anspråk. Samtidigt bortfaller den tidigare avgiften.

Andra stycket. Liksom i fråga om regleringsavgiften enligt ÄVL skall bygdeavgiften betalas in till länsstyrelsen. Länsstyrelsens befattning med bygdeavgiftsmedlen går vid sidan av den vanliga budgetregleringen enligt 9 kap. regeringsformen (jfr 9 kap. 2 § andra stycket andra meningen regeringsformen).

Fiskeavgifter

De särskilda fiskeavgifterna enligt 5 § motsvarar avgifter enligt 2 kap. 8 § ÄVL och de allmänna fiskeavgifterna enligt 6 § ersätter avgifter enligt 2 kap. 10 § ÄVL. Bestämmelserna för de allmänna

fiskeavgifterna har i princip samordnats med vad som gäller för bygdeavgifterna.

För fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ ÄVL finns särskilda övergångsbestämmelser (se 16 § VP).

---

5 § Vattendomstolen eller förrättningsmannen får, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av vattendomstolen eller förrättningsmannen fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år då avgiften skall betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

Första stycket. Genom stadgandet ges en möjlighet att helt eller delvis ersätta skyldigheten för företagaren enligt 3 kap. 11 § att själv svara för fiskefrämjande åtgärder med en skyldighet för honom att utge en avgift till förmån för det lokala fiskeintresset. Avgiften kan användas till fiskefrämjande åtgärder inom det av företaget direkt berörda vattnet men också inom ett angränsande vattenområde, om detta skulle ge bättre resultat från lokal fiskevårdssynpunkt.

Avgiften kan också användas för att bekosta kontrollen av efterlevnaden av meddelade bestämmelser till skydd för fisket, om ett behov av fortlöpande kontroll kan bestämt förutses (jfr prop. 1954: 23 s. 67).

Det är vattendomstolen eller förrättningsmannen som bestämmer avgifterna i samband med prövningen av frågan om föreskrifter enligt 3 kap. 11 §. I sistnämnda paragraf anges den ram inom vilken avgiftens storlek skall bestämmas. Engångsavgifter skall enligt 10 § tredje stycket i förevarande kapitel betalas till fiskeristyrelsen på tid som föreskrivs av vattendomstolen eller förrättningsmannen. I fråga om årliga avgifter finns ytterligare bestämmelser i 10 §. De årliga avgifterna kan prövas om enligt 15 kap. 4 §.

Enligt *andra stycket* indexregleras årliga avgifter efter ändringarna i basbeloppet i förhållande till det år då avgiften fastställdes.

---

6 § Om ett vattenföretag som avses i 1 § eller anläggningar för detta kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetyd-

lig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Paragrafen inleder bestämmelserna om allmän fiskeavgift. Avgiftssystemet är uppbyggt på samma sätt som bygdeavgiften.

Avgiften är motiverad av att vattenföretagen kan medföra skadliga verkningar på fisket, som i många fall inte kan motverkas genom lokala åtgärder enligt 5 §. I förarbetena konstateras visserligen att möjligheterna att överblicka och kompensera fiskeskador som har orsakats av vattenföretag numera väsentligt förbättrats, vilket gör att företagarna i större utsträckning än tidigare kan förpliktas att själva svara för fiskefrämjande åtgärder. Detta gäller dock långt ifrån alla företagare. I sammanhanget pekas på de nu så aktuella utbyggnaderna av småvattendrag med minikraftverk, som kan få till följd att stora skador uppstår på de strömlekande fiskslagen. Sådana skador bör lämpligen kompenseras genom odling och utplantering av fisk genom det allmännas försorg men på företagarens bekostnad.

Till detta kommer att de nu ifrågavarande avgiftsmedlen har ett vidsträcktare användningsområde än fiskodling o.d. De utgör ett betydelsefullt instrument för den statliga fiskeripolitiken och det har ansetts rimligt att de företag som genom åtgärder i vatten medför skada på fiskerinäringen i stort också får tillskjuta medel till det allmänna för sådana skador.

Allmän fiskeavgift kommer i fråga då ett vattenföretag eller anläggningar för detta kan antas skada fisket eller förorsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena. De har liksom bygdeavgifterna begränsats till vissa företagstyper, nämligen vattenkraftverk, vattenreglering, vattenöverledning och ytvattentäkt. Jag hänvisar till vad jag har anfört i kommentaren till 1 §.

Det är vattendomstolen som bestämmer de allmänna fiskeavgifterna i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget. Som

framgår av 8 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna. De kan även prövas om enligt 15 kap. 12 §.

---

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio.

Första stycket motsvarar vad som gäller för bygdeavgifterna enligt 2 § första stycket utom så till vida att punkten 2 i förevarande paragraf endast har en indelning i enheter om 25 000 och 50 000 kubikmeter och alltså inte även i 100 000 kubikmeter.

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 10. För bygdeavgifterna är motsvarande gräns 500 (se 2 § andra stycket). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten liksom i fråga om bygdeavgifter när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

---

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 0,05 promille av basbeloppet,
klass 2: 0,1 promille av basbeloppet,
klass 3: 0,15 promille av basbeloppet,
klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 1 procent av basbeloppet,
klass 2: 5 procent av basbeloppet,
klass 3: 10 procent av basbeloppet,
klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i

vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av vattenföretaget eller anläggningar för detta samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avgiftsklasserna och avgiftsbelopp per avgiftsenhet för varje avgiftsklass.

Första–tredje styckena motsvarar bygdeavgiftsbestämmelserna i 3 § första–tredje styckena, bortsett från att promille- och procentsatserna inte är desamma.

Fjärde stycket. I stadgandet anges vilka faktorer man skall ta hänsyn till när man bestämmer avgiftsklass för företaget.

Om man tar samma exempel på avgiftsberäkningen som jag har lämnat vid 3 §, skulle för samma kraftverk om 15 MW i klass 2 bestämmas en allmän fiskeavgift för år 1983 om 2910 kronor som sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet.

9 § Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får föreskrivas att avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom engångsbetalning. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

För att undvika att myndigheter och enskilda belastas med administrativt arbete som inte står i rimlig proportion till det årliga avgiftsbeloppets storlek, stadgas en möjlighet att föreskriva engångsbetalning av beloppet. Någon kapitaliseringsprocent har inte angivits i lagtexten, utan denna får bestämmas efter vad som är skäligt.

10 § Årlig fiskeavgift enligt 6 § skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjades eller då beslut om lagligförklaring meddelades till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift enligt 5 eller 6 § skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

Paragrafen innehåller bestämmelser om betalning av fiskeavgifter.

Första stycket anger den tidpunkt då en årlig allmän fiskeavgift första gången skall betalas.

Liksom var fallet vid tillämpningen av ÄVL bör bestämmandet av en årlig allmän fiskeavgift i regel anstå till senare när en deldom rörande byggnadsarbeten meddelas. Avgiften skall naturligtvis ändå beräknas från året närmast efter det då arbetena påbörjades. Avgift kan alltså delvis utgå för förfluten tid (se prop. 1952:52 s. 47).

Enligt förarbetena bör prövningsmyndigheten när det gäller den lokala fiskeavgiften, liksom när det gäller åtgärder, ha fria händer att bestämma när en sådan avgift skall börja utgå. När prövningsmyndigheten fastställer en lokal fiskeavgift, liksom engångsavgift enligt paragrafens tredje stycke, bör tidpunkten för avgiftens erläggande bestämmas med tanke på att avgiftsskyldigheten beror av att tillståndet tas i anspråk.

Andra stycket reglerar frågan om när årliga avgifter skall betalas. I *tredje stycket* har tagits in en särskild bestämmelse om tidpunkten för betalning av en engångsavgift. Denna får bestämmas av vattendomstolen eller förrättningsmannen efter omständigheterna i varje särskilt fall.

Avgifterna skall enligt förevarande bestämmelser alltid betalas till fiskeristyrelsen. I 11 § i den under 1 § nämnda avgiftsförordningen anges närmare vilka ändamål som avgifterna skall användas till.

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Kapitlet är indelat i två avdelningar. Den första avdelningen avser regeringens prövningsrätt (1–6 §§) och den andra behandlar frågan om förberedelse av större vattenföretag (7–11 §§).

Regeringens prövningsrätt

Prövningsmyndigheter enligt VL är normalt vattendomstolarna och, såvitt gäller markavvattningsföretag, förrättningsman. Dessa myndigheter prövar alla frågor rörande ett ansökt vattenföretag — tillåtlighet, tillstånd, ersättningar och andra villkor.

I fråga om vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet har man emellertid ansett att tillåtlighetsfrågorna i stället skall prövas av politiskt ansvarigt organ, nämligen regeringen. I denna avdelning ges bestämmelser om regeringens prövningsrätt.

Reglerna om regeringens prövningsrätt innebär att i lagen (1 §) räknas upp vissa vattenföretag — överstigande vissa storleksgränser eller med viss geografisk belägenhet — som alltid skall tillåtlighetsprövas av regeringen. Dessutom har regeringen befogenhet att i särskilda fall förbehålla sig tillåtlighetsprövningen av andra vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet (3 §).

Regeringen skall alltså i angivna fall pröva tillåtligheten av företaget enligt reglerna i 3 kap. Handläggningen i övrigt av tillstånds- och villkorsfrågorna beträffande vattenföretaget sker vid vattendomstol eller förrättning (se 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 §). Vattendomstolen och förrättningsmannen är bundna av regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan.

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	*Sträcka*
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven uppströms Hummelforsen och nedströms Skifsforsen, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan	uppströms Storsjön
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån–Dammån samt Hårkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån–Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjo-

	sokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjajaure samt Pärlälven
Råne älv	Rörån–Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

I paragrafen anges de företag som alltid skall tillåtlighetprövas av regeringen.

Punkt 1. Med installerad generatoreffekt avses liksom i fråga om avgiftspliktiga kraftverk enligt 10 kap. den installerade generatorns märkeffekt.

Punkt 2. Med vattenreglering avses en sådan reglering som definieras i 1 kap. 4 §. Under definitionen faller inte en reglering i markavvattningssyfte, t.ex. för översvämningsskydd. Inte heller omfattas en reglering för förstärkning av en recipient för avloppsvatten. För att regeringen skall pröva sådana regleringar, fordras alltså ett särskilt förbehållsbeslut med stöd av 3 §.

Punkt 3. Med vattenbortledning avses dels ytvattentäkter enligt definitionen i 1 kap. 4 § och dels bortledning av vatten i annat syfte än tillgodogörande av vattnet, t.ex. utspädning av avloppsvatten i en recipient. Med lågvattenföring avses medeltalet för ett så stort antal år som möjligt av de vattenföringar som var för sig utgör den minsta vattenföringen under året.

Punkt 4. I denna punkt räknas upp de älvar och älvsträckor som enligt statsmakternas beslut inom ramen för den fysiska riksplaneringen har undantagits från vattenkraftutbyggnad. Som påpekades av civilutskottet vid riksdagsbehandlingen av VL-propositionen (CU 1982/83:2 y s. 5) torde denna punkt inte rimligen komma i praktisk tillämpning i den meningen att någon ansökan på grund

därav skulle komma under regeringens prövning, eftersom regeringen enligt 3 kap. 1 § måste finna dessa företag otillåtliga och inte heller har möjlighet att i dessa fall medge någon dispens. De som kan tänkas uppträda som sökande i dessa sammanhang torde ha kunskap om innebörden av riktlinjerna inom den fysiska riksplaneringen i här aktuella delar. Vissa åtgärder som hänför sig t.ex. till redan företagen utbyggnad kan dock vara tillåtna enligt riktlinjerna (se nämnda yttrande s. 6 och däri gjorda hänvisningar).

Som jag har anfört i kommentaren till 3 kap. 1 § torde även käll- och biflöden till de i denna punkt uppräknade älvarna falla under regeringens prövningsrätt men däremot inte sådana biflöden som mynnar i de angivna älvsträckorna.

Regeringens prövningsrätt enligt denna punkt föreligger oavsett företagets storlek. Även minikraftverk omfattas alltså.

Punkt 5. I stadgandet anges en storleksgräns för grundvattentäkt. Som framgår av kommentaren till 1 kap. 4 § anser jag att även bortledande av vatten för värmeutvinning i en värmepump bör betraktas som en vattentäkt.

Punkt 6. Stadgandet behandlar vissa vattenföretag i våra sex största sjöar. I fråga om begreppen vattenregleringar och vattenbortledningar hänvisar jag till kommentaren till punkterna 2 och 3.

Förutsättningen för regeringens obligatoriska prövning är att företaget kan inverka "märkbart" på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön. Bestämmelsen torde i praktiken bli tillämplig på mindre korttidsregleringar och andra vattenregleringar. Eftersom inverkan av vattenbortledningen skall vara märkbar på vattenståndet eller vattenavrinningen, torde endast bortledningen av mycket stora vattenmängder komma att falla under bestämmelsen. Smärre bortledningar, t.ex. vanliga vattenuttag för enskilda fastigheters jordbruksbevattning, faller därför utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

2 § Ansöks om ändring eller utvidgning av ett vattenföretag, gäller 1 § endast den ändring eller utvidgning som avses med ansökningen.

Enligt paragrafen gäller de storleksgränser som medför obligatorisk regeringsprövning enligt 1 § i fråga om ändringar och utvidgningar endast storleken på dessa och inte det sammanlagda vattenföretaget.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

Enligt paragrafen har regeringen möjlighet att förbehålla sig prövningen av andra vattenföretag än dem som omfattas av den obligatoriska prövningen enligt 1 eller 2 §.

Förbehållsrätten omfattar alla typer av vattenföretag, men de måste vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Rätten gäller således även markavvattningsföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Förbehållsrätten gäller alla typer av dylika markavvattningsföretag och alltså även dikning.

Det anses utan någon särskild bestämmelse åligga berörda förvaltningsmyndigheter att till regeringen anmäla ett behov av beslut om förbehåll. I 1 § VF har dock kammarkollegiet särskilt ålagts en skyldighet att till regeringen anmäla behovet av förbehåll.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §.

Paragrafen innehåller en erinran om den underställning till regeringen som kan ske på grund av dispensregeln i 3 kap. 3 § andra stycket.

För regeringens tillåtlighetsprövning gäller, såväl vid underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 § som vid prövning på grund av bestämmelserna i nu förevarande kapitel, 3 kap., däribland regeln i 3 § andra stycket som möjliggör för regeringen att tillåta vattenföretag, trots att de strider mot bestämmelsen i första stycket samma paragraf om skydd för allmänna intressen. Däremot har regeringen inte befogenhet, såsom enligt ÄVL, att medge företag som strider mot andra tillåtlighetsbestämmelser, t.ex. avseende allmänna planeringssynpunkter.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen.

Enligt paragrafen kan regeringens prövning genom förbehåll utvidgas till prövningen av ett annat vattenföretag, som inte omfattas av 1–4 §§ i detta kapitel. Förutsättningen är att prövningen sker i samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ och att ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. I fråga om konkurrens mellan vattenföretag som prövas samtidigt hänvisar jag till kommentaren till 3 kap. 8 §.

---

6 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Den uttryckliga befogenheten att föreskriva särskilda villkor gäller vid all tillåtlighetsprövning som skall göras av regeringen, således även vid prövning som avses i 3 kap. 3 § andra stycket.

Regeringen är inte bunden av några detaljföreskrifter rörande villkoren. Den kan ålägga företagaren att betala ett penningbelopp, s.k. särskilda villkorsmedel, eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kompenseras. Regeringen kan också förordna exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar eller antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar skall utföras på företagarens bekostnad.

Enligt förarbetena kan en sakägare som har kostnader i samband med regeringens tillåtlighetsprövning under vissa förutsättningar få ersättning för dessa av sökanden, se kommentaren till 20 kap. 1 §.

Förberedelse av större vattenföretag

De företag som enligt den föregående avdelningen skall prövas av regeringen har ofta ingripande verkningar på många områden. Det har därför ansetts vara av värde om sådana företag kan planeras i samråd och samarbete med berörda myndigheter på olika nivåer. Det är också en fördel om berörda kommuner och ortsbefolkningen får information om företaget och kan påverka frågan på ett tidigt stadium. Härigenom kan förekommande meningsmotsättningar lät-

tare utjämnas, än om förhandlingen inleds först sedan ansökan har getts in till prövningsmyndigheten.

Denna avdelning innehåller i enlighet härmed bestämmelser om en sådan utomprocessuell förberedelse av större företag.

---

7 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 8–11 §§.

I denna inledande paragraf anges att bestämmelserna om förberedelse endast gäller för sådana vattenföretag som skall eller kan antas komma under regeringens prövning enligt 1–3 §§. Däremot omfattar paragrafen inte underställningsfallet i 3 kap. 3 § andra stycket, eftersom sådan underställning är svår att förutse.

Beträffande de s.k. förbehållsfallen som avses i 3 § detta kapitel kan det kanske ibland vara svårt att på förhand veta om förbehållsrätten skall utnyttjas av regeringen och om förberedelse således skall äga rum. I tveksamma fall bör företagaren rådgöra med t.ex. kammarkollegiet och länsstyrelsen om behovet av förberedelse.

Av 13 kap. 19 § andra stycket framgår att en ansökan till vattendomstolen om tillstånd till ett företag som avses i förevarande paragraf skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 7–11 §§ i förevarande kapitel och om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

---

8 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

Paragrafen stadgar skyldighet för företagaren att på ett tidigt stadium underrätta angivna myndigheter och kommuner om sitt planerade vattenföretag. Upplysningar om företaget skall lämnas vid behov.

9 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om samråd och samarbete mellan företagaren och berörda kommuner, myndigheter och sammanslutningar, när man har hunnit så långt fram i planeringsstadiet, att förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts.

Berörda organ skall få tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning. Det är dock företagaren som avgör, om önskemålen skall tillgodoses i den ansökan om tillstånd som så småningom kan komma att ges in till den vattenrättsliga prövningsmyndigheten.

10 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennäringen eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagets utförande från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt för vissa statliga myndigheter att utföra förberedande undersökningar av företagets verkningar på deras resp. sektorområde.

I *första stycket* anges vilka statliga myndigheter som får förordna om förberedande undersökningar. Det är myndigheten som själv avgör om förordnande om undersökning skall meddelas, men samråd skall enligt *andra stycket* ske med vattendomstolen, dvs. ordföranden i domstolen, se 13 kap. 2 §. Myndighetens beslut om undersökning kan överklagas enligt 12 § förvaltningslagen (1971:290).

Om vattendomstolen på begäran av företagaren har förordnat om en förberedande undersökning med stöd av 22 kap. 5 §, skall för-

ordnande enligt nu förevarande paragraf om en motsvarande undersökning inte meddelas.

I *tredje stycket* har tagits in en kostnadsregel, som i princip motsvarar regeln i 9 § fornminneslagen (1942:350). Angående tolkningen av kostnadsregeln i sistnämnda paragraf, se rättsfallet NJA 1982 s. 547.

---

11 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspressen eller på något annat lämplig sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för företagaren att informera ortsbefolkningen om företaget. Det överlämnas till företagaren att själv bestämma sättet för informationen, men en berörd länsstyrelse har rätt att begära sammankomst. Det vanligaste är också att sådana sammankomster äger rum inför länsstyrelsen.

Som jag anför i kommentaren till 20 kap. 1 § kan en sakägare under vissa förutsättningar få ersättning av sökanden i ett efterföljande ansökningsmål vid vattendomstolen eller vid en förrättning för sina kostnader i samband med en förberedelse.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

Detta kapitel innehåller bestämmelser om förrättning, som är den prövningsform som gäller för markavvattningsföretagen. Prövningen av alla andra typer av vattenföretag sker vid vattendomstol.

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–8 §§) samt bestämmelser om förrättningens inledande (9–11 §§), handläggningen (12–30 §§), tillståndsbeslut m.m. (31–36 §§) och överklagande till vattendomstolen (37 och 38 §§).

Förrättningsbestämmelserna i VL har sin förebild i 4 kap. FBL.

Kapitlet kompletteras genom vissa bestämmelser i VF samt bestämmelser som lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen meddelar. Då förrättningsmannen i denna sin egenskap anses vara en förvaltningsmyndighet (se prop. 1981/82:130 s. 351 och 577), gäller också förvaltningslagens (1971:290) bestämmelser subsidiärt.

Allmänna bestämmelser

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om förrättning och förrättningsman.

Det är länsstyrelsen som förordnar förrättningsman. Av 4 § VF framgår att länsstyrelsen skall samråda med lantbruksstyrelsen eller, såvitt gäller avvattning av skogsmark, skogsvårdsstyrelsen.

I 3 § VF har lantbruksstyrelsen resp. skogsstyrelsen, såvitt gäller avvattning av skogsmark, bemyndigats att meddela särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

Medverkar gode män, äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om inte annat framgår.

Paragrafen innehåller bestämmelser om medverkan av gode män vid förrättningen.

Första stycket. Medverkan av gode män är inte obligatorisk. Deras medverkan kan begränsas till vissa under förrättningen uppkommande frågor, där deras medverkan är av särskilt värde.

Förevarande paragraf innehåller ingen motsvarighet till bestämmelsen i 4 kap. 1 § andra stycket FBL om möjlighet att vid mera omfattande företag förordna fler än två gode män.

Andra stycket. Beslut om att gode män skall medverka kan fattas när som helst under förrättningen. Enligt bestämmelsen inverkar inte ett sådant beslut på tidigare beslut och åtgärder under förrättningen.

Tredje stycket. Enligt stadgandet gäller VL:s bestämmelser om förrättningsman också honom och gode männen, när dessa medverkar.

Förrättningsmän och gode män har enligt 20 kap. 7 § andra stycket rätt till ersättning enligt särskilda bestämmelser, se förordningen (1983:790) om ersättning till vissa förrättningsmän.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kompetensvillkoren för gode män.

Bestämmelser om nämndemän i fastighetsdomstol finns i 6 och 7 §§ lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål. Val av gode män vid fastighetsbildningsförrättningar regleras i 4 kap. 2 § FBL.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kallelse av gode män till förrättning och om förfall för god man.

Första stycket. Det är förrättningsmannen som avgör vilka gode män som skall tjänstgöra vid förrättningen. Han kan vända sig till fastighetsdomstolen för att få uppgift om vilka nämndemän som uppfyller kvalifikationskraven. Uppgifter om gode män vid fastighetsbildningsförrättningar kan han få hos fastighetsbildningsmyndigheten, som enligt 5 § andra stycket fastighetsbildningskungörelsen (1971:762) skall föra förteckning över gode män.

Andra stycket. Om en kallad god man inte kan tjänstgöra, bör förrättningsmannen först försöka få en annan i vederbörlig ordning vald god man att medverka. Går detta inte utan tidsutdräkt, medger stadgandet att förrättningsmannen tillkallar en tillfällig ersättare som inte är vald enligt 3 § men som uppfyller de däri angivna valbarhetskraven. Denne bör naturligtvis vara någon allmänt betrodd person.

---

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

Bestämmelsen hindrar att visa närstående personer tjänstgör samtidigt vid samma förrättning. Med närstående avses enligt 4 kap. 12 § RB de som är eller har varit gifta med varandra, är i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag, är syskon, är i sådant svågerlag att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller är på liknande sätt närstående.

---

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare.

Med paragrafen avses en hänvisning till 4 kap. 13 § RB, som anger vilka mål en domare är jävig att handlägga.

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

Paragrafen reglerar förfarandet när fråga om jäv uppkommer.

Av 5 § andra stycket förvaltningslagen framgår att den som känner till omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom själv skall ge det till känna. Enligt tredje stycket nämnda paragraf skall myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten inte är beslutsför utan honom och annan inte kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov. Detta torde i praktiken innebära att det är förrättingsmannen själv som prövar jävsfrågan.

Om förrättingsmannen anser sig jävig, får han anmäla detta till länsstyrelsen som får utse en ny förrättningsman. God man bör så snart som möjligt underrätta förrättningsmannen om jäv så att denne kan kalla en annan god man till tjänstgöring. I fråga om jävets verkan på tidigare beslut och åtgärder, se förevarande paragrafs tredje stycke.

Första stycket. Sakägare som vill anföra jäv får inte godtyckligt dröja med det hur länge som helst. Han måste anföra jäv första gången han för talan i ärendet sedan han fick reda på att förrättningsmannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Med "föra talan" avses inte bara muntliga eller skriftliga yrkanden eller bestridanden under förrättningen utan också att sakägaren inställt sig vid ett sammanträde utan att yttra sig.

Andra stycket. När fråga om jäv mot förrättningsman eller god man har uppkommit och inte är avgjord, är denne i princip förhindrad att ta befattning med förrättningen. Vissa undantag stadgas dock i denna bestämmelse. Dessa undantag gäller också sedan för-

rättningsmannen har förklarats jävig. Annars gäller att en förrättningsman som har förklarats jävig omedelbart skall upphöra att befatta sig med förrättningen.

Om en invändning om jäv ogillas, skall beslutet enligt 37 § första stycket punkt 1 överklagas särskilt. Enligt 37 § tredje stycket får ett beslut att godta en invändning om jäv inte överklagas.

Tredje stycket. Enligt stadgandet påverkar inte en jävsförklaring tidigare tillkomna beslut och åtgärder under förrättningen.

---

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

Paragrafen ger möjlighet för förrättningsmannen att anlita sakkunnig. Det kan gälla frågor av teknisk natur eller utredning om företagets inverkan på motstående intressen, t.ex. fisket, eller värderingsfrågor som kräver särskild fackkunskap.

Den sakkunnige är en opartisk medhjälpare åt förrättningsmannen. Hans utredning kan läggas fram skriftligen eller muntligen vid ett förrättningssammanträde. Den sakkunnige hörs i sistnämnda fall utan ed, i motsats till vad som är fallet vid vattendomstolen. I 9 § VF finns bestämmelser om protokollföring av utsagor av sakkunniga.

Ett beslut av förrättningsmannen att anlita en sakkunnig kan inte överklagas annat än med stöd av 37 § fjärde stycket. Talan mot ett beslut av förrättningsmannen om ersättning åt den sakkunnige (se 20 kap. 7 § tredje stycket) skall enligt 37 § första stycket punkt 2 föras särskilt.

Möjligheten för förrättningsmannen att anlita en eller flera sakkunniga har medfört att det inte längre, såsom i ÄVL, ansetts behövligt med några biträdande förrättningsmän.

Förrättningens inledande

---

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

Paragarafen innehåller bestämmelser om förrättningens inledande.

Första stycket. I allmänhet är det fastighetsägare som ansöker om förrättning. Som framgår av 5 kap. 1 § andra stycket resp. 7 § kan emellertid även väghållare med vägrätt och bl.a. innehavare av byggnader eller anläggningar på ofri grund delta i markavvattningsföretag. Även sådana rättighetshavare har rätt att göra ansökan, liksom en annan nyttjanderättshavare, även om denne inte kan vara deltagare i en markavvattningssamfällighet, se 5 kap. 4 §.

Enligt 15 kap. 14 § andra stycket har kammarkollegiet rätt att ansöka om en omprövningsförrättning.

Ansökan om förrättning skall alltid göras hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall enligt 4 § VF samråda med lantbruksstyrelsen eller skogsvårdsstyrelsen om lämplig förrättningsman.

Om företaget omfattar mark i flera län, får ansökan ges in till någon av de berörda länsstyrelserna.

Andra stycket. Enligt 9 kap. FBL kan anläggningsarbeten eller liknande åtgärder som aktualiseras i samband med en fastighetsreglering i vissa fall utföras som ett för sakägarna gemensamt arbete. Beslut härom fattas av fastighetsbildningsmyndigheten. Möjligheten att förordna om gemensamt arbete enligt FBL står dock inte alltid öppen, och detta gäller bl.a. vissa markavvattningsåtgärder enligt VL, se 9 kap. 1 § andra stycket FBL. I sådana fall får fastighetsbildningsmyndigheten i stället förordna om frågans prövning enligt VL, se tredje stycket i nämnda stadgande i FBL.

I enlighet härmed föreskrivs i nu förevarande stadgande att fastighetsbildningsmyndigheten i angivna fall efter beslut om att markavvattningsfrågan skall prövas enligt VL skall anmäla detta till länsstyrelsen. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla samma uppgifter som en av sakägare gjord ansökan, se 10 §.

---

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,
2. företagets beskaffenhet,
3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
4. för sökanden kända sakägare.

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälps får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

Paragrafens *första och tredje stycke* innehåller bestämmelser om vad ansökningar och anmälningar som avses i 9 § skall innehålla och att de skall vara skriftliga.

Andra stycket ger länsstyrelsen möjligheter att begära kompletteringar av ansökningen i olika hänseenden. Länsstyrelsen får också avvisa ansökningen. Avvisning är inte obligatorisk utan bör ske bara om kompletteringen är nödvändig och inte kan åstadkommas på annat sätt än genom sökandens försorg.

Några möjligheter att avvisa en anmälan från fastighetsbildningsmyndigheten föreligger inte enligt stadgandet. Det får förutsättas att en sådan anmälan blir fullständig utan någon avvisningssanktion.

Länsstyrelsen skall inte göra någon materiell prövning av ansökningen. Däremot kan en ansökan utöver vad som följer av förevarande paragraf avvisas av formella skäl, t.ex. att sökanden saknar saklegitimation. Länsstyrelsens beslut i fråga om förordnande av förrättningsman kan enligt 22 kap. 6 § första stycket punkt 1 överklagas hos kammarrätten.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Paragrafen ger möjlighet för länsstyrelsen att kräva säkerhet av sökanden för förrättningskostnaderna i fall då sökandens ekonomiska förhållanden inte är närmare kända eller är sådana att det finns risk för att förrättningskostnaderna inte skulle bli betalda. Möjlighet för förrättningsmannen att begära förskott på vissa förrättningskostnader finns också (se 20 kap. 9 §).

Vad som menas med förrättningskostnader framgår av 20 kap. 8 §.

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de

utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förrättningsmannens utredningsskyldighet.

Förrättningsförfarandet bygger på officialprincipen, vilket innebär att förrättningsmannen har att sörja för att ärendet blir i alla avseenden ordentligt utrett. Detta hindrar naturligtvis inte att en sakägare själv ombesörjer viss utredning och åberopar denna i ärendet.

I fråga om möjligheterna att skaffa fram utredning skiljer sig förrättningsförfarandet från domstolsförfarandet i viktiga hänseenden. Förrättningsmannen kan inte tvinga fram personlig inställelse av en sakägare och inte höra en sakägare under sanningsförsäkran. Några vittnesförhör kan inte äga rum. Möjligheter att meddela editionsföreliggande för att tvinga fram skriftliga bevis saknas.

Förrättningsmannen skall pröva de omständigheter som kan inverka på företagets tillåtlighet. Om utredningen visar att företaget inte är tillåtligt skall förrättningen inställas (se 27 §). I annat fall skall förrättningsmannen till ledning för det fortsatta arbetet utarbeta en allmän plan över företaget och utföra de utredningar som behövs. Utredningsarbetet skall avse de frågor varom enligt 31 § besked skall lämnas i tillståndsbeslutet.

Formerna för samrådet med myndigheterna enligt andra stycket är inte närmare reglerat i lagen, utom såvitt avser kungörelsen om företaget, av vilken enligt 14 § andra stycket en utskrift skall skickas till berörda kommuner, kammarkollegiet och andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget. Förrättningsmannen får annars förfara efter vad som är lämpligt i det enskilda fallet. Ofta kan muntlig kontakt mellan förrättningsmannen och en tjänsteman hos den berörda myndigheten vara tillräcklig. I andra fall kan det vara ändamålsenligt att kalla en representant för en berörd myndighet till ett förrättningssammanträde.

---

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den

lagligen vinns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba vad den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utredning av sakägarförhållandena.

Första stycket. Enligt stadgandet ankommer det på förrättningsmannen att ex officio utreda vilka som är sakägare vid förrättningen. Sökanden har dock enligt 10 § första stycket punkterna 1 och 4 viss utredningsskyldighet.

Som jag har anfört i kommentaren till 9 kap. 1 § har sakägarbegreppets innebörd inte preciserats i VL. Som sakägare i nu berört avseende blir i första hand att betrakta ägare av fastigheter samt i vissa fall väghållare, ägare av anläggningar på ofri grund och huvudmän för allmänna va-anläggningar som kan ingå som deltagare i en markavvattningssamfällighet. Innehavaren av en gruva är enligt 22 kap. 1 § jämställd med en fastighetsägare, liksom enligt 6 § VP den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller fideikommissrätt. En nyttjanderättshavare, t.ex. en jordbruksarrendator, som är ensam sökande till ett markavvattningsföretag är också sakägare. Som sakägare är också att betrakta ägare av fastigheter, som skadas eller tas i anspråk för företaget eller innehavare av särskild rätt till sådana fastigheter som rubbas eller går förlorad. Med särskild rätt avses servitut, nyttjanderätt och rätt till elektrisk kraft. Vid tvångsförvärv enligt VL är tomträtt enligt 13 kap. 26 § JB likställd med fast egendom. Panträttshavare är inte att anse som sakägare.

Som anförs i kommentaren till 9 kap. 1 § påpekas i VL:s förarbeten att den som fiskar på grund av en arrendeupplåtelse är att anse som sakägare i vattenrättsligt hänseende, om fisket skadas av ett vattenföretag. Allmänt vattenområde ingår visserligen inte i fastighetsindelningen men även fiskare som på grund av ett särskilt tillstånd från staten fiskar med fasta redskap inom sådant område bör på motsvarande sätt betraktas som sakägare i vattenmål, om han lider skada av ett vattenföretag. Att vidga sakägarkretsen till andra yrkes-, binärings- eller fritidsfiskare, som saknar fastighetsanknytning, eller till yrkesfiskets eller fritidsfiskets organisationer, som också saknar sådan anknytning, har inte ansetts böra komma i fråga.

Förrättningsmannen skall utreda dels vilka som skall delta i före-

taget, dels vilka som på något sätt berörs av företaget. Förrättningsmannen är som framgår av 5 kap. 1 § första stycket bunden av framställda yrkanden i fråga om företagets omfattning. Deltagarkretsen får alltså prövas med utgångspunkt i framställda yrkanden i enlighet med vad jag har anfört härom i kommentaren till 5 kap. 1 §.

Andra stycket innehåller en regel om vem som äger företräda en fastighet varom råder en äganderättstvist. Den innebär att den som innehar fastigheten med äganderättsanspråk får företräda fastigheten, även om han inte har lagfart.

Tredje stycket innebär att medgivanden och godkännanden under förrättningen gäller mot nya ägare av fastigheten.

---

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Paragrafen behandlar frågor om kungförande av företaget.

Första stycket. Kungörelse om företaget skall i princip utfärdas om inte förutsättningarna i 15 § är uppfyllda.

Enligt andra meningen skall i kungörelsen bl.a. på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras av företaget. Förrättningsmannen ges härigenom möjlighet att vid större företag eller då det annars är lämpligt ange fastigheterna genom en gemensam geografisk beteckning i stället för att räkna upp dem.

I kungörelsen skall förrättningsmannen kalla sakägarna till sammanträde. Enligt VL är sammanträde obligatoriskt.

Ett sammanträde har ansetts vara det enklaste sättet att bereda alla som kan vara berörda tillfälle att yttra sig vid förrättningen. I enklare fall där det visar sig att det inte föreligger några stridiga

intressen kräver sammanträdet en liten arbetsinsats av förrättningsmannen.

Av 21 § i förevarande kapitel framgår att det kan bli nödvändigt med flera sammanträden.

Andra stycket. Enligt stadgandet skall kungörelsen endast införas i ortstidning, däremot inte såsom i ansökningsmål vid vattendomstol i Post- och Inrikes Tidningar. Innebörden av begreppet ortstidning framgår av 3 § lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m.

En utskrift av kungörelsen skall enligt stadgandet dessutom i god tid före sammanträdet sändas till kända sakägare samt berörda kommuner och statliga myndigheter. Kammarkollegiet skall alltid tillställas ett exemplar, om allmänna intressen kan beröras av företaget. Enligt förarbetena bör allmänna intressen alltid anses berörda vid företag som berör sjöar och vattendrag av någon betydelse.

Om ett dödsbo är sakägare, bör det vara tillräckligt att kungörelsen tillställs den dödsbodelägare som sitter i boet eller boutredningsmannen, om en sådan förordnats, jfr. 9 § delgivningslagen (1970: 428).

Tredje stycket innehåller ett undantag från skyldigheten att skicka en utskrift av kungörelsen till varje sakägare, när företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter.

---

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna. Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

Ifråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

Paragrafen gör det möjligt att i fråga om mindre markavvattningsföretag avstå från kungörelseförfarandet enligt 14 §. I stället skall sakägarna delges underrättelse om företaget och om sammanträde samt kommuner och myndigheter underrättas skriftligen om företaget.

De allmänna bestämmelserna om delgivning som avses i andra stycket är bestämmelserna i delgivningslagen och delgivningsförordningen (1979:101). Dessutom gäller de särskilda delgivningsbestämmelserna i 16 och 17 §§.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om s.k. surrogatdelgivning med sakägare som vistas utomlands.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kollektiv delgivning i två fall utöver vad som är möjligt enligt delgivningslagen.

Enligt 10 § första stycket delgivningslagen får delgivning med en samfällighet ske med en ledamot av styrelsen för denna eller en förvaltare eller med den som har rätt att sammankalla delägarna i en samfällighet utan styrelse eller förvaltare. Enligt 16 § andra stycket delgivningslagen får kungörelsedelgivning användas, om styrelse, förvaltare och sammankallande saknas och antalet delägare i samfälligheten är mera än tio.

I fråga om delgivning med dödsbo gäller 9 § delgivningslagen.

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om aktförvarare.

Om en aktförvarare förordnas först efter det att kungörelse enligt 14 § har utfärdats får underrättelse om förordnandet ske genom särskilda underrättelser till sakägarna eller på annat lämpligt sätt.

---

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fastighetsägarens uppgiftsskyldighet.

Uppgiftsskyldigheten enligt förevarande paragraf omfattar i motsats till ÄVL även servitutshavare. Ett servitut är sakrättsligt knutet till den härskande fastigheten och i de fall ett företag kan inverka på beståndet av ett servitut skall den härskande fastigheten i princip anges i kungörelsen om företaget (14 § första stycket). Med hänsyn till svårigheten att konstatera förekomsten av främst oinskrivna servitut är emellertid risken många gånger stor att alla fastigheter som berörs på detta sätt inte anges. Uppgiftsskyldigheten har därför utvidgats på angivet sätt.

Om fastighetsägaren utan eget vållande saknar kännedom om någon rättighetshavare eller annars har ett giltigt förhinder att lämna föreskriven uppgift, skall han inte drabbas av något skadeståndsansvar. Ett sådant skall inte heller kunna utkrävas, om rättighetshavarna trots fastighetsägarens försummelse får vetskap om ansökningen och alltså kan bevaka sin rätt.

---

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka myndigheter som har ställning som parter vid förrättningen och som följaktligen också får överklaga förrättningsmannens beslut. Sådan partsställning tillkommer endast kammarkollegiet, såvitt rör allmänna intressen, och kommun, såvitt avser allmänna intressen inom kommunen. Dessa

myndigheter skall enligt 14 § andra stycket underrättas om förrättningen.

Andra myndigheter, främst länsstyrelser och sektorsmyndigheter såsom lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, naturvårdsverket och fiskeristyrelsen, har inte partsställning. De har tillfälle att vid det samråd som skall ske enligt 12 § andra stycket skriftligen eller muntligen lägga fram sina synpunkter, men när det gäller att framställa yrkanden m.m. som har processrättslig betydelse måste detta ske genom kammarkollegiet. I rättspraxis finns dock exempel på att sådana myndigheter också i till högre instans fullföljt mål har fått anföra sina synpunkter, dock utan ställning av part (se NJA 1959 s. 81).

---

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kallelser till fortsatta sammanträden.

Huvudregeln enligt förevarande paragraf är att alla kända sakägare skall delges kallelse till ett nytt sammanträde. Det praktiska förfaringssättet är emellertid att förrättningsmannen vid det tidigare sammanträdet antingen direkt kallar till det nya sammanträdet eller också bestämmer en särskild ordning för kallelser, t.ex. genom vanliga brev, annons i en angiven ortstidning eller anslag på kommunens anslagstavla.

Några bestämmelser om formerna för förrättningssammanträden ges inte i detta kapitel. Det torde enligt förarbetena utan särskilda bestämmelser därom vara uppenbart att förrättningsmannen skall ge sakägarna behövliga upplysningar om företaget och om förrättningens gång samt ge sakägarna tillfälle att yttra sig och att framlägga utredningar.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

Paragrafen innebär att samtliga sakägare i princip skall ha beretts tillfälle att inställa sig vid ett sammanträde. Detta gäller både det första sammanträdet och eventuella ytterligare sammanträden.

Det torde i de flesta fall inte innebära några svårigheter att avgöra om en viss sakägare har kallats. Om företaget har kungjorts skall ägarna av de fastigheter som har räknats upp i kungörelsen alltid anses kallade. Om fastigheterna i kungörelsen i stället för att räknas upp anges med någon sammanfattande geografisk beteckning, anses alla ägare av fastigheter som kan inrymmas under denna beteckning såsom kallade. I båda fallen saknar det betydelse om de i enlighet med 14 § andra stycket andra meningen fått en utskrift av kungörelsen. I de fall då det efter kungörelsen framkommer att företaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen, skall ägarna till dessa fastigheter på lämpligt sätt underrättas. I vissa fall kan det därvid vara lämpligt med ett nytt kungörelseförfarande.

Frågan om giltigheten av ett tillståndsbeslut mot den som inte har kallats till sammanträde behandlas i kommentaren till 15 kap. 1 och 14 §§.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödig. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrättningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överklagas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omröstning, avfattning av beslut och underrättelse om beslut.

Första stycket. Omröstning kan naturligtvis endast komma i fråga när gode män medverkar. Om endast två meningar förekommer, gäller majoritetsregeln. När tre olika meningar föreligger, skiljer man mellan två fall. Om omröstningen rör en kvantitet, skall den som har röstat för en större mängd anses ha biträtt den som röstat på en mindre. Om det inte är fråga om en kvantitet, gäller förrättningsmannens mening.

Ordningen för omröstningen regleras inte i lagen. Det torde vara lämpligast att förrättningsmannen, i likhet med vad som gäller vattendomstolens ordförande vid omröstning i vattendomstolen enligt 13 kap. 10 §, säger sin mening först.

Andra stycket. Stadgandet innehåller en regel om i vad mån beslutet skall innehålla en motivering och en besvärshänvisning.

I kontroversiella frågor bör förrättningsmannens ställningstagande redovisas utförligt. Motiveringen bör vara sådan att sakägarna förstår hur man resonerat. Bygger beslutet på ett särskilt lagrum, bör detta anges. Beslut som meddelas under förrättningens gång och gäller själva förfarandet torde i allmänhet inte kräva någon motivering. Om särskild talan får föras mot beslutet, bör detta i allmänhet motiveras.

Bestämmelser om de fall då förrättningsmannens beslut skall överklagas särskilt finns i 37 §.

Tredje stycket. Genom uppläsning vid sammanträde anses ett beslut offentliggjort. Någon särskild underrättelse till den som kallats till sammanträdet men inte varit närvarande där behövs inte. Om beslutet inte meddelas vid sammanträde, skall dock sakägarna underrättas särskilt. Detta gäller beslut om inställande av förrättningen och beslut, utan samband med tillståndsbeslut, som får överklagas särskilt. Om tid och sätt för meddelande av tillståndsbeslut finns särskilda bestämmelser i 34 §.

---

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Rätt att beträda annans ägor tillkommer också den som för talan vid förrättningen.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten att få tillträde till fastigheter under förrättningen och ersättning för skador som därvid uppkommer.

Första stycket. Förrättningsmannen och gode männen ges enligt bestämmelserna rätt att i samband med förrättningen få tillträde till och utföra arbeten på fastigheten.

I fråga om rätten till motsvarande åtgärder innan en förrättning har inletts finns bestämmelser i 22 kap. 4 §.

Andra stycket. Rätt till tillträde, men inte till utförande av arbeten, har enligt stadgandet också den som för talan vid förrättningen, dvs. sakägarna och företrädare för kammarkollegiet och kommunen. Motsvarande rätt torde också böra tilläggas företrädare för andra berörda myndigheter, som inte har ställning som part.

Tredje stycket. Skadelidande, som inte behöver vara sakägare vid förrättningen, kan enligt stadgandet begära ersättning vid förrättningen. Ersättningen utgör förrättningskostnad (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 37 § första stycket 3 överklagas särskilt.

Fjärde stycket. Om fastighetsägaren vägrar tillträde, får förrättningsmannen vända sig till polismyndigheten för att få hjälp. Med polismyndighet avses polisstyrelsen i distriktet, se 1 § lagen (1972:509) om vad som avses med polismyndighet m.m.

---

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen.

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkal-

las hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 38 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet. Härvid gäller första och andra styckena i tillämpliga delar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om återkallelse av ansökan.

Första stycket. Formen för återkallelse är antingen skriftlig eller muntlig, om den sker vid sammanträde. I princip skall återkallelsen leda till att förrättningen genast inställs, om någon sakägare, förutom sökanden, inte har fört talan vid förrättningen. Här avses fall då något sammanträde inte har hållits eller då någon inte har yttrat sig skriftligen över ansökningen. Om det finns någon sakägare, som själv skulle kunnat ansöka om företaget och som har fört talan vid förrättningen, skall denne emellertid underrättas om återkallelsen för att han skall få tillfälle att inträda som sökande.

Andra stycket. Enligt stadgandet anses sakägare, på vars begäran förrättningen trots återkallelse enligt första stycket fortsätts, därefter som sökande till förrättningen. Detta har betydelse i fråga om kostnadsansvaret enligt 20 kap. 8 § andra stycket och 9 §. Däremot har det inte betydelse i fråga om möjligheterna att genomdriva företaget mot de andra deltagarnas vilja. Rörande denna fråga hänvisar jag till kommentaren till 5 kap. 2 §.

Tredje stycket. Återkallelse hos förrättningsmannen får inte ske, sedan tillståndsbeslut har meddelats. I stället kan återkallelse ske hos vattendomstolen, innan tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Då skall vattendomstolen tillämpa första och andra styckena.

---

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringsförrättningen inställs. Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

Paragrafen reglerar frågan om förfarandet när en VL-förrättning har inletts efter anmälan enligt 9 § av fastighetsbildningsmyndigheten och fastighetsregleringsförrättningen inställs.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

De hinder som medför att förrättningen skall inställas kan vara av materiell natur (företaget är otillåtligt) eller formell natur (exempelvis att sökanden inte är saklegitimerad). Hinder av sistnämnda slag kan i och för sig beaktas av länsstyrelsen redan i samband med att ansökan om förrättning görs och skall också beaktas av förrättningsmannen, innan förrättningen påbörjas, se 12 § första stycket andra meningen.

Ett beslut om att inställa förrättningen skall innehålla en besvärshänvisning, se 23 § andra stycket andra meningen.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen prövas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länsstyrelsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan prövas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

Paragrafen handlar om konkurrens mellan antingen flera markavvattningsföretag eller ett markavvattningsföretag och ett annat vattenföretag. Förutsättningen för tillämpning av paragrafen är att ansökningarna om tillstånd till företagen är föremål för prövning samtidigt.

Frågan om tillämpningen av 3 kap. 8 § på konkurrerande markavvattningsföretag skall prövas vid en särskild förrättning av en förrättningsman som utses av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan utse någon av förrättningsmännen i de aktuella förrättningarna eller en helt ny förrättningsman. I fråga om en sådan förrättning skall bestämmelserna i detta kapitel gälla i tillämpliga delar. Kostnaderna för förrättningen bör läggas på företagen i förhållande till nyttan eller, om endast ett av dem kommer till utförande, på detta företag. Kostnaden utgör enligt 20 kap. 8 § en förrättningskostnad i de ursprungliga förrättningarna.

Då något av de konkurrerande företagen skall prövas av regering-

en, kan regeringen enligt 11 kap. 5 § pröva frågan om företrädet mellan dem.

Jag hänvisar i övrigt till kommentaren till 3 kap. 8 §.

---

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

Paragrafen behandlar frågan om förfarandet när regeringen skall pröva tillåtligheten av ett markavvattningsföretag.

Regeringen kan enligt 11 kap. 3 § förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett markavvattningsföretag. Frågan om tillåtligheten kan också underställas regeringens prövning i fall som avses i 3 kap. 3 § andra stycket. Eftersom förrättningsmannen skall yttra sig i tillåtlighetsfrågan, måste denna ha behandlats vid förrättningen. Innan ärendet överlämnas till regeringen skall alltså sakägare och myndigheter ha beretts tillfälle att framföra sina synpunkter vid ett sammanträde. När regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan föreligger fortsätter handläggningen vid förrättningen. Förrättningsmannen är då bunden av regeringens beslut.

---

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om protokollföring och aktbildning. Detaljföreskrifter härom har tagits in i 5–16 §§ VF, se bilaga.

Tillståndsbeslut m. m.

---

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,

2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. utförande och underhåll av företaget,
5. tillsyn, besiktning och kontroll,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillståndsbeslut och om vad ett sådant skall innehålla.

I tillståndsbeslutet skall avgöras alla de frågor som har uppkommit vid förrättningen, alltså även ersättnings- och delaktighetsfrågor. Någon möjlighet att genom delavgöranden ta ställning endast i vissa frågor föreligger inte enligt VL.

I 15 kap. 14 § finns bestämmelser om verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m.m.

---

32 § Om överenskommelse om ersättning har träffats, får ersättning inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även överenskommelser om att gottgörelse skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser rörande bestämmandet av ersättning m.m. vid förrättning.

Första stycket. Förrättningsmannens utredningsskyldighet omfattar i princip även ersättningsfrågorna. Om överenskommelser inte träffas skall han alltså verka för att ersättningsfrågorna löses på ett tillfredsställande sätt. Häri ligger bl.a. att de ersättningsbelopp som bestäms skall vara skäliga samt att enhetliga grunder för ersättningsberäkningen skall användas. Någon motsvarighet till bestämmelser-

na i 13 kap. 44 § första och andra meningarna behövs därför inte i förrättningskapitlet.

Om däremot överenskommelse om ersättning i pengar eller annan kompensation träffats, gäller överenskommelsen. Om parterna vill det, kan förrättningsmannen meddela beslut i ersättningsfrågan i överensstämmelse med parternas åsämjande, se 31 § andra stycket punkt 6.

I 16 kap. 19 § finns en bestämmelse om rätt till ersättning för panträttshavare som gör en förlust genom att ersättningen på grund av en överenskommelse har satts för lågt.

I *andra stycket* har införts en bestämmelse om skyldighet för förrättningsmannen att i visst fall uppskatta en fastighets värde med beaktande av att fastigheten belastas av en särskild rättighet. Jag hänvisar i denna del till vad som anförs i kommentaren till 13 kap. 45 §.

---

33 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall i den ordning som gäller för fastighetsbildning en karta med beskrivning ha upprättats över området och dess gränser ha utmärkts.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kartor vid inlösen.

Ett beslut enligt VL om inlösen har fastighetsbildande verkan, se 16 kap. 10 § första stycket. Därför är det viktigt att beslutets inverkan på fastighetsindelningen blir klarlagd. Därför skall karta med beskrivning vara upprättad av fastighetsbildningsmyndigheten samt gränser ha utmärkts i den ordning, som stadgas i 4 kap. 27 och 28 §§ FBL.

När inlösenbeslutet har vunnit laga kraft, skall enligt 21 § VF förrättningsmannen utan dröjsmål till fastighetsregistermyndigheten lämna över kartan och beskrivningen samt sådant utdrag av beslutet att därav framgår vilket område som löses.

---

34 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsrätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sättet för meddelande av tillståndsbeslut.

VL innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna i ÄVL om utställande av ett förslag till utlåtande. Ingenting hindrar emellertid förrättningsmannen att låta intressenterna ta del av vissa preliminära överväganden.

Om tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde bör detta om möjligt anges i kallelsen till sammanträdet.

---

35 § Om ett beslut av förrättningsmannen till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om självrättelse.

Första stycket. Rättelsemöjligheten enligt stadgandet är begränsad till formella fel, typen skriv- och räknefel, jfr. 17 kap. 15 § RB. Det avser inte felbedömningar av förrättningsmannen som är resultatet av överväganden från hans sida. Om oriktigheten är av större omfattning, kan beslutet göras till föremål för domvillobesvär.

Någon tidsbegränsning gäller inte för rättelser enligt denna paragraf. Den kan företas såväl före som efter det att förrättningen vunnit laga kraft. Om talan har fullföljts till vattendomstolen, bör dock rättelsen vidtas av domstolen i samband med dess avgörande.

Andra och tredje styckena reglerar förfarandet vid rättelse.

Rättelsebeslut skall enligt 37 § första stycket punkt 4 överklagas särskilt.

---

36 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om användande av tolk vid förrättning.

Av 9 § förvaltningslagen framgår när tolk bör anlitas.

Som framgår av andra stycket skall ersättningen till tolken betalas av allmänna medel. Ersättningen hänförs alltså inte till förrättningskostnader (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 37 § första stycket 2 överklagas särskilt.

Överklagande till vattendomstolen

---

37 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv enligt 7 §,
2. beslutat angående ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat angående ersättning enligt 24 § tredje stycket,
4. beslutat angående rättelse enligt 35 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.

Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsrätt är inte inskränkt till någon viss tid.

Första stycket innehåller bestämmelser om i vilka fall förrättningsmannens beslut skall överklagas särskilt. Bestämmelserna gäller även när beslutet meddelas i samband med att förrättningen avslutas eller inställs.

Av 23 § framgår att sakägare och andra besvärsberättigade skall underrättas när beslut som skall överklagas särskilt meddelas utan samband med ett tillståndsbeslut. Ett sådant beslut skall alltid innehålla en besvärshänvisning.

Andra stycket. Sättet för överklagande i fall som avses i första stycket är besvär hos vattendomstolen. Tiden är i dessa fall två veckor från den dag då beslutet meddelades. Den normala besvärstiden är annars enligt 38 § fyra veckor.

Taleberättigade är sakägare, som berörs av beslutet, samt kammarkollegiet och kommunen, såvitt rör allmänna intressen.

Tredje stycket innehåller ett förbud mot att överklaga ett beslut om att godta en invändning om jäv, jfr. 49 kap. 7 § RB.

Fjärde stycket. Exempel på fall som avses med detta stadgande är

förordnande av sakkunnig enligt 8 §.

Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

---

38 § I andra fall än som avses i 37 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslutet meddelades eller förrättningen inställdes.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om överklagande av andra beslut av förrättningsmannen än sådana som avses i 37 §. Bestämmelsen avser främst tillståndsbeslut och beslut om att inställa förrättningen. Besvärstiden är i dessa fall fyra veckor.

Taleberättigade är sakägare, som berörs av beslutet, samt kammarkollegiet och kommunen, såvitt rör allmänna intressen. Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

VL innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna i ÄVL om underställning av ett förrättningsutlåtande hos vattendomstolen.

13 kap. Prövningen av vattenmål

Detta kapitel innehåller bestämmelser om prövningen av alla andra vattenföretag än markavvattningsföretagen. Sistnämnda företag prövas enligt 12 kap.

Frågan om de organisatoriska formerna för tillståndsprövningen i vattenmål hörde till de mest omdiskuterade under förarbetena till VL. Vattenlagsutredningen lade, i enlighet med sina direktiv, fram förslag till en ändrad prövningsordning i förhållande till ÄVL. Denna lags sammanhållna prövning vid vattendomstol skulle ersättas av en delad prövning. Sålunda skulle tillståndsprövningen ske i administrativ ordning, liknande ML:s system. Prövningsmyndigheten skulle vara regeringen, den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd och länsstyrelserna. Kompetensfördelningen mellan dessa myndigheter skulle vara beroende av företagets storlek och beskaffenhet. Ersättningsfrågorna skulle enligt förslaget prövas av sex fastighetsdomstolar, knutna till samma tingsrätter som de befintliga vattendomstolarna.

I VL-propositionen stannade man, efter en ingående diskussion om olika prövningssystems för- och nackdelar, emellertid för att behålla den gällande ordningen för prövningen av vattenmål. Vid vattendomstolarna skulle alltså prövas samtliga frågor om tillåtlighet, tillstånd, ersättningar och andra villkor med undantag för de tillåtlighetsfrågor som enligt 11 kap. skall prövas av regeringen.

Riksdagen biföll propositionens förslag i dessa delar. Viss tveksamhet yppades dock. Jordbruksutskottet uttalade sålunda att man skulle av vissa skäl föredra ett administrativt prövningssystem och att frågan om ett sådant system borde göras till föremål för ytterligare överväganden av regeringen. Lagstiftningen borde dock genomföras utan hinder av sådana ytterligare överväganden (JoU 1982/83:30 s. 40).

Det vattenrättsliga prövningssystemet innebär alltså en sammanhållen prövning av både tillstånds- och ersättningsfrågor vid vatten-

domstol som första instans och med överklagande till vattenöverdomstolen och högsta domstolen. Bestämmelser om regeringens prövningsrätt finns i 11 kap. 1–6 §§ (se även 42 § i förevarande kapitel).

VL innehåller, i motsats till ÄVL, inte några bestämmelser om handläggningen av brottmål. Ansvar om brott mot VL, se 21 kap. 1 §, prövas av allmän domstol.

I sammanhanget vill jag erinra om att enligt lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m. gäller en särskild handläggningsordning vid prövning av mål om tillstånd till tillfällig vattenreglering eller annat vattenföretag som avses i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1 VL i tider då landet befinner sig i krigsfara eller i krig.

Detta kapitel innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1 och 2 §§) samt bestämmelser om vattendomstol (3–10 §§), vattenöverdomstolen (11 §), vattenmål (12–18 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål (19–50 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål (51–55 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål (56–64 §§), rättegången i vattenöverdomstolen (65–71 §§) och rättegången i högsta domstolen (72 §).

Allmänna bestämmelser

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.
Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.
Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om domstolar i vattenmål.

En vattendomstol är inte en specialdomstol utan utgör en allmän underrätt i särskild sammansättning. I kungörelsen (1971:550) om vattendomstol anges vilka tingsrätter som är vattendomstol. Det är sex tingsrätter i landet som är vattendomstol, nämligen Luleå, Umeå, Östersunds, Stockholms, Växjö och Vänersborgs tingsrätter.

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål liksom i fråga om handläggningen av ärenden vid sådana domstolar gäller

vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Innebörden av förevarande paragraf är att RB skall tillämpas supplementärt. Eftersom vattendomstolarna inte skall handlägga brottmål, blir det RB:s regler om tvistemål, och i överrätt även besvärsmål, som kan bli tillämpliga. I vattenmålen förekommer många slags frågor, varför balkens regler om såväl dispositiva som indispositiva tvistemål kan bli tillämpliga. I fråga om ärenden tillämpas lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden.

Om RB:s eller ärendelagens bestämmelser strider mot VL eller någon annan vattenrättslig specialförfattning, t.ex. VF, skall de senare bestämmelserna tillämpas.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

Paragrafen innehåller huvudreglerna om vattendomstolens sammansättning.

Första stycket. I första meningen stadgas huvudregeln om vattendomstolens sammansättning. Domstolen består alltså av en ordförande, som enligt andra stycket skall vara lagfaren, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Enligt andra meningen får ordföranden bestämma att ytterligare en teknisk ledamot skall ingå i domstolen.

Vattendomstolens sammansättning skiljer sig alltså från fastighetsdomstolens, vari alltid skall ingå två lagfarna ledamöter, se 3 § lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

Andra–fjärde styckena innehåller allmänna bestämmelser om de kvalifikationer som vattendomstolens ledamöter skall ha.

Något behov av ÄVL:s benämning vattenrättsdomare på den

lagfarne ledamoten har inte ansetts föreligga. Benämningen finns därför inte i VL.

De tekniska ledamöterna har tjänstebenämningen fastighetsråd, liksom motsvarande tekniska ledamöter i fastighetsdomstol. Inte heller benämningen fastighetsråd används i VL.

---

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vattendomstols domförhet i förenklad sammansättning.

Första stycket. Denna domförhetsregel blir tillämplig vid bl.a. sådan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället (se 1 kap. 3 § RB) och avser alltså exempelvis frågor om avvisning av mål och om utdömande av vite.

Vid tillämpningen av ÄVL har vattenrättsdomaren ansetts utgöra en särskild myndighet vid sidan av vattendomstolen. Han ansågs alltså inte agera på vattendomstolens vägnar som en vattendomstol i speciell sammansättning. Därför ansågs en tillämpning av RB:s regler om tingsrätts domförhet i vissa fall med en lagfaren domare vara utesluten, då VL inte särskilt reglerade frågan. På grund härav har i rättspraxis en vattenrättsdomare inte ansetts behörig, vare sig i denna sin egenskap eller på vattendomstolens vägnar, att fatta beslut i fråga om avvisande av ersättningsanspråk på den grunden att anspråket inte anmälts inom föreskriven tid (NJA 1976 s. 50).

I VL har alltså ensamdomarens kompetens utvidgats, och den avser bl.a. som nämnts möjligheten att avvisa mål.

Ensamdomarkompetensen omfattar vidare befogenhet att vid skriftliga eller muntliga förberedelser och huvudförhandlingar i förenklad form rörande dispositiva frågor meddela dom på grund av medgivna eller eftergivna anspråk eller stadfästa förlikningar. I motsats till vad som gäller enligt 42 kap. 18 och 20 §§ RB, får tredskodomar inte meddelas under förberedelsen eller, såvitt avser ansökningsmål, huvudförhandling i förenklad form, se 31 § andra stycket, 36 § fjärde stycket och 54 § första stycket detta kapitel.

Som nämnts avser ensamdomarkompentensen dispositiva frågor,

dvs. frågor om vilka förlikning är tillåten. I ansökningsmål torde den främst komma i fråga i fall då ett tillstånd redan har meddelats till ett vattenföretag och då ersättningsfrågor och andra dispositiva frågor kvarstår att behandla, t.ex. efter ett uppskovsbeslut eller i anledning av anspråk för oförutsedda skador.

Slutligen omfattar ensamdomarkompetensen handläggning av vattenmål som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället och som inte avser avgörande av mål, se 1 kap. 3 § RB.

Beträffande ärenden vid vattendomstol är domförhetsreglerna i 6 § lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden tillgängliga på grund av 2 § i detta kapitel. I fall då enligt nämnda lag domstolen skall ha full sammansättning, anses det utan särskild bestämmelse stå klart att vattendomstolen skall ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket förevarande kapitel (se prop. 1982/83:26 s. 150).

Som jag har anfört i kommentaren till 3 § förekommer benämningen vattenrättsdomare inte i VL. I överensstämmelse med terminologin i RB används i fortsättningen av förevarande kapitel benämningen vattendomstol även när ordföranden är behörig att ensam agera på vattendomstolens vägnar.

Andra stycket. Enligt stadgandet bör juristdomaren rådgöra med den tekniske ledamoten, om frågans beskaffenhet påkallar det.

---

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser ordförande i vattendomstol samt utnämner eller förordnar teknisk ledamot i vattendomstolen.

Enligt 54 § tredje stycket förordningen (1979:572) med tingsrättsinstruktion utses ordförande i vattendomstolen i Stockholms tingsrätt av tingsrätten och i de övriga tingsrätterna av vederbörande hovrätt.

---

6 § Nämndemännen tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet har närmast anknytning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kallelse av nämndemän. Kallelsen ombesörjs av vattendomstolens ordförande.

7 § Regeringen bestämmer vattendomstolarnas domsområden. Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

Enligt paragrafen bemyndigas regeringen att bestämma vattendomstolarnas domsområden med utgångspunkt i vattendelarna mellan olika vattensystem, se kungörelsen (1971:550) om vattendomstol.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

I paragrafen regleras frågan om flera vattendomstolars inbördes behörighet.

Förbudet i *andra stycket* mot att i högre rätt ta upp frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet gäller inte fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket RB. Enligt det stadgandet får högsta domstolen, i fall då skilda domstolar genom laga kraftvunna beslut funnit sig obehöriga men då högsta domstolen finner någon av dem behörig, på ansökan av part hänvisa målet till den domstolen.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

Enligt paragrafen får vattendomstolen för sina sammanträden förfoga över lokaler i allmänna byggnader. Sammanträden utanför vattendomstolarnas kansliorter är mycket vanliga. Stadgandet avser inte bara huvudförhandlingar utan även muntliga förberedelser. Frågan om skyldighet att betala de kostnader som uppkommer regleras i 20 kap. 6 §.

10 § Vid omröstning skall först ordföranden säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omröstning i vattendomstol. Den har fått sin lydelse enligt SFS 1983:381 i samband med att nämndemännen i alla tingsrätter och inte bara vatten- och fastighetsdomstolarna har fått individuell rösträtt (se prop. 1982/83:126, JoU 32, rskr 314). Efter den reformen behövs endast en regel om i vilken ordning vattendomstolens ledamöter skall säga sin mening.

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om vattenöverdomstolen. Denna utgörs av en eller flera avdelningar av Svea hovrätt, f.n. två.

Första stycket. Enligt stadgandet skall det, utöver de lagfarna ledamöter som skall finnas i hovrätten enligt 2 kap. 3 § första stycket RB, också finnas tekniska ledamöter. Dessa benämns i lagen vattenrättsråd (jfr. vad som sagts om fastighetsråd i kommentaren till 3 §). För dem ställs upp samma kompetenskrav som i fråga om teknisk ledamot av vattendomstol.

Andra stycket innehåller en domförhetsregel för vattenöverdomstolen. Det normala skall vara att åtminstone en teknisk ledamot, ibland två, deltar i handläggningen av mål och ärenden. Minst tre lagfarna domare skall dock alltid delta, när krav uppställs på fullsutten rätt. I vissa frågor, t.ex. rent juridiska frågor av processuell natur, såsom avvisning, behöver tekniker inte delta.

I vilken omfattning åtgärder som endast avser beredandet av mål får vidtas av en lagfaren ledamot i vattenöverdomstolen eller tjänsteman vid denna framgår av förordningen (1979:569) med hovrättsinstruktion.

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

Enligt denna paragraf delas vattenmålen upp i tre måltyper, nämligen ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål. Benämningen förrättningsmål har ansetts vara lämpligare för sådana mål som rör besvär över förrättningar enligt 12 kap. än ÄVL:s benämning besvärsmål (jfr benämningen fastighetsbildningsmål i 15 kap. 1 § FBL). Uttrycket besvärsmål kan nämligen leda till förväxlingar med sådana mål som från vattendomstolen fullföljs till vattenöverdomstolen genom besvär (jfr 52 kap. RB).

Någon motsvarighet till underställningsmålen i ÄVL finns inte i VL. Brottmål skall inte heller handläggas av vattendomstolarna.

---

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete som inte avser ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 3 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5 § under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk.
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12 §§,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 §,
12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15 § första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökningsmål. Enligt andra stycket kan ansökningsmål behandlas som stämningsmål.

Första stycket. I stadgandet anges genom en uppräkning vilka mål som skall hänföras till ansökningsmål. I överensstämmelse med ÄVL har till ansökningsmålen hänförts sådana mål som inte i egentlig mening innebär någon rättstvist mellan vissa bestämda personer utan där ansökningen riktar sig mot en mera obestämd krets samt även mål där ansökningen visserligen riktar sig mot en eller flera bestämda personer men där domstolarnas avgöranden skall ha rättskraft också mot tredje man.

Enligt 16 § kan även andra mål än de som räknas upp här under vissa förutsättningar tas upp som ansökningsmål.

Andra stycket gör det möjligt att i vissa fall tillämpa det enklare förfarandet i stämningsmålen i stället för det omständligare och mestadels dyrbarare förfarandet i ansökningsmål med bl.a. kungörelser. Det förutsätts dock att ansökningen inte berör några motstående allmänna intressen och att det är endast någon eller några få kända sakägare som berörs.

Eftersom frågan om målets hänförande till ansökningsmål eller stämningsmål har betydelse för rättskraften av vattendomstolens dom i målet, har som en ytterligare förutsättning angetts att sökanden skall ha medgett att målet, som av honom anhängiggjorts som ett ansökningsmål, behandlas som ett stämningsmål.

Enligt 20 kap. 1 § gäller de för sakägarna förmånligare bestämmelserna om rättegångskostnader i ansökningsmål även om målet enligt förevarande bestämmelse handläggs som stämningsmål.

---

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,
3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 14 kap. 5 § andra stycket,
4. ersättning enligt 2 kap. 9 § andra stycket,
5. deltagande, utan samband med pågående ansökningsmål, i en vattenreglering enligt 7 kap. 1 eller 4 §,
6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,
7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,
8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 19 §,

9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,
10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,
11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,
12. ersättning enligt 17 kap. 3 § eller 19 kap. 7 §,
13. ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,
14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

Paragrafen anger vilka mål som är att hänföra till stämningsmål. Enligt 16 § kan även andra mål än de här särskilt uppräknade under vissa förutsättningar tas upp som stämningsmål, liksom mål som avses i 13 § andra stycket.

Stämningsmålen karakteriseras av att talan i målet riktar sig mot en viss fysisk eller juridisk person och att avgörandet i målet endast har rättskraft parterna emellan. Ordningen för handläggningen av stämningsmålen är därför i vissa avseenden en annan än beträffande ansökningsmålen. De stämningsmål som skall handläggas av vattendomstol har genom uppräkningen i paragrafen avgränsats inte bara från ansökningsmålen utan även från andra typer av stämningsmål som skall handläggas av fastighetsdomstol (se 22 kap. 4 § tredje stycket) eller tingsrätt i vanlig sammansättning.

De viktigaste ändringarna i förhållande till ÄVL utgör punkterna 1 och 2. VL:s tillämpningsområde har utvidgats till att avse alla slags vattenanläggningar. Det är enligt förarbetena lämpligast att parterna kan utnyttja vattendomstolens sakkunskap även i fråga om sådana anläggningar som har mindre betydelse från vattenrättslig eller vattenbyggnadsteknisk synpunkt. Genom en sådan ordning undviker man också att en vanlig tingsrätt upptar en tvist rörande en anläggning, som har förklarats tillåten av vattendomstolen, och bedömer frågan om dess överensstämmelse med tillståndsdomen.

Regler om förfarandet i stämningsmål finns i 51–55 §§.

Som jag har anfört i kommentaren till 9 kap. 1 § första stycket skall skadeståndsanspråk som väcks genom stämning inte bedömas enligt 9 kap. VL utan enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser, om inte annat är särskilt föreskrivet (se t.ex. 19 kap. 9 §). En ersättningsfråga som uppkommer på grund av en ansökan enligt punkt 6 i förevarande paragraf skall däremot, som framgår av 9 kap. 1 § första stycket, bedömas enligt 9 kap. VL.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

I paragrafen anges vilka mål som är förrättningsmål. Bestämmelser om överklagande till vattendomstolen av förrättningsmannens beslut finns i 12 kap. 37 och 38 §§.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

Första stycket gör det möjligt att utnyttja vattendomstolarnas sakkunskap i vattenrättsliga frågor även om talan inte uttryckligen kan hänföras till vattenmål enligt 13 eller 14 §. Det kan exempelvis vara fråga om ansökan om tillstånd till ett företag som inte utgör vattenföretag men som har vattenrättslig anknytning. I kommentaren till 1 kap. 3 § första stycket punkterna 1 och 2 har jag lämnat exempel på företagstyper som bör kunna prövas på detta sätt, nämligen muddertippningar och återledande av vatten som använts för värmeutvinning till en yt- eller grundvattentillgång.

Förutsättningen för att talan skall kunna tas upp av vattendomstolen är att den rör ett i VL behandlat ämne och att invändning om rättegångshinder enligt 34 kap. 2 § RB inte har gjorts eller, om så har skett, vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena.

Om prövningen i högre rätt av vattendomstolens behörighet finns bestämmelser i 18 § i förevarande kapitel.

I 21 kap. finns bestämmelser om ansvar för brott mot VL. Ansvarsfrågan är alltså ett ämne som behandlas i lagen och vattendomstol skulle därför på grund av förevarande paragraf kunna ha rätt att även pröva en sådan talan. Som jag har anfört vid kapitelrubriken skall emellertid vattendomstolarna inte i något fall vara behöriga att handlägga frågor om brott mot VL. I enlighet härmed har i tredje meningen i förevarande stycke tagits in ett uttryckligt

förbud för vattendomstol att ta upp talan om ansvar för brott.

Förbudet att ta upp talan om ansvar för brott avser självfallet inte frågor om ansvar för rättegångsförseelser enligt 9 kap. RB (jfr 19 kap. 5 § RB). I sådana fall är vattendomstolen på grund av hänvisningen till RB i 2 § i förevarande kapitel behörig domstol.

Andra stycket. Bestämmelser om en särskild handläggningsordning finns i 2 kap. 8 §, 16 och 19 kap. samt bestämmelserna om regeringens prövningsrätt i 3 kap. 3 § andra stycket, 11 kap. 1–6 §§, 12 kap. 29 § och 42 § i förevarande kapitel.

I stadgandet erinras endast om en särskild handläggningsordning som gäller enligt VL. Jag vill i detta sammanhang också erinra om bestämmelsen i 12 § första stycket lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m.m. (ändrad genom SFS 1983:651) enligt vilken mål om tillstånd enligt VL till större vattenkraftverk och vattenregleringar inte får avgöras, innan utlåtande från prövningsmyndigheten enligt nämnda lag föreligger. Vidare gäller enligt lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m. en särskild handläggningsordning vid prövning av mål om tillstånd till tillfällig vattenreglering eller annat vattenföretag som avses i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1 VL i tider då landet befinner sig i krigsfara eller i krig.

---

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

Paragrafen gör det möjligt att i vattenmålet behandla t.ex. frågor om ersättning för skador som inte kan ersättas enligt VL utan på annan, t.ex. grannelagsrättslig, grund. Förutsättningen är att yrkandet lämpligen kan prövas i vattenmålet. Härvid bör beaktas bl.a. intresset av att begränsa rättegångskostnaderna och att undvika att avgörandet av målet fördröjs.

Som exempel på frågor som kan prövas med stöd av stadgandet kan nämnas buller eller sprängningsskador genom arbeten för vattenföretaget. Det kan vara arbetsbesparande att frågan om ersättning för sådana skador, som skall bedömas enligt ML eller JB, tas upp till prövning i vattenmålet.

Med uttrycket "yrkanden" avses både yrkanden och invändningar.

Att yrkanden av nu avsett slag bedöms i vattenmålet innebär inte att VL:s bestämmelser blir tillämpliga. De regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet skall i stället tillämpas, bl.a. i fråga om rättegångskostnader.

Det får ankomma på vattendomstolen att inom ramen för den allmänna lämplighetsbedömningen avgränsa kretsen av dem som skall få sina yrkanden prövade.

Om vattendomstolen finner att det inte är lämpligt att pröva yrkandet i vattenmålet, skall domstolen avvisa yrkandet. Beslut om avvisning som inte meddelas i samband med domen i vattenmålet får överklagas särskilt, se 49 kap. 2 § RB.

Enligt andra meningen får vattendomstolen inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

---

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller
2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller
3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller
4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

I pararafen anges i vilka fall frågan om vattendomstols behörighet får tas upp i högre rätt (jfr. 10 kap. 19 § RB).

Formuleringen "allmän domstol" i stadgandets motsvarighet i ÄVL har ersatts med "annan domstol än vattendomstol". Detta innebär bl.a. att paragafen avser även fastighetsdomstol som vid tillämpning av motsvarande bestämmelse i RB har ansetts som särskild domstol i pleniavgörandet NJA 1979 s. 107.

Frågan om vattendomstolarnas inbördes behörighet får enligt 8 § andra stycket med visst undantag inte tas upp av högre rätt.

Punkten 2 reglerar inte sökandens rätt att föra talan för en viss fastighet, dvs. sökandens saklegitimation i vattenmålet. Invändningar av en motpart till sökanden rörande en sådan fråga bör enligt

förarbetena lösas med stöd av RB:s regler om rättegångshinder och särskilda rättsmedel.

Om det verkligen är tvistigt, huruvida sökanden eller den som har gjort invändningen är ägare till den fastighet varpå sökanden grundar sin saklegitimation, bör vattendomstolen med stöd av 32 kap. 5 § RB förklara vattenmålet vilande och hänvisa parterna att lösa tvisten i särskild rättegång. I andra fall bör vattendomstolen tillämpa reglerna om rättegångshinder i 34 kap. RB och allt efter omständigheterna i målet avvisa sökandens ansökan eller ogilla invändningen om rättegångshinder i ett särskilt beslut eller i samband med dom i målet (se 34 kap. 1 och 3 §§ och 49 kap. 3 § RB).

Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,
2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget,
3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,
4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 7–11 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra strömfallsfastighet.

I paragrafen anges vad ansökningar i ansökningsmål skall innehålla.

Första stycket avser ansökningar beträffande alla typer av vattenföretag. *Punkt 2* gäller sålunda även ansökningar som inte kan antas bli prövade av regeringen. Detta är motiverat av tillåtlighetsreglerna i 3 kap. 1 och 5 §§ som skall tillämpas även av vattendomstolarna.

Enligt *punkt 3* skall anges vilka fastigheter som berörs av företaget. Av 22 kap. 2 § framgår när en fastighet skall anses vara berörd av ett vattenföretag. Med innehavare av särskild rätt till fastigheterna avses servitutshavare, nyttjanderättshavare och innehavare av rätt till elektrisk kraft.

Av 22 kap. 1 § framgår att lagens bestämmelser om fastigheter också gäller gruvor. Även innehavare av gruvor skall alltså uppges i ansökningen.

Enligt 6 § VP skall också den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt uppges. Enligt 13 kap. 26 § JB är tomträtt vid tvångsförvärv enligt VL av sådan rätt likställd med fastighet.

Sökanden har enligt *punkt 5* skyldighet att antingen i ansökningen eller senare under målets handläggning erbjuda sakägarna ersättning för de skador och intrång som vattenföretaget orsakar. Av 44 § första stycket i detta kapitel framgår att ersättningen till en sakägare inte får av domstolen bestämmas till lägre belopp än vad sökanden sålunda har erbjudit.

Andra stycket gäller endast företag, vars tillåtlighet kan antas komma att prövas av regeringen.

Tredje stycket. Med strömfallsfastighet avses enligt 46 § andra stycket en lämplig fastighet som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften skall vara förenad för framtiden.

---

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

Paragrafen stadgar vad ansökningarna i vissa fall skall innehålla i stället för vad som följer av huvudregeln i 19 §.

Första stycket gäller ansökningar om bestämmande av ersättning för expropriation av strömfall enligt 2 kap. 8 §.

Andra stycket avser ansökningar om rätt att flytta över rätten till andelskraft från en fastighet till en annan.

---

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5 och 7–12 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om antalet ansökningshandlingar i olika mål och om möjligheter för domstolen att få handlingarna fullständiga.

Beslut enligt denna paragraf får fattas av ordföranden i vattendomstolen ensam, se 4 § första stycket detta kapitel jämfört med 1 kap. 3 § tredje stycket RB.

---

22 § Upptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att förvara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kungörelse om företaget m.m., när ansökningen inte avvisas.

Första stycket. Kungörelse om företaget är obligatorisk, om inte målet enligt 13 § andra stycket skall handläggas som stämningsmål.

Berörda fastigheter kan anges med registerbeteckning eller, då det rör sig om många fastigheter, genom en gemensam geografisk beteckning.

En erinran skall tas in i kungörelsen om innehållet i 29 och 40 §§ (sättet och tiden för erinringar mot ansökningen och framställande av ersättningsanspråk).

Andra stycket innehåller bestämmelser om aktförvarare, och i *tredje stycket* stadgas om sättet för kallelser och andra meddelanden i målet till parterna. Även om den första kungörelsen om företaget skall införas i flera ortstidningar enligt lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m., kan bestämmas att kallelserna m.m. i fortsättningen endast skall införas i en viss ortstidning.

Fjärde stycket innebär att den första kungörelsen alltid skall införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. Vad som avses med ortstidning framgår av den nyss nämnda kungörandelagen.

En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare. I fråga om sakägarebegreppet och underrättelse till ett dödsbo hänvisar jag till kommentaren till 12 kap. 13 § första stycket resp. 14 § andra stycket.

Femte stycket innehåller ett undantag från skyldigheten att skicka en utskrift av kungörelsen till varje sakägare, när ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får enligt 4 kap. 5 § prövas endast om en prövning av anläggningens laglighet sker samtidigt. Ansökningen skall alltså avvisas om inte laglighetsprövning begärs. Någon särskild bestämmelse härom har inte ansetts behövlig.

---

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om expedieringen av kungörelsen och ansökningshandlingarna till vissa myndigheter. I likhet med vad som gäller vid förrättning, är det av myndigheterna endast kammarkollegiet och kommunen som kan ta ställningen av part i ansökningsmålet, såvitt gäller bevakningen av allmänna intressen, se 25 §.

Paragrafen innehåller inte några detaljerade föreskrifter om vilka statliga myndigheter utöver kammarkollegiet, fiskeristyrelsen och länsstyrelsen som skall höras i målet utan detta får avgöras från fall till fall med hänsyn till det ansökta vattenföretagets art. Det får i andra hand anses ankomma på kammarkollegiet att se till att de statliga myndigheterna får den information om ansökningen som behövs. Myndighet, som begär det, skall få ett exemplar av ansökningshandlingarna.

En statlig myndighet som är sakägare, exempelvis domänverket som förvaltare av en skogsfastighet, behandlas i enlighet med de regler som gäller för sakägare.

---

24 § Utskrift av kungörelsen skall delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökningen berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,
2. styrelsen för ett av ansökningen berört vattenförbund samt styrelsen eller annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser,
3. ägaren av en anläggning för tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökningen avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,
4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när fråga är om en ansökan enligt 13 § första stycket 6,
5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11.

Det har ansetts viktigt att vissa rättssubjekt verkligen får del av kungörelsen om en ansökan. Dessa skall därför enligt denna paragraf delges en utskrift av kungörelsen. Delgivning sker enligt bestämmelserna i delgivningslagen (1970:428) och delgivningsförordningen (1979:101).

---

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen skall, om handlingar översänts till styrelsen enligt 23 §, yttra sig om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om styrelsen finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen, skall styrelsen anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 §.

Första och andra styckena innebär att endast kammarkollegiet och kommunen har partsställning i ansökningsmålen, såvitt avser tillvaratagande av allmänna intressen. Jag hänvisar till kommentaren till motsvarande bestämmelser i förrättningskapitlet (12 kap. 20 §).

I *tredje stycket* meddelas särskilda bestämmelser om fiskeristyrelsens medverkan i ett ansökningsmål. Fiskeristyrelsen tar inte ställning som part.

Vattendomstolens utredningsskyldighet enligt 30 och 43 §§ medför naturligtvis att utredningsmaterial som har lagts fram av myndigheter, som inte har partställning i målet, ändå kan beaktas ex officio av domstolen.

---

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fastighetsägarens uppgiftsskyldighet, som motsvarar 12 kap. 19 §. Jag hänvisar till kommentaren till den bestämmelsen.

---

27 § Har en sakägare uppgetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte fört talan i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om tidigare inte kända sakägare.

Ett sätt att underrätta den nye sakägaren är att sända honom den

ursprungliga kungörelsen, eventuellt med en ny tid utsatt för erinringar.

I uttrycket "handläggningen" av målet innefattas även avgörande av målet.

I 35 § finns bestämmelser om hur man förfar, då det blir känt att nya fastigheter berörs av ett sökt vattenföretag.

---

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

Bestämmelserna i förevarande paragraf gäller endast fastigheter på sakägarsidan (jfr 22 kap. 2 §). Frågan om sökandens rätt att företräda en fastighet har behandlats vid 18 §.

Jag hänvisar i övrigt till kommentaren till motsvarande stadganden i 12 kap. 13 § andra och tredje styckena.

---

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras i skriftlig inlaga som i tre exemplar ges in till vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Ett exemplar av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om motparternas erinringar mot ansökningen.

Av 5 § första stycket lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m. framgår att kungörandet skall anses ha skett den dag då det sista föreskrivna tillkännagivandet enligt den lagen ägde rum. Om vattendomstolen, vilket torde vara det vanligaste, i kungörelsen bestämmer en viss sista tidpunkt för erinringar och kungörelsen skall införas i flera ortstidningar, måste alltså tidpunkten bestämmas med en viss marginal.

Vattendomstolen har visserligen en officialprövningsskyldighet men det har ändå ansetts vara lämpligt att ha en allmän erinran om

att vattendomstolen inte är skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Bestämmelsen härom i *tredje meningen* i förevarande paragraf bör främst kunna tillämpas då någon på ett mycket sent stadium under målets handläggning gör invändningar rörande företagets omfattning och konstruktion.

I fråga om rätt för sakägare att framställa ersättningsanspråk finns särskilda bestämmelser i 40 §.

En avskrift av erinringsskrifterna skall enligt *fjärde meningen* sändas till sökanden.

---

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om förberedelse och om vattendomstolens materiella processledning.

Första stycket. Det har ansetts vara lämpligt at behålla ÄVL:s förberedelsesystem, vilket innebär att förfarandet huvudsakligen är skriftligt. Eftersom RB i stället har den muntliga formen som huvudprincip, har en särskild bestämmelse som medger en större valfrihet i vattenmålen tagits in i förevarande stycke. Det är alltså vattendomstolen som avgör i vilka fall en muntlig förberedelse skall äga rum. Bestämmelser om muntliga förberedelser finns i 31 §.

Andra stycket innehåller bestämmelser om vattendomstolens processledande verksamhet under förberedelsen. Bestämmelsen kompletterar 42 kap. 8 § andra stycket RB i det att vattendomstolen uttryckligen åläggs att tillse att ovidkommande frågeställningar eller utredning inte belastar målet.

ExL tillhandahåller domstolen ett särskilt medel i den processledande verksamheten, nämligen utredningsbeslutet (se 5 kap. 12 § andra stycket). Enligt förarbetena till VL skulle emellertid ett formaliserat institut med utredningsbeslut i många fall låsa såväl domstolen som parterna på ett olämpligt sätt i vattenmålen. Erfarenheterna från institutets tillämpning i expropriationsmålen var också enligt vad som inhämtats inte heller odelat positiva. En aktiv materiell processledning från vattendomstolens sida i förening med bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ RB om rättegångskostnadsansvaret vid försumlig processföring m.m. borde enligt förarbetena med-

föra att onödig utredning inte tas fram i vattenmålen. Förevarande paragraf innehåller därför inte någon motsvarighet till ExL:s bestämmelser om utredningsbeslut.

RB:s bestämmelser om bevisning m.m. blir på grund av hänvisningen i 2 § tillämpliga också i vattenmål.

---

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

Paragrafen innehåller bestämmelser om muntlig förberedelse.

Första stycket. Enligt stadgandet kan den muntliga förberedelsen begränsas till vissa frågor och vissa parter. En sådan begränsning är det vanligast förekommande. Det är domstolen som också, med stöd av 30 § andra stycket, bestämmer vad den muntliga förberedelsen skall avse.

Stadgandet innehåller vidare bestämmelser om sättet för kallelser och om personlig inställelse.

Andra stycket. Som framgår av kommentaren till 4 § har vissa utvidgningar i ensamdomares behörighet att handlägga vattenmål vidtagits i förhållande till ÄVL. Det gäller främst dennes behörighet att avgöra mål i samband med förberedelsen och vid huvudförhandling i förenklad form. I princip blir bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 18 § RB tillämpliga på grund av hänvisningen i 2 § i förevarande kapitel. Enligt första meningen av förevarande stycke skall dock tredskodom inte få meddelas vid den muntliga förberedelsen. Vid såväl muntlig som skriftlig förberedelse skall däremot medgivna eller eftergivna frågor kunna avgöras samt förlikningar stadfästas. Förutsättningen är dock att det rör frågor, varom förlikning är tillåten. I ansökningsmål kan sådana frågor inte avgöras förrän tillstånd har meddelats till det ifrågavarande vattenföretaget. De nu förordade möjligheterna kan därför endast komma i fråga när frågorna skall prövas efter en tillståndsdom, t.ex. efter ett uppskovsbeslut enligt 49 § eller då målet avser ersättningsanspråk för oförutsedda skador.

Huvudförhandling i förenklad form skall kunna hållas även i vattenmål. Motsvarande behörighet för ensamdomare som vid förberedelse finns också i detta fall (jfr 1 kap. 3 § tredje stycket RB). Jag återkommer till denna fråga i kommentaren till 36 §.

Av 6 kap. 1 § RB följer att protokoll skall föras vid muntliga förberedelser.

---

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Sådan undersökning skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sakkunnigutredningar. Den kompletterar bestämmelserna om domstols sakkunnig i 40 kap. RB. Frågan om ansvaret för kostnaderna för sakkunniguppdraget regleras i 20 kap. 6 §.

---

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

Paragrafen innehåller föreskrifter om undersökning på platsen.

Enligt *första meningen* kan uppgiften att verkställa undersökning på platsen anförtros vilken ledamot av vattendomstolen som helst. Det har inte i lagen angivits att undersökningen skall behövas för utredning i någon särskild fråga, utan enligt stadgandet får lämplighetsskäl avgöra huruvida undersökning skall äga rum och vad denna skall avse. Det är vattendomstolens ordförande som beslutar om undersökningen och vilka ledamöter som skall utföra den.

Av *andra meningen* framgår att lämplighetsskäl avgör sättet för underrättelser om undersökningen till parterna. Det fordras inte att formliga kallelser utfärdas. Om många berörs, bör kungörelseformen anlitas.

Enligt *tredje meningen* skall protokoll föras vid undersökningen.

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen utan huvudförhandling besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om provisoriska skadeförebyggande åtgärder.

Första stycket. Huvudprincipen i VL är att ett vattenföretag inte får sättas i gång, innan vattendomstolen i sin helhet efter en avvägning av samtliga mot varandra stående intressen har lämnat sitt tillstånd. Detta stadgande utgör ett undantag från denna princip. I motsats till ÄVL avser undantaget endast skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder.

Beslut om dylika provisoriska åtgärder är ett led i förberedelsen av målet, och vattendomstolens ordförande får alltså besluta ensam.

Det väsentliga syftet med bestämmelsen är att bereda möjlighet till ianspråktagande av annans mark, när det påkallas för en skyddsåtgärd som sökanden önskar vidta. De praktiskt viktigaste fallen är de då sökanden redan i en deldom har fått ett byggnadstillstånd och det senare visar sig att skyddsåtgärder behöver vidtas på annans mark. Om vattendomstolen har skjutit upp t.ex. frågan om ordnande av virkesavlägg, kan det visa sig behövligt att man utan dröjsmål, innan frågan i sin helhet är mogen att slutligt avgöras, anordnar en vältplats på en fastighet, vars ägare inte frivilligt vill upplåta erforderlig mark.

Genom hänvisningen i 54 § andra stycket till förevarande paragraf, blir denna tillämplig även beträffande skadeförebyggande och skademinskande åtgärder i vissa stämningsmål.

I andra meningen föreskrivs att sökanden skall ställa säkerhet hos länsstyrelsen för eventuell skadeståndsskyldighet. Annan säkerhet än pant och borgen, t.ex. bankgaranti, kan komma i fråga. Av 22 kap. 3 § VL framgår att länsstyrelsen skall pröva säkerheten, om den inte har godkänts av den till vars förmån den ställs. Av tredje stycket i nämnda paragraf framgår att staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund inte behöver ställa säkerhet.

Andra stycket. Det provisoriska beslutet gäller omedelbart, men

det kan ändras när förhållandena föranleder det.

Enligt 67 § andra stycket skall beslut enligt förevarande paragraf överklagas särskilt genom besvär. Härvid kan vattenöverdomstolen givetvis meddela inhibition, dvs. förordna att beslutet t.v. inte får verkställas. Även om beslutet inte överklagas kan vattendomstolen senare, t.ex. vid den slutliga prövningen av frågan om skyddsåtgärder, ändra eller upphäva det provisoriska beslutet.

---

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna skall senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål.

I paragrafen regleras förfarandet när ytterligare berörda fastigheter tillkommer utöver dem som har angivits i den första kungörelsen om företaget. I sådana fall kan vattendomstolen antingen utfärda en ny kungörelse beträffande dessa fastigheter enligt 22 § eller genom delgivning kalla de nya sakägarna till huvudförhandlingen i målet.

---

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts för kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

I paragrafen meddelas bestämmelser om tid och plats för huvudförhandling m.m. Det vanligaste i vattenmålen är att huvudförhandlingen i målet hålls i en särskild lokal inomhus och att syn hålls i samband därmed. I överensstämmelse härmed har i förevarande paragraf meddelats bestämmelser rörande själva huvudförhandlingen medan bestämmelser om syn har tagits in i 38 §.

Enligt *första stycket* i förevarande paragraf skall platsen för huvudförhandlingen bestämmas med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår. Detta innebär att man vid bestämmande av platsen för förhandlingen i första hand skall ta hänsyn till de kostnader som denna kommer att föra med sig. Härvid skall man beakta inte bara parternas kostnader utan också det allmännas utgifter för domstolsledamöternas resor m.m. Kostnadsfrågan skall emellertid inte vara helt utslagsgivande utan också andra faktorer kan tillmätas betydelse. Eftersom syn regelmässigt skall hållas i ansökningsmålen (jfr 38 §), har naturligtvis belägenheten av syneobjekten betydelse för bestämmandet av platsen för huvudförhandlingen.

Andra stycket. Någon viss, minsta tid har inte satts ut i stadgandet för beskedet till parterna om tid och plats för huvudförhandlingen. Beskedet bör naturligtvis lämnas i så god tid att parterna har möjlighet att förbereda sig inför huvudförhandlingen. Om parterna företräds av advokater eller motsvarande, bör samråd med dessa ske.

Tredje stycket innehåller bestämmelser för fall då någon part bör infinna sig personligen.

Fjärde stycket. Enligt stadgandet får huvudförhandling hållas, även om någon part, även sökanden, uteblir från denna. Domstolen får också avgöra målet trots partens utevaro, om det är lämpligt. Däremot gäller enligt andra meningen ett uttryckligt förbud mot att meddela tredskodom. Målet måste alltså prövas i sak. Utevaron medför inte heller att målet avskrivs.

Av hänvisningen i 2 § till RB och av stadgandet i 4 § om behörighet för ensamdomare i vattenmål följer att huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § andra och tredje styckena RB skall kunna äga rum i vattenmål i fall då muntlig förberedelse äger rum. Även vid en sådan huvudförhandling gäller första meningen i förevarande stadgande. Förutsättningen är dock att den uteblivna parten har kallats till förhandlingen (jfr NJA 1974 s. 184). Som lagrådet påpekade skall naturligtvis även vad som i 42 kap. 20 § andra stycket RB sägs angående parternas samtycke iakttas, när rätten tar ställning till om huvudförhandlingen skall hållas i förenklad form. Förbudet mot att meddela tredskodom enligt andra meningen i förevarande stycke gäller också vid huvudförhandling i förenklad form.

---

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan

förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32–36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedde.

Paragrafen ger möjlighet för vattendomstolen att i enkla ansökningsmål, som inte är av beskaffenhet att handläggas som stämningsmål enligt 13 § andra stycket, underlåta skriftväxling och muntlig förberedelse och i stället behandla alla frågor vid huvudförhandling i målet.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

Enligt paragrafen behålls den tidigare huvudprincipen att syn skall hållas i ansökningsmål, om det inte är obehövligt. Eftersom denna princip inte följer direkt av bestämmelserna om syn i 39 kap. RB som i övrigt blir tillämpliga, har ett särskilt stadgande tagits in i förevarande paragraf. Av 39 kap. 2 § RB följer att syn normalt skall hållas vid huvudförhandlingen, men att den också kan äga rum före eller utom denna.

Avgörandet av frågan om syn bör hållas ligger i domstolens hand. Domstolen bör när det gäller tidpunkt för syn och dennas omfattning naturligen ta hänsyn till parternas inställning.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

Paragrafen innehåller en särskild bestämmelse om giltighet av tidigare beslut m.m., när en nämndeman har förklarats jävig. I övrigt gäller jävsbestämmelserna i 4 kap. 14 och 15 §§ RB.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det vattenföretag eller den åtgärd som avses med ansökningen samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

Paragrafen innehåller särskilda regler rörande tidpunkten för framställande av ersättningsanspråk, inbegripet yrkanden om skadeförebyggande åtgärder som utgör ett alternativ till ersättning, samt erinringar i anledning av sakkunnigutlåtande enligt 32 §. I fråga om andra erinringar gäller 29 §. Vattendomstolen har dock möjlighet att beakta även senare framställda yrkanden och erinringar.

---

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

Paragrafen innehåller vissa särbestämmelser i förhållande till RB:s bestämmelser om huvudförhandling i 43 kap.

---

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att vattendomstolen, i stället för att meddela dom i enlighet med nästföljande paragraf, i vissa fall skall med eget yttrande överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen (jordbruksdepartementet). Stadgandets placering efter 41 § innebär att vattendomstolen alltid skall ha hållit huvudförhandling före överlämnandet.

I fråga om hänskjutande i fall som avses i 3 kap. 3 § andra stycket bör det observeras att vattendomstolens prövning inte är av diskretionär art utan endast går ut på att fastslå om de i lagrummet angivna förutsättningarna för regeringsprövning föreligger.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om domar i ansökningsmål, som skiljer sig från 17 kap. RB.

Första stycket. På grund av ansökningsmålens speciella natur skiljer sig stadgandet från 17 kap. 2 § RB som stadgar att dom skall grundas på vad som förekommit vid huvudförhandlingen, om sådan ägt rum. Materialet i vattenmålen består oftast av ritningar och kartor samt skriftliga utredningar av sakkunniga och andra. Det räcker med att parterna enligt 41 § första stycket åberopar sådana skrifter.

Andra stycket. I stadgandet föreskrivs i princip en längsta tid av två månader för att meddela dom. Denna tid får överskridas endast om synnerliga skäl föreligger. Som framhålls i förarbetena bör vattendomstolarnas sedvanliga årsrytm med resor och syner under sommarhalvåret och domskrivning på annan tid i viss utsträckning få avgöra tidpunkten för meddelande av domar. Det kan alltså finnas anledning att vänta med större domar längre tid än två månader.

I fråga om meddelande av domar gäller i övrigt 17 kap. 9 § RB. Vid förhandlingens avslutande skall domstolen antingen avkunna dom, bestämma en viss dag för meddelande av dom eller, vilket ofta förekommer i större vattenmål, ange att parterna senare kommer att få meddelande om tid för domen och plats där den hålls tillgänglig i den för kallelser bestämda ordningen, dvs. vanligen genom en kungörelse.

Tredje stycket innehåller en särskild bestämmelse rörande underrättelse om domen till parterna, jfr. förordningen (1976:823) om skyldighet för domstol att underrätta part om dom i tvistemål m.m.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer honom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får

vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet. Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än vad som har avtalats.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om den s.k. likformighetspricipen, som är speciell för den vattenrättsliga ersättningsregleringen. Enligt 19 § första stycket punkt 5 är sökanden skyldig att i ansökningen eller senare ange den ersättning han erbjuder till varje sakägare.

Att ersättningen i andra fall än som avses i förevarande paragraf inte får bestämmas högre än vad den ersättningsberättigade har begärt följer av allmänna processuella grundsatser (jfr 17 kap. 3 § RB).

Tredje meningen stadgar en begränsning i likformighetsgrundsatsen, när en särskild uppgörelse har träffats mellan parterna rörande ersättningen. Med särskild uppgörelse avses ett formligt avtal mellan parterna. Till skillnad mot ÄVL skall domstolen i sådana fall inte göra någon oskadlighetsprövning till skydd för panträttsborgenärerna. En sådan prövning skulle göra domstolsbehandlingen omständlig och tungrodd och försvåra tillkomsten av uppgörelser mellan parterna. I stället tillgodoses panträttsborgenärerna i erforderlig mån genom möjligheten enligt 16 kap. 19 § att väcka talan i efterhand, om deras säkerhet genom uppgörelsen har så försämrats att de lider förlust.

---

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

Av 9 kap. 9 § första stycket framgår att ersättning skall bestämmas för varje sakägare för sig. Härav följer att domstolen skall uppskatta såväl berörda fastigheters värde som värdet av särskilda rättigheter som skadas. Självfallet skall därvid beaktas att en särskild rättighet kan minska en fastighets värde.

Bestämmelserna om nedsättning av ersättningar i 16 kap. syftar till att tillgodose panträttshavarnas intressen. Förekomsten av särskilda rättigheter kan minska en fastighets marknadsvärde och där-

med den ersättning som bestämts för fastigheten. För att förhindra att detta går ut över panträttshavarna, som inte är sakägare i ansökningsmålet, stadgas i 16 kap. 14 § tredje stycket att panträttshavare som har bättre förmånsrätt än den särskilda rättighet som minskar fastighetens värde har rätt att få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten och att ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån. För att länsstyrelsen, som fördelar ersättningen, skall kunna tillämpa denna bestämmelse fordras att den får reda på vilket värde fastigheten skulle ha om rättigheten inte existerat. Denna värdering ankommer enligt nu förevarande paragraf på vattendomstolen.

---

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 8 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

Första stycket. Jag hänvisar till kommentaren till motsvarande stadgande i 12 kap. 33 §.

Andra stycket innehåller bestämmelser om strömfallsfastighet.

Enligt förarbetena kunde det ifrågasättas om det är motiverat att i VL ha några särskilda bestämmelser om strömfallsfastighet. I ÄVL infördes dessa av den anledningen att då gällande skifteslagstiftning inte reglerade frågan hur man skulle förfara med de rättigheter och skyldigheter som var förenade med strömfallsfastigheten vid ändringar i fastighetsindelningen. Därför ansågs det lämpligt att man redan i vattenmålet såg till att en lämpligt avgränsad strömfallsfastighet bildades (jfr NJA II 1919 s. 269 och 449).

Från fastighetsbildningssynpunkt torde numera inte något sådant behov föreligga, utan genom reglerna i bl.a. 3 kap. samt 2 kap. 5 §, 10 kap. 4 § och 11 kap. 5 § FBL torde man i erforderlig mån kunna hantera de rättigheter och skyldigheter som är förenade med tillståndsbärande fastigheter enligt VL vid ändringar i fastighetsindelningen.

Emellertid har begreppet strömfallsfastighet vunnit hävd i vatten-

rättsliga sammanhang i fråga om företag för vattenkraftutbyggnad, bl.a. när det gäller säkerheter vid kreditgivning. Begreppet är också av betydelse för skyldigheten att leverera andelskraft, som enligt 9 kap. 16 § tredje stycket VL skall åligga den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraft är förenad. För rätten att utnyttja ett strömfall för vattenkraftändamål fordras att man innehar majoriteten i detta med äganderätt eller servitutsrätt (jfr 2 kap. 7 §). På grund av det anförda har det ansetts att institutet strömfallsfastighet bör finnas kvar i fråga om vattenkraftverk och en bestämmelse härom har tagits in i förevarande stycke.

Däremot har det inte ansetts vara motiverat att ha kvar institutet beträffande andra företag för tillgodogörande av ytvatten och inte heller institutet vattentäktsfastighet för företag för tillgodogörande av grundvatten.

Om det finns en rättsligt bestående registerfastighet som tillhör sökanden och som är lämplig för ändamålet bör den utses till strömfallsfastighet i vattendomstolens tillståndsdom (se 19 § tredje stycket och 47 § första stycket punkt 4 i förevarande kapitel). I andra fall kan det behövas olika fastighetsbildningsåtgärder för att skapa en lämplig fastighet. Sökanden får enligt 8 kap. 1 § tredje stycket lösa områden som skall ingå i en strömfallsfastighet.

---

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,
3. tillsyn, besiktning och kontroll,
4. strömfallsfastighet,
5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
8. skyldighet att betala avgifter,
9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,

11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske,
12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9 kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad en tillståndsdom i ansökningsmål skall innehålla.

Uppräkningen i *första stycket* kan tjäna som en minneslista för vattendomstolarna men den är inte uttömmande. Inte heller kan föreskrifterna i alla punkterna bli tillämpliga i alla ansökningsmål utan domstolarna måste anpassa innehållet i domen till varje särskilt företag. Huvudprincipen är att domstolen skall ta ställning till alla de frågor som har aktualiserats i målet.

Föreskriften i punkten 3 om tillsyn m.m. gäller endast i sådana fall då vattendomstolen med stöd av 18 kap. 1 § andra stycket har ansett att ett särskilt tillsynsorgan bör finnas vid sidan av länsstyrelsen, t.ex. SMHI i fråga om tillsyn över efterlevnaden av meddelade tappningsbestämmelser, eller att besiktning av en anläggning bör ske. Med uttrycket kontroll avses sådana skyldigheter som åläggs sökanden, t.ex. skyldigheten att sätta ut vattenmärken, fixpunkter och observationsrör samt att föra journaler över vattenstånd och vattentappningar.

Enligt punkten 10 skall i domen också anges tiden för väckande av anspråk i anledning av oförutsedda skador. Som framgår av 15 kap. 17 § tredje stycket behövs en särskild bestämmelse endast om tiden skall vara längre än minimitiden om fem år.

Enligt *andra stycket* skall i domen alltid bestämmas en arbetstid om tillståndet innefattar utförande av arbeten. Någon särskild tid anges inte i stadgandet, utan arbetstidens längd får bestämmas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. De ersättningsberättigade sakägarnas rätt tillgodoses genom bestämmelserna i 16 kap. 7 § om att tillståndshavaren måste iaktta vissa tidsfrister i fråga om utbetalande av ersättning, vid äventyr att han annars förlorar sin rätt mot sakägaren.

Om bestämmelserna om arbetstid inte iakttas, förfaller tillståndet (se 15 kap. 2 §). Jag återkommer till därmed sammanhängande frågor och till möjligheten att få arbetstiden förlängd i kommenta-

ren till 15 kap. 2 §.

VL innehåller, i likhet med ÄVL, inte någon föreskrift om att tillstånd till ett företag som avser själva utnyttjandet av en vattenanläggning, t.ex. för dämning eller vattenbortledning, också skall ha utnyttjats inom en viss tid efter arbetenas fullbordande för att tillståndet inte skall förfalla. En sådan bestämmelse har ansetts obehövlig, bl.a. med hänsyn till bestämmelserna i 15 kap. om omprövning eller förverkande.

I vissa fall kan det dock med hänsyn till motstående intressen behövas särskilda föreskrifter om idrifttagande av en anläggning, t.ex. att en dämning skall tas upp successivt. Sådana föreskrifter får då utformas som villkor för tillståndet med stöd av punkt 9 i första stycket av förevarande paragraf.

I sammanhanget vill jag erinra om bestämmelsen i 12 § första stycket lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgäder för vissa kraftanläggningar m.m., enligt vilken mål om tillstånd enligt VL till större vattenkraftverk och vattenregleringar inte får avgöras, innan utlåtande från prövningsmyndigheten enligt nämnda lag föreligger.

---

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet.

Om domstolen funnit att företaget är tillåtligt och om företagets snara genomförande är angeläget, får domstolen i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Meddelas särskild dom, får vattendomstolen förordna att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft.

Paragrafen innehåller bestämmelser om delavgöranden av vattendomstolen (jfr. 17 kap. 5 § RB).

Första stycket. Stadgandet ger vattendomstolen möjligheter att meddela en särskild dom rörande tillåtligheten av ett vattenföretag. Stadgandet innebär en utvidgning i förhållande till ÄVL:s reglering, enligt vilken tillåtlighetsprövningen i ett delavgörande var beroende av om vissa byggnadsarbeten behövde utföras.

Genom den tillåtlighetsprövning som enligt VL i vissa fall skall göras av regeringen träffas ett bindande avgörande rörande ett företags tillåtlighet. Denna fråga kan avgöras utan något samband med byggnadsarbeten. Enligt förarbetena talar processekonomiska skäl för att även vattendomstolen i andra fall genom ett delavgörande bör kunna rättskraftigt avgöra frågan om ett företags tillåtlighet

utan att denna skall behöva knytas till frågan om några byggnadsarbeten behöver utföras. Om tvekan råder rörande ett företags tillåtlighet, kan såväl domstolen som parterna besparas åtskilligt onödigt arbete, om tillåtligheten av företaget rättskraftigt avgörs innan frågor om byggnadsarbeten, villkor och ersättningsfrågor tas upp till detaljbehandling.

På grund av det anförda föreskrivs i stadgandet att vattendomstolen får på yrkande av sökanden i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet. Någon annan part än sökanden kan inte utverka en sådan dom. Ett sådant delavgörande får överklagas i vanlig ordning.

Vattendomstolen bör naturligtvis så snart som möjligt ta ställning till ett yrkande om meddelande av särskild dom. Om yrkandet avslås eller om sökanden i stället under hand erhåller besked om att någon särskild dom inte kommer att meddelas, kan sökanden anföra besvär häröver enligt 49 kap. 6 § RB.

Enligt *andra stycket* av förevarande paragraf får vattendomstolen meddela en deldom rörande brådskande byggnadsarbeten om domstolen har funnit företaget tillåtligt.

Om särskild dom meddelas enligt första eller andra stycket kan domstolen enligt *tredje stycket* förordna att målet skall vila till dess domen vunnit laga kraft (jfr 17 kap. 5 § tredje stycket RB).

---

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

Paragrafen behandlar frågor om uppskovsbeslut rörande villkoren för ett vattenföretag, vartill meddelas tillstånd.

Första stycket. Grundprincipen enligt VL är att alla villkor för ett vattenföretag skall fastställas i samband med tillståndet. Men i åtskilliga fall, särskilt då det gäller större företag, är skadeverkningarna av så obestämd och komplicerad natur, att alla inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. För sådana fall har i förevarande stadgande gjorts ett undantag från den angivna grundpricipen. Stadgandet ger möjlighet att under en prövotid skjuta upp svårbedömbara frågor om ersättning eller andra villkor.

Enligt förarbetena bör utvägen med uppskovsbeslut tillgripas endast i fall då ett verkligt behov föreligger. Där andra möjligheter finns att komma till rätta med svårbedömda frågor, bör de i första hand utnyttjas. I vissa fall, särskilt då det är fråga om skador av mindre omfattning som inte kan kompenseras genom skadeförebyggande åtgärder, torde det vara bättre att fastställa ersättning för all framtid med ett skäligt belopp med stöd av 35 kap. 5 § RB. I andra fall torde ersättningsfrågan kunna lämnas öppen och domstolen kan i stället hänvisa sakägaren till att göra anmälan om oförutsedda skador enligt 15 kap. 17 §, om skador senare skulle uppstå.

När det i stadgandet talas om verkningarna av ett vattenföretag avses därmed också verkningarna av sådana arbeten som enligt definitionen i 1 kap. 3 § i sig utgör vattenföretag och vartill tillstånd har meddelats i särskild dom enligt 48 § andra stycket.

Andra stycket innehåller regler som skall garantera att uppskovet inte leder till förfång för vederbörande sakägare. Genom den provisoriska ersättningen eller åtgärden skall sakägaren hållas skadeslös i avbidan på ett definitivt beslut i ersättningsfrågan. Efter uppskovstidens slut har domstolen att se till att den slutligen bestämda ersättningen innefattar gottgörelse såväl för uppskovstiden som för all framtid, med avräkning av vad som utgått som provisorium. Av andra meningen i tredje stycket framgår dock att den slutliga ersättningen inte får bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt. I fjärde stycket har tagits in ytterligare bestämmelse till skydd för sakägarna.

Tredje stycket. Uppskov kan äga rum på viss tid eller tills vidare. När viss tid har bestämts, bör den kunna förlängas. Uppskovsfrågan skall dock enligt första meningen avgöras så snart det kan ske.

Fjärde stycket innehåller en ytterligare garantiregel till skydd för

sakägarna. Säkerhet kan ställas i form av pant, borgen eller bankgaranti.

Femte stycket. Enligt stadgandet gäller inte bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut. Jag hänvisar till kommentaren till motsvarande stadgande i 15 kap. 17 § fjärde stycket.

I samband med ett uppskovsbeslut kan frågan om dittills uppkomna rättegångskostnader avgöras (se 20 kap. 5 §).

---

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om s.k. verkställighetsförordnande.

Första stycket ger vattendomstolen möjlighet att meddela ett verkställighetsförordnande till ett vattenföretag eller en annan åtgärd enligt VL. Det är vattendomstolen som avgör om det finns skäl till ett sådant förordnande, men det torde i allmänhet fordras att sökanden framställer ett yrkande därom. Säkerhet av sökanden skall alltid krävas som villkor.

Om sökanden vill begagna sig av ett verkställighetsförordnande, måste han fullgöra också övriga med tillståndet förenade villkor, även om han överklagar till högre instans. Redan betald ersättning får inte krävas åter, även om den slutligen bestäms till ett lägre belopp, se 16 kap. 18 §.

Andra stycket innehåller en särskild bestämmelse om verkställighet av en dom, vari sökanden har ålagts skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning. Bestämmelsen gäller i fall då uppskovsbeslut meddelas enligt 49 § men även i andra fall då

tillstånd redan har meddelats. Den gäller också i fall då godkännande eller lagligförklaring enligt 4 kap. 4 resp. 5 § har skett.

Tredje stycket. Ett verkställighetsförordnande kan överklagas av motparten i samband med överklagande av själva saken, se 49 kap. 8 § första stycket RB. I nu förevarande bestämmelse stadgas möjlighet för vattenöverdomstolen att genom s.k. inhibition undanröja ett verkställighetsförordnande enligt första eller andra stycket, innan talan mot domen i övrigt prövas.

I 66 § finns en särskild bestämmelse om klagorätt för sökanden när hans yrkande om verkställighetsförordnande inte bifalles.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

Stämningsmålen räknas upp i 14 § i förevarande kapitel.

Av 2 § framgår att RB i princip gäller för förfarandet i stämningsmålen (se även 4 §). För dessa mål blir alltså RB:s regler om rättegången i tvistemål tillämpliga. För att markera detta har i förevarande paragraf angivits att talan skall väckas genom stämning.

Vissa särbestämmelser om förfarandet i stämningsmålen vid vattendomstol har tagits in i följande paragrafer i denna avdelning. Dessutom har enligt 54 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på stämningsmålen.

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.
Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

Första stycket. RB har den muntliga formen av förberedelse som huvudprincip. Vattenmålens natur är emellertid vanligen sådan att en relativt omfattande skriftväxling kan behövas. I likhet med vad som stadgas för ansökningsmålen i 30 § första stycket ges därför enligt stadgandet vattendomstolen en större valfrihet rörande formen för förberedelsen. Ett särskilt stadgande härom har behövts, eftersom en hänvisning till 30 § första stycket, som talar om den "fortsatta" förberedelsen, inte är tillräcklig.

Andra stycket stadgar att kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, skall vattendomstolen ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket i detta kapitel.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Beträffande förelägganden för parterna att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

Paragrafen ger vattendomstolen möjlighet att avgöra stämningsmål utan huvudförhandling i vidare omfattning än vad som enligt 42 kap. 18 § RB gäller beträffande tvistemål i allmänhet.

Första stycket. Enligt bestämmelsen ges vattendomstolen möjlighet att i vissa fall avgöra målet utan huvudförhandling. Denna möjlighet kan användas då en fråga, dispositiv eller indispositiv, är tvistig mellan parterna men en muntlig förhandling är onödig. Eftersom det blir fråga om en prövning i sak av tvistiga ståndpunkter, stadgas i andra meningen att vattendomstolen i princip skall döma i stor sammansättning. Domstolen är alltså i princip inte domför med ordföranden ensam. I fall som avses i 42 kap. 18 § RB, vartill hänvisas i stadgandet, är dock ordföranden behörig att under förberedelsen avgöra dispositiva frågor ensam, dvs. meddela dom i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk samt stadfästa förlikningar. Inte heller i sådana fall fordras alltså huvudförhandling.

Andra stycket stadgar att parterna alltid skall beredas tillfälle att slutföra sin talan innan målet avgörs utan huvudförhandling.

Tredje stycket. Stadgandet gäller såväl muntlig förberedelse som huvudförhandling. Reglerna om förelägganden för parterna att inställa sig finns i 42 kap. 10 § tredje stycket och 21 § RB och om påföljd för utevaro i 44 kap. 1 och 3 §§, 4 § första stycket samt 5–7 §§ RB.

Av stadgandet följer att tredskodom inte kan meddelas i stämningsmål vid vattendomstolen. Detta följer också av hänvisningen i 54 § första stycket till 31 § andra stycket.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att, utöver särbestämmelserna i 52 och 53 §§ samt bestämmelserna i RB, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål skall tillämpas på stämningsmålen.

I *första stycket* anges vilka bestämmelser som är tillämpliga på alla slags stämningsmål. Det gäller 31 § andra stycket (förbud mot tredskodom under muntlig förberedelse jämte rätt för parterna att åberopa ingivna skrifter), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § första stycket (tid och plats för huvudförhandling), 38 § (huvudprincipen att syn skall hållas), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 43 § första och andra styckena (domens innehåll och tidpunkten för dennas meddelande) samt 46 § första stycket (kartor m.m. vid inlösen).

Enligt *andra stycket* ges därutöver vissa särbestämmelser rörande stämningmål som avses i 14 § punkt 6 i förevarande kapitel, dvs. mål om särskild tvångsrätt enligt 8 kap. där tvångsrättsfrågan inte har handlagts i samband med ansökningsmålet. I sådana mål skall kunna förordnas om brådskande skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder enligt 34 §. Också bestämmelserna i 45 § om en särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall samt i 50 § om verkställighetsförordnande blir tillämpliga i sådana mål.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet med stöd av 13 § andra stycket ändå behandlas som ett stämningsmål.

Har vattendomstolen i stämningsmål eller enligt handräckningslagen (1981:847) eller länsstyrelsen enligt 21 kap. 3 § denna lag beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen i ansökningsmålet bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet

har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador.

Första stycket reglerar frågan om handläggningen av ett käromål som anhängiggjorts som ett stämningsmål men som bemöts genom en ansökan i ett ansökningsmål.

Andra stycket ger möjlighet för vattendomstolen att i vissa fall inhibera verkställigheten av en vattendomstolsdom eller ett länsstyrelsebeslut om borttagande eller ändring av en vattenanläggning.

Har vattendomstolen bestämt att ett beslut om borttagande inte får verkställas, får vattendomstolens avgörande överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet (se 67 § andra stycket andra meningen).

Om vattendomstolen bifaller en ansökan om godkännande eller lagligförklaring av anläggningen eller ändrade tappningsbestämmelser vid denna, gäller domen enligt rättskraftsregeln i 15 kap. 1 §. Detta innebär att det tidigare beslutet om borttagande av anläggningen, såvitt det grundats på att anläggningen inte är laglig från vattenrättslig synpunkt, inte är verkställbart (jfr dock uttalande av lagrådet i prop. 1969:28 s. 384 rörande verkställighet av beslut enligt ML).

Enligt 18 § VP blir nu förevarande stadgande också tillämpligt på äldre förordnanden av domstol eller överexekutor.

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

Av skäl som har anförts i kommentaren till 12 § används beteckningen "förrättningsmål" i stället för ÄVL:s beteckning "besvärsmål" i fråga om mål som avser besvär över beslut vid förrättningar.

Av 2 § i förevarande kapitel framgår att RB i princip gäller för förfarandet i förrättningsmålen (se även 4 §). Åtskilliga särbestämmelser behövs emellertid, eftersom domstolen i dessa mål är överinstans till förrättningsmannen och prövningen kan avse tillstånds-, delaktighets- och ersättningsfrågor (jfr 16 kap. FBL om förfarandet vid fastighetsdomstol). De särbestämmelser som behövs har tagits in i 56–63 §§. Dessutom har enligt 64 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på förrättningsmålen.

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

I paragrafen anges den inledande prövning av överklagade beslut som ankommer på vattendomstolen. Domstolen har dock att pröva huruvida även andra hinder för upptagande av målet föreligger, t.ex. bristande saklegitimation, och, om det är fallet, avvisa den fullföljda talan (jfr. 52 kap. 5 § RB).

Besvärsbestämmelserna finns i 12 kap. 37 och 38 §§.

Med prövningen av att fullföljden har skett på rätt sätt åsyftas endast att behörigt rättsmedel har använts. Vad förrättningsmannen har föreskrivit om sättet bör gälla (jfr. 49 kap. 10 § RB). Enligt andra meningen skall det dock godtas att besvärsinlagan i rätt tid inkommit till förrättningsmannen och inte till vattendomstolen.

För att vattendomstolen skall kunna göra kontrollen enligt stadgandet fordras att den har tillgång till åtminstone vissa handlingar ur förrättningsakten. Domstolens första åtgärd när besvärsinlagan har kommit in bör därför vara att fordra in förrättningsakten eller delar därav. Det kan ofta ske per telefon. Förrättningsmannen får härigenom också en underrättelse om att talan har fullföljts.

57 § Vid besvärsinlagan skall fogas två avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

Paragrafen föreskriver skyldighet för klaganden att tillhandahålla vissa avskrifter.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha inkommit till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa förberedande åtgärder av vattendomstolen.

Av 59 § framgår att kungörelse om besvären inte är obligatorisk.

---

59 § Kungörelsen skall snarast införas i ortstidning. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen ersättas av ett meddelande till varje sakägare med samma innehåll som kungörelsen skulle ha haft. Meddelandet skall delges.

En utskrift av kungörelsen eller meddelandet skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall utskrifter av kungörelsen eller meddelandet sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om talan förs mot en ägare av en fastighet eller en innehavare av en särskild rättighet till en fastighet och fastigheten inte har angivits i någon kungörelse under förrättningen, skall besvären och en utskrift av kungörelsen eller meddelandet om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

Paragrafen reglerar frågan om vattendomstolens skyldighet att kommunicera besvären med klagandens motparter.

---

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som får avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

Paragrafen ger möjlighet att ha särskild huvudförhandling för behandling av en viss fråga. Sådan förhandling får sättas ut trots att målets beredande i övrigt inte är klar.

Att parterna skall kallas till huvudförhandlingen framgår av hänvisningen i 64 § till 36 §.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Paragrafen ger möjligheter för vattendomstolen att avgöra förrättningsmål utan huvudförhandling.

Möjligheten enligt *första stycket* att avgöra förrättningsmål utan huvudförhandling utgör en nyhet för vattendomstolarnas del. Eftersom målet tidigare har handlagts och bedömts i en lägre instans, är behovet av huvudförhandling inte detsamma som i ansökningsmålen. Part har dock rätt att få huvudförhandling, om inte domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. I andra meningen föreskrivs, efter mönster av 4 § första meningen lagen om domstolar i fastighetsmål, att vattendomstolen i nu förevarande fall är domför utan nämndemännen. För detta fall gäller alltså inte hänvisningen i 4 § i förevarande kapitel till RB:s regler om ensamdomares behörighet att avgöra mål, utan den tekniske ledamoten skall också delta i avgörandet. Inget hindrar dock att även nämndemännen deltar.

Enligt *andra stycket* fordras inte heller huvudförhandling för prövning som inte avser själva saken. I detta fall är ordföranden behörig som ensamdomare på grund av hänvisningen i 4 § till RB:s bestämmelser (se 1 kap. 3 § tredje stycket RB).

Med "själva saken" avses de materiella frågor som förrättningen rör, närmast tillstånds- och villkorsfrågor (jfr t.ex. 50 kap. 21 § sista stycket RB). Nu förevarande stadgande syftar alltså på rättegångsfrågor och andra bifrågor av liknande art som kan ha uppkommit i samband med ett mål som rör en överklagad sakfråga eller vid överklagande särskilt, se 12 kap. 37 §.

Tredje stycket erinrar om att parterna skall få tillfälle att slutföra sin talan, när vattendomstolen har beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling (jfr. 50 kap. 22 § första stycket RB).

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom. Annat avgörande av domstolen träffas genom beslut.

I paragrafen ges bestämmelser om vattendomstolens avgöranden i förrättningsmål.

Enligt *första meningen* skall vattendomstolens avgörande av saken i förrättningsmål betecknas som dom, oavsett att förrättningsbeslutet har överklagats hos vattendomstolen genom besvär. Annat avgörande av vattendomstolen betecknas i enlighet med den gängse terminologin beslut. Av 65 § framgår att domen även i förrättningsmål skall överklagas genom vad medan beslut i sådana mål överklagas genom besvär.

Av 17 kap. 1 § tredje meningen RB framgår när ett beslut av vattendomstolen är slutligt eller har karaktär av beslut under rättegången. Denna skillnad är av betydelse vid tillämpningen av de även för förrättningsmål i princip gällande fullföljdsreglerna i 49 kap. RB.

Av hänvisningen i 64 § till 43 § första stycket följer att vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandlig samt på handlingarnas innehåll.

---

63 § Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

Paragrafen innehåller bestämmelser om återförvisning av en förrättning till förrättningsmannen. Stadgandet är tillämpligt inte bara när något fel har begåtts vid förrättningen utan också i andra fall då det är lämpligt att frågorna handläggs av förrättningsmannen.

Vattendomstolens beslut om återförvisning till förrättningsmannen får utan några inskränkningar överklagas till vattenöverdomstolen. Någon fullföljdsbegränsning liknande den som gäller enligt 54 kap. 6 § RB gäller alltså inte.

Om fel har förekommit under förrättningen, bör enligt förarbetena utan särskilt stadgande bestämmelserna i 50 kap. 26–29 §§ RB kunna tillämpas analogivis.

---

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Paragrafen anger att, förutom bestämmelserna i det föregående i

denna avdelning och RB:s bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål skall tillämpas på förrättningsmålen.

De bestämmelser som skall tillämpas är 30 § (förberedelsens form och innehåll), 31 § (muntlig förberedelse), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § (kallelse till huvudförhandling m.m.), 38 § (syn), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 42 § (hänskjutande av frågan om företagets tillåtlighet till regeringen), 43 § (domens innehåll m.m.), 45 § (särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall), 46 § första stycket (kartor m.m. vid inlösen), 47 § (domens innehåll, anpassad efter avgörandets art), 48 § (särskild dom angående tillåtligheten och byggnadsarbeten), 49 § (uppskov) och 50 § (verkställighetsförordnande).

Avdelningen om förrättningsmål innehåller inte någon bestämmelse som ger möjlighet för sökanden till en förrättning att återkalla sin ansökan hos vattendomstolen, när någon annan har fört talan mot tillståndsbeslutet. Det har enligt förarbetena ansetts vara tillräckligt med den möjlighet som står sökanden till buds enligt 12 kap. 25 § tredje stycket VL att återkalla sin ansökan genom att själv överklaga tillståndsbeslutet hos vattendomstolen inom den ordinarie fullföljdstiden. I det fall vattendomstolen ändrar ett förrättningsbeslut till nackdel för sökanden torde återkallelse i sådant fall kunna ske genom fullföljd av talan till vattenöverdomstolen. Någon möjlighet för sökanden att eljest återkalla ansökningen sedan tillståndsbeslut meddelats föreligger inte.

När det gäller återkallelse av en vid vattendomstolen förd besvärstalan, får RB:s bestämmelser om återkallelse av fullföljd talan i 50 kap. 25 § första stycket och 52 kap. 12 § tillämpas analogt.

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

Paragrafen innebär att tidsfristerna för överklagande av vattendomstolens domar och beslut är längre än motsvarande frister enligt

RB. Som jag har anfört i kommentaren till 62 § överklagas vattendomstolens avgörande av saken i ett förrättningsmål genom vad. Domstolens avgörande kallas också dom i sådana fall.

I paragrafen har intagits en erinran om att begränsningar i rätten att överklaga finns i 49 kap. RB och även i följande paragrafer i förevarande kapitel.

---

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

Enligt paragrafen skall klagan över vattendomstolens underlåtenhet att meddela ett verkställighetsförordnande ske i samma ordning som talan mot domen. Klagorätten är inte beroende av att vattendomstolen uttryckligen har avslagit en begäran om verkställighetstillstånd eller ens att en sådan begäran har framställts.

Paragrafen avser frågan om sökandens klagorätt. Om sökandens motparter vill klaga över att ett verkställighetstillstånd har meddelats, får de göra detta endast i samband med överklagande i själva saken, se 49 kap. 8 § första stycket RB.

---

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 37 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut ifråga som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

Första stycket innehåller förbud mot överklagande av vissa beslut i förrättningsmål, vilket utgör en nyhet i förhållande till ÄVL. Förbudet avser endast frågor som har överklagats till vattendomstolen. Har frågan uppkommit först i vattendomstolen, gäller inte fullföljdsförbudet.

Andra stycket innehåller särskilda bestämmelser om överklagande av beslut enligt 34 § om provisoriska åtgärder och enligt 55 § andra stycket om inhibition.

---

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får

vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna.

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha inkommit till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller någon annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har iakttagits, skall delgivning anses ha skett.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa förberedande åtgärder av vattenöverdomstolen.

---

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om den skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall den äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd för utevaro bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om måls avgörande utan huvudförhandling, om utredning vid huvudförhandling och om ordningen för förelägganden för part.

Bestämmelsen i *första stycket* innebär att en part inte har någon absolut rätt att få till stånd en huvudförhandling. Om skriftväxlingen inte är klar, gäller 50 kap. 22 § RB.

I fråga om bevisupptagning i vattenöverdomstolen gäller samma regler som för tvistemål i hovrätten i allmänhet. Några särskilda bestämmelser om syn har inte ansetts behövliga. Även bestämmelserna i 50 kap. 23 § RB gäller, vilket innebär att ändring i vattendomstolens dom i princip inte får ske utan att bevis åter tas upp. I den mån vattendomstolens dom grundar sig på en vid syn gjord iakttagelse får ändring av domen ske endast under de förutsättningar som anges i nämnda stadgande i RB.

---

70 § Om det är lämpligt, får vattenöverdomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna skall protokoll föras.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om undersökning av ledamot eller ledamöter av vattenöverdomstolen samt tekniska utredningar av vattenrättsråd.

En undersökning enligt första stycket kan verkställas också av andra ledamöter än vattenrättsråd.

---

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 42, 43 och 45–50 §§.

Paragrafen anger att, förutom bestämmelserna i det föregående i denna avdelning och RB:s bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål vid vattendomstol skall tillämpas också på förfarandet i vattenöverdomstolen.

De bestämmelser som skall tillämpas är 32 § (sakkunnigundersökning), 42 § (hänskjutande av frågan om företagets tillåtlighet till regeringen), 43 § (domens innehåll m.m.), 45 § (särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall), 46 § (kartor m.m. vid inlösen samt strömfallsfastighet), 47 § (tillståndsdoms innehåll), 48 § (särskild dom angående tillåtligheten och byggnadsarbeten), 49 § (uppskov) och 50 § (verkställighetsförordnande).

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättegången i högsta domstolen. På denna är RB:s bestämmelser tillämpliga, i den mån annat inte följer av andra stycket. Förutsättning för en sakprövning i högsta domstolen är alltså att s.k. prövningstillstånd meddelas.

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

Detta kapitel innehåller särskilda bestämmelser om utrivning, om bortskaffande av anläggningar för allmän flottled och om att ta en anläggning för bortledande av grundvatten ur bruk. Bestämmelserna kompletterar de processuella bestämmelserna i 13 kap. om prövning av vattenmål.

Utrivning av en anläggning i vatten är enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1 ett vattenföretag. På en utrivning är i allmänhet reglerna om vattenföretag i VL alltså tillämpliga.

Av 3 kap. 12 § framgår emellertid att av bestämmelserna i det kapitlet endast 7 § som rör sättet för utförande av ett vattenföretag och dettas omfattning är tillämplig i fråga om utrivning. Anledningen härtill är enligt förarbetena att det inte är rimligt att kräva att ägaren skall vara skyldig att för all framtid vidmakthålla en anläggning som han inte längre har någon användning för. Vill han riva ut anläggningen, bör han i princip ha rätt att göra det. Är det från allmän eller enskild synpunkt angeläget att anläggningen finns kvar, måste det emellertid finnas möjligheter att avslå ägarens begäran om utrivning och överföra underhållsskyldigheten på någon annan än ägaren.

Ägarens begäran om utrivning skall alltså bifallas, såvida det inte är fråga om sådant övertagande av underhållsskyldigheten som jag nyss har antytt. Prövningen av utrivningsfrågan får därför inriktas på frågor om sättet och ordningen för utrivningen för att skador och olägenheter skall förhindras eller minskas, bl.a. genom föreskrifter om återställningsåtgärder.

Bortskaffande av anläggningar för en allmän flottled som har avlysts har ansetts böra särregleras i visa hänseenden.

Att ta en anläggning för bortledande av grundvatten ur bruk utgör inte vattenföretag i egentlig mening. Det har emellertid ansetts behövligt med bestämmelser som ger vattendomstolen möjlighet att meddela föreskrifter om villkoren för att en anläggning för bortle-

dande av grundvatten skall få tas ur bruk i de fall åtgärden kan medföra fara för enskilda eller allmänna intressen.

De särbestämmelser som behövs rörande angivna åtgärder har alltså tagits in i detta kapitel.

---

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen lämnas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

Med utrivning förstås borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts istället. Om vattenanläggningen skall ersättas med en ny anläggning, kommer ansökningen att få utföra den nya vattenanläggningen att utgöra huvudsaken och borttagandet av den befintliga anläggningen endast ett led i det nya byggnadsarbetet. Vid tillståndsgivningen för det nya företaget skall också avgöras hur den gamla vattenanläggningen får rivas ut och skaderegleringen skall avse även utrivningen.

Paragrafen avser endast vattenanläggningar i ytvatten. I 5 § regleras rätten att ta anläggningar för bortledande av grundvatten ur bruk.

Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. gäller även utrivning. Detta innebär enligt 4 kap. 2 § första stycket att tillstånd inte behövs, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom utrivningens inverkan på vattenförhållandena. Enligt 4 kap. 1 § tredje stycket får tillstånd sökas även om det inte behövs. Frågan om utrivning handläggs enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 7 som ett ansökningsmål.

Behöriga att ansöka om tillstånd till utrivning är anläggningens ägare och den som i övrigt svarar för anläggningens underhåll. Enligt 15 kap. 5 § kan kammarkollegiet begära att ett tillstånd till ett vattenföretag skall förklaras förverkat. I samband härmed kan vattendomstolen enligt 6 § i samma kapitel även förordna om utrivning av anläggningar som ingår i vattenföretaget.

Särskilda bestämmelser om ersättning vid utrivning finns i 9 kap. 11 §.

Som framgår av paragrafen kan tillstånd till utrivning endast vägras om någon annan får överta ansvaret för anläggningen. Anläggningar i vatten kan dock vara skyddade enligt lagen (1960:690) om byggnadsminnen. Ett tillstånd till utrivning kan sålunda inte

verkställas till den del det strider mot skyddsföreskrifter som har meddelats enligt 2 § i nämnda lag.

Om sökanden river ut anläggningen men underlåter att utföra föreskrivna återställningsåtgärder, kan handräckning ske enligt 21 kap. 4 §.

Bestämmelserna i 13 kap. 47 § om vad en tillståndsdom skall innehålla är tillämpliga även i förevarande fall. Enligt dessa bestämmelser skall domstolen föreskriva erforderliga villkor för företagets utförande. Sådana villkor kan också avse behövliga återställningsåtgärder. Beträffande sättet för utförande av utrivningen gäller 3 kap. 7 § men däremot inte övriga bestämmelser i 3 kap. (se 3 kap. 12 §).

---

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan efter åtagande sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökanden eller till allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skälig ersättning för skadan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjligheter för skadelidande fastighetsägare och vissa andra rättssubjekt att ta över underhållsansvaret för en vattenanläggning i ytvatten som ägaren vill riva ut.

Första stycket. Förutsättningen för övertagande av underhållsskyldigheten är att fastigheten lider skada. Skadan kan gälla utrivningens inverkan på vattenförhållandena. Utrivningen av en dammbyggnad kan t.ex. medföra att vattenståndet uppströms sänks så att bryggor inte har kontakt med vattnet och avloppsledningar mynnar på land.

Skador kan också inträffa på annat som inte avser inverkan på

vattenförhållandena. Detta gäller t.ex. vid utrivning av broar, bryggor och kajanläggningar. I sådana fall är intresset knutet till själva vattenanläggningen som sådan och inte till dennas eventuella inverkan på vattenförhållandena. En vattenanläggning kan också tillgodose båda intressena. Önskemålet att bibehålla en dammbyggnad kan bero på dels dammens inverkan på vattenförhållandena, dels att dammkrönet samtidigt tjänar som vägförbindelse över vattendraget.

Om skador av angiven art uppstår för fastighetsägaren och hinder inte möter enligt tredje stycket, skall alltså fastighetsägaren på begäran få överta underhållsskyldigheten av anläggningen.

Vad som avses med skyldigheten att underhålla anläggningen framgår av 17 kap. Den som får överta underhållsskyldigheten enligt förevarande paragraf är även skyldig att i övrigt fullgöra vad som åligger anläggningens ägare enligt denna lag. Han skall alltså sköta dammluckor o.d. i enlighet med bestämmelser i lag, tillståndsdom eller tillståndsbeslut. Om kompensation för skada som vållas av anläggningen utgår i form av en årlig avgäld, är han också för framtiden skyldig att betala denna.

Ett beslut enligt förevarande paragraf innebär inte att äganderätten till anläggningarna övergår på den som blir underhållsskyldig men han har givetvis rätt att disponera anläggningarna i den mån det behövs för att han skall kunna fullgöra sina skyldigheter. Med beslutet följer inte heller någon rätt att tillgodogöra sig vattnet vid anläggningen, t.ex. för kraftproduktion.

Den som har övertagit underhållsskyldigheten är ansvarig för anläggningarna till dess han själv ansöker om utrivning. Härvid kan givetvis någon som vill förhindra utrivningen begära att få överta ansvaret.

Av 4 § första stycket framgår att ansvaret i förekommande fall är förenat med fastigheten och alltså åvilar nya ägare av denna.

Andra stycket. Enligt stadgandet kan även staten, kommun eller vattenförbund efter åtagande överta underhållningsskyldigheten. Härför fordras inte att någon direkt skada uppstår utan kravet är att övertagandet sker till skydd för allmänna intressen. Det kan t.ex. gälla intresset av att från naturvårds- eller miljöskyddssynpunkt hålla en genom en dammbyggnad uppdämd sjö på oförändrad nivå eller att bevara en kulturhistoriskt intressant gammal stenvalvbro.

Av tredje stycket framgår att det allmännas intresse av bevarande av anläggningen skall vägas mot sökandens intresse av utrivning.

Tredje stycket. Enligt stadgandet kan en begäran att få överta en anläggning i vissa fall avslås. En grund för avslag är att fastighetsägaren på grund av sina ekonomiska förhållanden eller annat inte kan antas vara i stånd att fullgöra de skyldigheter som följer med övertagandet.

Ytterligare en grund för avslag på begäran om övertagande av underhållsskyldigheten är att det kan anses mera angeläget från sökandens eller det allmännas sida att anläggningen rivs ut. Denna intresseavvägning skall ske även om det är staten, en kommun eller ett vattenförbund som vill överta underhållsansvaret. Detta innebär att sökandens intresse av att riva ut anläggningen kan ställas mot ett allmänt intresse av att anläggningen bibehålls eller att ett allmänt intresse av att anläggningen rivs ut — anläggningen utgör exempelvis ett hinder för vandringsfisk — ställs mot ett allmänt bevarandeintresse.

Vid bestämmande av skälig ersättning enligt *fjärde stycket* bör beaktas att anläggningens ägare befrias från kostnaderna för underhåll och utrivning.

---

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled samt
3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottleden bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

Första och *andra styckena* innehåller bestämmelser om rätt att efter vattendomstolens tillstånd bortskaffa anläggningar i avlysta flottleder. Bestämmelserna avser inte bara vattenanläggningar utan

alla anläggningar som har uppförts för flottleden. Rätt att bortskaffa en flottledsanläggning kan ges bl.a. till den som kan lida men av att anläggningen bibehålls. Formuleringen innebär att förutom fastighetsägare även nyttjanderättshavare kan ges en sådan rätt. Den som får rätt att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna — han får äganderätten till anläggningen.

En begäran om bortskaffande av flottledsanläggningar behandlas som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8). I 13 kap. 47 § finns bestämmelser om vad en dom i ett sådant mål skall innehålla. Bl.a. skall enligt första stycket punkt 9 anges de villkor som behövs för att tillgodose allmänna och enskilda intressen. Vattendomstolen har enligt denna bestämmelse att ange hur bortskaffandet skall ske och föreskriva erforderliga återställningsåtgärder. Vid prövningen av frågor om bortskaffande är 3 kap. 7 § tillämplig (se 3 kap. 12 §), om bortskaffandet utgör ett vattenföretag.

En särskild bestämmelse om ersättning vid bortskaffande av flottledsanläggningar finns i 9 kap. 11 § tredje stycket.

Tredje stycket första meningen innehåller en bestämmelse om undantag från skyldigheten att söka tillstånd till bortskaffande av flottledsanläggningar. Bestämmelsen har utformats i överensstämmelse med 4 kap. 2 §. I de fall flottledsanläggningen är en anläggning i vatten blir bortskaffandet att anse som ett vattenföretag, varvid de allmänna bestämmelserna i 4 kap. om tillståndsplikt blir tillämpliga. Förevarande bestämmelse får alltså betydelse endast när flottledsanläggningen inte är en anläggning i vatten och bortskaffandet alltså inte utgör ett vattenföretag. Enligt andra meningen i förevarande stycke skall, när tillstånd inte behövs, medgivande till åtgärden inhämtas hos flottledsförvaltaren, om en sådan finns.

Fjärde stycket innehåller bestämmelser om rätt att överta anläggningar i avlysta flottleder. Rätten har begränsats till att avse anläggningar i flottleden, dvs. i själva vattenområdet. Enligt första meningen kan vattendomstolen förordna att en fastighetsägare vars fastighet skulle skadas av att en sådan anläggning tas bort får överta anläggningen, om han begär det. Övertagandet kan avse även anläggningar som är belägna på annans fastighet. Enligt andra meningen kan vidare den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag ges rätt att överta den. Bestämmelsen innebär en viss utvidgning i förhållande till ÄVL som endast medgett övertagande för den som vill använda anläggningen för tillgodogörande av vattnet. Berättiga-

de att överta en anläggning är slutligen enligt andra meningen staten, kommuner och vattenförbund.

En begäran om övertagande kan göras i en fristående ansökan eller i samband med behandlingen av en ansökan om tillstånd enligt första stycket (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8).

---

4 § Om en fastighet, vars ägare övertagit underhållsskyldighet enligt 2 § första stycket eller en anläggning enligt 3 § fjärde stycket första meningen, övergår till ny ägare, svarar denne för de skyldigheter som följer av övertagandet.

Övertagandet skall antecknas i fastighetsboken.

Enligt *första stycket* gäller den sakrättsliga anknytningen till en fastighet endast, förutom då underhållsskyldigheten beträffande en vattenanläggning har överförts till en fastighetsägare enligt 2 § första stycket, då en anläggning i en avlyst allmän flottled övertas av en fastighetsägare i skadeförebyggande syfte enligt 3 § fjärde stycket första meningen. Däremot blir det inte en sådan anknytning vid övertagande enligt andra meningen i sistnämnda stadgande, t.ex. för användning för ett vattenföretag.

Enligt *andra stycket* skall övertagandet antecknas i fastighetsboken. Vattendomstolens skyldighet att underrätta inskrivningsmyndigheten regleras i 23 § VF.

---

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

Medför en åtgärd som avses i första stycket skada på annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena, skall skälig ersättning härför utgå.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser som reglerar förfarandet m.m. när en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk.

Bestämmelsen i *första stycket* gäller inte bara anläggningar för tillgodogörande av grundvatten utan också anläggningar för bortledande av skadligt grundvatten. Paragrafen blir tillämplig inte bara när vattenbortledandet helt upphör utan också när det minskas stadigvarande och alltså en väsentligt mindre vattenmängd än förut tillgodogörs och minskningen kan medföra fara för allmän eller enskild rätt genom att grundvattenytan stiger.

I *andra stycket* ges en ersättningsregel. Enligt denna kan ersättning utgå för skada, vare sig frågan om villkoren för anläggningens tagande ur bruk prövas av vattendomstolen eller inte. Stadgandet har utformats som en skälighetsregel i likhet med den ersättningsregel som gäller vid utrivning av vattenanläggningar i 9 kap. 11 § första stycket.

Frågan om prövning av villkoren för att få ta en anläggning ur bruk prövas som ansökningsmål, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 7. I ansökningsmålet kan då frågan om ersättning enligt andra stycket prövas. Ersättningsfrågan kan dock tänkas bli aktuell först efter det att villkoren för anläggningens tagande ur bruk har fastställts. Eftersom reglerna om oförutsedd skada — till skillnad mot vad som gäller t.ex. vid utrivning av en vattenanläggning — inte är tillämpliga i fall som avses i nu förevarande paragraf, har möjlighet ansetts böra finnas för den skadelidande att i efterhand väcka talan genom stämning. Vidare har det ansetts böra finnas möjligheter att väcka talan vid vattendomstol i fall då anläggningen tagits ur bruk utan föregående prövning. För nu avsedda fall har i 13 kap. 14 § punkt 3 tagits in en bestämmelse om att sådan talan är att hänföra till stämningsmål.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Detta kapitel innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om verkan av domar i ansökningsmål (1–13 §§), verkan av beslut efter förrättning (14 §), ändrade förhållanden i samfälligheter (15 och 16 §§), oförutsedda skador (17 och 18 §§) och fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter (19 §).

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

Första stycket. Enligt *första meningen* gäller en lagakraftvunnen dom i ett ansökningsmål, som avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt VL, mot alla såvitt avser frågor som enligt lagen är att bedöma i ett ansökningsmål.

Den materiella rättskraften hos en dom i ett ansökningsmål är alltså en annan än den hos en dom i ett stämningsmål, inbegripet mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket. En dom i ett stämningsmål har enligt 17 kap. 11 § RB giltighet endast mellan parterna i målet. Några särskilda bestämmelser om en sådan doms rättskraft behövs inte i VL.

En lagakraftvunnen dom om tillstånd i ett ansökningsmål innebär

att alla som kunnat föra talan i målet blir bundna av domen. Detta gäller även om någon inte blivit i vederbörlig ordning kallad och inte heller fört talan i målet. Domen kan alltså inte på ordinär väg rivas upp på talan av någon enskild sakägare. Inte heller med avseende på allmänna intressen kan tillståndet på ordinär väg rubbas. I stadgandets tredje mening erinras dock om de möjligheter som VL ger till ändringar i tillståndet. Dessutom finns möjligheter att angripa domen med extraordinära rättsmedel enligt RB, dvs. begäran om resning eller återställande av försutten tid eller domvillobesvär, se 58 och 59 kap. RB. Om domen upphävs eller ändras enligt bestämmelserna om extraordinära rättsmedel, blir dess rättskraftsverkan i motsvarande mån inskränkt. Sålunda kan t.ex. en skadelidande sakägare, som inte har blivit i vederbörlig ordning kallad i målet och som inte heller har fört talan i detta, anföra domvillobesvär med följd att domen undanröjs såvitt gäller honom. I övrigt är dock domens rättskraft oförändrad.

Vad nu sagts gäller också beträffande företrädare för sådana allmänna intressen som är av beskaffenhet att de skall bedömas i ansökningsmålet. Det är alltså intressen av specifikt vattenrättslig art, som skall beaktas enligt tillåtlighetsreglerna i 3 kap., särskilt dess 3 §. Det finns sedan länge en fast utbildad praxis i vattenrättskipningen enligt ÄVL beträffande vilka intressen av allmän art som är att bedöma i vattenmål. Denna praxis kan enligt förarbetena ge ledning också vid tillämpningen av VL. Vilka allmänna intressen som brukar komma i fråga har jag angett i kommentaren till 3 kap. 3 § första stycket.

Den vattenrättsliga prövningen ersätter emellertid inte tillståndsprövningen enligt annan lagstiftning, t.ex. bygglovprövningen enligt BL, om det inte uttryckligen stadgas i sådan lagstiftning (se t.ex. 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen). Som framgår av 3 kap. 2 § första stycket rörande prövning av en anläggnings överensstämmelse med detaljplan och medgivandet av mindre avvikelser från fastställd plan har vattendomstolen i dessa delar uttryckligen tillagts prövningsbefogenhet. Detta bör enligt förarbetena tillmätas betydelse för rättskraften hos vattendomstolens avgörande, när det gäller en senare bygglovprövning.

Vattendomstolens dom hindrar inte heller ingripanden av myndigheter enligt t.ex. brand- eller arbetarskyddslagstiftningen och inte heller enligt hälsoskyddslagstiftningen. På grund av den allsidi-

ga prövningen som föregår ett vattenrättsligt tillstånd, bör emellertid vattendomstolens dom enligt förarbetena tillmätas stor vikt vid överväganden av om ingripanden skall behöva ske mot ett tillståndsprövat vattenföretag med stöd av sådan lagstiftning.

Genom tillståndsdomen avgörs inte frågor huruvida äganderätten till mark eller vattenområden som tas i anspråk för företaget tillhör företagaren eller någon annan. Även om det antagande som vattendomstolen har utgått ifrån är oriktigt, kan något yrkande om utrivning eller ändring av byggnaden eller annan inskränkning inte framställas av den rätte ägaren eller någon annan. I de fall då rätten att utföra företaget enligt tillståndsdomen är förenad med en fastighet, kan emellertid tillståndshavarens rätt enligt domen övergå till den som efter klandertalan har vunnit rätt till fastigheten, varvid bl.a. ersättningsreglerna i 5 kap. JB om verkan av att fast egendom frånvinns någon efter klander m.m. kan bli tillämpliga. I JB finns emellertid också regler om hävd till fast egendom (16 kap.) och godtrosförvärv på grund av inskrivning m.m. (18 kap.).

Vattenlagsutredningen förordade att VL:s ersättningsregler och reglerna om oförutsedd skada skall kunna tillämpas för det fall att den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens beslut har vilat på det felaktiga antagandet att ett mark- eller vattenområde som har tagits i anspråk för företaget tillhörde sökanden, medan det i stället tillhörde någon annan. I motsats till utredningen hävdade Svea hovrätt att en sådan ersättningstalan blir att jämställa med varje annan klandertalan rörande fast egendom och ifrågasatte om inte frågan borde handläggas vid allmän domstol i samband med frågan om ersättning enligt 5 kap. JB. Departementschefen uttalade för sin del att den av hovrätten förordade ordningen kunde vara lämplig då ersättningsfrågan uppkommer i samband med en klandertalan vid allmän domstol. I andra fall borde den av utredningen anvisade vägen kunna tillgripas.

En lagkraftvunnen dom, som innebär att en tillståndsansökan har avslagits, hindrar inte att sökanden kan återkomma med en oförändrad ansökan om tillstånd till samma företag. Denna ansökan skall alltså inte avvisas, utan den skall prövas i sak.

Enligt *andra meningen* innefattar ett tillstånd att uppföra en anläggning en rätt att bibehålla anläggningen. Denna bestämmelse behövs med hänsyn till vissa andra bestämmelser i lagen, t.ex. förverkandereglerna i 5 § detta kapitel.

De materiella rättskraftsreglerna i första och andra styckena innebär i princip att tillståndet och därmed förenade villkor i princip inte får inskränkas eller ändras på något annat sätt. Tillståndshavaren är alltså fri från klander i fråga om rätten att utföra och för framtiden bibehålla vattenföretaget med tillhörande anordningar. Tillståndet innefattar också en ovillkorlig rätt för tillståndshavaren att tillgodogöra vatten i enlighet med tillståndet.

Tillståndet gäller i princip för all framtid, om det inte på sökandens begäran har tidsbegränsats. Så kan t.ex. ha skett, när sökanden är en nyttjanderättshavare. VL ger däremot inte någon möjlighet att mot sökandens vilja tidsbegränsa ett tillstånd, vilket vattenlagsutredningen hade föreslagit beträffande vissa företagstyper. Om sökanden endast har en tidsbegränsad rådighet över vattnet men ansöker om ett tillstånd för all framtid, skall ansökningen avvisas.

I *tredje meningen* anges viktiga inskränkningar i domens rättskraft. I stadgandet hänvisas till 2 kap. 9 § om skyldighet att avstå vatten vid torka m.m. och till bestämmelserna i det följande i detta kapitel om omprövning och förverkande m.m.

Den omständigheten att ett tillstånd föreligger hindrar naturligtvis inte att tillståndet och därmed förenade rättigheter kan få vika helt eller delvis till följd av tvångsförfoganden enligt denna lag eller t.ex. ExL.

Enligt *andra stycket* gäller samma rättskraftsregler som för tillstånd för ett godkännande av ändrings- eller reparationsarbeten eller en lagligförklaring av ett vattenföretag.

---

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

Första stycket innehåller bestämmelser om verkan av att föreskriven arbetstid inte iakttas. Vattendomstolen skall enligt 13 kap. 47 § andra stycket alltid ange en tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid), när tillståndet avser arbeten för företaget.

I motsats till vad som enligt ÄVL gällde beträffande byggande i vatten men i likhet med vad som enligt den lagen gällde beträffande reglerings- och torrläggningsföretag förfaller tillståndet i sin helhet

om någon del av företaget inte har utförts inom föreskriven tid. Enligt förarbetena skall dock arbetstiden anses iakttagen, om endast obetydliga delar av företaget kvarstår att utföra.

Verkan av att tillståndet förfaller även beträffande redan utförda delar av företaget blir att de med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur förfaller medan egendom som har tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Om tillståndshavaren inte begagnar sig av möjligheten enligt 4 kap. 5 § till lagligförklaring, kan de utförda anläggningarna vara att betrakta som olagliga. I 21 kap. 3 § ges länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en anläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen. Handräckning kan också meddelas enligt 4 § samma kapitel.

I fråga om tillstånd som har meddelats enligt ÄVL gäller den lagens bestämmelser om verkan av att företaget inte har fullbordats inom föreskriven tid (se 21 § VP).

Möjligheterna enligt *andra stycket* att medge anstånd överensstämmer med tidigare gällande rätt. Frågan handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 9). Som giltigt skäl för dröjsmål har i hittillsvarande praxis brukat godtas svårigheter att utverka andra erforderliga tillstånd eller att få fram arbetsmaskiner eller personal. Enligt förarbetena till ÄVL skall synnerligt men i allmänhet antas uppstå om företaget har utförts till en del.

Även om tillståndshavaren kan visa giltigt skäl för dröjsmålet, är det vattendomstolen som har att genom en skälighetsbedömning avgöra om anstånd bör beviljas. Av rättsfallet NJA 1982 s. 742 framgår att en ny tillståndsprövning inte kan komma i fråga i anståndsmålet. Däremot bör sådana omständigheter som inträffat i tiden efter tillståndsprövningen och som är ägnade att väsentligt påverka bedömningen av de tillåtlighetsgrunder som ställs upp i lagen kunna inverka på prövningen av anståndsfrågan. Därför medgavs inte anstånd med ett utfyllnadsföretag som orsakade olägenheter för allmänna naturvårdsintressen, vilka efter den ursprungliga tillståndsdomens meddelande ansetts böra få större tyngd.

---

3 § För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av

tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

En företagare som har fått tillstånd till ett vattenföretag måste för sin ekonomiska och tekniska planering kunna utgå från att tillståndet normalt sett kommer att bestå i oförändrad form för längre tid. En tillståndsdom bör alltså ge företagaren ett rimligt mått av trygghet mot senare ingripanden. Om en tillståndsdom eller väsentliga delar därav kunde rivas upp utan vidare, skulle företagarens ställning bli alltför osäker.

Huvudprincipen enligt 1 § är också att en lagakraftvunnen dom om tillstånd till ett vattenföretag gäller för all framtid, om det inte förfaller enligt 2 § på grund av underlåtenhet att ta det i anspråk eller har tidsbegränsats på grund av tillståndshavarens egen begäran.

Motsvarande princip gällde enligt ÄVL. Principen var dock försedd med flera modifikationer, såvitt gäller tillståndets innehåll. Sålunda utgjorde reglerna om nyprövning av större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar viktiga begränsningar. Dessa innebar att den i tillståndsdomen verkställda avvägningen mellan företagarintresset och motstående allmänna intressen kunde omprövas första gången 55 år efter byggnadstidens utgång och därefter vart 40:e år. De nya villkoren fick inte tillämpas förrän efter ytterligare fem år.

I förarbetena till VL konstaterades att det förelåg behov av en omprövningsmöjlighet. Visserligen ansågs det att man vid tillståndsgivning i dag och kanske i ännu större utsträckning framdeles på grund av vunna erfarenheter med högre grad av säkerhet än tidigare kan förutse vattenföretagens verkningar och anpassa villkoren därefter. Trots detta kan det visa sig att tillståndet från början var olämpligt utformat eller också kan nya omständigheter uppkomma efter det att tillståndet meddelades, exempelvis ändringar i vattenförhållandena, ny teknik, nya samhälleliga värderingar rörande för-

hållandet mellan utbyggnadsintresset och bevarandeintresset eller stora förändringar på det samhällsekonomiska området. Därför infördes i VL bestämmelser om omprövning till förmån för allmänna intressen. Detta innebär alltså att en företagare skall vara skyldig att i viss utsträckning underkasta sig inskränkningar i ett givet tillstånd så att allmänna intressen i fortsättningen kan tillgodoses på ett bättre sätt.

Förevarande paragraf innehåller med hänsyn härtill ett viktigt undantag från angivna huvudprincip om tillstånds giltighet såvitt gäller villkoren för tillståndet. Enligt paragrafen skall villkoren för tillståndet, däremot inte tillståndet som sådant, kunna omprövas till förmån för allmänna intressen. Omprövningsmöjligheten avser till skillnad mot ÄVL:s nyprövningsinstitut villkoren för alla slags vattenföretag och oavsett deras storlek.

Första stycket. Enligt stadgandet skall omprövning kunna ske endast till förmån för allmänna intressen. Bland sådana intressen kan nämnas det allmänna fiskeintresset, den allmänna miljövården, hälsovården, allmän farled och allmän flottled. Hit hör även en orts förseende med yt- eller grundvatten för vattenförsörjningen. Enligt förarbetena bör även bevattningsintresset kunna räknas hit, om det är fråga om ändringar för tillgodoseende av en större grupps och inte bara någon enstaka jordbrukares intresse av bevattning. Det är endast kammarkollegiet som kan begära omprövning enligt denna paragraf (se 7 §).

Det föreligger inte några begränsningar med avseende på arten av de förpliktelser som skall kunna åläggas företagaren i samband med en omprövning. Vid omprövningen kan man alltså ålägga företagaren de förpliktelser som anses lämpligast för att tillgodose det allmänna intresse som har påkallat omprövningen. Förpliktelserna kan bestå i ett åläggande för företagaren att vidta skadeförebyggande åtgärder, såsom spegeldammar och erosionsskydd, eller skadekompenserande åtgärder genom t.ex. skyldighet att borra nya brunnar. De kan också innebära skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd, ändrade tappningsbestämmelser eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Kombinationer av sådana förpliktelser kan också tänkas. En annan typ av förpliktelser kan gälla ändrade eller nya kontrollåtgärder.

När det gäller omfattningen av företagarens förpliktelser i samband med omprövningen har däremot begränsningar föreskrivits i

lagen. Dessa framgår av 10 §.

Enligt *andra meningen* bestäms den tid efter vilkens utgång omprövning får ske av vattendomstolen. I stadgandet har angivits gränserna för omprövningstiden, minst 10 och högst 30 år. Vid bestämmande av omprövningstiden skall man enligt förarbetena ta hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Förutom tidens inverkan på finansieringsfrågan bör man därvid beakta den avskrivningstid som är vanlig eller ekonomiskt motiverad. I fråga om större vattenkraftverk bör man enligt förarbetena, med hänsyn till det finansieringssystem som tillämpas beträffande dessa — 20-åriga obligationslån och ytterligare belåningstid om tio år — kunna tillämpa maximitiden om 30 år. Hänsyn bör också tas till de ekologiska förhållandena, den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena som anläggningen medför, den olägenhet eller fördel som anläggningen medför från allmän eller enskild synpunkt samt graden av nytta för anläggningens ägare. Även det hydrologiska materialets tillförlitlighet är en faktor att beakta. Tiden skall räknas från det tillståndsdomen vinner laga kraft.

Omprövning kan ske när som helst efter utgången av den av vattendomstolen bestämda tiden.

Tredje meningen medger omprövning vid en tidigare tidpunkt än den som har bestämts av vattendomstolen i tillståndsdomen. Förutsättningen är att vattenförhållandena har ändrats väsentligt.

Omprövning på nu angivna grund kan endast ske vid faktiska förändringar i vattenförhållandena. En anledning till omprövning kan vara tillkomsten av nya vatten- eller avloppsföretag, som förändrar vattensituationen, samtidigt som en lämplig anpassning av de nya företagen av någon anledning inte har kunnat ske vid tillståndsprövningen av dessa företag. Utanför regelns tillämpning faller däremot t.ex. förändringar i samhällets uppfattning om vilka intressen som bör skyddas eller nya tekniska landvinningar. En anledning till omprövning på denna grund kan vara att tillståndet beträffande ett eller flera vattenföretag utefter ett vattendrag har omprövats efter den tidsbestämda omprövningsperiodens utgång och att det härigenom uppkommer väsentligt förändrade förutsättningar för andra företag i samma vattendrag. På så sätt kan man vinna den fördelen att tillstånden beträffande samtliga kraftverk i en älv eller en älvsträcka kan omprövas i anslutning till varandra.

Som ett karakteristiskt exempel då omprövning på grund av vä-

sentligt ändrade förhållanden bör komma i fråga nämns i förarbetena den situationen att flottningen läggs ned i ett vattendrag. För ägaren av ett kraftverk som tidigare har varit skyldig att släppa flottningsvatten upphör denna skyldighet, fastän detta också har tillgodosett andra intressen än flottningen (se NJA 1974 s. 130). Vid omprövningen får övriga allmänna intressens behov av vattnet omsorgsfullt vägas mot kraftverksägarens intresse av detta.

Med den restriktiva tillämpningen av omprövningsmöjligheten vid väsentligt ändrade förhållanden som följer av att det endast är fråga om faktiska förändringar i vattenförhållandena följer också att alla allmänna intressen inte alltid kan tillgodoses vid en sådan omprövning. Detta måste man enligt förarbetena acceptera om det skall vara någon mening med institutet och om man vill undvika en omständlig omprövningsprocedur med krav på införskaffande av omfattande utredningsmaterial även beträffande andra intressen än de som föranlett omprövningen. En omprövning på grund av väsentligt ändrade förhållanden skall emellertid inte medföra att övriga allmänna intressen, som inte har prövats då, kommer i ett sämre läge än om omprövning inte har skett. En sådan omprövning leder därför inte till någon ändring av den ordinarie tidsfristen för omprövning. Efter dennas utgång skall således samtliga allmänna intressen kunna tillgodoses genom omprövning.

Då omprövning sker efter den fastställda tidens utgång, skall i princip alla allmänna intressen kunna tillgodoses. Företrädaren för det allmänna, dvs. kammarkollegiet, måste i sin ansökan om omprövning precisera sina yrkanden så att ramen för omprövningsprocessen blir given. Vattendomstolens prövning är alltså inskränkt till att omfatta enbart de ändrade eller nya villkor som kammarkollegiet begär. Dock skall domstolen kunna föreskriva ändringar i villkoren i andra hänseenden än som har yrkats av kollegiet, om de hänger samman med kollegiets yrkanden.

De förpliktelser som tillståndshavaren kan åläggas i samband med omprövning kan bestå i skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Förpliktelser av dessa slag medför i princip rätt till ersättning för tillståndshavaren, dock med vissa inskränkningar om omprövningen sker till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen (se 9 kap. 12 och 14 §§). För förpliktelser av annat slag, t.ex. skyldighet för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande

eller skadekompenserande åtgärder, har han inte rätt till ersättning.

Enligt *andra stycket* skall i omprövningsdomen bestämmas när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. Till skillnad mot vad som gällde vid nyprövning enligt ÄVL anges inte denna tidpunkt i lagen. Om omprövningen sker efter den förut bestämda tidens utgång, skall också bestämmas en ny tidpunkt, efter vilken ny omprövning får ske.

Omprövningsfrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10) om det inte avser ett markavvattningsföretag, då den handläggs vid förrättning (se 14 § andra stycket i förevarande kapitel). Rättsverkan av en omprövningsdom blir densamma som av den ursprungliga tillståndsdomen (se 13 § i förevarande kapitel). Om fast egendom som tillhör någon annan än företagaren måste tas i anspråk för uppfyllande av nya villkor som har föreskrivits i omprövningsdomen, blir de vanliga reglerna om tvångsrätt för skadeförebyggande åtgärder i 8 kap. 1 § andra stycket tillämpliga. Frågor om ersättning till tillståndshavaren och andra skadelidande behandlas i ansökningsmålet.

Av 19 § VP följer att omprövning även kan ske av tillstånd enligt ÄVL och äldre bestämmelser. Enligt 20 § VP gäller särskilda bestämmelser om de tider då omprövning kan ske.

---

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 § är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser.

Denna paragraf innehåller en särskild omprövningsregel till skydd för fisket.

Till skillnad mot vad som i princip gäller beträffande omprövning enligt 3 § första stycket kan omprövning enligt förevarande paragraf ske när som helst. Anledning till omprövning kan antingen vara att den tidigare föreskriften har varit olämplig redan från början eller att ändrade förhållanden senare har inträffat i vattenområdet.

Till skydd för företagaren och andra intressenter och i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt gäller enligt 10 § andra stycket samma speciella tillåtlighetsregel för omprövning enligt denna paragraf som vid omprövning enligt 3 §.

Vid omprövningen kan en årlig avgift enligt 10 kap. 5 § fastställas eller ändras.

Innebär de ändrade föreskrifterna en skyldighet för tillståndshavaren att avstå vatten eller fallhöjd eller en inskränkning i ett regleringstillstånd, är han enligt 9 kap. 14 § berättigad till ersättning för sin förlust endast till den del denna överstiger en viss andel som vattendomstolen har bestämt i tillståndsdomen. För någon annan förlust eller kostnad har han inte rätt till ersättning.

Frågan om omprövning enligt denna paragraf beträffande andra företag än markavvattningsföretag prövas av vattendomstolen på ansökan av kammarkollegiet (se 7 §). Även företagaren kan begära omprövning med stöd av 8 §. Målet handläggs som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Är det fråga om ett markavvattningsföretag, prövas frågan enligt 14 § andra stycket vid förrättning.

Av 19 § VP följer att omprövning även kan ske av tillstånd enligt ÄVL och ännu äldre bestämmelser.

---

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Avser tillståndet verksamheten vid en vattenanläggning, får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla vattenanläggningen förverkad.

Har underhållet av en vattenanläggning allvarligt försummats, får vattendomstolen förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad.

Om ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Därvid får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla den vattenanläggning varmed inverkan på vattenförhållandena sker förverkad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förverkande av tillstånd, vilket utgör en nyhet för vattenrättens del (jfr 23 § ML).

Första stycket. Möjligheten enligt stadgandet att förklara ett tillstånd förverkat blir tillämplig endast i allvarliga fall av åsidosättande. Det är främst en uppgift för tillsynsmyndigheten att övervaka att villkoren följs och att ingripa med föreläggande om rättelse, om så inte sker. Stadgandet kan då tjäna som ett påtryckningsmedel för att vinna rättelse. Ibland torde man emellertid inte kunna komma till rätta med missförhållanden på det sättet. Åsidosättande av ett grundläggande villkor kan t.ex. helt rubba förutsättningarna för

tillståndet. Företagaren kan också visa upprepad nonchalans mot villkorsföreskrifterna. I sådana fall kan stadgandet tillämpas (jfr prop. 1969:28 s. 277).

I andra meningen har tagits in en bestämmelse om förverkande av rätten att bibehålla en vattenanläggning i samband med att tillståndet att driva en verksamhet i vatten förklaras förverkat. Av 4 kap. 1 § och 15 kap. 1 § andra stycket framgår att bibehållandet av en vattenanläggning inte är underkastat tillståndsplikt men att rätten att bibehålla anläggningen innefattas i tillståndet att uppföra den. Det betyder att, om tillståndet att uppföra en anläggning förklaras förverkat under det att byggnadsarbetena pågår, också rätten att bibehålla redan utförda anläggningsdelar förfaller. Det betyder också att, om ett villkor åsidosätts så att förverkande blir aktuellt sedan anläggningen färdigställts, rätten att bibehålla anläggningen kan förklaras förverkad.

En förverkandeförklaring som gäller tillståndet att driva en verksamhet vid en vattenanläggning medför däremot inte utan vidare att rätten att bibehålla anläggningen förfaller. För detta har en särskild regel upptagits i andra meningen.

Om ett tillstånd förklaras förverkat, blir en fortsatt verksamhet olaglig och ingripande kan ske med stöd av bestämmelserna om straff i 21 kap. 1 § och om vitesföreläggande och handräckning i 3 och 4 §§ samma kapitel.

Andra stycket innehåller en förverkanderegel vid allvarlig försummelse av underhållet av en vattenanläggning.

Enligt *tredje stycket* kan ett tillstånd förklaras förverkat även när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas. Enligt förarbetena får man med hänsyn till omständigheterna vid det enskilda fallet bedöma hur lång tid som skall ha förflutit för att förutsättningarna för förverkande skall inträda. Avgörande vikt bör fästas vid de olägenheter som uppstår för andra intressen, som är beroende av samma vattentillgång, av att osäkerhet råder beträffande de gällande rättsförhållandena.

Stagandet är först och främst tillämpligt då ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena, t.ex. ett dämnings- eller regleringstillstånd, börjat utnyttjas men verksamheten läggs ned och sedan inte återupptas under en längre tid. Stadgandet är också tillämpligt då tillståndshavaren inte ens tar sitt tillstånd i anspråk. Här måste dock

den reservationen göras att, om arbeten skall utföras för företaget och det därför enligt 13 kap. 47 § andra stycket fastställts en arbetstid, bestämmelserna härom blir tillämpliga. Under löpande arbetstid kan alltså förverkande på denna grund inte komma i fråga.

Vanligen är ett tillstånd till ett vattenföretag som avser inverkan på vattenförhållandena kombinerat med ett tillstånd till den anläggning varmed denna inverkan sker, t.ex. en damm varmed vattenreglering skall bedrivas. Ett förverkande av tillståndet till verksamheten innebär inte att också tillståndet till själva anläggningen automatiskt förverkas. Möjlighet att förverka tillståndet till anläggningen kan dock vara önskvärd, och ett stadgande härom har intagits i andra meningen.

Övergivandet av ett vattenföretag hade i det till lagrådet remitterade förslaget och utredningsförslaget angivits som en ytterligare förverkandeanledning. Denna förverkandegrund utgick på förslag av lagrådet i propositionsförslaget. Enligt vad lagrådet anförde innebär ett konstaterat övergivande i sig att tillståndet automatiskt förfallit. Någon förverkandeförklaring behövs alltså inte. Innan ett vattenföretag kan anses övergivet, torde oftast en förverkandeförklaring på grund av underlåtet utnyttjande också kunna utverkas.

Av 6 § framgår att ett förverkandebeslut som avser en vattenanläggning alltid skall förknippas med ett åläggande att riva ut anläggningen, om inte någon annan övertar ansvaret för den. Om ägaren trotsar ett sådant åläggande och låter anläggningen vara kvar, kan ingripande ske med stöd av ansvars-, vites- och handräckningsbestämmelserna i 21 kap.

Förverkandefrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 11). Ansökan görs av kammarkollegiet (se 7 § i förevarande kapitel).

Av 19 § VP följer att förevarande paragraf blir tillämplig också på tillstånd enligt ÄVL och vissa särskilda rättigheter. Enligt 19 § tredje stycket VP gäller förevarande paragraf även en vattenanläggning som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till detta inte har behövts och inte heller lämnats. I detta fall blir det alltså inte något tillstånd utan själva rättigheten att ha kvar anläggningen som förverkas.

---

6 § I samband med ett förverkandebeslut enligt 5 § som avser en

vattenanläggning skall vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får vattendomstolen medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. Domstolen får också, under de förutsättningar som anges i 14 kap. 2 §, medge att anläggningen bibehålls och att underhållsskyldigheten övergår på en fastighetsägare eller på staten, en kommun eller ett vattenförbund. Därvid äger 14 kap. 2 § fjärde stycket och 4 § motsvarande tillämpning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utrivning resp. övertagande av underhållsskyldigheten av vattenanläggningar som omfattas av ett förverkandebeslut.

Om ett tillstånd till en vattenanläggning förklaras förverkat enligt 5 §, blir verkan därav att de med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur kommer att förfalla, medan egendom som tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Enligt förevarande paragrafs *första stycke* skall emellertid vattendomstolen, i samband med sin dom om förverkande, ålägga den som är skyldig att underhålla anläggningen att riva ut anläggningen eller delar därav och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

Enligt *andra stycket* får vattendomstolen i samband med förverkandedomen förordna att åtgärderna i stället får på den underhållsskyldiges bekostnad utföras av någon annan vars rätt är beroende därav eller, till skydd för allmänna intressen, av staten, kommun eller vattenförbund. Detta gäller såväl då en känd ägare eller någon annan underhållsskyldig inte fullgör skyldigheten som då man inte finner något rättssubjekt som är ansvarigt för anläggningen. Genom angivna erinran om att utrivningsåtgärderna utförs på den underhållsskyldiges bekostnad ges möjlighet för den som utfört dessa att i efterhand kräva kostnaderna åter av den underhållsskyldige, även om denne blir känd först senare. Med kostnader för utrivningsåtgärder bör enligt förarbetena jämställas ersättning för genom åtgärderna orsakade skador till skadelidande tredje man, som den som har utfört åtgärderna har fått betala.

Enligt andra meningen i andra stycket kan vattendomstolen i

stället för att meddela förordnande om utrivning e.d. förordna att en vattenanläggning får bibehållas och bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall övergå på någon annan. Härvid gäller bestämmelserna i 14 kap. 2 § om övertagande av en anläggning, vartill tillstånd söks till utrivning. Genom förevarande bestämmelse kan en ägare av fast egendom som skadas genom anläggningens borttagande eller staten, kommun eller vattenförbund överta underhållet av anläggningen. Om underhållet övertas av en fastighetsägare, gäller också 14 kap. 4 §.

Ett medgivande enligt andra stycket att bibehålla en anläggning innebär ingenting mer än att anläggningen får finnas kvar. Den är alltså inte, trots föreverkandeförklaringen, att anse som olaglig. Om den som övertagit underhållsskyldigheten vill använda anläggningen för ett vattenföretag, t.ex. reglering av vattnets avrinning, måste han utverka ett eget tillstånd till detta.

Förevarande paragraf gäller även vattenanläggningar som har tillkommit före den nya vattenlagens ikraftträdande (se 19 § VP).

---

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

Av paragrafen framgår att endast kammarkollegiet får begära omprövning och förverkande enligt 3–5 §§. Andra statliga myndigheter eller kommunerna har ingen talerätt.

Tillståndshavaren kan begära omprövning enligt 8 §.

---

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra andra bestämmelser i en tillståndsdom än som avser storleken av ersättnings belopp.

Stadgandet ger tillståndshavaren möjlighet att t.ex. utverka ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten eller föreskrifter rörande fisket. I sistnämnda fall kan frågan om en sådan fiskeavgift som avses i 10 kap. 5 § bli aktuell.

Bestämmelsen kan också tillämpas i fråga om jämkningar i företagets utförande till följd av oförutsedda arbetssvårigheter o.d. Förutsättningen för stadgandets tillämpning är dock att det är tillståndshavaren som ansöker om jämkningen.

Bestämmelser som avser storleken av utdömda ersättningsbelopp

har uttryckligen undantagits från stadgandets tillämpningsområde.

Vid omprövningen gäller de vanliga bestämmelserna om utförande av vattenföretag, se 10 §.

Enligt förarbetena bör utan en uttrycklig bestämmelse även den som enligt 14 kap. 2 § eller förevarande kapitels 6 § har övertagit underhållsskyldigheten beträffande en vattenanläggning ha möjligheter att få bestämmelser som är av betydelse för underhållsskyldigheten upphävda eller ändrade i samma utsträckning som enligt förevarande paragraf står öppen för en tillståndshavare.

Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Som uttryckligen föreskrivs i 13 § har omprövningsdomen samma verkan som en tillståndsdom. Någon ny tid för omprövning till förmån för allmänna intressen börjar emellertid inte att löpa.

---

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

Paragrafen ger möjligheter för vissa rättssubjekt att utverka ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, dvs. vad som vanligen brukar kallas vattenhushållningsbestämmelser.

Liksom vid omprövning enligt 8 § kan omprövning enligt förevarande paragraf begäras när som helst. Vid omprövningen gäller reglerna om utförande av ett vattenföretag (se 10 §). Verkan av en omprövningsdom är densamma som en tillståndsdoms (se 13 §). Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Bestämmelser om ersättning vid omprövning enligt förevarande paragraf finns i 9 kap. 12–14 §§.

Förevarande paragraf kompletteras av 19 § i detta kapitel, som avser det fallet att det saknas bestämmelser om tappning av vatten m.m.

10 § I frågor som avses i 3, 4, 8 och 9 §§ gäller, om inte annat är särskilt föreskrivet, i tillämpliga delar vad som stadgas om utförande av vattenföretag.

Vid omprövning enligt 3 eller 4 § får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, mottagare av andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

Paragrafen anger de materiella förutsättningarna för omprövning.

Första stycket. Enligt stadgandet gäller i princip de vanliga reglerna i VL om utförande av vattenföretag även vid omprövning, t.ex. tillåtlighets- och lämplighetsreglerna i 3 kap. och tvångsrättsreglerna i 8 kap., om inte annat är särskilt föreskrivet. Sådana särskilda föreskrifter finns i andra stycket i paragrafen samt i 9 kap. 12–14 §§, som innehåller särskilda bestämmelser om ersättning vid omprövning.

Andra stycket innehåller en särskild tillåtlighetsregel vid omprövning enligt 3 och 4 §§. Det är av främst ekonomiska skäl som man har satt ett tak för de nya förpliktelser som vid en sådan omprövning skall kunna åläggas tillståndshavaren. Vid tillämpning av regeln i den tredje meningen skall hänsyn endast tas till vad företagaren till förmån för allmänna intressen har fått underkasta sig till följd av tidigare omprövningar och alltså inte till vad han har fått avstå enligt den ursprungliga tillståndsdomen i förhållande till ansökningen.

Tredje stycket innebär att vattendomstolen vid omprövningen inte får självmant göra några större avvikelser från ett villkor som har meddelats av regeringen.

Regeringen kan dock medge större avvikelser. Om inte regeringen redan i sitt beslut om tillåtligheten har medgivit att villkoret senare får ändras vid omprövning av vattendomstolen, måste frågan om ändring underställas regeringen. Några formföreskrifter rörande en sådan underställning meddelas inte i VL. Medgivande av rege-

ringen till ändringen kan utverkas av vattendomstolen eller den som ansöker om omprövningen.

11 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 3 kap. 8 § föreskrivs om jämkning av företagen eller företräde åt det ena företaget motsvarande tillämpning.

Den omprövning som kan ske enligt denna paragraf avser, till skillnad från övriga omprövningsfall, själva tillståndet. Till förmån för en vattentäkt skall alltså begränsningar kunna göras i det vattenuttag som medgetts vid prövning av en annan vattentäkt.

Omprövningen enligt denna paragraf är främst att se som en fråga om befogenhet att göra intrång i annans rätt. Av reglerna i 3 kap. VL har därvid endast 8 § ansetts böra komma i tillämpning. Därför har i andra meningen föreskrivits att vid omprövningen skall 3 kap. 8 § äga motsvarande tillämpning. Regeln betyder att den som har tillstånd till en vattentäkt och som begär omprövning av en annans tillstånd till vattentäkt får finna sig i att även hans tillstånd omprövas. Regeln innebär då en begränsning i båda tillståndsdomarnas rättskraft. Regeln skall också tillämpas när den som ansöker om tillstånd att anordna en vattentäkt eller utvidga en vattentäkt begär omprövning av en annans vattentäktstillstånd.

Innebörden av paragrafen för de två typer av konkurrenssituationer som den avser kan enligt förarbetena åskådliggöras enligt följande.

Om konkurrens uppstår mellan redan tillåtna vattentäkter, t.ex. till följd av en allmän grundvattensänkning i trakten, och den ena tillståndshavaren begär omprövning av den andres tillstånd, skall vattendomstolen försöka jämka ihop företagen så långt det går utan att något av dem lider väsentligt förfång. Man torde kunna räkna med att det i regel är möjligt att nå en acceptabel lösning genom jämkning av företagen. Om vattnet inte helt räcker till de båda täkterna, kan det vara naturligt att fördela vattnet proportionellt mellan dem efter deras behov, naturligtvis under förutsättning att ändamålet med täkterna kan tillgodoses. Om behovet av mängden vatten är olika stort, kan förhållandet ordnas så att rätten att tillgodogöra en viss vattenmängd tillerkänns den mindre täkten, medan

den som driver den större täkten får rätt att tillgodogöra sig resten av den sammanlagt tillgängliga vattenmängden.

Endast i undantagsfall torde förhållandena vara sådana att det ena företaget måste uppoffras. Företräde skall i sådana fall ges åt den täkt som kan antas från allmän och enskild synpunkt medföra störst fördel. Vid denna bedömning har en äldre täkt inte något försteg framför en senare.

Vad som sagts om den bedömning som skall göras vid den nu behandlade konkurrenssituationen gäller också när vardera företagaren begär omprövning av den andres tillstånd.

I det fall någon ansöker om tillstånd till en ny vattentäkt eller utvidgning av en vattentäkt och det planerade företaget kommer i kollision med en redan tillåten vattentäkt blir tillåtligheten av det nya företaget att bedöma enligt de allmänna reglerna i 3 kap. Ett moment i bedömningen utgörs därvid av det pågående utnyttjandet av vattentillgången. Bl.a. kan denna omständighet aktualisera en tillämpning av 3 kap. 7 §, så att sökanden t.ex. får utföra sin anläggning i ett något annat läge än han tänkt sig (jfr SOU 1937:35 s. 64). Om sökanden för att få utrymme för sitt eget vattenuttag påkallar omprövning enligt förevarande paragraf blir förhållandet mellan de två företagen att bedöma på samma sätt som nyss angetts beträffande den andra konkurrenssituation som paragrafen avser. I första hand skall alltså en jämkning ske och i yttersta fall måste ett av företagen vika.

Den som får avstå vatten enligt denna paragraf har rätt till ersättning för förlusten enligt 9 kap. 12 § första stycket. När båda tillstånden blir föremål för jämkning, kan den som begärt omprövningen bli skyldig att betala ersättning till den andre men han kan också själv bli berättigad till ersättning av denne (9 kap. 13 § första stycket). Motsvarande gäller beträffande skada som tredje man lider (9 kap. 12 § andra stycket och 13 § andra stycket).

Frågan om omprövning kan tas upp i ansökningsmål om tillstånd till en ny vattentäkt eller i ett särskilt ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 10.

---

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets verkningar eller till bestående hinder att utnyttja före-

taget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4, 8, 9 eller 11 §.

Paragrafen ger möjligheter att ompröva en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift.

VL:s avgiftssystem enligt 10 kap. innebär att de årliga avgifterna justeras automatiskt med hänsyn till penningvärdeförändringen, sådan denna kommer till uttryck i ändringar i basbeloppet. Vid sidan av det automatiska systemet stadgas i paragrafen möjligheter till omprövning på andra grunder än ändringar i penningvärdet.

Första stycket innebär att omprövningen av en fastställd bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift kan begäras när som helst av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige. Förutsättningarna för omprövningen är att det inträffat varaktiga förändringar av omfattande natur i förhållande till vad som förutsattes när avgiften fastställdes. Nytillkommande vattenföretag eller andra förändringar av bestående natur i vattenförhållandena kan ha föranlett inskränkningar i möjligheterna att utnyttja företaget i avsedd omfattning. Däremot föreligger enligt förarbetena inte skäl för omprövning om det avgiftspliktiga företaget på grund av ogynnsamma tillrinningsförhållanden eller liknande tillfälliga omständigheter inte har gett avsett utbyte.

Resultatet av omprövningen kan bli antingen att företaget placeras i en lägre eller högre avgiftsklass eller att antalet avgiftsenheter ändras.

Omprövning enligt detta stadgande anhängiggörs som ett ansökningsmål, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10.

Enligt *andra stycket* får omprövning av en årlig avgift ske i samband med annan omprövning enligt förevarande kapitel (jfr 2 kap. 10 § 2 mom. andra stycket VL). I detta fall behövs inte någon särskild ansökan om omprövning av avgiften men yrkande om omprövning måste framställas av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige.

Omprövning av årliga avgifter som fastställts enligt ÄVL kan också ske, se 19 § fjärde stycket VP.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Paragrafen innebär att 1 § i förevarande kapitel om en tillståndsdoms rättsverkan blir tillämplig också på en omprövningsdom.

Verkan av beslut efter förrättning

14 § Sedan ett tillståndsbeslut eller annat beslut av förrättningsmannen har vunnit laga kraft, får det verkställas.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag och omprövning äger 1–10 och 13 §§ motsvarande tillämpning. Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ skall dock ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om sådan förrättning efter ansökan.

Första stycket anger att ett tillståndsbeslut och annat beslut av förrättningsmannen får verkställas enligt UB:s bestämmelser, sedan det har vunnit laga kraft. Med annnat beslut av förrättningsmannen avses bl.a. beslut om skyldighet att betala förrättningskostnader som meddelas när en förrättning inställs.

Ett lagakraftvunnet tillstånd till ett markavvattningsföretag har enligt *andra stycket* samma verkan som ett tillstånd enligt en dom i ett ansökningsmål. Tillståndet gäller alltså i princip för all framtid såväl i vad avser rätten att utföra och bibehålla företaget och anläggningar för detta i förhållande till motstående intressen som beträffande rätten och skyldigheten att delta i företaget.

RB:s regler om extraordinära rättsmedel är tillämpliga även på ett tillståndsbeslut som har meddelats av en förrättningsman (jfr NJA 1971 s. 528).

Ett tillstånd till ett markavvattningsföretag kan omprövas dels i vad avser förhållandet till motstående intressen, dels i fråga om förhållandet mellan delägarna inbördes. Förstnämnda fråga regleras i förevarande paragraf genom hänvisningen till de omprövningsregler som gäller tillstånd enligt domar i ansökningsmål. Frågor om ändringar i deltagarkretsen m.m. regleras däremot i 15 och 16 §§ under en särskild rubrik.

De inskränkningar och ändringar i ett tillstånd som kan ske avser omprövning till förmån för allmänna intressen, bl.a. fisket (3 och 4 §§). Vidare kan ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten enligt 9 § utverkas, t.ex. beträffande en reglering för översvämningsskydd. Reglerna om förverkande av tillstånd m.m. i 5 och 6 §§ blir tillämpliga, liksom 2 § om verkan av

att företaget inte utförs inom föreskriven tid (se 12 kap. 31 § tredje stycket). Slutligen kan en enskild innehavare av ett tillstånd till ett markavvattningsföretag eller en markavvattningssamfällighet i egenskap av tillståndshavare begära omprövning enligt 8 §. En enskild deltagare i en markavvattningssamfällighet kan också begära omprövning i vissa fall, men då tillämpas 15 § andra stycket.

Förverkandefrågorna skall prövas av vattendomstolen, medan omprövningsfrågorna prövas vid en ny förrättning. I dessa fall skall ansökan om förrättning göras hos länsstyrelsen.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8, 9, 11 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvattningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

Första stycket. Genom stadgandet ges en möjlighet att i samband med en omprövning för t.ex. allmänna intressen också ompröva delaktighetsfrågor m.m. En sådan omprövning kan t.ex. medföra sådana inskränkningar i företaget att några deltagare får mindre nytta av detta, varför andelstalen måste ändras. Det är även efter domen eller tillståndsbeslutet möjligt att genomföra ändringen. När omprövningen av de för en samfällighet gällande bestämmelserna

aktualiseras som en fristående fråga, handläggs saken som ett ansökningsmål hos vattendomstolen, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 12.

Andra stycket. De nya förhållanden som kan föranleda omprövning enligt första meningen är av många olika slag. Det kan vara fråga om faktiska förändringar avseende själva marken, t.ex. sättningar, skogsplantering, nybyggnad av väg m.m. Vid den tidigare prövningen kan det ha gjorts beräkningar beträffande nyttan eller underhållskostnaden, vilka senare visar sig oriktiga (jfr prop. 1973:160 s. 254). Naturhinder som uppdagas först under anläggningsarbetet nödvändiggör inte sällan ett ändrat utförande på grund av oförutsedda arbetssvårigheter. För att möjliggöra en sådan jämkning har kravet på inverkans omfattning i paragrafen satts något lägre än i 35 § AL som innehåller ett väsentlighetsrekvisit. Också omständigheter utanför företagets område, såsom ändring i de hydrologiska förhållandena, t.ex. på grund av nytillkommen tätbebyggelse uppströms ett markavvattningsföretag, kan leda till att de ursprungliga förutsättningarna för företaget rubbas.

I fråga om en reglerings- eller bevattningssamfällighet kan ansökningar från nya bevattningsintressenter medföra behov av en utvidgning av deltagarkretsen. För sistnämnda fall krävs inte några ändrade förhållanden eller en särskild föreskrift i det tidigare avgörandet.

Enligt förarbetena bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande ta upp de omprövningsfrågor som en anslutning enligt 6 kap. 1 § tredje stycket kan föranleda.

När omprövning skall ske av en viss fråga innebär detta inte att prövningen behöver begränsas till denna. Frågan kan nämligen ha ett sådant samband med andra moment i tillståndet till företaget, t.ex. andelstalen, att även dessa måste prövas på nytt.

Förevarande paragraf medger inte någon omprövning av beslutade ersättningar åt sakägare som inte deltar i samfälligheten. Beslut i sådana frågor står fast, om inte villkoren för ersättning för oförutsedd skada är uppfyllda (se 17 § i förevarande kapitel).

Även utan att ändrade förhållanden har inträtt kan, förutom i det nyss berörda fallet att någon vill ansluta sig som deltagare, omprövning ske efter en viss tid. Det fordras då att det tidigare avgörandet innehåller en föreskrift om detta (se 12 kap. 31 § andra stycket punkt 10 och 13 kap. 47 § första stycket punkt 11). En sådan föreskrift kan vara befogad i de inte sällsynta fall då företagets

utförande och verkningar i skilda hänseenden är svåra att på förhand exakt bedöma.

När omprövningen avser en bevattnings- eller regleringssamfällighet prövas frågan av vattendomstolen som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 12). Omprövning avseende en markavvattningssamfällighet handläggs vid en ny förrättning.

Vid omprövning gäller enligt *tredje stycket* samma materiella regler som vid företagets tillkomst i fråga om tillåtlighet, tvångsrätter m.m. (jfr 10 § första stycket i förevarande kapitel).

Fjärde stycket innehåller bestämmelser om den ekonomiska regleringen när en ny deltagare inträder i en bestående samfällighet eller när andelstalet höjs för en deltagare.

Skyldigheten att bidra för den nytillträdande avser kostnaderna för utförandet av gemensamma anläggningar, t.ex. regleringsdammar, pumpstationer. Med sådana kostnader bör jämställas vad som efter företagets tillkomst har lagts ned på detta i syfte att förbättra det.

När en redan ansluten deltagares andelstal höjs vid en omprövning eller genom en överenskommelse enligt 16 §, kan det, i synnerhet om höjningen är betydande, vara befogat med en ekonomisk reglering av samma slag som vid nyanslutning. Bestämmelsen i den andra meningen reglerar denna fråga.

I stadgandet anges inte hur ersättningen skall bestämmas utan detta får enligt förarbetena bedömas från fall till fall. En naturlig utgångspunkt är kostnaderna för anläggningarnas utförande, inbegripet de ersättningar för ianspråktagande av utrymme för anläggningarna som kan ha utgått till sakägarna samt med modifikationer med hänsyn till anläggningarnas ålder och skick. Anläggningskostnaden bör räknas om till dagens penningvärde. Det torde endast i undantagsfall vara möjligt att knyta ersättningens storlek till något försäljnings- eller återanskaffningsvärde. Den inträdandes nytta av företaget bör beaktas.

Enligt 38 § AL skall den som utträder ur en samfällighet vara berättigad till ersättning för sin andel i ett beräknat överskott respektive skyldig att betala ersättning för ett beräknat underskott. Det typiska för de vattenrättsliga samfälligheterna torde emellertid enligt VL:s förarbeten vara att en minskning av deltagarkretsen inte medför att nyttan av företaget ökar för övriga deltagare, utan ett utträde torde för dessas del snarare innebära en försämring genom

att deras andel i drifts- och underhållskostnaderna ökar. En lagbestämmelse för utträde, motsvarande AL:s, har ansetts komplicera förhållandena. Därför har inte i VL tagits in någon motsvarighet till AL i nu förevarande hänseende.

Enligt förarbetena får det utan någon särskild föreskrift anses följa att förevarande bestämmelse om ersättning vid inträde i en bestående samfällighet också kan tillämpas i fall enligt 7 kap. 1 och 4 §§, då en samfällighet bildas efter det att anläggningar för en reglering på grund av ett tidigare tillstånd redan har utförts.

---

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas under en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjligheter för deltagarna i en vattenrättslig samfällighet att med samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut träffa överenskommelse om delaktigheten, andelstalen eller samfällighetens upphörande. Som en förutsättning gäller dock att vattendomstolen resp. förrättningsmannen efter prövning finner uppenbart att överenskommelsen inte strider mot VL:s bestämmelser.

I de fall en samfällighet förvaltas av en samfällighetsförening innebär en fastställelse av en överenskommelse om samfällighetens upphörande inte att samfällighetsföreningen upplöses. Sedan godkännandet av överenskommelsen har vunnit laga kraft, åligger det styrelsen att upplösa föreningen enligt bestämmelserna i 61–65 §§ LFS.

Frågan om fastställelse av vattendomstol enligt denna paragraf handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 13).

Oförutsedda skador

---

17 § Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har ut-

förts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

Paragrafen innebär en inskränkning av en tillståndsdoms eller ett tillståndsbeslut rättskraft, såvitt gäller utdömda ersättningar och villkor avseende skadeförebyggande åtgärder.

Första stycket. I fråga om paragrafens tillämpningsområde avses inte någon ändring i förhållande till tidigare gällande rätt. Det skall alltså röra sig om en missbedömning i fråga om de faktiska verkningarna av ett vattenföretag eller en vattenanläggning. En oförutsedd skada föreligger först och främst då vattendomstolen eller förrättningsmannen helt förbisett frågan om skada kunnat uppstå. Sådan skada skall även anses föreligga då domstolen eller förrättningsmannen haft sin uppmärksamhet riktad på saken men därvid gjort en felbedömning antingen på det sättet att man felaktigt ansett att ingen skada alls skulle uppstå och därför ogillat ett ersättningsanspråk eller också så att man bedömt skadan som mindre än den i verkligheten blivit, i vilket fall ersättning utdömts med alltför lågt belopp. Det bör emellertid framhållas, att felaktigheten i tidigare bedömning måste ha hänfört sig till uppkomsten eller omfattningen av skadan. Den omständigheten att en skada, som till hela sin omfattning beaktas i det tidigare vattenmålet, åsatts ett för lågt värde skall inte medföra rätt till förhöjd ersättning enligt stadgandet (jfr. rättsfallet NJA 1965 s. 515).

Med en skada som omfattas av paragrafen bör enligt förarbetena jämställas det fallet att ett företag för tillgodogörande av vattenkraft

tar i anspråk större del av någon annans fallhöjd än som har beräknats i byggnadsmålet. Som anförts i kommentaren till 1 § bör bestämmelserna om oförutsedda skador också kunna tillämpas för det fall att ägaren till ett mark- eller vattenområde, som i samband med tillståndsdomen oriktigt har antagits tillhöra sökanden, vill föra talan om ersättning för skador på området.

Det är angeläget att domstolen eller förrättningsmannen vid den helhetsbedömning av skadeverkningarna på en fastighet som skall ske vid den ursprungliga skaderegleringen klart anger vilka skador som ingår i bedömningen för undvikande av framtida tvister huruvida viss skada beaktats eller ej (jfr. anförda rättsfall NJA 1965 s. 515).

Det bör påpekas att bestämmelserna om oförutsedd skada bara gäller om företaget eller anläggningen, som har vållat skadan, har utförts i enlighet med en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut enligt VL. Beträffande skador som orsakats av företag eller anläggningar som inte har prövats enligt VL gäller inte reglerna om oförutsedd skada. Detta innebär bl.a. att undantaget i fjärde stycket från preskriptionslagens (1981:130) bestämmelser inte blir tillämpliga.

I enlighet med tidigare praxis enligt ÄVL bör bestämmelserna om oförutsedd skada kunna tillämpas i stället för uppskovsmöjligheten enligt 13 kap. 49 § i fall då det vid den ursprungliga prövningen är så gott som klart att skada i ett visst hänseende kommer att uppstå men det är svårt att med säkerhet uppskatta skadans värde innan företaget blivit genomfört.

Parterna är i princip oförhindrade att genom avtal i förväg reglera eventuellt uppkommande oförutsedda skador (se NJA 1948 s. 564 och 1950 s. 389). En sakägare kan alltså i samband med en uppgörelse om skaderegleringen i det ursprungliga ansökningsmålet avstå från rätten att väcka talan för oförutsedda skador. Möjlighet till jämkning av ett sådant avtal till den skadelidandes förmån föreligger inte enligt VL, men så kan ske enligt allmänna avtalsregler.

I fråga om ersättningens beräkning, betalning m.m. gäller de vanliga reglerna i 9 och 16 kap.

Andra stycket reglerar frågan om ändringar av vattenföretaget eller vattenanläggningen på grund av inträffade oförutsedda skador som är mera betydande.

Bestämmelsen ger möjlighet att utverka ändrade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten och om vattenuttaget vid vattenbortledningar och vattenöverledningar. Ändringar på vatten-

anläggningar kan också utverkas. Sådana ändringar skall utföras och bekostas av företagaren. Förutsättningen för att ändringar skall få föreskrivas är att dessa inte medför väsentliga olägenheter för företagaren och dessutom att några skador inte uppstår för tredje man.

Anspråk enligt andra stycket får framställas såväl av enskilda sakägare som av företrädare för allmänna intressen.

Av 19 § framgår att en skadelidande även i vissa andra fall kan utverka bestämmelser om vattentappning och vattenuttag.

Tredje stycket reglerar frågan om sättet att framställa anspråk för oförutsedda skador. Till skillnad mot ÄVL, som i fråga om ersättningar hade ett anmälningsförfarande och i andra fall ett stämningsförfarande, skall enligt stadgandet anmälningsförfarandet tillämpas beträffande alla typer av anspråk enligt VL.

I stadgandet regleras också frågan om tiden för anmälan av anspråk. Utgångspunkten är den arbetstid som har bestämts för företaget, se 13 kap. 47 § andra stycket. Om tillståndsdomen inte rör några arbeten för företaget, det kan t.ex. vara fråga om endast meddelande av bestämmelser om innehållande och tappning av vatten eller lagligförklaring av ett vattenföretag eller en vattenanläggning, har någon arbetstid inte föreskrivits. I sådana fall torde fristen för väckande av anspråk böra räknas från det domen har vunnit laga kraft.

Den normala tiden för framställande av anspråk är enligt stadgandet fem år, och den tiden gäller om inte vattendomstolen eller förrättningsmannen har bestämt en längre tid, som kan vara längst 20 år. Enligt förarbetena bör en så lång tid som 20 år komma i fråga endast i undantagsfall, t.ex. i fråga om vattentäkter där det står klart att ett utnyttjande av tillståndet till fullo kommer att ske först efter en lång tid.

Tiden för framställande av ersättningsanspråk förlängs automatiskt, om arbetstiden förlängs enligt 2 § andra stycket i förevarande kapitel.

Enligt *fjärde stycket* gäller inte preskriptionslagens (1981:130) bestämmelser i fråga om anspråk för oförutsedda skador (jfr 13 kap. 49 § femte stycket). Detta innebär en ändring i förhållande till tidigare gällande rätt, sådan denna kommit till uttryck i rättsfallet NJA 1967 s. 577.

Denna bestämmelse, i förening med de långa tidsfristerna som kan föreskrivas enligt tredje stycket, ger den skadelidande möjlighe-

ter att framställa sina ersättningsanspråk vid en mycket sen tidpunkt. Tidigare ränteregler i ÄVL och räntelagen (1975:635) innebar att den skadelidande kunde vinna särskilda förmåner genom att så länge som möjligt dröja med att framställa sina anspråk. För att förhindra sådana förfaranden har i 16 kap. 12 § andra stycket tagits in en bestämmelse om ränta på ersättning för oförutsedda skador, som innebär att ränta börjar löpa först sedan anspråket har anmälts till vattendomstolen.

---

18 § Anmälan som avses i 17 § skall vara skriftlig och ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningsmål. Därjämte tillämpas 13 kap. 45 § och 50 § andra och tredje styckena.

Paragrafen reglerar förfarandet vid anmälan och prövning av anspråk för oförutsedda skador.

I fråga om prövningsförfarandet har reglerna om förfarandet i stämningsmål jämte 13 kap. 45 § om särskild värdeuppskattning och 13 kap. 50 § andra och tredje styckena om verkställighetsförordnande gjorts tillämpliga.

Reglerna för stämningsmål gäller endast själva förfarandet. I fråga om ersättning för rättegångskostnader gäller de allmänna principerna i 20 kap. 1 § första stycket rörande ansökningsmål.

I fråga om anspråk för oförutsedda skador av företag enligt ÄVL gäller enligt 4 § andra meningen VP en särskild bestämmelse. Mål om oförutsedda skador anses nämligen i övergångssammanhang vara en fortsättning på äldre mål och de skall följaktligen bedömas enligt äldre bestämmelser (se prop. 1974:83 s. 213). I processuellt hänseende gäller dock att VL:s bestämmelser om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader skall tillämpas, om anspråket har framställts sedan VL har trätt i kraft.

Fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

---

19 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vat-

ten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

Paragrafen kompletterar 9 och 17 §§ i detta kapitel när det gäller bestämmelser om vattentappning eller nyttjande av en vattentäkt. Genom stadgandet kan inte åstadkommas någon ändring av det rådande rättsläget, utan dess ändamål är att göra det möjligt att undanröja oklarheter rörande rättsläget. Tredje mans rätt får inte skadas.

Talan enligt denna paragraf handläggs som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 8). Behörig att föra talan är den som lider skada genom de rådande förhållandena. För talerätt krävs inte att företaget är olovligt och att företagaren sålunda har överskridit sin rätt. Företagaren kan bemöta käromålet genom att ansöka om fastställande bestämmelser eller om lagligförklaring, se 13 kap. 55 §.

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

Detta kapitel innehåller bestämmelser om hur ersättning som har bestämts enligt 9 kap. skall betalas av tillståndshavaren och när tillståndet får tas i anspråk. Kapitlet innehåller också bestämmelser om fördelning av ersättningen mellan dem som har rätt till denna.

Enligt 9 kap. 1 § andra stycket gäller bestämmelserna om ersättning även i fall då särskilda rättigheter till fastigheter går förlorade eller rubbas. På grund härav blir 16 kap. också tillämpligt i sådana fall.

---

1 § Löseskilling och intrångsersättning enligt 9 kap. som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nedsättning hos länsstyrelsen av ersättningen. Nedsättning sker till skydd för panträttsborgenärerna.

Första stycket. Enligt stadgandet skall löseskilling och intrångsersättning som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning. Annan ersättning skall inte sättas ned och inte heller sådan periodisk ersättning som kan förekomma enligt 9 kap. 3 § andra stycket.

Av 5 § följer att även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket skall sättas ned, om det är fråga om löseskilling eller intrångsersättning.

Nedsättning skall också enligt 17 § ske, om det råder tvist om bättre rätt till ersättningen.

Det ankommer enligt 3 § på domstolen eller förrättningsmannen att i sitt beslut om löseskilling eller intrångsersättning ange i vad

mån nedsättning skall ske. Om nedsättning inte sker, skall ersättning enligt 4 § betalas direkt till den ersättningsberättigade.

Andra stycket. Enligt huvudregeln i första stycket sker nedsättning av ersättningen hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättning enligt nu förevarande stadgande ske endast hos den länsstyrelse, som vattendomstolen eller förrättningsmannen bestämmer. Normalt torde böra väljas den länsstyrelse under vilken huvuddelen av fastigheterna är belägna (jfr. 10 kap. 10 § tredje stycket RB).

---

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensam inteckning, gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande behövs dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Denna paragraf innehåller undantag från nedsättningsskyldigheten enligt 1 §.

Undantagsregeln gäller i tre situationer, nämligen om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om medgivanden föreligger från berörda rättsägare eller om avgörandet om ersättning är väsentligen utan betydelse för rättsägarna. Det är enligt 3 § vattendomstolen resp. förrättningsmannen som skall avgöra i vad mån nedsättning skall ske.

Nedsättning sker i panträttsborgenärernas intresse. Om fastigheten är gravationsfri, dvs. det inte finns någon beviljad eller sökt inteckning i den, behöver nedsättning inte ske.

Nedsättning skall inte heller ske om panträttsborgenärerna har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten är gemensamt intecknad krävs dessutom medgivanden från borgenärer med panträtt på grund av inteckning i en annan gemensamt intecknad fastighet som har lika eller sämre rätt än den gemensamma inteckningen. Dessutom behövs medgivanden från den eller de övriga gemensamt intecknade fastigheternas ägare. Däremot behövs inga medgivanden från innehavare av andra inskrivna rättigheter.

Den som medger att ersättningen får betalas ut direkt till den ersättningsberättigade har att inför vattendomstolen resp. förrättningsmannen styrka sin behörighet. Enligt förarbetena (se prop. 1972:109 s. 307, 408 och 427) bör kravet på kontroll inte ställas alltför högt och prövningsmyndigheten bör utan alltför stor omgång kunna föreskriva att nedsättning inte behöver ske. Företeende av pantbrevet är inte nödvändigt i alla situationer. Blott en anteckning i fastighetsboken om innehav av pantbrev anses dock inte böra räcka som legitimation. Däremot borde en uppgift av en bank eller något annat välkänt kreditinstitut om att man innehar pantbrev vara tillräckligt.

Medgivanden som nu nämnts skall emellertid inte behöva inhämtas, om vattendomstolen resp. förrättningsmannen efter en s.k. oskadlighetsprövning finner att avgörandet är utan betydelse för rättsägaren.

Det är praktiskt att domstolen resp. förrättningsmannen först företar en oskadlighetsprövning och därefter kräver medgivanden endast från dem för vilka avgörandet bedöms vara av väsentlig betydelse. Enligt förarbetena (prop. 1972:109 s. 306) bör prövningsmyndigheten i förväg lämna besked om vilka medgivanden som behövs för att den skall kunna medge undantag från nedsättningsskyldigheten. Något formkrav för ett sådant besked ställs inte upp.

---

3 § I beslut om löseskilling eller intrångsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

Enligt paragrafen ankommer det på vattendomstolen resp. förrättningsmannen att bestämma i vad mån nedsättning skall ske. Om beslutet medför skada för någon rättsägare, kan staten bli skadeståndsskyldig enligt skadeståndslagens (1972:207) bestämmelser.

---

4 § Ersättning som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

I paragrafen ges bestämmelser om betalning av ersättning som inte

skall sättas ned. Den gäller alltså alltid ersättningsformen annan ersättning samt sådan löseskilling och intrångsersättning som omfattas av undantagen i 2 §.

Med ledning av ersättningsbeslutet kan företagaren i allmänhet avgöra vem som har rätt att ta emot ersättningen. Betalningen sker dock på företagarens egen risk. Betalar han till fel person, kan det leda till att han tvingas betala en gång till eller att hans rätt gentemot den ersättningsberättigade förfaller enligt 7 § första stycket tredje meningen. Om det råder tvist om bättre rätt till ersättningen, skall ersättningen enligt 17 § sättas ned hos länsstyrelsen, oberoende av om föreskrift om nedsättning har meddelats eller inte. Enligt förarbetena skall nedsättning enligt 17 § ske även då det är oklart till vem ersättningen skall betalas (se prop. 1974:83 s. 207).

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

Enligt stadgandet gäller bestämmelserna om betalning av ersättning genom nedsättning eller direkt utbetalning också provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket. Sådan provisorisk ersättning kan bara bestämmas av vattendomstolen.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka handlingar som den ersättningsskyldige skall ge in till länsstyrelsen i samband med nedsättning eller anmälan.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som löses och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om betänketid för företagaren.

Första stycket. Det tar ofta en betydande tid att detaljplanera och utföra ett vattenföretag, som man har fått tillstånd till. Företagaren har också ansetts böra få en betänketid, innan han måste utnyttja den rättighet han har fått. Under denna tid har han befriats från att betala utdömda ersättningar. Å den andra sidan har ersättningstagarnas anspråk på att inte under alltför lång tid hållas i ovetskap om huruvida deras egendom skall tas i anspråk eller inte behövt tillgodoses. På grund härav har företagaren enligt stadgandet givits en betänketid av sex månader vid inlösen och två år i andra fall.

Tidsfristerna räknas från det att samtliga tillstånds- och ersättningsfrågor har blivit slutligt avgjorda. Om alltså endast tillståndsdelen överklagas, börjar tidsfristen löpa först när ett rättskraftigt avgörande föreligger också i tillståndsdelen.

Stadgandet är inte tillämpligt, om tillståndet redan har tagits i anspråk. Då gäller 11 §.

Enligt *andra stycket* kan tidsfristen förkortas eller förlängas, när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det. Ett skäl för förlängning kan vara att vattendomstolen har föreskrivit så stora ändringar rörande företagets utförande i förhållande till ansökningen att detaljprojekteringen kan bli långvarig.

---

8 § Inlösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 eller 4 §.

Enligt paragrafen är inlösen av mark fullbordad när ersättningsgivaren fullgjort vad som åligger honom i fråga om betalning (genom nedsättning eller direkt till den berättigade) och i förekommande fall anmälan till länsstyrelsen. Ersättningsgivaren har då genast rätt att tillträda egendomen.

---

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt att tillträda inlöst fastighet och att ta i anspråk eller vidta andra åtgärder än inlösen på annans egendom. Förutsättningen i samtliga fall är att ersättningen skall ha betalats och dessutom, i förekommande fall, anmälan ha gjorts till länsstyrelsen.

Enligt *tredje stycket* kan ersättningstagaren ges skäligt uppskov. I ersättningsbeslutet skall alltså kunna föreskrivas en viss minsta tid inom vilken tillträde inte får ske resp. skadebringande åtgärd inte får utföras.

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970:979).

Paragrafen innehåller bestämmelser om inlösens fastighetsbildande verkan m.m.

Första stycket stadgar att ändring av fastighetsindelningen sker när inlösen av en fastighetsdel är fullbordad. Ändringen sker alltså inte genom registreringen av indelningsändringen i fastighetsregistret.

Enligt 12 kap. 33 § och 13 kap. 46 § första stycket skall förrättningsmannen resp. vattendomstolen se till att karta med beskrivning över fastighetsdelen har upprättats av fastighetsbildningsmyndigheten och att gränserna är utmärkta. När inlösenbeslutet har vunnit laga kraft, skall enligt 21 § VF fastighetsregistermyndigheten få

kartan och beskrivningen samt sådant utdrag av beslutet att därav framgår vilket område som löses.

Andra stycket reglerar frågan om inlösens inverkan på särskilda rättigheter i den inlösta fastigheten eller fastighetsdelen som tillkommit genom frivillig uppgörelse. Huvudregeln är att sådana rättigheter upphör när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Med särskilda rättigheter som tillkommit genom frivillig upplåtelse avses främst rättigheter som anges i 7 kap. JB, dvs. arrende, hyra och andra nyttjanderätter utom tomträtt samt servitut och rätt till elektrisk kraft, samt med den likställda äldre rättigheter. Även exempelvis testamentariska nyttjanderätter hör hit. Däremot avses inte förrättningsservitut, inte ens om de grundats på en vid förrättning träffad överenskommelse. Tomträtt (jfr. 20 §) och andra rättigheter som är av fast egendoms natur omfattas inte av stadgandet.

Regeln om att särskilda rättigheter som har tillkommit genom frivillig upplåtelse upphör vid inlösen är dock försedd med ett undantag. Domstolen eller förrättningsmannen kan nämligen i vissa fall förordna att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får dock meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten. Ett förordnande att en särskild rättighet skall bestå kan nämligen reducera löseskillingen till nackdel för panträttshavarna, varför en oskadlighetsprövning till skydd för dessa skall ske.

Förordnande att rättigheten skall bestå skall naturligtvis meddelas om fastigheten är gravationsfri eller det visas att fastighetsägaren själv har alla pantbrev. Om rättigheten har bättre rätt än inteckningarna, skall förordnande också meddelas. Även om panträttshavare har bättre rätt i fastigheten men det är uppenbart att löseskillingen täcker pantbrevens belopp jämte tillägg enligt 6 kap. 3 § första stycket JB kan förordnande meddelas. Även medgivanden från panträttshavarna bör godtas som grund för meddelande av förordnande.

Om den särskilda rättigheten är inskriven, skall enligt 24 § VF vattendomstolen resp. förrättningsmannen för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken underrätta inskrivningsmyndigheten om att rättigheten skall bestå.

Tredje stycket. Enligt stadgandet skall i princip andra särskilda rättigheter än som anges i andra stycket bestå efter inlösen. Sådana rättigheter är rättigheter som tillskapats genom tvångsförvärv enligt

t.ex. VL eller ExL eller vid fastighetsbildning. Renskötselrätt, vägrätt och gruvrätt omfattas också. Domstolen resp. förrättningsmannen kan dock förordna att även sådana rättigheter skall upphöra.

Fjärde stycket. Genom inlösen befrias den inlösta egendomen från allt fordringsansvar utom för fordringar som har förmånsrätt enligt 6 § punkt 1 förmånsrättslagen (1970:979). Som exempel på fordringar som omfattas av nämnda stadgande i förmånsrättslagen kan nämnas avdikningslån samt fordringar enligt lagen om enskilda vägar och enligt LFS samt fordringar på grund av fastighetsbildning.

---

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag eller annan åtgärd har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som fastställts tidigare betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har fastställts och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet annars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

Paragrafen innehåller bestämmelser om betalning av ersättning i fall då tillträde redan har skett eller den skadebringande åtgärden har vidtagits.

Första stycket avser till en början fall då ersättningen bestäms slutligt efter uppskov enligt 13 kap. 49 § första stycket. Om vattendomstolen därvid förordnat om omedelbar verkställighet av ersättningsbeslutet enligt 13 kap. 50 § andra stycket bör enligt förarbetena betalningsskyldigheten inträda omedelbart.

Stadgandet avser vidare den situationen att vattendomstolen förordnar om omedelbar verkställighet av ett tillståndsbeslut enligt 13 kap. 50 § första stycket och högre rätt dömer ut en högre ersättning.

Andra fall då stadgandet skall tillämpas är vid ersättning för oförutsedda skador samt då ersättning bestäms i samband med en lagligförklaring av ett vattenföretag som redan är utfört (se andra meningen).

Enligt 18 § i förevarande kapitel får ersättningsbelopp som har betalats inte återkrävas. I uppskovsfallen gäller vidare enligt 13 kap. 49 § tredje stycket att ersättningar inte får bestämmas till ett lägre

belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Andra stycket. Om slutlig ersättning inte överstiger vad som utgivits enligt lägre rätts beslut eller som provisorisk ersättning och skulle i annat fall ha förelegat nedsättnings- eller anmälningsskyldighet, skall ersättningsgivaren enligt stadgandet göra anmälan därom till länsstyrelsen.

---

12 § På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts.

Första stycket innehåller bestämmelser om ränta på ersättning som avses i 11 § första stycket, dvs. har bestämts sedan tillträde har skett eller den skadebringande åtgärden har vidtagits. Då skall ränta utgå som avkastningsränta från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget eller åtgärden vidtogs. Avkastningsräntan motsvarar enligt 5 § räntelagen diskontot med tillägg av två procent. Om betalningen inte sker i rätt tid, dvs. inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt, utgår dröjsmålsränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Dröjsmålsräntan motsvarar diskontot med tillägg av fyra procent.

I fråga om ersättning för oförutsedd skada gäller i stället en särskild ränteregel enligt andra stycket.

Andra stycket innehåller en särskild ränteregel i stället för stadgandet i första stycket när fråga är om ersättning för oförutsedd skada. En tillämpning av regeln i första stycket på ersättning för oförutsedda skador skulle, som anförts i kommentaren till 15 kap. 17 §, medföra att den ersättningsberättigade vinner oberättigade fördelar genom att så länge som möjligt vänta med att väcka sitt anspråk. Därför har i nu förevarande stadgande tagits in en särskild

bestämmelse om ränta på ersättning för oförutsedda skador som innebär att ränta i dessa fall skall utgå som dröjsmålsränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Tredje stycket. De ersättningar som avses i 11 § första stycket är alltid fastställda genom vattendomstols dom eller förrättningsmans beslut. Dessa utgör exekutionstitlar enligt UB. I detta stadgande anges att det är länsstyrelsen som är behörig att söka verkställighet i de fall nedsättning av ersättningarna skall ske hos länsstyrelsen. I fråga om ersättningar som inte skall nedsättas, ankommer det på den ersättningsberättigade att söka verkställighet.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

Skyldigheten för länsstyrelsen att sätta in penningmedel på bank mot ränta avser såväl ersättningar som har satts ned hos länsstyrelsen som ersättningar som länsstyrelsen har tagit ut med stöd av 12 § tredje stycket.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egenom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utbetalning och fördelning av medel som nedsatts hos länsstyrelsen eller som denna låtit ta ut hos den ersättningsskyldige med stöd av 12 § tredje stycket.

Första stycket. Enligt stadgandet skall länsstyrelsen betala ut de medel som har nedsatts eller som länsstyrelsen har låtit ta ut enligt

12 § tredje stycket. I penningmedlen ingår även ränta som den ersättningsskyldige har betalat enligt 12 § liksom bankränta som har upplupit efter insättning enligt 13 §.

Medlen skall av länsstyrelsen betalas direkt till den ersättningsberättigade i sådana fall då medlen har uttagits av länsstyrelsen enligt 12 § tredje stycket och domstolen resp. förrättningsmannen inte har bestämt att nedsättning skall ske. Direkt utbetalning skall också ske av nedsatta eller uttagna medel som tillkommer innehavare av särskild rätt men som inte behöver tas i anspråk till förnöjande av panträttshavare enligt tredje stycket.

I övriga fall gäller för utbetalning av medlen bestämmelserna i UB och utsökningsförordningen (1981:981) om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion.

Andra stycket. Nedsatta medel, även sådana som har satts ned med stöd av 17 §, skall betalas ut genom fördelning mellan de ersättningsberättigade med tillämpning av bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion. Regler härom finns i 13 kap. UB och 13 kap. utsökningsförordningen. Fördelningsmyndighet enligt VL är dock länsstyrelsen och inte som enligt UB kronofogdemyndigheten.

Reglerna om fördelning innebär i korthet följande.

Ett sammanträde för fördelning skall alltid hållas, se 15 § i detta kapitel som innehåller bestämmelser om kallelser m.m. till ett sådant sammanträde. Till sammanträdet kallas fastighetsägaren, andra sakägare och kända panträttshavare.

Fördelning av medlen i anledning av exekutiv auktion beträffande fast egendom sker enligt 13 kap. 10 § UB i enlighet med en tidigare under förfarandet upprättad sakägarförteckning (se 12 kap. 24 § UB). I förfarandet enligt VL finns ingen sådan förteckning, men UB:s regler bör tillämpas analogt.

Vid fördelning av ersättningsmedlen enligt VL skall endast sådana fordringar som enligt 13 kap. 25 § UB skall tas upp i sakägarförteckningen beaktas. De fordringar som kan komma i fråga är

1. fordran som är förenad med förmånsrätt enligt 6 § punkt 1 eller 7 § punkt 1 eller 2 förmånsrättslagen (1970:979) och som förfallit till betalning senast den dag då inlösen fullbordats, eller — vid fördelning av provisorisk ersättning — dagen för fördelningssammanträdet,

2. fordran som är förenad med panträtt i fastigheten,

3. fordran som är förenad med förmånsrätt i fastigheten på grund av betalningssäkring samt

4. i fråga om fastighet som hör till konkursbo arvode och annan kostnad för fastighetens förvaltning under konkursen.

Innehavare av särskilda rättigheter har självständig ersättningsrätt enligt VL. Förhållandet mellan sådana rättigheter och inteckningar med bättre förmånsrätt regleras i tredje stycket.

Enligt 12 kap. 26 § UB skall fordringar och rättigheter tas upp efter det företräde som gäller enligt lag, dvs. främst enligt förmånsrättslagen, även om de är beroende av villkor eller är tvistiga. Sökta men ännu inte beviljade inteckningar och inskrivningar tas med.

Om alla berörda sakägare är ense om hur medlen skall fördelas, skall fördelningen ske i enlighet därmed (13 kap. 9 § UB).

Överskott vid medelsfördelningen tillfaller fastighetsägaren.

Tredje stycket. Ersättning för särskilda rättigheter som går förlorade skall ibland nedsättas. Om ersättningsbeloppet inte krävs för betalning till en panträttshavare med bättre förmånsrätt än rättighetshavaren, skall beloppet betalas direkt till rättighetshavaren. I andra fall skall sådan panträttshavare enligt nu förevarande stadgande få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten. Ersättningen för rättigheten skall då minskas i motsvarande mån. Enligt 12 kap. 32 § andra stycket och 13 kap. 45 § ankommer det på förrättningsmannen resp. vattendomstolen att uppskatta fastighetens värde utan belastning av rättigheten.

---

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kallelser m.m. till fördelningssammanträde.

---

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall det antecknas i fastighetsboken.

Länsstyrelsen skall enligt 25 § VF underrätta inskrivningsmyndigheten när inlösen är fullbordad.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

Paragrafen stadgar skyldighet för den ersättningsskyldige att sätta ned ersättning, om vilken tvist råder, oberoende av om nedsättningsskyldighet föreligger enligt 1 § eller inte.

Nedsättningsskyldighet enligt denna paragraf kan föreskrivas av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Att föreskrift om nedsättning inte meddelats fritar emellertid inte ersättningsgivaren från nedsättningsskyldighet. För att paragrafen skall vara tillämplig krävs inte att en tvist anhängiggjorts vid domstol utan det räcker att det i vattenmålet eller på annat sätt framkommer att flera gör anspråk på ersättningen eller att det är oklart till vem ersättningen skall betalas. Av hänvisningen till 13–15 §§ framgår bl.a. att länsstyrelsen skall betala medlen till den som är berättigad till beloppet. Denna fråga får i allmänhet avgöras genom lagakraftägande dom. Av hänvisningen följer vidare att utdelning till fastighetsborgenärerna kan ske enligt vanliga regler. Pågående tvist får inte uppehålla deras rätt till betalning. Paragrafen omfattar även provisorisk ersättning som bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

Av rättsfallet NJA 1978 s. 615 framgår att länsstyrelsen vid utbetalning av de medel som har satts ned enligt denna paragraf endast har att beakta sådan tvist som nedsättningen avsåg och därvid i princip har att utgå från vad som angivits i vattendomstolens resp. förrättningsmannens föreskrift om nedsättning eller annars kan utläsas av domstolens avgörande eller från vad sökanden-ersättningsgivaren har angivit i samband med nedsättningen.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

Paragrafen stadgar ett återkravsförbud i fråga om ersättningsbelopp som har betalats ut.

Förbudet avser för det första det fallet att överinstans efter klagan över ersättningsbeslutet minskar det av underinstans fastställda beloppet, som ersättningsgivaren utan överinstansens vetskap redan har betalat. Förbudet omfattar också det fallet att ersättningsgivaren, sedan han betalat ersättningstagaren ett fastställt ersättningsbelopp, av någon anledning beslutar sig för att avstå från att ta tvångsrättsmedgivandet i anspråk.

Av pleniavgörandet NJA 1961 s. 743 framgår att återkravsförbudet också medför att en sökande, som redan har betalat ut den av lägre instans utdömda ersättningen, inte får fullfölja talan mot ersättningsbeslutet för att få ersättningen fastställd till ett lägre belopp.

Enligt andra meningen är återkravsförbudet underkastat en inskränkning. En ersättningsgivare har enligt stadgandet rätt att få tillbaka vad han betalt, om högre instans på talan av ersättningstagaren undanröjer det tvångsrättsmedgivande som föranlett ersättningsbeslutet.

---

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för låg och ersättningens belopp på grund av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Rätt till ersättning föreligger också för förlust till följd av att överenskommelse har träffats om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Paragrafen innebär en återgång till den ordning som gällde i ÄVL före den 1 juli 1974. Den innebär att vattendomstolen resp. förrättningsmannen vid bestämmandet av ersättningens storlek beträffande en fastighet inte som enligt 5 kap. 25 § ExL behöver göra någon oskadlighetsprövning med hänsyn till panträttsborgenärerna, även om en överenskommelse föreligger mellan parterna (jfr. kommentaren till 13 kap. 44 §). I stället har skadelidande panträttsborgenärer enligt stadgandet getts möjlighet att i efterhand begära ersättning för eventuella förluster.

Paragrafen blir tillämplig i alla de fall då frågan om skäligheten av ersättningens storlek inte har prövats, t.ex. på grund av ett särskilt

avtal mellan parterna eller parts medgivande vid förrättningen eller rättegången.

Talan om ersättning enligt förevarande paragraf skall väckas vid vattendomstolen och handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 9). Talerätten har inte begränsats till någon viss tid.

20 § Vad i detta kapitel sägs om fastighet gäller i tillämpliga delar också tomträtt.

Enligt 13 kap. 26 § andra stycket JB är tomträtt vid expropriation eller liknande tvångsförvärv likställd med fast egendom. Inlösen enligt VL är ett sådant expropriationsliknande förvärv, och det skulle i och för sig inte behövas någon särskild regel för att skydda den som har pant i tomträtten vid inlösen av denna. När det gäller intrångsersättning behövs dock regeln i nu förevarande stadgande till skydd för panträttshavarna.

Enligt 22 kap. 1 § gäller lagens bestämmelser om fastighet också gruvor. Enligt 6 § VP gäller VL:s bestämmelser om ägare av en fastighet även den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

17 kap. Underhåll m. m.

Detta kapitel innehåller bestämmelser om underhåll av vattenanläggningar (1 §) och driften av vattenföretag (2 §) samt rätt till tillträde för utförande av underållsarbeten (3 §).

---

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en särskild rättighet utförts på annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår dock underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämt något annat.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

Första stycket. I första meningen ges den grundläggande bestämmelsen om skyldighet för ägaren av en vattenanläggning att underhålla den så att det inte uppkommer skada på allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena.

Underhållsskyldigheten gäller vattenanläggningar, oavsett om tillstånd till dem har lämnats eller inte. Vad som är en vattenanläggning framgår av definitionen i 1 kap. 3 § andra stycket. Här innefattas även anläggningar för bortledande av grundvatten samt diken och andra anordningar för markavvattning.

Underhållsansvaret innebär att ägaren är skyldig inte bara att utföra löpande reparationer utan även att bygga om en anläggning som har tjänat ut. Sådana delar av anläggningen som saknar betydelse för någon annan än ägaren behöver dock inte vidmakthållas. Redan vid anläggningens tillkomst är ägaren skyldig att se till att det inte uppkommer någon fara för skada på motstående intressen genom ett felaktigt utförande eller användning av bristfälligt mate-

rial. Även om anläggningen inte vidare skall användas får den inte lämnas i ett sådant skick att det är risk för att den orsakar skada. Särskilda bestämmelser om utrivning av vattenanläggningar finns i 14 kap.

Enligt andra meningen kvarstår en rättighetshavares underhållsskyldighet även om äganderätten till anläggningen har övergått till markägaren. En regel om äganderättens övergång till markägaren har tagits in i 8 kap. 1 § fjärde stycket. Rättighetshavarens underhållsansvar kvarstår till dess skyldigheten har förts över på någon annan enligt 14 kap. 2 § eller 15 kap. 6 §, vartill hänvisas i tredje stycket av förevarande paragraf.

Andra stycket. Enligt huvudregeln är den som får rätt att använda någon annans vattenanläggning jämte anläggningens ägare ansvarig för underhållet. Detta innebär att de solidariskt svarar för underhållet gentemot tredje man. Den interna uppdelningen av underhållsansvaret får ske efter nyttjandegraden eller på det sätt parterna har kommit överens.

Vattendomstolen har emellertid möjlighet att helt eller delvis befria den som får använda en vattenanläggning från underhållsskyldigheten. Sådan befrielse kan komma i fråga främst då användarens utnyttjande av anläggningen framstår som obetydligt i förhållande till ägarens eller endast avser en viss mindre del av anläggningen. I vattendomstolens beslut enligt 8 kap. 2 § bör då regleras inte bara omfattningen av det solidariska ansvaret gentemot tredje man utan även den interna uppdelningen.

Tredje stycket. I stadgandet erinras om bestämmelserna i 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § om överflyttning av underhållsskyldigheten.

Försummelse av underhållet kan medföra straffansvar (se 21 kap. 1 § första stycket punkt 3). Enligt 21 kap. 3 § kan länsstyrelsen vid vite förelägga den underhållsskyldige att vidta rättelse. Vattendomstolen kan också på ansökan meddela handräckning enligt 4 § samma kapitel. Den som lider skada av försummat underhåll kan också väcka talan vid vattendomstol om åtgärder eller skadestånd (se 13 kap. 14 § punkt 10). Om försummelsen av underhållet är allvarlig, kan tillståndet förklaras förverkat (se 15 kap. 5 § andra stycket).

---

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

Ett tillstånd till ett vattenföretag innebär regelmässigt också en rätt att utöva skadlig inverkan på vattenförhållandena. Tillståndsmyndigheten anger i tillståndet den inverkan på vattenförhållandena som är tillåten och utdömer ersättning för de skador som kan förväntas uppkomma därigenom. Inom ramen för tillståndet kan emellertid vattenföretaget ofta drivas på olika sätt — mer eller mindre skonsamt för motstående intressen. Förevarande bestämmelse ålägger företagaren att visa aktsamhet vid driften av vattenföretag. Bestämmelsen är enligt förarbetena endast tillämplig i de fall särskilda bestämmelser om vattenföretagets drift inte har meddelats. Om det exempelvis inte närmare har angivits hur innehållande och tappning vid en regleringsdamm skall ske innebär bestämmelsen att åtgärderna skall utföras så att onödiga skador på motstående intressen undviks såväl uppströms som nedströms, dvs. normalt så att snabba flödes- eller vattenståndsändringar undviks.

Om en företagare brister i den aktsamhet som åligger honom enligt förevarande bestämmelse, kan han bli skyldig att ersätta uppkomna skador. Talan om sådan ersättning kan väckas hos vattendomstolen enligt 13 kap. 14 § punkt 11. Företagaren kan också drabbas av straffansvar enligt 21 kap. 1 § första stycket punkt 3.

---

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

Paragrafen ger rätt för den som är underhållsskyldig att få tillträde till annans mark för fullgörande av underhållsskyldigheten. Tvist om ersättning för skada prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 12).

18 kap. Tillsyn och besiktning

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om tillsyn (1 och 2 §§), besiktning (3–5 §§), rätt till tillträde m.m. (6 och 7 §§) samt tystnadsplikt (8 §).

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

Första stycket. Enligt stadgandet är det länsstyrelsen som utövar tillsynen över vattenföretag och vattenanläggningar.

Att utöva tillsyn innebär främst att övervaka att VL och med stöd av lagen uppställda villkor i domar och beslut följs. Länsstyrelsen har alltså att kontrollera att nödvändiga tillstånd till vattenföretag och vattenanläggningar har inhämtats, att villkoren följs, att reglerna om underhållsskyldighet och driften i 17 kap. iakttas och att tillåtlighetsreglerna i 3 kap. iakttas också i de fall då tillstånd inte behövs.

Överträdelser av lagen eller med stöd av lagen meddelade villkor skall inte tillåtas fortsätta. Länsstyrelsen kan antingen vid vite förelägga företagaren att vidta rättelse (se 21 kap. 3 §) eller ansöka om handräckning hos vattendomstolen (se 21 kap. 4 §). Om brottslig gärning misstänks, skall anmälan till åklagare ske.

Tillsynsuppgifterna innebär inte bara befogenheter utan också skyldigheter för länsstyrelsen. I förarbetena anförs dock att det uttryckliga tillsynsansvar som länsstyrelserna åläggs i VL måste ses mot bakgrund av det ansträngda statsfinansiella läget och andra uppgifter som under senare tid ålagts eller kommer att åläggas

länsstyrelserna. Lämplighetssynpunkter och angelägenheten av ett riktigt resursutnyttjande måste fälla utslaget i fråga om vad den vattenrättsliga tillsynen skall omfatta och hur den skall bedrivas. Några krav på omfattande tillsynsinsatser eller omfattande inventeringar från länsstyrelsernas sida torde inte kunna ställas om det skulle medföra att angelägnare uppgifter inom andra områden eftersätts. I vart fall i ett inledande skede efter VL:s ikraftträdande måste tillsynen inriktas främst på de från säkerhetssynpunkt särskilt angelägna vattenanläggningarna.

Andra stycket. I vissa fall kan den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten redan när tillstånd till ett vattenföretag lämnas förutse att det föreligger behov av särskild tillsyn rörande speciella frågor som länsstyrelsen kommer att sakna möjligheter att fullgöra. Det kan t.ex. gälla att följa tillämpningen av meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, antingen under en prövotid eller efter den tidpunkt då slutliga bestämmelser i ämnet har fastställts. Det kan också gälla exceptionellt svåra grundläggningsförhållanden. För sådana fall kan tillståndsmyndigheten enligt nu förevarande stadgande redan i tillståndsbeslutet förordna en särskild sakkunnig myndighet att vid sidan av länsstyrelsen utöva tillsyn i det speciella hänseendet.

Enligt stadgandet skall det föreligga särskilda skäl för att en särskild sakkunnig myndighet skall förordnas att utöva tillsynen. Förordnande bör enligt förarbetena meddelas endast vid mera komplicerade och svårbedömda förhållanden, t.ex. vid samordnad tappning som berör flera företag, då utomstående inte har möjligheter att bedöma förhållandena och stora skadeverkningar kan bli följden om föreskrivna tappningsbestämmelser åsidosätts. Kontrollen kan avse förhållanden inte bara under en prövotid utan även tiden efter det att slutligt tillstånd har lämnats, vilket enligt tidigare gällande rätt inte ansetts kunna ske mot företagarens vilja (se NJA 1976 s. 165). Observationer i sistnämnda fall kan tjäna som god ledning om det skulle bli aktuellt att ompröva villkoren för tillståndet.

I sammanhanget bör nämnas att statens vattenfallsverk och svenska kraftverksföreningen har inrättat en dammsäkerhetsnämnd med uppgift bl.a. att lämna rekommendationer för underhåll och tillsyn av dammar. I uppgiften ingår bl.a. att på begäran av länsstyrelsen lämna råd i dammkontrollfrågor. Regeringen har utsett ledamöter i nämnden.

Medan kostnaderna för länsstyrelsens tillsyn åvilar statsverket, skall kostnaderna för den särskilda tillsynen enligt andra stycket betalas av tillståndshavaren (se 20 kap. 11 § punkt 1).

---

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om vattenföretaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Paragrafen innehåller bestämmelser om upplysnings- och undersökningsskyldighet för företagaren.

Första stycket. Enligt stadgandet är företagaren skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet — länsstyrelsen och särskilt förordnad myndighet enligt 1 § andra stycket — lämna behövliga uppgifter om vattenföretaget eller vattenanläggningen.

Några formella föreskrifter om hur upplysningarna skall begäras ställs inte upp. Begäran kan ske muntligen eller skriftligen.

Företagaren kan också enligt tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet vara skyldig att förvara underlag för att upplysningsskyldigheten skall kunna fullgöras. Det kan t.ex. gälla diagram och tabeller över vattenstånd och vattenföringar.

Upplysningsplikten är straffsanktionerad enligt 21 kap. 1 § första stycket punkt 4. Straffsanktionen avser såväl underlåtenhet att lämna upplysningar som lämnande av felaktiga upplysningar.

Andra stycket. Enligt stadgandet kan länsstyrelsen ålägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen och som inte redan har ålagts i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet.

Undersökningen skall i princip utföras av företagaren själv eller genom hans försorg. Om särskilda skäl föreligger t.ex. i fall då särskild expertis såsom SMHI eller särskild fiskesakkunnig erfordras, kan länsstyrelsen bestämma att undersökningen skall utföras av någon annan än företagaren samt utse denne. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 2.

Kostnaderna för undersökningen skall betalas av företagaren med belopp som länsstyrelsen bestämmer även i de fall någon annan än företagaren har förordnats, se 20 kap. 11 § punkt 2. Kostnadsbeslutet kan överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 3.

Undersökningsskyldigheten enligt andra stycket är inte straffsanktionerad, men länsstyrelsen kan enligt *tredje stycket* utsätta vite i beslut om föreläggande.

Besiktning

3 § I tillståndsdom och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sådan besiktning som har beslutats i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut.

Första stycket. Förordnande om besiktning är inte i något fall obligatoriskt men bör meddelas i vissa fall. Så bör t.ex. förordnande meddelas när vattendomstolen i sin tillståndsdom har förordnat om skyldighet för företagaren att sätta ut vattenståndsmätare och fixpunkter i anslutning till en dammbyggnad eller observationsrör för iakttagande av grundvattenståndet. I sådana fall var besiktning obligatorisk enligt ÄVL. I fråga om anordningar för fisket bör besiktning genom en särskild fiskesakkunnig kunna komma i fråga.

Andra stycket. Besiktningsman skall enligt stadgandet alltid förordnas av länsstyrelsen, alltså inte av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Det ankommer på företagaren att anmäla till länsstyrelsen när företaget har utförts och tidpunkten för besiktning sålunda är inne.

Beroende på vad besiktningen skall avse, bör länsstyrelsen samråda med sakkunniga organ rörande lämplig besiktningsman. I fråga om fiskesakkunnig besiktningsman bör samråd ske med fiskeristyrelsen eller vederbörande fiskenämnd.

Kostnaderna för besiktningen skall betalas av vattenanläggningens ägare med belopp som länsstyrelsen bestämmer, se 20 kap. 11 §

punkt 3. Länstyrelsens beslut i fråga om förordnande av besiktningsman eller om kostnaderna för besiktningen kan överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 2 resp. 3.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet.

Enligt paragrafen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman på begäran av en vattenanläggnings ägare eller den vars rätt berörs av anläggningen. Besiktningen skall avse att utröna om anläggningen har tillkommit i laga ordning, dvs. att tillståndsplikt enligt VL eller äldre lag har iakttagits, eller är av laga beskaffenhet, dvs. har anlagts i enlighet med dom eller beslut enligt VL eller äldre lag.

Kostnaderna för besiktning enligt förevarande paragraf skall enligt 20 kap. 12 § betalas av den som har begärt besiktningen. Länsstyrelsen bestämmer beloppet. Besiktningsmannen har rätt till förskott på kostnaderna. Länsstyrelsens beslut kan enligt 22 kap. 6 § första stycket punkt 3 överklagas hos kammarrätten genom besvär.

I de fall besiktningen leder till att talan väcks om borttagande av anläggningen eller om ändring av denna eller om ersättning för skada genom anläggningen är besiktningskostnaden att anse såsom en kostnad för bevisningen i målet och företagaren kan alltså enligt allmänna regler om rättegångskostnader förpliktas att utge ersättning för dessa.

Besiktningsmannens utlåtande har inte någon rättsverkan i sig utan är endast ett bevismedel som sedermera kan användas i en rättegång om anläggningens bortskaffande m.m. I en sådan rättegång får företagaren självfallet åberopa den bevisning han vill mot riktigheten av besiktningsmannens utlåtande.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen finner att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om protokoll vid besiktning och skyldighet för besiktningsmannen att i protokollet ange om iakttagna avvikelser från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Besiktningsmannen har inte själv någon befogenhet att ålägga anläggningens ägare att vidta rättelse beträffande en olaglig anläggning och inte någon skyldighet att anmäla olagligheter till åtal. Det blir i stället länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet eller en enskild sakägare som får besluta om vad som skall ske när avvikelser från gällande bestämmelser har konstaterats vid en besiktning. Länsstyrelsen kan enligt 21 kap. 3 § första stycket meddela föreläggande för ägaren om rättelse och både länsstyrelsen och sakägare kan begära handräckning och anmäla olagligheten till åklagare.

När länsstyrelsen har fått ett besiktningsprotokoll enligt 3 §, skall ett exemplar av detta sändas till vattendomstolen för anteckning i vattenboken, se 28 § VF.

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

Paragrafen ger rätt för länsstyrelsen, särskilt förordnad tillsynsmyndighet, den som förordnats att utföra undersökning som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän enligt 3 och 4 §§ till tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Om tillträde vägras, skall polismyndigheten på begäran lämna biträde.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmäta-

re, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad tillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Första stycket innehåller en bestämmelse om rätt för den som är beroende av driften av ett vattenföretag samt vissa offentliga tjänstemän att för kontroll av företagets drift få tillträde till vattenståndsmätare m.m.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om tillsyn över efterlevnaden av bestämmelser som har meddelats till skydd för fisket. Det kan gälla bestämmelser som meddelats med stöd av antingen VL eller äldre regler. Enligt 10 kap. 5 § VL kan en företagare förpliktas att betala en särskild avgift för att bekosta kontrollen av att meddelade föreskrifter till skydd för fisket efterlevs. Sådan kontroll kan utföras av statliga fiskeritjänstemän — fiskeriintendent eller tjänsteman vid fiskenämnd — eller av tillsynsmän som förordnas av fiskeristyrelsen.

Tystnadsplikt

---

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Paragrafen innehåller bestämmelser om tystnadsplikt vid tillsyn m.m.

Första stycket. Då tillsyn, undersökningar och besiktningar enligt detta kapitel utförs av befattningshavare hos myndigheter i denna egenskap, gäller sekretesslagens bestämmelser om tystnadsplikt, vilket också erinras om i andra stycket. För utomstående enskilda, som deltagit i tillsyn eller besiktning eller utfört undersökningar, gäller tystnadspliktsregeln i förevarande stadgande.

Andra stycket erinrar om att sekretesslagens bestämmelser är tillämpliga för befattningshavare hos myndigheter. Den sekretess som närmast svarar mot tystnadspliktsregeln i första stycket regleras i 8 kap. 6 § sekretesslagen. Även bestämmelserna i 2 kap. 2 § nämnda lag kan bli tillämpliga.

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m.

Detta kapitel innehåller bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen. Det är uppdelat i två avdelningar, dels allmänna bestämmelser (1–6 §§) och dels bestämmelser om ersättning (7–9 §§).

Som har berörts vid 1 kap. 2 § handlar förevarande kapitel i motsats till övriga delar av VL inte om vattenföretag. Det är länsstyrelserna som har beslutanderätten i fråga om vattenskyddsområden medan vattendomstolarna i efterhand får pröva de ersättningsfrågor som aktualiseras.

Skyddsbestämmelserna är främst av betydelse när det gäller vatten som behövs för hushåll och industrier. Bestämmelserna är emellertid också tillämpliga i andra fall, t.ex. då en vattentillgång är av betydelse för bevattning.

Särskilda övergångsbestämmelser till förevarande kapitel finns i 24 § VP.

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt, är alla som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, tåla de begränsningar av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969:387) eller 18 § naturvårdslagen (1964:822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iaktta vad som gäller enligt nämnda stycke.

Paragrafen innehåller en allmän aktsamhetsregel till skydd för be-

fintliga eller framtida vattentäkter. Vad som menas med en vattentäkt framgår av definitionen i 1 kap. 4 § punkt 3.

Första stycket. Aktsamhetsregeln i detta stadgande gäller såväl ytsom grundvatten. Den utgör när det gäller vattenföretag ett komplement till det allmänna kravet på skadeförebyggande åtgärder som villkor för vattenföretag (se 3 kap. 7 § andra stycket). Aktsamhetsregeln avser emellertid inte bara vattenföretag utan även åtgärder på land. 5 § ML innehåller krav på försiktighetsmått i fråga om miljöfarlig verksamhet som motsvarar förevarande aktsamhetsregel. Aktsamhetskravet i förevarande paragraf och i 5 § ML skall iakttas antingen vattenföretaget eller den miljöfarliga verksamheten tillståndsprövats eller inte. Om tillståndsprövning sker skall tillståndsmyndigheten ange vilka försiktighetsmått som skall vidtas.

Som exempel på åtgärder som omfattas av aktsamhetsregeln kan nämnas grävning, sprängning och anordnande av upplag samt utspridande av gödsel eller bekämpningsmedel. Verksamhet som kan bedrivas med stöd av allemansrättsliga grundsatser, såsom båtfart och bad, torde enligt förarbetena normalt inte vara av en sådan omfattning att aktsamhetsregeln blir tillämplig. Vill man begränsa allmänhetens rätt att på denna grund utnyttja ett område, får bestämmelser enligt 3 § utfärdas. Detta förutsätter att skyddsområde inrättas enligt 2 §.

Ersättning utgår inte för det intrång som aktsamhetsregeln kan medföra för den enskilde. Denna grundsats gäller enligt förarbetena utan att uttrycklig föreskrift behövt meddelas. En underlåtenhet att iaktta aktsamhet kan medföra skadeståndsskyldighet.

Andra stycket. Som nämnts skall aktsamhetsregeln beaktas vid tillståndsprövningen av vattenföretag. Vid prövning av miljöfarlig verksamhet enligt ML skall på samma sätt aktsamhetsregeln i 5 § ML beaktas. Om företagaren utför företaget eller bedriver verksamheten i enlighet med de villkor som meddelas vid denna prövning skall han sålunda anses uppfylla kravet på aktsamhet. Han skall då inte drabbas av ytterligare åligganden enligt denna bestämmelse. Vad nu sagts gäller också då någon bedriver täktverksamhet i enlighet med tillstånd enligt 18 § naturvårdslagen under förutsättning att villkoren för tillståndet, som skall avse skydd för naturmiljön, också kan anses innefatta vattenskyddssynpunkter. Om så inte är fallet, gäller aktsamhetsregeln i första stycket.

Tredje stycket ger länsstyrelsen befogenhet att vid vitessanktion se

till att aktsamhetsregeln följs. Enligt 21 kap. 3 § kan länsstyrelsen även i efterhand ingripa med ett vitesföreläggande mot den som inte har iakttagit aktsamhetsregeln. Handräckning får också meddelas. Aktsamhetsregeln är däremot inte straffsanktionerad (jfr 21 kap. 1 § första stycket punkt 5).

---

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt får länsstyrelsen besluta om ett behövligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. Om det behövs, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk får endast meddelas på ansökan av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs.

Paragrafen innehåller bestämmelser som ger länsstyrelsen möjligheter att inrätta s.k. vattenskyddsområden. Av 24 § VP följer bl.a. att vissa äldre förordnanden skall anses som förordnanden enligt VL.

I *första stycket* anges förutsättningarna för ett beslut om vattenskyddsområde.

Stadgandet innehåller i motsats till ÄVL inte någon begränsning till tätbebyggelse.

Ett skyddsområde bör enligt förarbetena normalt ges sådan omfattning att garantier skapas för att råvattnet efter ett normalt reningsförfarande kan användas för sitt ändamål. Kraven på ytvattenskydd kan emellertid i praktiken få sättas lägre så att man undviker alltför vidsträckta skyddsområden.

Syftet med ett beslut om vattenskyddsområde kan i vissa fall i stället tillgodoses genom ett beslut av regeringen enligt 8 § ML om förbud mot allt avloppsutsläpp o.dyl. inom ett visst område.

Enligt *andra stycket första meningen* skall länsstyrelsen meddela föreskrifter om vilka inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. I motsats till tidigare gällande rätt har länsstyrelsen befogenhet att meddela skyddsföreskrifter som går utöver den allmänna aktsamhetsregeln. Rätten att på eget initiativ meddela skyddsföreskrifter inskränks dock av bestämmelsen i tredje stycket,

som innebär att föreskrifter som kan föranleda ersättning till markägare endast får meddelas på särskild begäran.

Exempel på inskränkande föreskrifter är förbud mot bebyggelse, utsläpp av avloppsvatten, täktverksamhet, användning av gödsel och bekämpningsmedel, lagring av oljor och kemikalier, bad, båtfart och fiske.

Frågor om ersättning regleras i 7–9 §§. Som framgår av 7 § andra stycket kan föreskrifterna utformas så att de innebär ett förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd. För de fall tillstånd skall lämnas av en kommunal myndighet ges en särskild besvärsregel i 6 § första stycket.

Om det sedan vattenskyddsområdet har inrättats och skyddsföreskrifter meddelats framkommer behov av ytterligare föreskrifter, får länsstyrelsen meddela sådana. Någon särskild bestämmelse härom har inte tagits med i förevarande paragraf. Vid meddelande av ytterligare föreskrifter gäller naturligtvis också inskränkningen i tredje stycket.

I de fall ett vattenskyddsområde inrättas för en ytvattentäkt kan det förekomma att meddelade skyddsföreskrifter berör miljöfarlig verksamhet som utövas inom området med stöd av tillstånd enligt ML. Av 22 § ML framgår motsatsvis att skyddsföreskrifterna gäller även nämnda verksamhet oaktat tillstånd har meddelats. Företagaren måste alltså rätta sig efter skyddsbestämmelserna.

Andra stycket andra meningen innebär att länsstyrelsen kan ålägga en markägare att upplåta mark för stängsel eller skyltar som behövs för att tillgodose syftet med vattenskyddsområdet. Ersättning för mark som upplåts kan utgå enligt 7 § första stycket.

Tredje stycket inskränker länsstyrelsens befogenheter att meddela skyddsföreskrifter. Om föreskrifterna kan medföra att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk, vilket enligt 7 § medför ersättningsrätt för ifrågavarande fastighetsägare, måste föreskrifterna ha begärts av någon, t.ex. en kommun eller en industri. Av länsstyrelsens beslut bör framgå på vems ansökan utfärdats sådana föreskrifter som kan medföra rätt till ersättning.

Bestämmelser om straff för brott mot skyddsföreskrifter finns i 21 kap. 1 § första stycket punkt 5. Enligt 21 kap. 3 § får länsstyrelsen vid vite förelägga den som brutit mot skyddsföreskrifter att vidta rättelse. Handräckning får också meddelas enligt 21 kap. 4 §.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

Paragrafen ger möjligheter att inskränka allemansrätten inom ett vattenskyddsområde. Exempel på inskränkande föreskrifter är förbud mot båtfart, bad och fiske. Föreskrifterna medför inte någon rätt till ersättning.

Enligt 29 § VF har länsstyrelsen bemyndigats att meddela föreskrifter enligt denna paragraf.

Överträdelser av föreskrifter enligt denna paragraf är straffbelagda enligt 21 kap. 1 § första stycket punkt 5.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslag till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Om frågan om vattenskyddsområde har upptagits efter ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

5 § När vattenskyddsområde fastställts och när föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelats, ändrats eller upphävts, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats efter ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

Paragraferna reglerar frågan om förfarandet vid inrättande av vattenskyddsområde samt vid meddelande, ändring och upphävande av föreskrifter enligt 2 och 3 §§.

I fråga om kungörandet gäller 9 och 11 §§ lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar. Beslutet skall alltså kungöras i länets författningssamling samt, enligt uttryckligt stadgande i förevarande paragraf, införas i ortstidning, varvid 3 § lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet tillämpas.

Enligt 12 § andra stycket förvaltningslagen (1971:290) skall besvär över länsstyrelsens beslut anföras inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Med hänsyn till det ofta stora antalet sakägare i ärenden av förevarande slag har i första stycket tredje meningen av förevarande paragraf införts en bestämmelse som innebär att kungörandet av beslutet skall anses som delgivning. Om kungörelsen har varit införd i flera ortstidningar, skall delgivningen anses ha skett den dag då den senaste ortstidningen kom ut (jfr 5 § första stycket lagen om kungörande i mål och ärenden hos myndighet).

---

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut med stöd av föreskrift som har utfärdats enligt 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ eller enligt första stycket gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Länsstyrelsen har möjlighet att i viss utsträckning överlämna åt miljö- och hälsoskyddsnämnden eller andra kommunala myndigheter att bestämma vilka villkor som i de särskilda fallen skall gälla för verksamheten på fastigheter inom ett skyddsområde. Typfallet är att länsstyrelsen föreskriver att uppläggandet av vissa angivna ämnen inte får ske förrän miljö- och hälsoskyddsnämnden har gett tillstånd härtill (se prop. 1964:42 s. 60). Fastighetsägaren har i sådana fall enligt *första stycket* tillerkänts rätt att få det kommunala beslutet prövat av länsstyrelsen. Besvär kan anföras på andra grunder än vad som gäller för kommunalbesvär.

Enligt 22 kap. 6 § överklagas länsstyrelsens beslut enligt 2 eller 3 § hos regeringen medan ett vitesföreläggande enligt 1 § tredje stycket överklagas hos kammarrätten.

Andra stycket innebär att länsstyrelsens och kommunala myndigheters beslut normalt skall gälla omedelbart utan hinder av att de överklagas. Om beslutet innefattar tveksamma ställningstaganden och det finns anledning anta att det kommer att överklagas, kan det

vara lämpligt att beslutsmyndigheten i beslutet förklarar att det inte gäller förrän det vunnit laga kraft. Om någon sådan förklaring inte har givits och beslutet överklagas till högre instans, kan denna — oavsett om yrkande framställs eller inte — i avbidan på slutlig prövning av besvären förordna att beslutet inte får verkställas (inhibition).

Ersättning

Bestämmelserna om ersättning i denna avdelning har utformats efter mönster av ersättningsbestämmelserna beträffande naturreservatsföreskrifter i naturvårdslagen. Ersättningsreglerna bygger på den grundsatsen att ersättning skall utgå endast om pågående markanvändning avsevärt försvåras genom vattenskyddsområdesföreskrifterna eller om mark tas i anspråk. Man skall däremot inte ta hänsyn till den förlust som kan bestå i att förväntningar om ändring i markens användningssätt inte kan infrias på grund av inskränkande vattenskyddsföreskrifter (se vidare prop. 1972:111 Bilaga 2 s. 326, 527 och 535 samt prop. 1974: 166 s. 108).

---

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket som meddelats efter ansökan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk.

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

Om synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige om ägaren begär det.

Första stycket. Stadgandet innebär att ersättning på grund av föreskrifter enligt 2 § andra stycket utgår endast i det fall föreskrifterna har meddelats efter ansökan och medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Bestämmelsen innebär en ändring av principerna för ersättning i förhållande till ÄVL.

I fråga om tolkningen av begreppet "pågående markanvändning" har gjorts vissa vägledande motivuttalanden i de under avdelningsrubriken angivna propositionerna. Jfr. också rättsfallen NJA 1981 s. 351 I och II samt Staffan Westerlund: Naturvård och pågående markanvändning (Publica).

Begreppet "pågående markanvändning" bör enligt förarbetena ges en relativt generös tillämpning. Om föreskrifterna hindrar en markägare att vidta en normal och naturlig rationalisering av den pågående markanvändningen, som alltså utgör en fortsättning av den pågående användningen, bör ersättning utgå. Härvid är att beakta bl.a. samhällets syn på lämpliga bruknings- och rationaliseringsmetoder sådan denna kommer till uttryck i bl.a. den jord- och skogspolitiska lagstiftningen eller på annat sätt. Om ett förfarande är tillståndspliktigt, t.ex. enligt ML, skall ersättning inte utgå om det icke tillståndsgivna förfarandet förbjuds i föreskrifterna.

I pågående markanvändning bör inräknas vad markägaren enligt detaljplanebestämmelser enligt BL, bygglov eller tillståndsbeslut enligt naturvårdslagen får använda marken till, under förutsättning att ändringen i markens användning framstår som aktuell.

Ersättningsrätt får anses föreligga om föreskrifterna medför att befintliga upplag av oljor eller kemikalier eller andra anordningar, som finns när föreskrifterna meddelas, måste avlägsnas.

Det krävs därutöver för ersättningsrätt att den pågående markanvändningen "avsevärt försvåras". Det skall alltså vara fråga om ett någorlunda kvalificerat intrång. Mera bagatellartade intrång grundar inte någon ersättningsrätt. Det betyder att ersättningsrätt inte behöver föreligga i alla fall då en föreskrift kan anses gå utöver aktsamhetsregeln i 1 § första stycket. Inskränkningar inom ramen för denna aktsamhetsregel medför aldrig någon ersättningsrätt.

I fråga om värdering, betalning av ersättning m.m. gäller bestämmelserna i 9 och 16 kap. på grund av hänvisningen i 9 §.

Andra stycket behandlar det fallet att länsstyrelsen i skyddsföreskrifterna har meddelat ett dispensabelt förbud mot att företa vissa åtgärder. I sådana fall skall ersättning endast kunna utgå om ansökan om ett sådant tillstånd har gjorts och tillstånd antingen har vägrats eller förenats med inskränkande villkor.

I *tredje stycket* anges vem som skall svara för eventuella ersättningar. Länsstyrelsen kan ta upp frågor om vattenskyddsområden utan att någon framställning härom gjorts, dock med den inskränk-

ningen som anges i 2 § tredje stycket. En kommun eller någon annan som vill ha särskilt skydd för en vattentillgång kan också vända sig till länsstyrelsen och begära att länsstyrelsen meddelar skyddsföreskrifter. Den som har begärt skyddsföreskrifter skall svara för eventuella ersättningsanspråk. Eftersom länsstyrelsen enligt 2 § tredje stycket inte får utan någon begäran meddela sådana inskränkande föreskrifter att ersättningsskyldighet kan uppkomma för staten kan ersättningsskyldighet för staten uppkomma endast om statlig myndighet begärt att föreskrifterna meddelas.

Fjärde stycket ger ägaren rätt att vid mycket kvalificerat intrång få fastigheten inlöst. Inlösenskyldigheten gäller endast hel fastighet. Den ersättningsskyldige kan också med stöd av 9 kap. 2 § andra stycket, som blir tillämpligt på grund av hänvisningen i 9 §, begära inlösen. Liksom i fråga om intrångsersättning gäller även i övrigt vid inlösen bestämmelserna i 9 och 16 kap.

---

8 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt.

I paragrafen anges en ettårstvist för väckande av talan om ersättning eller inlösen. Talan skall väckas hos vattendomstolen.

Talan skall handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 12). Enligt 20 kap. 3 § gäller i sådana mål särskilda bestämmelser om rättegångskostnader.

Den i förevarande paragraf angivna ettårsfristen är dispositiv och kan alltså efterges av den ersättningsskyldige, t.ex. om det fordras för fortsatta förhandlingar. I fall som avses i 7 § andra stycket löper fristen från det beslutet i fråga om särskilt tillstånd (dispens) vann laga kraft.

---

9 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

Paragrafen innebär att de allmänna bestämmelserna om ersättning och betalning av ersättning blir tillämpliga.

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om rättegångskostnader vid domstol m.m. (1–6 §§), förrättningskostnader m.m. (7–9 §§) och övriga kostnader (10–13 §§).

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

Enligt 13 kap. 2 § gäller om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån annat inte följer av VL eller annan författning. Denna bestämmelse avser också rättegångskostnader. Det betyder att RB:s regler om rättegångskostnader i 18 kap. är att tillämpa i vattenmålen i den mån frågan inte regleras särskilt i VL.

Särskilda regler meddelas om kostnaderna i ansökningsmål i 1, 2, 5 och 6 §§ samt i förrättningsmål i 4 §. För stämningsmålen gäller i princip alltid RB:s regler, utom i det speciella fallet som regleras i 3 §.

Vilka kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § RB (jfr. 2 § i detta kapitel). Ersättning skall sålunda utgå för kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud samt tekniska och andra biträden. Förutsättningen är att kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall vidare utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. Ersättningen skall även innefatta 6 % ränta från dagen då målet avgörs till dess betalning sker.

---

1 § I ansökningsmål, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som innefattar bildande av samfällighet för bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

Första stycket. Första meningen innehåller huvudregeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål i vattendomstolen. Innebörden är liksom enligt ÄVL att sökanden skall svara för både sina egna kostnader och motparternas kostnader.

Regeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål gäller också i de fall att ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § andra stycket handläggs som stämningsmål.

När det i stadgandet talas om sökandens kostnadsansvar bör beaktas att, om frågan om rättegångskostnader aktualiseras sedan tillstånd till företaget har getts, t.ex. efter ett uppskov med prövningen av vissa frågor enligt 13 kap. 49 §, den som innehar tillståndet kan vara en annan än den som ansökte om företaget. Ett exempel är det fallet att den samfällighet som deltagarna i ett regleringsföretag bildar förfogar över meddelat tillstånd. I sådana fall måste vad som sägs om sökanden i paragrafen enligt förarbetena anses gälla tillståndshavaren.

Det bör framhållas att reglerna också blir tillämpliga i fråga om anspråk på ersättning för oförutsedd skada. Genom en anmälan av sådant anspråk anhängiggörs inget nytt mål utan prövningen sker inom ramen för det ursprungliga ansökningsmålet. I fråga om oförutsedda skador på grund av ett markavvattningsföretag, som ursprungligen handlagts vid en förrättning, får enligt förarbetena utan någon uttrycklig regel bestämmelsen i 7 § anses äga motsvarande tillämpning.

Vilka kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § RB, som kommenterats under avdelningsrubriken.

Avsteg från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar kan göras med stöd av 18 kap. 6 § RB, som innebär att en motpart till sökan-

den kan bli skyldig att ersätta kostnader som han förorsakat genom försumlig processföring m.m.

Med sökandens motparter avses de som har talerätt i målet, dvs. sakägare samt kammarkollegiet och berörda kommuner. Jag hänvisar till kommentaren till 9 kap. 1 §, 12 kap. 13 § och 13 kap. 19 §.

Under förarbetena diskuterades frågan om en begränsning av antalet ombud och tekniska biträden i ansökningsmålen. Enligt departementschefen var det dock inte lämpligt med någon särskild bestämmelse som begränsar sakägarnas rätt att välja ombud. Det bör emellertid inom ramen för de nu föreslagna kostnadsbestämmelserna med tillämpning av 18 kap. 6 och 8 §§ RB vara möjligt att i viss mån begränsa kostnaderna då flera ombud och tekniska biträden har anlitats på sakägarsidan. Sålunda kan bl.a. utredningar och argumentering i samma fråga, som utförs av flera ombud oberoende av varandra, ofta anses vara onödigt dubbelarbete, som inte bör ersättas fullt ut. Han erinrade också om att vattendomstolen enligt 13 kap. 30 § andra stycket skall se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

I sammanhanget diskuterades också frågan om indexuppräkning av kostnadsersättningar, eftersom det kan förflytta en lång tid mellan upprättandet av en kostnadsräkning och utdömandet av ersättning. Någon sådan bestämmelse har dock inte införts. Den möjlighet att etappvis döma ut ersättning för rättegångskostnader som finns enligt 5 § i förevarande kapitel har ansetts utgöra en tillräcklig garanti för att nämnvärda förluster till följd av penningvärdets fall inte skall behöva uppkomma.

I enlighet med tidigare gällande praxis skall sökanden kunna bli ersättningsskyldig för sakägarnas kostnader i samband med förberedelser som avses i 11 kap. 7–11 §§, om kostnaden avser en inställelse m.m. som kan anses ha varit av betydelse för den senare handläggningen av ansökningsmålet vid vattendomstolen (se NJA 1960 s. 55). På samma sätt skall sökanden kunna bli ersättningsskyldig för sakägares kostnader i samband med en tillåtlighetsprövning hos regeringen, om kostnaderna hänför sig till arbete som är av betydelse för den fortsatta rättegången i vattendomstolen.

Stadgandets andra mening innehåller en specialregel för ansökningsmål som innefattar bildande av samfälligheter enligt VL. Sökandens kostnadsansvar enligt första meningen gäller enligt bestämmelsen inte deltagare i samfälligheten. Detta överensstämmer med

vad som gäller vid markavvattningsförrättningar enligt 7 § första stycket.

Andra stycket innehåller särskilda rättegångskostnadsregler vid omprövning. Vid omprövning m.m. enligt 15 kap. 3–6 §§ VL är det kammarkollegiet som är sökande och vid omprövning enligt 15 kap. 12 § är det kammarkollegiet eller tillståndshavaren som är sökande. Förevarande bestämmelser avser endast dessa typer av omprövningsmål. Vid omprövning enligt 15 kap. 8, 9 och 11 §§ gäller alltså de vanliga rättegångskostnadsreglerna för ansökningsmål i första stycket av förevarande paragraf.

Omprövningar enligt 15 kap. 15 § andra stycket kan i vissa fall avse endast förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet. Detta gäller alltid omprövningar enligt 16 § samma kapitel. Vid sådana omprövningar skall enligt tredje meningen i förevarande stycke varje part svara för sina kostnader.

Tredje stycket. Innebörden av stadgandet är att en sakägare som klagar till högre rätt får stå för sina egna kostnader, om han förlorar, men att han inte kan åläggas att betala sökandens kostnader annat än med tillämpning av 18 kap. 6 § RB. Liksom enligt ÄVL blir bestämmelsen tillämplig inte bara vid klagan i huvudsaken utan också då något beslut under rättegången överklagas.

I ansökningsmål förekommer ibland att sakägare för talan mot vattendomstolens dom i frågor vari sökanden inte har något egentligt partsintresse. Denna fråga behandlas under följande paragraf.

---

2 § Bestämmelserna i 1 § gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål får efter vad som finnes skäligt förordnas att vardera parten skall svara för sina kostnader eller att part som förlorar skall ersätta annan part hans kostnader.

Första stycket. Från huvudprincipen om sökandens kostnadsansvar i 1 § görs i stadgandet undantag för fall som avses i 18 kap. 6 och 8 §§ RB. Motparten skall sålunda enligt förstnämnda stadgande alltid själv stå för sina kostnader och även ersätta sökandens kostnader om han uteblivit från förhandling eller inte iakttagit föreläggande som domstolen meddelat eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller på annat sätt genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov i målet eller annars

vållat kostnad för sökanden. 18 kap. 8 § RB, som kommenterats under avdelningsrubriken, innebär att kostnader som av sökandens motpart har lagts ned på målet för onödig utredning inte skall ersättas av sökanden.

Enligt *andra stycket* kan avsteg även i andra fall göras från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar i ansökningsmål i 1 §. Bestämmelsen kan tillämpas i alla instanser.

Som exempel på fall då stadgandet bör kunna tillämpas nämns i förarbetena att sakägare tvistar om fördelningen mellan dem om ett ersättningsbelopp. Sökanden har i regel inget eget intresse att bevaka i tvister, som inte rör ersättningens belopp utan enbart fördelningen av beloppet. Så har det i rättspraxis hänt att samefonden och en sameby tvistar inbördes om fördelningen av ett i och för sig ostridigt ersättningsbelopp avseende skador på rennäringen. Det kan också nämnas andra exempel. Ett inte så ovanligt fall är att delägare i ett samfällt fiske tvistar om fördelningen av den ersättning som bestämts för skada på fisket.

De nu berörda fallen bör hållas isär från sådana som avses i 13 kap. 17 §. Innebörden av det stadgandet är att, om frågor som där avses tas upp i ett vattenmål, VL:s bestämmelser inte blir tillämpliga utan i stället de regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet, bl.a. i fråga om rättegångskostnader. Detta betyder att om vattendomstolen, såsom ibland skett vid tillämpningen av motsvarande stadgande i ÄVL, tagit upp en fördelningsfråga med stöd av 13 kap. 17 § och inte sett den som ett naturligt led i prövningen av vattenmålet, kostnadsreglerna i RB blir tillämpliga i denna del (jfr prop. 1974:83 s. 200). Beträffande fallet rörande tvist mellan samefonden och en sameby torde vattendomstolen, med hänsyn till fördelningsregeln i 28 § andra stycket rennäringslagen (1971:437), vilken är att tillämpa också i vattenmål, alltid ha att ta ställning till fördelningsfrågan; en tillämpning av 13 kap. 17 § blir alltså inte aktuell i dessa fall.

I fall av nu berörda art bör man enligt förarbetena kunna se till den verkliga partsställningen i målet när det gäller att avgöra vem som skall stå för rättegångskostnaderna. Sökandens kostnader i mål av denna art torde bli obetydliga och bör stanna på honom. Däremot bör sökanden inte förpliktas att betala rättegångskostnaderna för någon av de reellt tvistande parterna. I stället bör kostnaderna fördelas dem emellan med tillämpning av grunderna i 18 kap. RB.

Om i det berörda fallet avseende tvist mellan en sameby och samefonden samebyn har framgång med sin talan, bör således samefonden kunna åläggas att ersätta byns rättegångskostnader.

Bestämmelsen kan tillämpas också i andra typer av fall, där en avvikelse från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar framstår som motiverad. Ett sådant fall är det som avses i 3 kap. 10 §. Det stadgandet innebär att någon som kan få nytta av ett vattenföretag, om detta utförs på ett visst sätt, kan i ansökningsmålet rörande tillstånd till företaget begära ett sådant ändrat utförande. Det kan enligt förarbetena inte vara skäligt att sökanden skall behöva betala kostnaderna för den som framställer ett sådant yrkande, om denne inte får bifall till sin talan. Och även om hans yrkande bifalls, kan omständigheterna vara sådana att en annan fördelning av kostnaderna än som skulle följa av huvudregeln framstår som skälig.

---

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

Paragrafen innehåller en särskild bestämmelse om rättegångskostnader i stämningsmål vid vattendomstolen om ersättning eller inlösen på grund av förordnanden om vattenskyddsområden enligt 19 kap. I övrigt är 18 kap. RB tillämpligt i stämningsmålen.

Stadgandet innebär en modifikation av huvudregeln i 18 kap. 1 § RB om att rättegångskostnaderna skall bäras av den tappande parten. Stadgandet överensstämmer, bortsett från att nu förevarande stadgande också avser inlösenfallen, med bl.a. 36 § naturvårdslagen och är föranlett av att man har ansett det kan vara i viss mån osäkert för enskilda parter att, till dess praxis har stabiliserat sig, avgöra om de är berättigade till ersättning för fastighetsintrång eller inte (se prop. 1972:111 Bilaga 3 s. 528).

Om talan om bagatellbelopp ogillas eller om rättegångskostnaderna på ömse sidor är obetydliga, bör enligt förarbetena huvudregeln om tappande parts kostnadsansvar alltid tillämpas.

Förevarande paragraf avser endast kostnaderna vid vattendomstolen. I högre rätt gäller alltså RB:s bestämmelser.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

I paragrafen ges en särskild kostnadsregel för förrättningsmålens del. Där regleras liksom i ÄVL både den situationen att klaganden förlorar och att han vinner (dvs. att hans motparter förlorar målet). I vattenöverdomstolen och högsta domstolen gäller RB:s bestämmelser.

5 § I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Paragrafen innebär att vattendomstolen i särskilda avgöranden slutligt kan avgöra frågan om ersättning för de kostnader som sakägarna dittills har haft. Denna möjlighet avser alla typer av ansökningsmål. Beslutet i rättegångskostnadsfrågan behöver inte heller ges i samband med ett delavgörande beträffande själva saken.

Enligt 18 kap. 8 § tredje stycket RB skall det utgå ränta på ersättning för rättegångskostnader från dagen då målet avgörs. I förevarande fall har utgångspunkten ansetts böra vara dagen för beslutet om ersättning. I andra meningen har tagits in ett särskild stadgande härom.

6 § Vid vattendomstolen är i ansökningsmål sökanden skyldig att ersätta domstolen dess kostnader för

1. kungörelser
2. aktförvarare
3. sakkunniga som tillkallats av domstolen
4. lokaler för sammanträden.

Vad i första stycket sägs om sökanden gäller i förrättningsmål klaganden, om kostnaden har orsakats av hans besvär, och i stämningsmål käranden.

I högre rätt gäller vad i första och andra styckena sägs om sökande, klagande eller kärande den som fullföljt talan.

På anmodan av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

Frågan vem som slutligt skall stå för kostnaden avgörs i enlighet med vad som gäller för rättegångskostnaderna i vattenmålet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet att betala vissa kostnader och att betala förskott.

Enligt 18 kap. 9 § RB svarar flera sökande, kärande eller klagande solidariskt för skyldigheten att betala förskott.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Annan sakägare än deltagare har rätt till skälig ersättning för sina kostnader vid förrättning. På ersättningen skall utgå ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga enligt 12 kap. 8 § bestäms av förrättningsmannen.

Första stycket stadgar rätt till ersättning till andra sakägare vid en förrättning än deltagarna i markavvattningsföretaget. Bestämmelsen om att ersättningen skall vara "skälig" ger utrymme för en tillämpning som innebär att hänsyn tas till sakägarens sätt att verka vid förrättningen. Vid bestämmande av vad som skall anses utgöra skälig ersättning torde bestämmelserna om sökandens kostnadsansvar i ansökningsmål vid vattendomstolen kunna tillämpas analogt.

Eftersom RB inte gäller vid förrättningar har ett särskilt räntestadgande, motsvarande 18 kap. 8 § andra stycket RB, tagits in i andra meningen.

Andra stycket. Bestämmelser om ersättning till förrättningsman och gode män har tagits in i förordningen (1983 s. 790) om ersättning till vissa förrättningsmän.

Tredje stycket. Ersättningen till sakkunniga, som förordnats av förrättningsmannen enligt 12 kap. 8 §, är enligt 8 § första stycket punkt 1 att hänföra till förrättningskostnad. Enligt nu förevarande stadgande bestäms ersättningen till sådana sakkunniga av förrättningsmannen. Beslut om ersättning till en sakkunnig skall överklagas särskilt, se 12 kap. 37 § första stycket punkt 2.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,

3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som avses med förrättningskostnader och vem som skall betala sådana kostnader.

Första stycket. I stadgandet räknas upp de kostnader som ingår i begreppet förrättningskostnader. Andra kostnader än dessa är inte att hänföra till förrättningskostnad.

I ett tillståndsbeslut skall enligt 12 kap. 31 § andra stycket punkt 8 tas in bestämmelser om förrättningskostnadernas storlek och hur de skall fördelas. Motsvarande måste anses gälla då beslut meddelas om inställande av förrättningen enligt 12 kap. 27 §.

Andra stycket. Om en samfällighet bildas, skall enligt stadgandet förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningssamfälligheten efter vad som är skäligt. Någon närmare anvisning om hur fördelningen skall ske lämnas inte. Liksom i fråga om kostnadsfördelningen i övrigt torde nyttan för varje deltagare vara vägledande.

Om en samfällighet inte bildas, skall sökanden betala förrättningskostnaderna.

Tredje stycket innehåller bestämmelser om kostnadsansvaret då förrättningen ställs in. Andra meningen innebär en ändring i förhållande till ÄVL.

Fjärde stycket stadgar kostnadsansvar för staten, då kammarkollegiet har begärt omprövning av ett markavvattningsföretag, vilket överensstämmer med 1 § andra stycket och 6 § i förevarande kapitel.

Vid omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket, som avser omprövning av förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet, gäller kostnadsreglerna för förrättning. Den som efter en sådan omprövning ansluts till samfälligheten har sålunda såsom deltagare inte rätt till ersättning för sina kostnader.

Femte stycket anger vilka som skall i kostnadshänseende jämställas med sökanden. Av 12 kap. 9 § andra stycket framgår att i de fall en förrättning har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten i samband med fastighetsreglering ägarna av de fastigheter som ingår i regleringen är att anse som sökande. Som sökande anses vidare enligt 12 kap. 25 § andra stycket den som, sedan sökanden återkallat sin ansökan, begär att förrättningen skall fortsättas.

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader.

Paragrafen stadgar skyldighet för sökanden till en förrättning att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader, som anges i 8 § första stycket. I andra–femte styckenas nämnda paragraf föreskrivs hur kostnaderna slutligt skall fördelas.

Länsstyrelsen har också enligt 12 kap. 11 § möjlighet att bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna, innan en förrättningsman förordnas.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 8 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

I ärenden hos länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader.

Första och andra styckena gäller inte om annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Frågor om ersättning enligt denna paragraf prövas av vattendomstolen.

I *första och andra styckena* ges kostnadsregler avseende vissa administrativa förfaranden enligt VL.

Tredje stycket. Enligt första och andra styckena är huvudregeln att sakägarna och i vissa fall panträttshavarna har rätt till ersättning för

sina kostnader. I nu förevarande bestämmelse stadgas undantag genom hänvisningarna till 18 kap. 6 och 8 §§ RB. Om sakägarna har försummat sig vid prövningen hos regeringen eller i fördelningsärendet, innebär hänvisningen till 18 kap. 6 § RB alltså att huvudregeln inte gäller. Då annars inga regler finns om kostnaderna i dessa ärenden, blir resultatet att den försumliga sakägaren visserligen inte får gottgörelse för sina kostnader men å andra sidan inte heller är skyldig att gottgöra motparten de kostnader som denne har orsakats genom försummelsen (se prop. 1972:109 s. 412 och 428).

Fjärde stycket. Tvister om ersättning prövas, om fråga som avses i första stycket inte prövas i ansökningsmålet om ersättning för ianspråktagande av strömfallet, av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 13).

---

11 § Företagaren skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket,
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen,
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kostnadsansvar för företagaren för viss tillsyn och vissa andra åtgärder enligt 18 kap.

Länsstyrelsens beslut i fråga om kostnaderna kan överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 3.

---

12 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer. Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att betala förskott på kostnaderna för besiktningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser rörande kostnadsansvaret för besiktning enligt 18 kap. 4 § som utförs efter särskild ansökan.

Länsstyrelsens beslut i fråga om kostnaderna kan överklagas hos kammarrätten genom besvär, se 22 kap. 6 § första stycket punkt 3.

Besiktningsmannens begäran om förskott är inte överklagbar men har å andra sidan inte heller någon särskild rättsverkan enligt VL. Underlåtenhet att betala förskott torde därför leda till att någon besiktning eller fortsatt besiktning inte sker.

13 § Länsstyrelsens beslut enligt 11 och 12 §§ får verkställas.

De beslut om ersättning för tillsyn m.fl. kontrollåtgärder som länsstyrelsen har att meddela enligt 11 och 12 §§ blir såsom förvaltningsmyndighets beslut inte verkställbara, om inte föreskrift därom tas in i VL (se 3 kap. 1 och 20 §§ UB). En sådan verkställighetsföreskrift har tagits in i detta stadgande.

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

Detta kapitel innehåller straffbestämmelser (1 och 2 §§), bestämmelser som ger länsstyrelsen möjligheter att ingripa i vissa fall (3 §) samt en bestämmelse om handräckning (4 §).

VL saknar en motsvarighet till en bestämmelse i ÄVL som stadgade straff för den som tar bort eller fördärvar ett vattenmärke. Straff för sådana gärningar kan i stället ådömas enligt bestämmelserna i 14 kap. 8 § brottsbalken om förfalskning av fast märke eller i 12 kap. 1–3 §§ brottsbalken om skadegörelse eller åverkan.

Talan om ansvar för brott mot VL prövas av allmän domstol och alltså inte som enligt ÄVL av vattendomstol.

Särskilda övergångsbestämmelser till detta kapitel finns i 25 § VP.

---

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § andra meningen,
2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap.,
3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §,
4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,
5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I lagen (1950:596) om rätt till fiske finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

Första stycket. Förutsättningen för straffbarhet är att gärningen eller underlåtenheten har begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet. I ringa fall skall inte dömas till ansvar (se andra stycket) och om ansvar för samma gärning kan ådömas enligt brottsbalken, skall stadgandet inte tillämpas (se tredje stycket).

Enligt *punkt 1* straffbeläggs brott mot bestämmelserna i 4 kap. 1 § om tillståndsplikt och om förbud mot att påbörja större arbeten i anslutning till vattenföretag innan ett tillstånd har meddelats samt mot bestämmelsen i 4 kap. 4 § andra meningen om skyldighet att inhämta vattendomstolens godkännande av utförda arbeten.

I preskriptionshänseende gäller att underlåtenhet att söka tillstånd, då sådant krävs, är en brottslig gärning så länge de tillståndspliktiga arbetena pågår eller den tillståndspliktiga verksamheten bedrivs.

I *punkt 2* straffbeläggs brott mot villkor eller föreskrifter som har meddelats enligt VL, ÄVL eller ännu äldre vattenrättslig lag i samband med tillstånd eller motsvarande.

Ansvar för brott mot villkor eller föreskrifter skall enligt stadgandet inträda oberoende av om skada kan befaras eller ej. I andra stycket stadgas dock ansvarsfrihet för ringa fall.

Enligt *punkt 3* inträder straffansvar vid brott mot bestämmelserna om underhållsskyldighet i 17 kap. 1 § och om driften av vattenföretag i 17 kap. 2 §. Straffsanktionen beträffande underhållet utgör en nyhet i förhållande till ÄVL.

I *punkt 4* stadgas straff för den som underlåter att fullgöra den upplysningsplikt som enligt 18 kap. 2 § första stycket gäller för en företagare i förhållande till tillsynsmyndigheter. Med en underlåtenhet att lämna upplysningar bör enligt förarbetena jämställas det fallet att en företagare lämnar felaktiga upplysningar om företaget.

Punkt 5 innehåller en bestämmelse om straff vid överträdelser av sådana föreskrifter som meddelas enligt 19 kap. 2 och 3 §§ i samband med förordnanden om skyddsområden. I motsats till ÄVL fordras inte för straffbarhet att länsstyrelsen särskilt har förordnat om straffansvar vid överträdelser av meddelade föreskrifter.

Om någon har överträtt föreskrifter som inte har kungjorts på stadgat sätt, kan han dock gå fri från straffansvar. Om ett förbud som riktas mot en enskild person inte har delgivits honom i vederbörlig ordning, torde han i regel inte heller kunna straffas för överträdelse av förbudet.

Andra stycket stadgar straffrihet för ringa fall. Därigenom behöver bagatellartade överträdelser och obetydliga förseelser, varav inte någon skada på motstående intressen är att befara, inte leda till åtal. Arbetsbelastningen hos länsstyrelsen som tillsynsmyndighet kan också hållas på en rimlig nivå.

Tredje stycket. Exempel på brott som skall bedömas enligt brottsbalken är allmänfarlig ödeläggelse och sabotage i 13 kap. 3 resp. 4 § brottsbalken.

Fjärde stycket erinrar om straffstadgandet i 35 a § första stycket punkt 2 lagen (1950:596) om rätt till fiske (infört genom SFS 1983:652). Enligt det stadgandet skall den dömas till böter eller fängelse i högst sex månader som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot fiskeförbud som meddelats för visst område i anledning av företag enligt VL eller motsvarande äldre lag. De i lagen om rätt till fiske meddelade bestämmelserna om förverkande och beslag är också tillämpliga vid brott mot fiskeförbudet.

---

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om förseelse mot skyldigheten att anmäla rensningar m.m. till fiskenämnden. Endast böter ingår i straffskalan.

---

3 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 eller 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Sådant föreläggande får också meddelas om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om tillståndet till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Första stycket ger länsstyrelsen rätt att med vitesföreläggande i vissa fall ingripa mot den som bryter mot lagens bestämmelser.

Vitesföreläggande kan meddelas även om den som har begått gärningen inte kan fällas till straffansvar, t.ex. på grund av att förseelsen är ringa eller varken uppsåt eller oaktsamhet föreligger. Det räcker alltså med att gärningsmannen har handlat i strid med de bestämmelser, vartill hänvisas i stadgandet.

Andra stycket ger också länsstyrelsen befogenhet att genom vitesföreläggande se till att med stöd av tillstånd uppförda vattenanläggningar, som blivit olagliga på grund av förfallsregeln i 15 kap. 2 §, rivs ut i den omfattningen att de inte skadar allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen ger befogenhet för länsstyrelsen att förordna att en anläggning som är olaglig skall rivas ut. Därvid måste emellertid beaktas att utrivning av en anläggning i princip utgör ett tillståndspliktigt vattenföretag. Grunden för tillståndsplikten är att en utrivning kan medföra skador och olägenheter för enskilda och från allmän synpunkt, om utrivningen utförs olämpligt eller om anläggningen funnits så länge att omgivningen anpassat sig efter den. Vattendomstolen skall därför kunna meddela närmare föreskrifter om hur utrivningen skall ske och bestämma ersättning för skador som vållas av utrivningen. Detta innebär att ett föreläggande enligt förevarande paragraf som går ut på att en anläggning skall rivas ut måste utformas med tanke på att det kan krävas tillstånd till utrivningen.

---

4 § I fall som avses i 3 § får vattendomstolen meddela handräckning. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981:847). Utslag i sådant mål överklagas hos vattenöverdomstolen.

Om allmänna intressen berörs, görs ansökan om handräckning av länsstyrelsen.

Paragrafen ger möjligheter till handräckning för att uppnå rättelse. I likhet med vad som gäller i fall som avses i 3 § kan handräckning tillgripas även om gärningen inte är brottslig men omfattas av gärningsbeskrivningen i de stadganden vartill hänvisas i paragrafen.

Första stycket. Med handräckning avses vad som i motiveringen till handräckningslagen benämns specialreglerad handräckning, varom bestämmelser finns i 17 § handräckningslagen. Enligt det stadgandet skall, med undantag för fullföljd av talan, handräckningslagens allmänna regler gälla beträffande handräckning som enligt särskild föreskrift skall tas upp av tingsrätt. Enligt nu förevarande stadgande meddelar vattendomstolen handräckning. Vattendomstol är — liksom fastighetsdomstol — i förevarande sammanhang att se som tingsrätt i särskild sammansättning. Handräckningsmålet skall alltså inte handläggas som vattenmål. Vattendomstolens utslag i

handräckningsmålet överklagas enligt tredje meningen hos vattenöverdomstolen.

Andra stycket. Enligt stadgandet är länsstyrelsen ensam behörig att ansöka om handräckning, om allmänna intressen berörs. I övriga fall är varje skadelidande sakägare behörig sökande.

22 kap. Slutbestämmelser

I detta avslutande kapitel har tagits in vissa bestämmelser som av systematiska skäl inte har ansetts ha sin plats i tidigare kapitel.

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också gruvor utom i fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket.

Enligt paragrafen jämställs gruva med fastighet utom vad avser delaktigheten i mark som inlösts för en markavvattningssamfällighet.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,
2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget,
3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

Paragrafens bestämmelser är av betydelse framför allt när det gäller att bestämma kretsen av sakägare, bl.a. i fråga om innehållet i ansökningar och kungörelser. Enligt förarbetena skall stadgandet däremot inte uppfattas som en närmare avgränsning av kretsen av ersättningsberättigade. Denna fråga bör liksom hittills lösas i rättstillämpningen, jfr. kommentaren till 9 kap. 1 §, 12 kap. 13 § och 13 kap. 19 §.

3 § Om säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om ställande av säkerhet. Bestämmelser om skyldighet att ställa säkerhet finns i 12 kap. 11 §, 13 kap. 34 § första stycket, 49 § fjärde stycket, 50 § första stycket, 54 § andra stycket, 55 § andra stycket, 64, 71 och 72 §§ samt 22 kap. 4 § fjärde stycket.

Länsstyrelsens beslut enligt denna paragraf får enligt 6 § första stycket punkt 4 i detta kapitel överklagas hos kammarrätten genom besvär.

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förundersökning av en fastighet som förberedelse för ett vattenföretag.

Första stycket. I beslutet om förundersökning skall länsstyrelsen ange viss tid för undersökningen. Tiden kan naturligtvis förlängas, om sökanden visar skäl för det.

Av förvaltningslagen (1971:290), som är tillämplig på länsstyrelsens handläggning, följer bl.a. att fastighetsägaren skall ges tillfälle att yttra sig över ansökningen (15 §) och att han skall underrättas om innehållet i beslutet (18 §).

Fastighetsägaren kan enligt 6 § överklaga länsstyrelsens beslut hos regeringen.

Andra stycket anger sättet för undersökningen. Medgivande att fälla träd o.d. kan länsstyrelsen lämna redan i samband med beslutet om undersökning.

Tredje stycket. Talan om ersättning för skada och intrång skall väckas vid fastighetsdomstolen. VL:s ersättningsbestämmelser gäller vid prövningen.

Fjärde stycket ger länsstyrelsen möjlighet att kräva säkerhet av sökanden, innan undersökningsarbetena påbörjas.

Femte stycket ger länsstyrelsen möjlighet att, när det är angeläget att undersökningsarbetet utförs skyndsamt, förordna om omedelbar verkställighet. Fastighetsägaren har möjlighet att i samband med överklagande av beslutet till regeringen begära inhibition, dvs. ett förordnande om att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla.

---

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den som fiskeristyrelsen föreslår.

Paragrafen gör det möjligt att på ett förberedande stadium utverka förordnande av vattendomstolen av sakkunniga.

Ett ärende enligt denna paragraf kan handläggas av vattendomstolens ordförande ensam.

---

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,
2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,
3. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §,
4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,
5. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitels 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen behandlar frågan om överklagande av länsstyrelsens beslut enligt VL.

Besluten överklagas antingen till vederbörande kammarrätt, med fullföljd därifrån till regeringsrätten, eller till regeringen. Fördelningen mellan dessa instanser av ärenden har gjorts i enlighet med gällande förvaltningsrättsliga principer. Beslut som närmast rör rättsfrågor skall alltså överklagas hos kammarrätten, medan lämplighetsfrågor handläggs av regeringen, där de bereds i jordbruksdepartementet.

Processen i kammarrätten regleras närmare i förvaltningsprocesslagen (1971:291). I fråga om överklagande till regeringen gäller förvaltningslagen (1971:290), men lagen gäller sedan inte beträffande regeringens handläggning.

Enligt båda lagarna gäller att besvär skall anföras skriftligen och att de får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot. Besvärstiden är tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Besvärsinlagan skall ges in till kammarrätten resp. regeringen inom denna tid. Besvär som inte har anförts i rätt tid tas inte upp till prövning. De skall dock prövas om handlingen före besvärstidens utgång har kommit in till länsstyrelsen.

---

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fördelning av vatten mellan flera grundvattentäkter för husbehovsförbrukning. Vad som avses med husbehovsförbrukning framgår av kommentaren till 4 kap. 1 § första stycket.

Tvister om fördelning enligt denna paragraf skall prövas av vattendomstol efter ansökan om stämning (se 13 kap. 14 § punkt 14).

---

8 § Vattendomstolarna skall i den utsträckning regeringen förordnar föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok).

Paragrafen innehåller bestämmelser om vattenbok. Närmare föreskrifter har meddelats i vattenboksförordningen (1983:789).

Om ikraftträdandet av denna lag föreskrivs i särskild lag.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser har meddelats i lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291), VP, som kommenteras härefter.

Lagen om införande av vattenlagen (VP)

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1983:291) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om den nya lagstiftningens ikraftträdande. Samtidigt träder alla följdändringar i annan lagstiftning till följd av VL i kraft, se SFS 1983:293, 294, 649–665, 788–805, 814, 819, 945, 1010 och 1011.

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918:523),

lagen (1918:524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920:460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

I paragrafen anges i vilken omfattning äldre lagstiftning förlorar sin giltighet i och med att VL träder i kraft. Upphävandet har gjorts beroende av att annat inte följer av övriga bestämmelser i VP.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

Det fanns före VL:s ikraftträdande hänvisningar i många lagar och andra författningar till bestämmelser som numera har ersatts av regler i VL. I de flesta fall har genom författningsändringar dessa hänvisningar ändrats till att avse bestämmelser i VL. I andra fall har sådana ändringar inte gjorts. Med tanke på dessa senare fall har genom en s.k. trolleribestämmelse i nu förevarande paragraf hänvisningarna ändrats till att avse VL.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestäm-

melser. Beträffande anspråk på grund av oförutsedda skador gäller dock i fråga om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader den nya vattenlagen, om anspråket framställts sedan lagen har trätt i kraft.

Första meningen stadgar att äldre bestämmelser skall tillämpas i äldre mål och ärenden. Stadgandet gäller tillämpningen av såväl materiella som processuella bestämmelser.

Mål om oförutsedda skador anses i övergångssammanhang böra ses som en fortsättning på äldre mål och skall följaktligen bedömas enligt äldre bestämmelser (se prop. 1974:83 s. 213). I processuellt hänseende gäller dock enligt *andra meningen* VL:s bestämmelser i fråga om anspråk som har framställts sedan VL har trätt i kraft.

5 § Om ansökan om förordnande av förrättningsman gjorts eller förordnande enligt 3 kap. 11 § vattenlagen (1918:523) om syneförrättning meddelats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen, i fråga om underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen.

Paragrafen innebär att ÄVL:s bestämmelser, såväl materiella som processuella sådana, skall tillämpas beträffande företag som enligt ÄVL prövas vid förrättning, om ansökan om förordnande av förrättningsman har gjorts eller vattendomstolen har förordnat om syneförrättning enligt 3 kap. 11 § ÄVL före ikraftträdandet av VL.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Enligt paragrafen skall VL:s bestämmelser om fastighetsägare tillämpas också på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt. Med ständig besittningsrätt avses både sådan besittningsrätt som enligt lag är fast egendom och annan ständig besittningsrätt, bl.a. stadgad åborätt. Vissa med stadgad åborätt jämförbara ständiga eller ärftliga besittningsrätter till skatte- och frälsehemman kan också ha uppkommit i äldre tid genom privata förfoganden.

I 17 § VP ges vissa ytterligare bestämmelser i fråga om ersättning för fastighet som innehas med fideikommissrätt.

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 2 och 3 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillkom någon på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller enligt 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918:523).

Paragrafen stadgar att genom bestämmelserna om rådighet över en fastighets vatten inte görs några inskränkningar i tidigare förvärvade rättigheter.

Uttrycket "annan särskild rättsgrund" avser t.ex. lantmäteriförrättning, privilegiebrev eller skattläggning. Enligt 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen ÄVL kan också ena sidans ägare, som vid ÄVL:s ikraftträdande den 1 januari 1919 vid lågvatten tillgodogjorde sig mer än hälften av den framrinnande vattenmängden, till bevarande av sin rätt till vattnet åberopa lagstiftningen före ÄVL.

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 2 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Avstyckningsplaner, som godkänts före den 1 januari 1948, tillmäts i byggnads- och fastighetsbildningslagstiftningen viss betydelse. I överensstämmelse med bl.a. 12 § FBLP jämställs sådana planer enligt paragrafen med byggnadsplan.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 § och 2 § första stycket nya vattenlagen gäller inte dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit

före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

Första stycket. Vattenföretag, som pågår vid VL:s ikraftträdande och för vilka tillstånd inte har meddelats enligt ÄVL eller äldre bestämmelser, omfattas av VL:s regler om tillståndsplikt i 4 kap. Detta gäller såväl byggnadsarbeten som är i gång som den verksamhet som utövas vid en färdig vattenanläggning. Tillståndsplikten inträder oavsett om företaget har varit att anse som ett företag på vilket ÄVL:s bestämmelser varit tillämpliga eller ej, t.ex. i fråga om bortledande av skadligt grundvatten.

För dikningsföretag har enligt ÄVL inte förelegat någon tillståndsplikt, såvitt avser företagets inverkan på motstående intressen. I nu förevarande stadgande görs undantag från VL:s tillståndsplikt i fråga om dikningar som pågår vid VL:s ikraftträdande.

Andra stycket innehåller bestämmelser om lagligheten av äldre vattenanläggningar.

Som lagliga räknas vattenanläggningar som har tillkommit med stöd av ett tillstånd enligt ÄVL eller däremot svarande äldre bestämmelser. Enligt de regler som har gällt i fråga om tillståndsplikt m.m. enligt dessa författningar har dock inte alltid krävts att tillstånd måste ha inhämtats till en anläggning, för att den skall anses vara laglig. Enligt förevarande stadgande kan också sådana anläggningar räknas som lagliga, om de har tillkommit före VL:s ikraftträdande. Något tillstånd på grund av VL:s strängare regler om tillståndsplikt behöver alltså inte inhämtas. Däremot är anläggningarna underkastade VL:s bestämmelser om underhåll och tillsyn. Som uttryckligen anges i 19 § tredje stycket gäller också VL:s bestämmelser om förverkande beträffande sådana anläggningar

I fråga om innebörden av reglerna om laglighetsprövning hänvisar jag till kommentaren till 4 kap. 5 §.

---

10 § Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918:523) giltighetstid utan tillstånd och denna lag var tillämplig på företaget, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Paragrafen innehåller en bevisbörderegel som i princip motsvarar 4 kap. 6 § VL.

Eftersom andra bevisbörderegler gällde före ÄVL:s ikraftträdande och då dikningar inte omfattades av ÄVL:s regler om tillståndsplikt med hänsyn till motstående intressen, är förevarande paragraf endast tillämplig på andra vattenföretag än dikningar som har utförts under ÄVL:s giltighetstid.

Paragrafen innehåller ytterligare en begränsning. Den gäller endast företag som omfattas av såväl ÄVL som VL. Den gäller sålunda t.ex. inte företag för bortledande av grundvatten i skadeförebyggande syfte, som omfattas av VL (se 1 kap. 3 § första stycket punkt 2) men inte av ÄVL.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

11 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 §§ nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om annat inte följer av 12 §.

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918:523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1–10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

Paragrafen innehåller särskilda ersättningsbestämmelser vid omprövning av äldre tillstånd.

Som framgår av 19 § VP skall även villkoren för äldre tillstånd kunna omprövas. I princip skall då tillståndshavaren och andra som lider skada på grund av de ändrade villkoren ha ersättning för hela denna skada enligt reglerna i 9 kap. VL. För tillståndshavaren och för mottagare av andelskraft och ersättning genom kraftöverföring gäller dock enligt 12 resp. 15 § VP vissa begränsningar i ersättningsrätten, till vilka stadganden hänvisas i paragrafen.

12 § Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets

avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen, till förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla skadan till så stor del som, jämte vad han tidigare efter den nya lagens ikraftträdande har avstått enligt denna paragraf eller 14 §, motsvarar en tjugondel av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

Enligt paragrafen gäller vissa begränsningar i tillståndshavarens rätt till ersättning vid omprövning till förmån för i paragrafen uppräknade allmänna intressen, vilka är desamma som anges i 9 kap. 14 § första stycket VL.

I prop. 1981/82:130 med förslag till ny vattenlag föreslogs att paragrafens begränsningar i ersättningsrätten endast skulle avse äldre vattenföretag, varpå ÄVL:s bestämmelser om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga. Riksdagen ändrade emellertid stadgandet till att gälla vid omprövning av alla äldre företag (se JoU 1982/83:30 s. 50).

Den andel av förlusten som tillståndshavaren i nu angivna fall skall tåla utan ersättning utgör alltid 1/20 av det produktionsvärde m.m. som avses i 9 kap. 14 § andra stycket VL. Jag hänvisar i övrigt till kommentaren till det stadgandet.

---

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918:523).

Paragrafen jämställer vissa äldre rättigheter med ett tillstånd enligt VL. Att sådana rättigheter kan omprövas framgår av 19 § andra stycket.

De rättigheter som avses i 2 kap. 41 § ÄVL har i regel karaktären av servitut till förmån för den fastighet vartill en vattenanläggning hör. Ett sådant servitut är ofta av offentligrättslig natur, dvs. det grundar sig på privilegiebrev, dom, skattläggning eller annan offentlig rättshandling. Exempel härpå gavs i stadgandet då där talades om "den rätt och frihet som är förunnad bergverk, kvarnar och fiskeverk". Rättigheten kan emellertid även ha uppkommit genom privaträttsligt avtal eller kan grundas på urminnes hävd.

14 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag enligt nya vattenlagen som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller som utgör markavvattningsföretag eller vattentäkt för bevattning, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 12 §, om bestämmelserna i vattenlagen (1918:523) om kungsådra var tillämpliga på vattenföretaget.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om förlust eller inskränkning som åsamkas den som utan särskilt tillstånd driver ett vattenföretag som tillkommit före ikraftträdandet av nya vattenlagen.

Paragrafen utgör en motsvarighet till 9 kap. 15 § VL beträffande begränsningar i ersättningsrätten, då ett äldre vattenföretag som ligger i ett kungsådrevattendrag inskränks till följd av ett nytt vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade allmänna intressen. Till dessa intressen räknas, i motsats till vad som är fallet enligt 9 kap. 15 § VL, även markavvattnings- och bevattningsintressena, som utgjorde kungsådreintressen enligt ÄVL.

Enligt 1 kap. 5 § ÄVL fanns kungsådra i sådana i en särskild förteckning upptagna vattendrag, i vilka rann fram en vattenmängd av minst fem kubikmeter i sekunden. Enligt kungörelsen (1923:330) med förteckning å vattendrag, där kungsådra finnes, fanns kungsådra i enlighet härmed i följande vattendrag (enligt dåtida benämningar):

Torneälv	från	Torneträsks utlopp till Tärendöälvs utflöde och från Lainioälvs inflöde;
Lainioälv	”	Åggojokks inflöde;
Muonioälv	”	Lätäsenos inflöde;
Kalixälv	”	Kaitumälvs inflöde;
Kaitumälv	”	Tjautjasjokis inflöde;
Tärendöälv	”	utflödet från Torneälv;
Ängesån	”	Linaälvs inflöde;
Råneälv	”	Rörvikens utlopp;
Luleälv	”	Vastenjaures utlopp;
Vietusjokk	”	Petsats utlopp;
Lilla Luleälv	”	Tjåmotesjaures utlopp;
Piteälv	”	Skärfajaures utlopp;
Byskeälv	”	Långträskåns inflöde;

Skellefteälv	”	Hornavans utlopp;
Umeälv	”	Tärnaåns inflöde;
Vindelälven	”	Storvindelns utlopp;
Laisälven	”	Dellejokks inflöde;
Öreälv	”	Balåns inflöde;
Gideälv	”	Flärkåns inflöde;
Ångermanälven	”	Malgomajsjöns utlopp;
Vojmån	”	Bäskåns utlopp;
Fjällsjöälven	”	Tåsjöns utlopp;
Rörströmsälven	”	Sundsjöns utlopp;
Faxälven	”	Kvarnbergsvattnets utlopp;
Indalsälven	”	Juvelns utlopp;
Åreälven	”	Bodsjöns utlopp;
Långan	”	Gysåns inflöde;
Hårkan	”	Hotagens utlopp;
Ammerån	”	Borgvattenåns inflöde;
Ljungan	”	Fotingens utlopp;
Gimån	”	Täcksjöns utlopp;
Ljusnan	”	Särvåns inflöde;
Voxnan	”	Gryckåns inflöde;
Gavleån	”	Storsjöns utlopp;
Dalälven	”	Särnasjöns utlopp;
Oreälv	”	Ämåns inflöde;
Västerdalälven	”	Äråns inflöde;
Lillån	”	Runns utlopp;
Norrström–Eskilstunaån	”	Hjälmarens utlopp;
Arbogaån	”	Väringens utlopp;
Kolbäcksån	”	Södra Barkens utlopp;
Nyköpingsån	”	Långhalsens utlopp;
Motalaström	”	Vätterns utlopp;
Svartån	”	Sommens utlopp;
Emmån	”	Målillaåns inflöde;
Mörrumsån	”	Åsnens utlopp vid Ekefors;
Helgeån	”	Skeingesjöns utlopp;
Lagan	”	Vidösterns utlopp;
Bolmån	”	Kafiosjöns utlopp;
Nissan	”	Kilaåns inflöde;
Ätran	”	Lillåns (från Fegen) inflöde;
Viskan	”	Lillåns (från Fefren) inflöde;
Götaälv–Klarälven	”	norska gränsen;
Upperudsälven	”	Lelångens utlopp;
Byälven	”	dess inflöde i Nysockensjön;
Norsälven	”	Frykensjöarnas utlopp;
Gullspångsälven–Svartälven	”	Torrvarpens utlopp; och
Timsälven	”	Alkvätterns utlopp.

ÄVL:s kungsådreinstitut innebar att ägaren av ett strömfall eller annat område i vattendraget, vari kungsådra fanns, var skyldig att utan ersättning avstå viss vattenmängd eller vattenkraft, om och i den mån det behövdes för att tillgodose vissa kvalificerande intressen. Dessa intressen var allmän farled, allmän flottled, fisket samt torrläggning och bevattning av mark. Kungsådrereglerna var enligt 1 kap. 8 § ÄVL under vissa förutsättningar tillämpliga också på i kungsådra belägna strömfall som bebyggts i enlighet med regeringens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra.

Oavsett hur stor andel som tillståndshavaren skulle ha varit skyldig att avstå utan ersättning enligt ÄVL:s kungsådrebestämmelser, skall enligt nu förevarande stadgande den andel av förlusten som tillståndshavaren i angivna fall skall tåla utan ersättning liksom enligt 12 § utgöra 1/20 av det produktionsvärde m.m. som avses i 9 kap. 14 § andra stycket VL.

---

15 § Bestämmelsen i 9 kap. 19 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning beträffande andelskraft enligt vattenlagen (1918:523) eller ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918:523) i dess lydelse före den 1 juli 1974.

Enligt paragrafen skall också en mottagare av ersättningskraft eller andelskraft som bestämts enligt ÄVL, vara skyldig att utan ersättning tåla minskning i kraftmängden i samma mån som innehavaren av det kraftverk som levererar kraften.

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen

---

16 § Föreligger skyldighet att betala årlig avgift enligt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918:523) år 1984, skall avgiften för det året utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som skett från juli 1974 till år 1984. Har avgiften bestämts enligt lagrummets lydelse före den 1 juli 1974 skall den först räknas upp med fyrtio procent innan omräkning enligt första meningen sker.

Föreligger skyldighet att betala årlig avgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen (1918:523) år 1984, skall avgiften för det året utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbelop-

pet som skett från december det första året i den senaste avgiftsperioden till år 1984.

Från och med år 1985 skall avgift som avses i första och andra styckena utan särskilt beslut räknas om årligen i förhållande till den ändring av basbeloppet som kan ha skett mellan avgiftsåret och året dessförinnan.

Om skyldighet att betala avgift enligt 4 kap. 14 § eller 2 kap. 10 § vattenlagen (1918:523) inträder efter utgången av år 1984 skall omräkning enligt första respektive andra stycket ske för det första året i den aktuella avgiftsperioden, dock tidigast för år 1984. Därefter skall årlig omräkning ske enligt tredje stycket.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre lag gäller, utom i fall som avses i sjätte stycket, att sådan avgift år 1984 eller det senare år avgiftsskyldighet inträder utan särskilt beslut skall räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftvunnen dom, dock tidigast december 1963. Därefter skall årlig omräkning ske enligt tredje stycket.

Har i dom angående avgift enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) intagits föreskrift om årlig omräkning av avgiften med hänsyn till förändringar i penningvärdet skall det år 1983 gällande avgiftsbeloppet från och med år 1984 räknas om årligen i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och året dessförinnan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur regleringsavgifter som har bestämts enligt ÄVL och fiskeavgifter som har bestämts enligt ÄVL eller äldre lag skall behandlas efter VL:s ikraftträdande den 1 januari 1984.

Paragrafen reglerar inte frågan om fiskeavgift för allmän flottled enligt 6 kap. 9 § ÄVL. Om inte annat föreskrivits, skall sådan avgift utgå med av vattendomstolen fastställt belopp så länge flottning bedrivs i den allmänna flottleden.

Skyldighet att betala s.k. domstolsavgift enligt 11 kap. 95 § ÄVL kan föreligga endast övergångsvis i fall då vattendomstol eller förrättningsman har meddelat föreskrifter härom med stöd av ÄVL. VL innehåller inte någon motsvarighet till domstolsavgiften.

De nu ifrågavarande övergångsbestämmelserna rörande reglerings- och fiskeavgifterna enligt ÄVL undergick vid riksdagsbehandlingen väsentliga ändringar i förhållande till vad som hade föreslagits i propositionen. Jordbruksutskottet gjorde följande principiella uttalande (JoU 1982/83:30 s. 77):

Enligt utskottets mening är det ett väsentligt samhällsintresse att snarast möjligt åstadkomma en anpassning av äldre avgifter till den aktuella prisutvecklingen. Som framgår av kammarkollegiets yttrande kommer i annat fall stora förluster att uppstå för de allmänna intressen som avgiftsmedlen är avsedda att tillgodose. Det synes f.ö. mindre tilltalande att avgifterna för en del företag successivt anpassas till penningvärdets förändringar medan andra företag har förmånen av en i reala termer sjunkande avgiftsnivå. Med stöd av det anförda förordar utskottet att avgifter enligt VL 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § omedelbart vid den nya vattenlagens ikraftträdande inpassas i det nya omräkningssystemet. Detta bör ske i huvudsak enligt de riktlinjer som kammarkollegiet föreslagit.

Första stycket. Om den vid VL:s ikraftträdande gällande avgiftsperioden för en regleringsavgift omfattar år 1984, skall avgiften för år 1984 utan särskilt beslut räknas om i förhållande till basbeloppets förändringar från juli 1974 till år 1984. Stadgandet kommer i huvudsak att tillämpas på avgiftsperioder som börjat löpa år 1975 och senare. I stadgandet inbegrips dock även avgift som fastställts eller omprövats relativt kort tid före VL:s ikraftträdande (åren 1982–1983) och för vilken ny avgiftsperiod börjar löpa år 1984. Om avgiftsprövningen på grund av fullföljd till högre instans eller av annan anledning ej avslutats före utgången av år 1984 gäller dock fjärde stycket (se nedan). Skyldighet att erlägga avgift skall således i angivna fall anses vara för handen i och med att lagakraftvunnen dom föreligger.

Basbeloppet för juli månad 1974 är 8 500 kr. Fr.o.m. år 1982 fastställs basbeloppet inte längre månadsvis utan årsvis (SFS 1981:1187). Senast fastställda basbelopp gäller för år 1984 och är 20 300 kr. Med utgångspunkt däri kommer en regleringsavgift som omräknas år 1984 med tillämpning av första stycket att multipliceras med ett tal som motsvarar $\frac{20\,300}{8\,500}$, dvs. 2,39.

Ett icke ringa antal regleringsavgifter kommer fortfarande att vara bestämda i 1959 års avgiftslatitud enligt ÄVL när VL träder i kraft. Det har därför ansetts skäligt att sådana avgifter först uppräknas med 40 % innan omräkning görs med hänsyn till basbeloppets utveckling. Resultatet kan därvid — med utgångspunkt i de siffror som nyss redovisats — i vissa fall bli en tredubbling av avgiften.

Andra stycket. Ifråga om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § stadgas att omräkning görs år 1984 i förhållande till basbeloppets förändringar

från december månad det första året i den senaste avgiftsperioden till år 1984. Stadgandet innebär att omräkningskoefficienten blir lägre ju senare den aktuella avgiftsperioden börjat löpa och vice versa. Härigenom uppnår man bl.a. den effekten att en kraftig uppräkning av avgiften görs i de fall endast kort tid återstår av den gällande avgiftsperioden. Omvänt blir resultatet att en nyligen påbörjad avgiftsperiod avbryts redan i början av perioden, vilket i viss mån uppvägs av att uppräkningen blir betydligt mindre kännbar. Har t.ex. den senaste avgiftsperioden börjat löpa år 1980, blir omräkningskoefficienten år 1984 $\frac{20\ 300}{16\ 100}$, dvs. 1,26. Med de i propositionen föreslagna reglerna skulle avgiften i detta fall ha löpt oförändrad t.o.m. år 1999.

Har den senaste avgiftsperioden börjat löpa år 1982 eller senare skall jämförelsen avse basbeloppet för det aktuella begynnelseåret, även om i lagtexten hänvisas till basbelopp för december månad. Detta följer av övergångsbestämmelserna till 1981 års lagstiftning i ämnet (SFS 1981: 1187).

Tredje stycket. Fr.o.m. år 1985 skall enligt stadgandet nu ifrågavarande avgifter utan särskilt beslut räknas om årligen i förhållande till basbeloppets ändringar mellan det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

Fjärde stycket. Detta stadgande avser bl.a. sådana fall där lagakraftvunnen dom angående avgiften föreligger efter utgången av år 1984. Den situationen kan uppstå om avgiften hunnit fastställas i första instans men målet överklagats. Har ansökan beträffande nytt företag anhängiggjorts före den 1 januari 1984 men handlagts därefter skall enligt 4 § VP äldre regler gälla. Även i sådana fall kan skyldighet att betala avgift inträda efter utgången av år 1984. Avgiftsprövningen kan i dessa fall fullföljas oberoende av den nya lagstiftningen, och omräkning enligt grunderna i första stycket kommer att ske automatiskt för det första året i den aktuella avgiftsperioden. Omräkning får dock inte avse tid före den nya lagens ikraftträdande.

I nu angivna fall skall således regleringsavgift räknas om i förhållande till basbeloppets förändring från juli månad 1974 till det aktuella omräkningsåret. I fråga om fiskeavgift skall jämförelsen avse dels basbeloppet för det första året i den senaste avgiftsperioden, dels basbeloppet för det aktuella omräkningsåret. Omräkning

av fiskeavgift i nu angivna fall får antas huvudsakligen avse avgiftsperioder som börjat löpa senast år 1982, varför lagtexten inte har ansetts behöva tyngas med någon hänvisning till basbeloppet för december månad.

Femte stycket innehåller en särskild övergångsbestämmelse för årliga fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 § ÄVL eller motsvarande äldre lag. Eftersom det för dessa avgifter inte löper några avgiftsperioder, skall avgiftsbeloppet räknas om redan år 1984 eller det senare år då avgiftsskyldighet inträder. I sjätte stycket stadgas dock ett undantag från denna regel.

Sjätte stycket. Det lär vid vissa vattendomstolar ha tillämpats ett system för årlig omräkning av avgift enligt 2 kap. 8 § ÄVL. Vanligtvis har i dessa fall gjorts en anknytning till konsumentprisindex. En omräkning av sådana avgifter i förhållande till basbeloppets förändring från det år avgiften fastställdes enligt huvudregeln i femte stycket skulle ge för de avgiftsskyldiga oskäliga resultat. Därför har i sjätte stycket tagits in en tilläggsbestämmelse som innebär att ifrågavarande avgifter fr.o.m. år 1984 inpassas i ett basbeloppsanknutet omräkningssystem, varvid första omräkningen görs med utgångspunkt i basbeloppen för år 1983 resp. 1984.

Skulle i något fall, på grund av pågående prövning eller eljest, sådan avgift som nu avses fastställas efter år 1984, får det senast aktuella avgiftsbeloppet räknas om på motsvarande sätt, dvs. med hänsyn till basbeloppets förändring mellan avgiftsåret och året närmast före. Detta har enligt förarbetena inte ansetts behöva anges i själva lagtexten.

Av 19 § fjärde stycket VP framgår att avgifter enligt ÄVL kan omprövas enligt 15 kap. 4 och 12 §§ VL. En grund för omprövning är enligt 15 kap. 12 § första stycket VL bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen. Omprövningsmöjligheten kan ha betydelse i fråga om en ägare av ett outbyggt strömfall som frivilligt deltar i en regleringssamfällighet enligt 3 kap. 27 § ÄVL och som trots att strömfallet inte är utbyggt på grund av sin frivilliga anslutning betalar regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § ÄVL. Om det står klart, t.ex. på grund av statsmakternas riktlinjer i fråga om vattenkraftutbyggnad inom ramen för den fysiska riksplaneringen, att strömfallet inte kommer att byggas ut i framtiden, bör strömfallsägaren enligt förarbetena kunna få befrielse från fortsatt avgiftsskyldighet.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

17 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer innehavaren av en fideikommissegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

Paragafen innehåller särskilda bestämmelser om löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt (jfr. också 6 § VP). Eftersom fideikommissen håller på att avvecklas har bestämmelserna tagits in i VP.

Första meningen innebär att vattendomstolen eller förrättningsmannen inte får fastställa överenskommelser om löseskilling och avsättning som strider mot värderingsreglerna i 9 kap. VL.

Enligt *andra meningen* skall löseskilling och intrångsersättning för fideikommissegendom alltid nedsättas hos länsstyrelsen. Enligt 26 § VF ankommer det på fideikommissnämnden att förordna hur det skall förfaras med ersättningen. Länsstyrelsen skall underrätta nämnden, när nedsättning har skett.

Bestämmelserna i paragrafen hindrar inte länsstyrelsen att betala ut personlig ersättning till fideikommissarien, om sådan ersättning har uttagits av länsstyrelsen, och ersättning som tillkommer annan sakägare än fidekommissarien utan att avvakta fideikommissnämndens förordnande.

18 § Bestämmelsen i 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning på förordnande som avses i 11 kap. 83 § andra stycket vattenlagen (1918:523) och som meddelats av domstol eller överexekutor.

Paragrafen gör det möjligt för vattendomstolen att inhibera verkställigheten av äldre förordnanden om utrivning o.d. som meddelats av allmän domstol eller överexekutor.

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

19 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen som ett tillstånd enligt denna med de avvikelser som följer av 20 och 21 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918:523).

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

Vad som enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen gäller om ändring av fiskeavgift och bygdeavgift skall också tillämpas på avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918:523).

I *första stycket* har tagits in huvudregeln att ett tillstånd enligt ÄVL eller någon annan äldre vattenrättslig lagstiftning, t.ex. 1880 års vattenrättsförordning, skall med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. VL anses som ett tillstånd enligt den nya lagen. Detta innebär att rättskraftsreglerna i 15 kap. VL blir tillämpliga och att de möjligheter till omprövning som lagen ger i princip gäller äldre tillstånd. Detta gäller även äldre vattenreglerings- och markavvattningsföretag (se vidare 21 § VP). Vissa avvikelser i fråga om omprövningsmöjligheterna föreligger dock enligt 20 och 21 §§ VP.

Stadgandet gäller endast tillstånd till företag som enligt VL:s definition skall anses som vattenföretag och andra åtgärder som behandlas i VL. Härigenom utesluts t.ex. tillstånd att släppa ut kloakvatten eller industriellt avloppsvatten som har meddelats av vattendomstol före ML:s ikraftträdande.

Enligt *andra stycket* gäller VL även sådana rättigheter som enligt 2 kap. 41 § ÄVL jämställs med äldre vattenrättsliga tillstånd. Det skall alltså vara möjligt att ändra sådana rättigheter så att allmänna och även enskilda intressen kan tillgodoses.

Vilka rättigheter som avsågs i 2 kap. 41 § ÄVl har jag angivit i kommentaren till 13 § VP.

Tredje stycket innebär att VL:s regler om förverkande blir tillämpliga också på vattenanläggningar, för vilka något äldre tillstånd inte föreligger.

Enligt *fjärde stycket* kan även äldre avgifter omprövas enligt 15 kap. 4 och 12 §§ VL. Jag hänvisar till vad jag har anfört i kommentaren till 16 § VP.

---

20 § Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1993, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918:523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918:523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den tidpunkt då omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första resp. tredje meningen VL av äldre tillstånd eller rättigheter tidigast får ske. I princip gäller en tioårig övergångstid från VL:s ikraftträdande men i vissa fall, som anges i paragrafen, gäller andra tider för omprövning.

---

21 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918:523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

Bestämmelsen i 15 kap. 2 § VL om att tillståndet förfaller i sin helhet, om föreskriven arbetstid inte iakttagits, innebär en ändring i förhållande till ÄVL när det gäller andra företag än sådana som reglerades i 3 och 7 kap. ÄVL. I fråga om sådana företag innebär förevarande paragraf att tillståndet förfaller endast såvitt avser inte utförda delar av företaget och alltså inte i sin helhet som enligt 3 och 7 kap. ÄVL samt 15 kap. 2 § VL.

---

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen äger tillämpning även i fråga om samfälligheter enligt 3 kap. vattenlagen (1918:523) som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, sam-

fälligheter enligt 7 kap. vattenlagen (1918:523) och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § vattenlagen (1918:523) samt samfälligheter enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Om i samfällighet som nu sagts kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag, skall en samfällighet enligt den nya vattenlagen anses bildad.

Första stycket innebär att omprövningsbestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ VL också gäller sådana samfälligheter enligt ÄVL som har en motsvarighet i VL.

Andra stycket. Enligt 26 § VP skall i princip ÄVL:s bestämmelser tillämpas på förvaltningen av samfälligheter enligt den lagen till dess förvaltningen anordnats på annat sätt. Om en omprövning enligt 15 kap. 15 eller 16 § VL har medfört ändring av deltagarkretsen eller kostnadsfördelningen i en äldre samfällighet, har det emellertid ansetts lämpligt att förvaltningen därefter anordnas i enlighet med bestämmelserna i LFS. Stadgandet innehåller en bestämmelse om detta.

En följd av att en samfällighet enligt VL anses bildad är att samfälligheten inte längre omfattar fastigheter; deltagandet blir av personlig art (ägarna av fastigheter och vissa andra). Vid omprövningen bör de konsekvenser detta förhållande kan få uppmärksammas.

Särskild övergångsbestämmelse till 17 kap. nya vattenlagen

---

23 § Vad som föreskrivs i 17 kap. 1 § andra stycket nya vattenlagen gäller även den som med stöd av vattenlagen (1918:523) tillagts rätt att begagna sig av annans vattenanläggning.

I paragrafen har tagits in en bestämmelse om skyldighet för den som enligt ÄVL har berättigats att använda en vattenanläggning att underhålla denna.

I övrigt gäller bestämmelserna i 17 och 18 kap. VL om underhåll, tillsyn och besiktning utan vidare också beträffande äldre vattenföretag och vattenanläggningar.

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

24 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918:523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918:523) ändras eller upphävs, skall det antecknas i fastighetsboken.

Första stycket gör det möjligt att meddela ytterligare skyddsföreskrifter eller upphäva sådana efter VL:s ikraftträdande. Det är länsstyrelsen och inte vattendomstolen som blir behörig att meddela ytterligare skyddsföreskrifter i fråga om såväl yt- som grundvattenskyddet och oberoende av om ersättningsrätt för fastighetsägarna uppkommer eller inte. Frågan om ersättning bedöms då enligt VL. Enligt förarbetena måste ett tidigare förordnande av vattendomstol tilläggas en avsevärd stadga, om vattenskyddsintressenten har betalat ersättning för tidigare inskränkningar.

Även i straffrättsligt hänseende jämställs tidigare meddelade skyddsföreskrifter med föreskrifter enligt 19 kap. VL. Överträdelser är alltså straffsanktionerade i 21 kap. 1 § första stycket punkt 5 VL, även om sådan sanktion inte fanns enligt ÄVL. Av 25 § första stycket VP framgår dock att ÄVL gäller beträffande överträdelser som har begåtts före VL:s ikraftträdande.

Enligt *andra stycket* skall ett beslut att ändra eller upphäva föreskrifter som har meddelats enligt 2 kap. 14 eller 62 § ÄVL antecknas i fastighetsboken. Anledningen härtill är att sådana föreskrifter vid sin tillkomst har antecknats i fastighetsboken. Länsstyrelsen skall enligt 25 § VF sända underrättelse till inskrivningsmyndigheten.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

25 § I fråga om gärning som var belagd med straff i vattenlagen (1918:523) och som begåtts före nya vattenlagens ikraftträdande skall vattenlagen (1918:523) alltjämt tillämpas. Vad som sägs i 21

kap. 3 och 4 §§ nya vattenlagen får tillämpas även vid gärningar som begåtts under vattenlagens (1918:523) giltighetstid.

Talan om ansvar enligt första stycket väcks vid laga domstol i brottmål.

Första stycket första meningen utgör ett undantag från vad som stadgas i 1 och 2 §§ VP och möjliggör fortsatt tillämpning av straffbestämmelserna i ÄVL beträffande brott som var straffbelagda enligt den lagen och som begicks före VL:s ikraftträdande. Enligt *andra meningen* tillämpas däremot VL:s vites- och handräckningsbestämmelser också i fråga om äldre gärningar.

Eftersom vattendomstolarna efter VL:s ikraftträdande inte skall handlägga brottmål, stadgas i *andra stycket* att talan om ansvar för brott mot ÄVL skall väckas vid laga domstol i brottmål.

Andra bestämmelser

Under denna rubrik i VP har tagits in dels en bestämmelse om förvaltningen av samfälligheter enligt ÄVL (26 §) och om det tidigare institutet statens lösningsrätt (27 §).

---

26 § Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ vattenlagen (1918:523) om flera deltagares förvaltning av företag som har tillkommit enligt den lagen skall tillämpas så länge företagets förvaltning inte har anordnats på något annat sätt.

Enligt stadgandet gäller ÄVL:s förvaltningsbestämmelser även i fortsättningen beträffande de vid VL:s ikraftträdande bestående samfälligheterna tills förvaltningen anordnas på något annat sätt. Sådan ändring kan ske i fall som avses i 22 § andra stycket.

Genom ändringar i lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen (1973:1149) och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, se SFS 1983:661, har LFS gjorts omedelbart tillämplig på sådana företag enligt 3, 7 och 8 kap. ÄVL eller motsvarande äldre lagstiftning som inte är en juridisk person (se 18 § andra stycket). Sådana äldre vattenrättsliga företag som utgör en juridisk person kan också besluta att företaget skall ombildas till en samfällighetsförening enligt LFS. Rörande förvaltningen enligt LFS hänvisar jag i övrigt till min kommentar efter 7 kap. VL.

27 § Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen (1918:523) om statens lösningsrätt skall fortfarande gälla, om fråga om lösningsrätt före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

VL innehåller inte någon motsvarighet till institutet statens lösningsrätt i 4 kap. ÄVL. Något behov av institutet, som hittills inte har tillämpats, ansågs inte föreligga beträffande de företag som enligt ÄVL omfattas av lösningsrätten. Om frågan om lösningsrätt redan har anhängiggjorts vid fastighetsdomstol enligt 4 kap. 10 § ÄVL, skall dock enligt nu förevarande stadgande ÄVL:s bestämmelser om lösningsrätt fortfarande gälla.

Bilagor

Bilaga 1: Författningstexter

Vattenrättsförordning (1983:788)

Bevakning av allmänna intressen enligt vattenlagen (1983:291)

1 § Om det i vattenmål eller vid förrättning enligt vattenlagen (1983:291) är fråga om tillstånd till ett vattenföretag, vars tillåtlighet enligt kammarkollegiet bör prövas av regeringen enligt 11 kap. 3 § vattenlagen, skall kollegiet i god tid innan målet sätts ut till huvudförhandling anmäla detta till regeringen.

2 § Om kammarkollegiet för talan för att tillvarata allmänna intressen i vattenmål eller vid förrättning enligt vattenlagen (1983:291) och en kommun samtidigt för talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen, skall kammarkollegiet samråda med kommunen. Sådant samråd skall ske även i andra fall när en fråga som är av allmänt intresse för en ort förekommer i vattenmål eller vid förrättning.

Förrättningsmans behörighet m. m.

3 § Bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman enligt 12 kap. vattenlagen (1983:291) meddelas av lantbruksstyrelsen eller, då det endast är fråga om avvattning av skogsmark, av skogsstyrelsen.

4 § Innan länsstyrelsen förordnar en förrättningsman enligt 12 kap. vattenlagen (1983:291), skall länsstyrelsen samråda med lantbruksstyrelsen eller, då det är fråga om avvattning av skogsmark, med skogsvårdsstyrelsen i länet.

När en förrättningsman har förordnats, skall länsstyrelsen underrätta lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden eller, då det är fråga om avvattning av skogsmark, skogsvårdsstyrelsen om förordnandet.

Protokoll, dagbok och aktbildning vid förrättning enligt 12 kap. vattenlagen (1983:291) m. m.

5 § Protokoll skall föras över handläggning som sker vid sammanträde med sakägare. Meddelas beslut som skall tas upp i protokoll eller behövs det

för att handläggningen skall kunna redovisas på ett tillfredsställande sätt, skall protokoll föras även över annan handläggning.

6 § Protokoll skall föras och undertecknas av förrättningsmannen.

7 § I protokoll skall tas upp

1. tid och plats för handläggningen,
2. förrättningsmannen, gode männen, sakkunniga och eventuella tolkar,
3. sakägarna och deras ombud eller biträden med uppgift om vilka av dem som är närvarande samt de fastigheter saken angår med angivande av sakägarnas anknytning till fastigheterna,
4. andra som skall underättas om sammanträde med sakägare och som är närvarande,
5. vem som sökt förrättningen,
6. kort beteckning av saken,
7. fullmakter som lämnas muntligen inför förrättningsmannen,
8. överenskommelse, samtycke eller medgivande som fordras för viss åtgärd, i fall då uppgiften inte har tagits in i någon handling som bilagts akten,
9. förrättningsmannens beslut och skiljaktig mening.

Uppgifterna under första stycket 3–5 får, om det är lämpligt, lämnas genom hänvisning till en annan handling i akten.

Beslut som avser endast förfarandet vid förrättningen behöver inte tas upp i protokoll. Detsamma gäller beslut att inställa en förrättning på grund av att ansökan har återkallats och beslut att avvisa en ansökan.

8 § Protokoll som förs vid sammanträde med sakägare skall utöver vad som följer av 7 § innehålla

1. kort redogörelse för sammanträdets gång,
2. yrkanden och invändningar som framställs vid sammanträdet, ändringar i tidigare framställda yrkanden och invändningar samt medgivanden av yrkanden,
3. kort redogörelse för de omständigheter som åberopas vid sammanträdet och yttranden över dessa,
4. redogörelse för den utredning som läggs fram,
5. vad som i övrigt kan antas få betydelse vid överklagande till domstol eller annars bör bevaras för framtiden.

Har det som enligt första stycket 2–4 skall antecknas i protokoll tagits upp i en annan handling i akten, skall i protokollet endast hänvisas till den handlingen.

9 § Muntligt utlåtande av sakkunnig skall antecknas i protokollet i den omfattning utlåtandet kan antas vara av betydelse i ärendet. Förrättningsmannen får dock förordna att utlåtandet skall spelas in i stället för att antecknas i protokollet.

Inspelningen skall återges i vanlig skrift, när förrättningsmannen eller domstol finner att det behövs eller sakägare eller någon annan begär av-

skrift. Utskriften skall bestyrkas till sin riktighet av förrättningsmannen och biläggas handlingarna i ärendet.

Inspelningen skall bevaras i oförändrat skick till dess ärendet slutligt avgjorts. Om inspelningen har återgivits i vanlig skrift, får den förstöras.

10 § Protokoll över sammanträde med sakägare skall om möjligt sättas upp efter hand som sammanträdet fortgår. Kan det inte ske, skall minnesanteckningar föras. Med ledning av dessa skall protokollet sättas upp snarast möjligt efter sammanträdets slut.

11 § När protokollet är uppsatt, skall förrättningsmannen anteckna detta, sätta ut datum för anteckningen och underteckna den med namn eller signatur.

12 § Över varje ärende skall föras dagbok genom anteckningar på ett dagboksblad som utvisar dagen då ärendet kommit in, vilka åtgärder som vidtagits och vilka handlingar som kommit in eller upprättats i ärendet samt dagen för ärendets avgörande.

Dagboksbladet förvaras i akten för ärendet.

13 § De handlingar som ges in eller upprättas i ärendet skall föras samman till en akt. Akten skall förses med ett omslag.

Handlingar som tas upp i akten, dock ej handlingar som avses i 14 § första stycket första meningen, skall förses med olika beteckningar efter hand som de kommer in eller upprättas. Inkommande handlingar skall dessutom förses med uppgift om inkomstdag.

Beslut som inte tas upp i protokoll skall antecknas på dagboksblad eller annan handling i akten. Sådana beslut skall undertecknas med namn eller signatur av förrättningsmannen.

14 § Sedan ärendet avgjorts genom lagakraftägande beslut eller dom, får minnesanteckningar och dubbletter av handlingar samt sådana missiv och delgivningsbevis som inte innehåller någon upplysning av betydelse i saken gallras ut ur akten. Efter samma tid får även behörighetshandlingar gallras ut, om anteckning görs i akten om innehållet i handlingarna och anteckningen bestyrks av förrättningsmannen.

Om gallring i övrigt och om andra åtgärder i anslutning till arkivering av akter finns särskilda föreskrifter.

15 § En avskrift av tillståndsbeslutet eller annat slutligt beslut vid förrättning skall sändas till kammarkollegiet och länsstyrelsen samt till kommuner som har fört talan vid förrättningen. Har någon annan myndighet yttrat sig under förrättningen, skall en sådan avskrift sändas också till den myndigheten.

16 § Inom sex månader efter det att förrättningen har avslutats genom ett

beslut som har vunnit laga kraft skall förrättningsmannen sända förrättningsakten

1. beträffande företag som endast rör avvattning av skogsmark till skogsvårdsstyrelsen och
2. beträffande andra företag till lantbruksnämnden.

Skogsvårdsstyrelserna och lantbruksnämnderna skall föra register över förrättningsakter som sänds in till dem enligt första stycket eller 20 §.

Förteckning över vattendomstolens underrättelser till sakägare

17 § I vattendomstolens akt i ansökningsmål skall tas in en förteckning över de underrättelser till sakägare som har sänts ut på grund av bestämmelserna i 13 kap. 22 och 35 §§ vattenlagen (1983:291). I förteckningen, som skall undertecknas av en tjänsteman vid tingsrätten, skall anges den dag då underrättelserna har avlämnats till posten. Om det är lämpligt, räcker det med en hänvisning i förteckningen till uppgifter i akten i fråga om sakägarnas namn och hemvist. Om det inte framgår annat av omständigheterna, utgör förteckningen bevis om att underrättelser har avsänts till nämnda personer och adresser den angivna dagen.

Översändande av vissa domar och beslut m. m.

18 § En avskrift av domstolens dom eller slutliga beslut i ansökningsmål skall sändas till kammarkollegiet och länsstyrelsen samt till kommuner som har fört talan i målet. Har någon annan myndighet yttrat sig i målet, skall en sådan avskrift sändas också till den myndigheten.

19 § När en domstol i ett vattenmål har meddelat en dom som innefattar bestämmelser till skydd för eller främjande av fisket, skall domstolen, sedan tiden för överklagande av domen har gått ut, skyndsamt sända en avskrift av de delar av domen som innehåller sådana bestämmelser till fiskeristyrelsen. Avskriften skall vara försedd med ett bevis som anger om domen har överklagats eller inte.

20 § Sedan ett förrättningsmål eller ett överklagat förrättningsmål har blivit avgjort genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft, skall domstolen skyndsamt sända förrättningsakten samt en avskrift av domen eller beslutet till den myndighet som anges i 16 § första stycket.

Översändande av kartor m. m. till fastighetsregistermyndigheten

21 § När ett beslut av förrättningsman eller domstol om inlösen enligt vattenlagen (1983:291) av en fastighetsdel har vunnit laga kraft, skall förrättningsmannen eller domstolen utan dröjsmål till fastighetsregistermyndigheten sända dels karta och beskrivning som avses i 12 kap. 33 § och 13 kap. 46 § första stycket vattenlagen, dels sådant utdrag av beslutet att det fram-

går vilket område som löses. På kartan skall intygas att den har legat till grund för beslutet om inlösen.

När inlösen som avses i första stycket är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta fastighetsregistermyndigheten om detta, om denna myndighet är en annan än länsstyrelsen.

Renovation

22 § Inom sex veckor efter utgången av varje kvartal skall vattendomstolen till riksarkivet sända en avskrift av handlingarna i de vattenmål som har slutligt avgjorts genom dom eller beslut som har vunnit laga kraft.

Underrättelser till inskrivningsmyndigheten m. m.

23 § Domstolen skall för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken skriftligen underrätta inskrivningsmyndigheten om förordnande som avses i 14 kap. 4 § första stycket vattenlagen (1983:291).

24 § Domstolen och förrättningsmannen skall för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken skriftligen underrätta inskrivningsmyndigheten om förordnande enligt 16 kap. 10 § vattenlagen (1983:291) att en inskriven särskild rättighet skall bestå eller upphöra.

25 § Länsstyrelsen skall för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken skriftligen underrätta inskrivningsmyndigheten om att inlösen av mark enligt vattenlagen (1983:291) är fullbordad samt om förhållande som avses i 24 § andra stycket lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291).

26 § Har löseskilling eller intrångsersättning som tillkommer innehavare av fideikommissegendom nedsatts enligt 17 § lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291), skall länsstyrelsen underrätta fideikommissnämnden om det. Förordnande som avses i nämnda bestämmelse meddelas av nämnden.

Kungörelse enligt 16 kap. 15 § vattenlagen (1983:291)

27 § Besväras en fastighet av en inteckning som ursprungligen har beviljats i en fastighet med en annan registerbeteckning, skall kungörelse som avses i 16 kap. 15 § vattenlagen (1983:291) innehålla uppgift om varje tidigare registerbeteckning på fastighet vari inteckningen har gällt, dock inte beteckningen på fastighet från vilken inteckningen har avlyfts eller på avstyckning.

Översändande av besiktningsprotokoll

28 § När länsstyrelsen har erhållit protokoll över besiktning enligt 18 kap. 3 § första stycket vattenlagen (1983:291), skall ett exemplar av detta sändas till vattendomstolen för anteckning i vattenboken.

Föreskrifter inom vattenskyddsområden

29 § Länsstyrelsen meddelar sådana föreskrifter som avses i 19 kap. 3 § vattenlagen (1983:291).

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1984.

Genom förordningen upphävs

1. kungörelsen (1924:404) om utverkande av behörighet som förrättningsman enligt 10 kap. 1 § vattenlagen,
2. kungörelsen (1939:155) angående uppgifter om inlösen enligt vattenlagen av område som utgör del av fastighet.
3. kungörelsen (1941:847) om utverkande av behörighet som förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen,
4. kungörelsen (1947:853) om översändande till lantbruksstyrelsen av vissa domar i vattenmål,
5. kungörelsen (1954:623) om redovisning av akter rörande vissa företag enligt 7 och 8 kap. vattenlagen,
6. kungörelsen (1959:219) om behörighet att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen,
7. kungörelsen (1968:369) med vissa bestämmelser om förordnande av förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen,
8. kungörelsen (1968:370) om behörighet för tjänsteman hos lantbruksnämnd att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen,
9. vattenrättskungörelsen (1971:789).

Förordningen (1983:945) om avgifter enligt vattenlagen (1983:291), m. m.

Allmänna bestämmelser

1 § När en dom eller ett beslut, som ålägger en tillståndshavare att betala en avgift enligt 10 kap. vattenlagen (1983:291), har vunnit laga kraft, skall domen eller beslutet sändas till den myndighet till vilken avgiften skall betalas.

2 § När tillståndet tas i anspråk till ett vattenföretag, för vilket bygdeavgift skall betalas enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1982:291), skall tillståndshavaren göra anmälan om tidpunkten för ianspråktagandet till länsstyrelsen.

När arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjas för ett vattenföretag, för vilket allmän fiskeavgift skall betalas enligt 10 kap. 6 § vattenlagen, skall tillståndshavaren göra anmälan om tidpunkten för påbörjandet till fiskeristyrelsen.

3 § Om en avgift som skall betalas till länsstyrelsen eller fiskeristyrelsen

inte blir erlagd i föreskriven ordning, skall myndigheten skyndsamt söka verkställighet av domen eller beslutet.

Bygdeavgifter

Avgiftsmedel för förebyggande av skador m. m.

4 § Den som genom ett vattenföretag, för vilket bygdeavgift skall betalas enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291), lider skada, för vilken någon ersättning inte har bestämts av vattendomstolen, får skriftligen ansöka hos vattendomstolen om bidrag ur avgiftsmedlen till kostnaderna för att förebygga eller minska sådan skada eller om ersättning för skadan.

Om ansökningen ges in före utgången av den tid som enligt 15 kap. 17 § vattenlagen gäller för anmälan av anspråk för oförutsedda skador, skall den inte tas upp till prövning före utgången av den tiden, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Om flera ansökningar har getts in, bör de såvitt möjligt prövas samtidigt.

5 § Vid avgörande av ärenden som avses i 4 § skall vattendomstolen bestå av ordföranden, en teknisk ledamot och två nämndemän. Ordföranden kan bestämma att två tekniska ledamöter skall delta.

Vid avgörandet skall hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om vattendomstolen anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar inhämtas från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för vattendomstolen, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, skall betalas av medel som enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) har betalats för vattenföretaget. Vattendomstolen får bestämma att sökanden skall av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i ärendet.

6 § Beslut i ärenden som avses i 5 § får överklagas hos vattenöverdomstolen genom besvär. Vattenöverdomstolens beslut får inte överklagas.

7 § Om sökanden genom ett lagakraftvunnet beslut har tillerkänts kostnadsbidrag eller ersättning, som avses i 4 § och 5 § tredje stycket andra meningen, skall beloppet betalas ut till honom av länsstyrelsen.

Avgiftsmedel för allmänna ändamål

8 § Om en avgift enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) har betalats för ett vattenföretag som berör bygden inom flera län, skall, sedan medel i mån av behov har avsatts för användning enligt 4 § denna förordning, den återstående delen av avgiften fördelas mellan länsstyrelserna i de berörda länen i enlighet med vad de bestämmer i samråd. Om de inte kan enas, bestämmer regeringen fördelningen.

9 § Avgiftsmedel enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) skall, sedan medel i mån av behov har avsatts för användning enligt 4 § denna förordning, i övrigt användas till investeringar för ändamål, som främjar näringsliv eller service i bygden eller annars är till nytta för denna.

Till ändamål som avses i första stycket kan lämnas lån eller bidrag. Ett sådant lån eller bidrag får dock inte medföra att det blir nödvändigt att även i fortsättningen bevilja medel för ändamålet eller att staten eller berörda kommuner kan förorsakas inte avsedda kostnader.

När låne- eller bidragsbeloppets storlek bestäms, skall hänsyn tas till beskaffenheten av det ändamål som avses med lånet eller bidraget och hur stor del av kostnaderna för ändamålet som lånet eller bidraget kommer att utgöra. Hänsyn skall tas till statligt stöd som lämnas i annan ordning.

10 § Ansökan om lån eller bidrag till andra ändamål än som avses i 4 § av medel enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) görs hos länsstyrelsen i det län där medlen skall användas.

Om ansökan gäller lån eller bidrag till främjande av rennäringen, skall länsstyrelsen med eget yttrande överlämna ärendet till lantbruksstyrelsen för avgörande. Storleken av de medel som skall stå till lantbruksstyrelsens omedelbara förfogande för främjande av rennäringen fastställs för varje år av länsstyrelsen och lantbruksstyrelsen i samråd. Om myndigheterna inte kan enas om storleken av dessa medel eller, vid prövning av en ansökan, om behovet av ytterligare medel till detta ändamål, avgör regeringen frågan.

Beslut i låne- och bidragsärenden fattas av länsstyrelsen eller, i fall som avses i andra stycket första meningen, av lantbruksstyrelsen. Samråd skall ske med berörda kommuner och, om särskilda skäl föreligger, med vattendomstolens ordförande. Om frågan med hänsyn till beloppets storlek eller någon annan omständighet är av synnerlig vikt eller av principiell betydelse, skall länsstyrelsen eller lantbruksstyrelsen överlämna ärendet till regeringen för avgörande.

Fiskeavgifter

11 § Fiskeristyrelsen bestämmer, hur fiskeavgifter som har fastställts enligt 10 kap. 5 § vattenlagen (1983:291) skall användas, om inte annat har bestämts i domen eller beslutet.

Fiskeavgifter som har fastställts enligt 10 kap. 6 § vattenlagen skall användas till bekostande av forsknings- och utvecklingsarbete inom fiskevården enligt vad fiskeristyrelsen bestämmer.

Avgifter som avses i första och andra styckena får inte utan regeringens medgivande användas för fiskeristyrelsens verksamhet.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1984.
2. Genom förordningen upphävs

a) cirkuläret (1944:287) till länsstyrelserna i riket angående indrivningen av de enligt 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § vattenlagen utgående avgifter,

b) kungörelsen (1953:620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter,

c) kungörelsen (1953:621) om indrivningen och användningen av avgifter enligt 7 § första stycket lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering,

d) cirkuläret (1953:622) till fiskeristyrelsen och länsstyrelserna i riket angående indrivningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter.

3. Vad som i 1–10 §§ förordningen sägs om bygdeavgifter enligt 10 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) skall också gälla regleringsavgifter enligt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918:523).

Vad som i 1–3 och 11 §§ förordningen sägs om fiskeavgifter enligt 10 kap. 5 och 6 §§ vattenlagen (1983:291) skall också gälla fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre lag.

4. Ärenden enligt 7 § kungörelsen (1953:620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter, som har anhängiggjorts före ikraftträdandet av förordningen, skall handläggas enligt äldre bestämmelser. I fråga om överklagande efter ikraftträdandet av förordningen av vattenrättsdomarens beslut gäller dock 6 § förordningen.

5. I fråga om avgifter som utgår enligt 6 kap. 9 § och 11 kap. 95 § vattenlagen (1918:523) gäller bestämmelserna i kungörelsen (1953:620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter.

Lagen (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas, om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller om den är av väsentlig betydelse för trafiken med fritidsbåtar och det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas

1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,
2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål,
3. om farleden eller hamnen inte sköts så att dess ändamål tillgodoses.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar enligt denna lag. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.
2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1987, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

Förordningen (1983:814) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

Regeringen föreskriver att beslut enligt 1–3 §§ lagen (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn skall meddelas av sjöfartsverket.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1984.

Lagen (1983:294) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas

1. om flottningen kan anses vara nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag som är av större allmän betydelse än flottleden.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt

med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Genom lagen upphävs lagen (1919:427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.
2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet skall anses som allmänna flottleder enligt denna lag.

Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Inledande bestämmelser

1 § Vid tillämpningen av denna lag skall som samfällighet anses

1. samfällighet enligt fastighetsbildningslagen (1970:988),
2. annan mark som gemensamt tillhör ägarna av de mantalssatta fastigheterna i en socken,
3. servitut eller annan särskild rättighet som hör till flera fastigheter gemensamt,
4. samfällighet enligt anläggningslagen (1973:1149),
5. samfällighet enligt vattenlagen (1983:291).

Med delägarfastighet förstås i lagen fastighet som har del i samfällighet och med delägare ägaren av delägarfastighet. I fråga om samfällighet enligt första stycket 5 förstås dock med delägarfastighet fastighet som på annat sätt än genom delaktighet omfattas av samfälligheten och med delägare den som deltar i samfälligheten. Beträffande sådan samfällighet skall vidare vad som sägs i lagen om delägarfastighets andelstal i stället gälla delägares andelstal. **(Lag 1983:660)**

2 § Lagen äger tillämpning endast i den mån det är förenligt med annan lag eller författning. Dock får enligt lagen beslutas om nyttjande av samfällighet i strid mot byggningabalken. **(Lag 1982:329)**

3 § Lagens bestämmelser om fastighet äger motsvarande tillämpning på sådan tomträtt, gruva, byggnad, annan anläggning eller naturreservat som har del i samfällighet enligt 1 § första stycket 3, 4 eller 5.

Den som innehar fastighet på grund av testamentariskt förordnande utan

att äganderätten tillkommer någon anses vid lagens tillämpning som fastighetens ägare. Som ägare av naturreservat anses den som förvaltar reservatet.

Innehavare av tomträtt i fastighet som har del i samfällighet enligt 1 § första stycket 1 eller 2 skall vid tillämpningen av denna lag anses som delägare i fastighetsägarens ställe.

I fråga om samfälligheter enligt 1 § första stycket 5 skall lagens bestämmelser om fastighetsdomstol i stället gälla vattendomstol. När talan skall föras hos vattendomstol, gäller vattenlagens (1983:291) bestämmelser om stämningsmål. **(Lag 1983:660)**

4 § Samfällighet förvaltas antingen direkt av delägarna (delägarförvaltning) eller av särskilt bildad samfällighetsförening (föreningsförvaltning).

5 § Avstyckas samfällighet som avses i 1 § första stycket 1 eller 2 eller viss ägovidd av sådan samfällighet utan att ha övergått till annan ägare och förvaltas samfälligheten av samfällighetsförening, övergår äganderätten till den sålunda bildade fastigheten genom avstyckningen till föreningen.

Delägarförvaltning

6 § Vid delägarförvaltning beslutar delägarna gemensamt.

7 § Kan delägarna icke enas i fråga om viss förvaltningsåtgärd, skall fastighetsdomstolen på begäran av delägare förordna någon att hålla sammanträde med delägarna för avgörande av frågan. Förordnande skall dock icke meddelas, om åtgärden med hänsyn till samfällighetens omfattning och beskaffenhet samt övriga omständigheter ej bör vidtagas utan att föreningsförvaltning anordnas.

Har begäran framställts om förordnande enligt första stycket, får domstolen, om synnerliga skäl föranleder det, i avbidan på att den med förordnandet avsedda frågan avgjorts utse god man för förvaltning av samfälligheten eller vidtaga annan åtgärd som behövs för att säkerställa delägarbeslutet.

8 § Den som förordnats att hålla sammanträde enligt 7 § skall utreda vilka som är delägare.

9 § Till sammanträdet skall samtliga kända delägare kallas. Är det ovisst vilken av flera som är delägare, kallas samtliga. Om det kan antagas att okända delägare finns, utfärdas kallelse även på dessa.

Kallelse skall i god tid före sammanträdet delges delägarna. 10 § första stycket och 16 § andra stycket delgivningslagen (1970:428) äger icke tillämpning på sådan delgivning.

10 § Kallelse och delgivning enligt 9 § ombesörjes av den som skall hålla sammanträdet. Denne skall vidare göra anmälan hos rätten, när god man enligt 18 kap. 4 § föräldrabalken behöver förordnas.

11 § Har delägare infunnit sig till sammanträdet, får det hållas även om han icke fått del av kallelse.

12 § Delägare, som själv eller genom ombud är närvarande vid sammanträdet, har, oavsett om han äger en eller flera delägarfastigheter, en röst. I fråga som har ekonomisk betydelse skall delägarnas röstetal i stället beräknas efter delägarfastigheternas andelstal, om delägare begär det. Dock får delägares röstetal ej överstiga en femtedel av det sammanlagda röstetalet för samtliga närvarande röstberättigade delägare.

För beslut att överlåta eller söka inteckning i fast egendom eller att upplåta sådan egendom med nyttjanderätt för längre tid än fem år fordras minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. I andra frågor skall som beslut gälla den mening för vilken de flesta rösterna avgivits eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

Innehavare av rättighet i delägarfastighet får närvara och yttra sig vid behandlingen av fråga som rör hans rätt.

13 § När beslut fattas om överlåtelse eller om upplåtelse av rättighet, kan även bestämmas vem som skall underteckna överlåtelse- eller upplåtelsehandling på delägarnas vägnar. Vad som nu sagts äger motsvarande tillämpning i fråga om ansökan om inteckning.

14 § Vid sammanträdet skall föras protokoll genom ordförandens försorg.

15 § Anser delägare att beslut som fattats vid sammanträdet icke tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller att hans enskilda intressen icke i skälig omfattning beaktats i beslutet, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot övriga delägare hos fastighetsdomstolen inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att rätten till talan annars är förlorad.

När talan väckts, kan domstolen förordna att beslutet tills vidare icke skall lända till efterrättelse.

Innehavare av rättighet i delägarfastighet får klandra beslut som rör hans rätt. I fråga om sådan talan äger första och andra styckena motsvarande tillämpning.

Dom varigenom beslut upphävts eller ändrats gäller även för delägare eller rättighetshavare som ej fört talan.

16 § Kostnad för sammanträdet förskjutes av sökanden. Leder sammanträdet till beslut om förvaltningsåtgärd, skall kostnaden slutligt betalas av delägarna efter deras delaktighet i samfälligheten.

Föreningsförvaltning

Allmänna bestämmelser om samfällighetsförening

17 § Samfällighetsförening är en enligt denna lag bildad sammanslutning,

som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter och vars medlemmar utgöres av delägarna i samfällighet.

18 § Samfällighetsförenings ändamål är att förvalta den samfällighet för vilken den bildats.

Samfällighetsförening får ej driva verksamhet som är främmande för det ändamål som samfälligheten skall tillgodose.

19 § Föreningen skall vid förvaltningen tillgodose medlemmarnas gemensamma bästa. Varje medlems enskilda intressen skall även beaktas i skälig omfattning.

Bildande av samfällighetsförening

20 § Samfällighetsförening bildas vid sammanträde med delägarna genom att de antager stadgar och utser styrelse.

Sammanträde enligt första stycket hålles av den som fastighetsdomstolen förordnat därtill. Sådant förordnande meddelas på begäran av delägare. Dock skall i samband med förrättning enligt fastighetsbildningslagen (1970:988) eller anläggningslagen (1973:1149) fastighetsbildningsmyndigheten eller, om särskild förrättningsman förordnats enligt 4 § sistnämnda lag, denne hålla sammanträde enligt första stycket beträffande samfällighet som berörs av förrättningen, om delägare i samfälligheten begär det eller om det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt att samfällighetsförening bildas.

I fråga om samfälligheter enligt 1 § första stycket 5 skall vad som i andra stycket sägs om förrättning och förrättningsman gälla förrättning och förrättningsman enligt vattenlagen (1983:291). Om det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt att en samfällighetsförening bildas för förvaltningen av en bevattnings- eller vattenregleringssamfällighet, får domstolen förordna någon att hålla sammanträde enligt första stycket även om delägare i samfälligheten inte har begärt det. **(Lag 1983:660)**

21 § I fråga om sammanträde för bildande av samfällighetsförening äger 7 § andra stycket, 8–11 §§, 12 § första stycket första punkten och 14 § motsvarande tillämpning. Hålles sammanträdet i samband med förrättning enligt fastighetsbildningslagen (1970:988), anläggningslagen (1973:1149) eller vattenlagen (1983:291), äger dock i fråga om delgivning av kallelse till sammanträdet vad som gäller om delgivning av kallelse till sammanträde vid förrättningen motsvarande tillämpning. **(Lag 1983:660)**

22 § Som sammanträdets beslut gäller den mening som fått de flesta rösterna. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning. I andra frågor gäller den mening som biträdes av ordföranden.

23 § I fråga om klander av beslut vid sammanträdet äger 15 § motsvarande tillämpning.

Har fastighetsbildnings- eller anläggningsbeslut eller tillståndsdom eller tillståndsbeslut enligt vattenlagen (1983:291) meddelats, får sammanträde för bildande av samfällighetsförening hållas innan domen eller beslutet om samfällighetens bildande vunnit laga kraft. Som delägare anses därvid ägaren av fastighet och annan som enligt domen eller beslutet skall ha del i samfälligheten. Beslut som fattas vid sammanträdet gäller endast under förutsättning att fastighetsbildnings-, anläggnings- eller tillståndsbeslutet eller tillståndsdomen vinner laga kraft eller att förordnande meddelas enligt 27 a § anläggningslagen (1973:1149) eller 13 kap. 50 § första stycket vattenlagen. **(Lag 1983:660)**

24 § Kostnad för sammanträdet skall förskjutas av sökanden men slutligt betalas av föreningen.

Registrering, stadgar och firma

25 § Samfällighetsförening registreras hos länsstyrelsen i det län där föreningens styrelse enligt stadgarna har sitt säte.

Hos varje länsstyrelse skall föras samfällighetsföreningsregister för införing av de uppgifter som enligt denna lag eller annan författning skall anmälas för registrering eller annars intagas i registret. I fråga om registrering i samfällighetsföreningsregistret äger 99–103 §§ lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning. Därvid skall 100 § fjärde stycket gälla klandertalan som avses i 23 § första stycket och 53 § andra stycket denna lag samt hänvisningen i 100 § femte stycket till 7 § tredje stycket avse 29 § första stycket andra punkten denna lag.

Närmare bestämmelser om samfällighetsföreningsregistret och om avgifter för registrering meddelas av regeringen. **(Lag 1976:999)**

26 § Registrering av samfällighetsförening sker på ansökan av föreningens styrelse. Har sammanträde för bildande av föreningen hållits enligt 20 § andra stycket tredje punkten, får registrering ske också på ansökan av den som hållit sammanträdet.

Vid ansökningshandlingen skall fogas två bestyrkta avskrifter av stadgarna samt en bestyrkt avskrift av protokoll från sammanträde enligt 20 §.

Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om föreningens postadress samt styrelseledamöternas fullständiga namn, bostads- och postadress och telefon. Om särskild firmatecknare utsetts, skall uppgift lämnas också om denne.

27 § Innan samfällighetsförening blivit registrerad, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter.

Handlar medlemmar i samfällighetsförening eller dess styrelse eller annan, som enligt denna lag är ställföreträdare för föreningen, på föreningens vägnar innan den registrerats, skall de som deltagit i åtgärden eller beslut därom svara solidariskt för uppkommande förbindelser.

28 § Stadgar för samfällighetsförening skall ange

1. föreningens firma,
2. samfällighet som förvaltas av föreningen och grunderna för förvaltningen,
3. den ort där styrelsen skall ha sitt säte,
4. hur styrelsen skall vara sammansatt och hur den skall utses samt grunderna för dess beslutförhet,
5. hur revision av styrelsens förvaltning skall ske,
6. föreningens räkenskapsperiod,
7. hur ofta ordinarie föreningsstämma skall hållas,
8. det sätt på vilket kallelse till föreningsstämma skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom ävensom den tid före sammanträde då kallelseåtgärd senast skall vidtagas.

Stadgarna får ej innehålla föreskrift som strider mot denna lag eller annan författning.

29 § Samfällighetsförenings firma skall innehålla ordet samfällighetsförening. Firman skall tydligt skilja sig från andra hos länsstyrelsen registrerade ännu bestående samfällighetsföreningsfirmor. För registrering av samfällighetsförenings firma gäller i övrigt vad som föreskrives i firmalagen (1974:156).

Annan än samfällighetsförening får ej i sin firma använda ordet samfällighetsförening. Den som bryter mot vad som nu sagts dömes till böter. **(Lag 1974:172)**

Styrelse och firmateckning

30 § Styrelsen för samfällighetsförening skall bestå av en eller flera ledamöter och ha sitt säte i den ort där medlemmarnas fastigheter eller huvuddelen av dessa ligger. Styrelseledamot skall vara myndig.

31 § När skäl därtill föreligger, får länsstyrelsen förordna att styrelsen skall bestå av flera ledamöter än som anges i stadgarna. Sådant förordnande har samma verkan som beslut om stadgeändring. Länsstyrelsen får vidare i föreningsstämmans ställe utse en ledamot eller, om synnerliga skäl föreligger, flera ledamöter i styrelsen. Kan överenskommelse ej träffas om arvode till sådan ledamot, bestämmer länsstyrelsen arvodet.

Om länsstyrelsens beslut enligt första stycket skall anteckning göras i samfällighetsföreningsregistret.

32 § Styrelseledamot kan av den som utsett honom skiljas från sitt uppdrag före utgången av den tid för vilken han utsetts.

33 § Har styrelseledamots uppdrag upphört eller är styrelseledamot förhindrad att utöva uppdraget och är styrelsen ej ändå beslutför, får länsstyrelsen förordna sysslоman i sådan ledamots ställe. Finns av skäl som nu sagts

icke någon styrelseledamot att tillgå, får sysslomannen ensam handha föreningens angelägenheter och företräda föreningen som styrelse. Sysslomannens förordnande gäller till dess beslutför styrelse åter finns.

Sysslomannen har rätt till arvode som bestämmes av länsstyrelsen. Arvodet betalas av föreningen.

34 § Om ej annat följer av stadgarna eller av föreningsstämmobeslut, får styrelsen utse särskild firmatecknare.

Bemyndigande att teckna firma kan av styrelsen när som helst återkallas.

35 § Styrelsen handhar föreningens angelägenheter i överensstämmelse med denna lag, stadgarna och föreningsstämmobeslut, i den mån beslutet ej strider mot denna lag eller annan författning eller mot stadgarna.

36 § Styrelseledamot får ej taga befattning med angelägenhet i vilken han har ett väsentligt intresse som strider mot föreningens.

37 § Styrelsen är behörig att företräda föreningen i förhållande till tredje man. Samma behörighet tillkommer firmatecknare. Styrelsen och firmatecknaren får dock ej utan stöd av stadgarna eller föreningsstämmobeslut överlåta eller söka inteckning i fast egendom eller upplåta sådan egendom med nyttjanderätt för längre tid än fem år.

38 § Som styrelsens beslut gäller den mening om vilken vid styrelsesammanträde de flesta röstande förenar sig. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning. I andra frågor gäller den mening som biträdes av ordföranden.

Första stycket gäller ej, om annat föreskrives i stadgarna.

39 § Sker ändring i fråga om sådant förhållande som anges i 26 § tredje stycket, skall detta genom styrelsens försorg genast anmälas för registrering.

Uttaxering av bidrag m.m.

40 § Om samfällighetsförenings medelsbehov ej täckes på annat sätt, skall bidrag i pengar uttaxeras av medlemmarna.

41 § Innan uttaxering sker, skall styrelsen upprätta utgifts- och inkomststat för föreningen. Staten förelägges föreningsstämman för godkännande.

Gäller i fråga om skyldigheten att deltaga i kostnader olika bestämmelser för skilda verksamhetsgrenar, skall inkomsterna och utgifterna för varje verksamhetsgren beräknas för sig. Gemensamma inkomster och utgifter fördelas på verksamhetsgrenarna efter vad som är skäligt.

42 § Om ej annat föreskrives i stadgarna, uttaxeras medlemmarnas bidrag genom att styrelsen upprättar och på föreningsstämma framlägger debiteringslängd.

I debiteringslängden anges det belopp som uttaxeras, vad som belöper på varje medlem och när betalning skall ske.

I fall som avses i 41 § andra stycket redovisas varje verksamhetsgren för sig i debiteringslängden.

43 § Räcker ej tillgängliga medel till betalning av klar och förfallen skuld för vilken föreningen svarar, skall styrelsen utan dröjsmål upprätta och på föreningsstämma framlägga särskild debiteringslängd samt omedelbart uttaga vad som fordras.

Försummar styrelsens ledamöter vad som åligger dem enligt första stycket, är de solidariskt ansvariga för skulden. Är försummelsen uppenbar förordnar länsstyrelsen på borgenärens yrkande syssloman att debitera och uttaga vad som fordras. I fråga om ersättning till sådan syssloman äger 33 § andra stycket motsvarande tillämpning.

44 § Övergår delägarfastighet till ny ägare på annat sätt än genom försäljning på exekutiv auktion, svarar den nye ägaren tillsammans med den förre ägaren gentemot föreningen för oguldet belopp som dessförinnan påförts den förre ägaren enligt 42 och 43 § och som ej förfallit till betalning tidigare än ett år före den bestämda tillträdesdagen. Mot den nye ägaren anses beloppet förfallet tillträdesdagen, om ej beloppet enligt debiteringslängden förfaller först efter denna dag.

I fråga om samfälligheter enligt 1 § första stycket 5 skall vad som i första stycket sägs om ny ägare till en delägarfastighet i stället gälla den på vilken delaktigheten i samfälligheten har övergått på annat sätt än genom övergång av äganderätten till en delägarfastighet. **(Lag 1983:660)**

45 § I fall som avses i 41 § andra stycket får medel och andra tillgångar som är att hänföra enbart till viss verksamhetsgren icke användas eller utmätas för ändamål som faller utanför verksamhetsgrenen. Medel som nyss sagts får ej heller sammanblandas med andra medel.

46 § Anser medlem att uttaxering ej överensstämmer med denna lag, stadgarna eller föreningsstämmobeslut, får han väcka talan mot föreningen om rättelse hos fastighetsdomstolen inom fyra veckor från den dag då debiteringslängden framlades på föreningsstämma.

Debiterat och till betalning förfallet belopp får, om domstolen ej förordnar annat när den prövar talan om rättelse, uttagas enligt bestämmelserna i utsökningsbalken om fordran för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger laga kraft. **(Lag 1981:794)**

Föreningsstämma

47 § Medlemmarnas rätt att deltaga i handhavandet av föreningens angelägenheter utövas på föreningsstämma.

Kallelse till föreningsstämma sker genom styrelsens försorg. I kallelsen anges vilka ärenden som skall behandlas på stämman.

Underlåter styrelsen att utfärda kallelse till ordinarie föreningsstämma i enlighet med stadgarnas föreskrifter, skall länsstyrelsen på anmälan av medlem utlysa föreningsstämma. Om minst en femtedel av samtliga röstberättigade medlemmar eller det mindre antal, som kan vara bestämt i stadgarna, hos styrelsen begär att extra föreningsstämma skall hållas och därvid anger de ärenden som skall behandlas, åligger det styrelsen att inom en vecka kalla till sådan stämma att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske. Sker det ej, utlyser länsstyrelsen stämma på anmälan av medlem.

48 § I fall som avses i 41 § andra stycket får vid avgörande av fråga som enbart rör viss verksamhetsgren rösträtt utövas endast av de medlemmar som är bidragsskyldiga till denna verksamhetsgren.

Den som underlåtit att i rätt tid fullgöra sin bidragsskyldighet får deltaga i förhandlingarna men ej utöva rösträtt, innan han fullgjort vad han eftersatt.

Medlem eller annan får icke, själv eller genom ombud eller som ombud, deltaga i behandlingen av angelägenhet, vari han äger ett väsentligt intresse som strider mot föreningens.

Innehavare av rättighet i delägarfastighet får närvara och yttra sig vid behandlingen av fråga som rör hans rätt.

49 § Röstberättigad medlem, som är närvarande vid föreningsstämma, har, oavsett om han äger en eller flera delägarfastigheter, en röst. I fråga som har ekonomisk betydelse skall medlemmarnas röstetal i stället beräknas efter delägarfastigheternas andelstal, om medlem begär det. Dock får medlems röstetal ej överstiga en femtedel av det sammanlagda röstetalet för samtliga närvarande röstberättigade medlemmar.

Medlems rösträtt kan utövas genom ombud. Ombud får ej företräda mer än en medlem. Som stämmans beslut gäller den mening för vilken de flesta rösterna avgivits. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning, medan i andra frågor den mening gäller som biträdes av ordföranden.

Första och andra styckena gäller ej i den mån annat följer av 51 och 52 §. Avvikelse från andra stycket får föreskrivas i stadgarna.

50 § Styrelsen är skyldig att på föreningsstämma lämna de upplysningar om föreningens verksamhet som medlem begär och som kan vara av betydelse för medlemmarna.

Över beslut som fattas på föreningsstämma skall genom styrelsens försorg föras protokoll, vilket skall hållas tillgängligt för medlemmarna senast två veckor efter stämman.

Överlåtelse av fast egendom m.m.

51 § För beslut att överlåta eller söka inteckning i fast egendom eller att

upplåta sådan egendom med nyttjanderätt för längre tid än fem år fordras minst två tredjedelar av de avgivna rösterna, om ej annat föreskrives i stadgarna.

Ändring av föreningens stadgar

52 § Vid omröstning i fråga om ändring av föreningens stadgar har varje röstberättigad medlem, oavsett om han äger en eller flera delägarfastigheter, en röst. För beslut om sådan ändring fordras minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. Föreskrives strängare villkor i stadgarna, skall det gälla.

Beslut enligt första stycket skall genom styrelsens försorg genast anmälas för registrering. Vid anmälan skall fogas två bestyrkta avskrifter av protokoll över beslutet. Beslutet får ej tillämpas innan registrering skett.

Talan mot föreningsstämmobeslut

53 § Anser styrelseledamot eller sådan medlem eller innehavare av rättighet i delägarfastighet vars rätt beröres att beslut som fattats på föreningsstämma ej tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller mot stadgarna, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot föreningen hos fastighetsdomstolen.

Grundas talan enligt första stycket på att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker endast medlems eller rättighetshavares rätt, skall talan väckas inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att beslutet annars är gällande.

När talan väckts, äger fastighetsdomstolen förordna att beslutet tills vidare ej får verkställas.

Dom varigenom stämmobeslut upphävts eller ändrats gäller även för medlem eller rättighetshavare som ej fört talan.

Skadeståndsskyldighet m.m.

54 § I fråga om skyldighet för styrelseledamot, syssloman enligt denna lag, revisor eller medlem att ersätta skada, som han tillskyndat föreningen, medlem eller tredje man, och om talan om sådan ersättning äger 63–66 och 106–109 §§ lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning. Talan upptages dock av fastighetsdomstolen.

Föreningar för förvaltning av flera samfälligheter

55 § Samfällighetsförening kan bildas för att handha förvaltningen av flera samfälligheter. 20–24 §§ äger motsvarande tillämpning på sådan föreningsbildning. Föreligger olikhet i fråga om delaktigheten i samfälligheterna, gäller dock de avvikelser som anges i andra stycket.

Begäran om sammanträde för bildande av sådan samfällighetsförening som avses i första stycket tredje punkten skall göras av minst en delägare i

varje samfällighet. Vid sammanträdet skall särskild omröstning ske bland delägarna i varje samfällighet över yrkandet att bilda gemensam förening. Härvid äger bestämmelserna i 12 § första stycket om omröstning i fråga som har ekonomisk betydelse motsvarande tillämpning. Bifalles yrkandet vid samtliga omröstningar, skall delägarna vid gemensam omröstning utse styrelse och antaga stadgar för föreningen. I annat fall har frågan förfallit. På begäran av delägare skall dock vid sammanträdet behandlas fråga om bildande av annan förening enligt denna paragraf eller 20 §.

56 § Finner den som enligt 20 § skall hålla sammanträde för bildande av samfällighetsförening att förvaltningen av samfälligheten lämpligen kan handhas av befintlig samfällighetsförening, skall han inhämta yttrande från föreningens styrelse huruvida den förordar att samfälligheten anslutes till föreningen. Om sådant förord lämnas, skall vid sammanträdet omröstning ske i anslutningsfrågan. Härvid äger bestämmelserna i 12 § första stycket om omröstning i fråga som har ekonomisk betydelse motsvarande tillämpning. Fattas beslut om anslutning, skall föreningen upptaga fråga om den ändring av föreningens stadgar som behövs för att anslutning skall ske. Till dess det slutligt avgjorts huruvida anslutning kommer till stånd, skall frågan om bildande av ny samfällighetsförening vila.

57 § Mellan samfällighetsföreningar får avtalas att den ena föreningen (överlåtande föreningen) skall uppgå i den andra (övertagande föreningen) på så sätt att medlemmarna i den överlåtande föreningen blir medlemmar i den övertagande föreningen och att den överlåtande föreningen upphör att bestå samt alla dess tillgångar och skulder övertages av den övertagande föreningen (fusion).

58 § Fusionsavtal är bindande först när det godkänts av föreningsstämma i den överlåtande föreningen och behövlig ändring i den övertagande föreningens stadgar beslutats.

59 § Den överlåtande föreningens styrelse skall anmäla fusionsavtal för registrering. Vid anmälan skall fogas bestyrkt avskrift av fusionsavtalet samt av protokoll över föreningsstämmans beslut att godkänna avtalet.

Registrering av fusionsavtalet får ske endast i samband med registrering av beslutet om ändring i den övertagande föreningens stadgar. När registrering skett, är fusionen genomförd.

60 § Förvaltar samfällighetsförening flera samfälligheter och föreligger olikhet i fråga om delaktigheten i dessa, äger 41 § andra stycket, 42 § tredje stycket, 45 § och 48 § första stycket motvarande tillämpning.

Upplösning av samfällighetsförening

61 § Samfällighetsförening skall upplösas, när den eller de samfälligheter

som förvaltas av föreningen upphör att bestå. Upplösning skall vidare ske, om medlemmarna är ense om det och länsstyrelsen medger det. Om rätt för fastighetsbildningsmyndigheten att förordna om upplösning av samfällighetsförening finns bestämmelser i anläggningslagen (1973:1149).

62 § Samfällighetsförening får ej upplösas förrän alla dess skulder betalats eller de medel som fordras för betalningen nedsatts hos länsstyrelsen. I samband med upplösningen får kallelse sökas på föreningens okända borgenärer. Bestämmelserna i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer äger därvid motsvarande tillämpning.

Överstiger vid upplösningen av föreningen dess tillgångar skulderna, skall överskottet skiftas mellan medlemmarna enligt grunder som föreningsstämman beslutat. Vad som nu sagts gäller ej, om annat föreskrives i stadgarna. **(Lag 1981:136)**

63 § När samfällighetsförening upplösts, skall detta genom styrelsens försorg anmälas för registrering. Har skifte av tillgångarna skett, skall vid anmälan fogas bestyrkt avskrift av skifteshandlingen.

64 § Förvaltar samfällighetsförening flera samfälligheter och upphör någon av dessa att bestå, skall den verksamhetsgren som samfälligheten utgör avvecklas. Detsamma gäller om delägarna i samfälligheten är ense om att avveckling skall ske och om länsstyrelsen medger det. Om rätt för fastighetsbildningsmyndigheten att förordna om avveckling av verksamhetsgren finns bestämmelser i anläggningslagen (1973:1149).

62 och 63 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om avveckling som anges i första stycket.

65 § Framkommer efter upplösning av samfällighetsförening eller avveckling av verksamhetsgren ny skuld eller tillgång, skall länsstyrelsen på begäran av borgenär eller annan som saken rör förordna syssloman att vidtaga de åtgärder som skulle ha ålegat styrelsen, om skulden eller tillgången varit känd tidigare.

Fastighetsdomstols behörighet

66 § Mål eller ärende, som enligt denna lag skall prövas av fastighetsdomstol, upptages av den fastighetsdomstol inom vars område samfälligheten är belägen. Ligger samfälligheten under flera fastighetsdomstolar, upptages talan av den domstol under vilken huvuddelen ligger. Detsamma gäller om målet eller ärendet rör flera samfälligheter som ligger under skilda fastighetsdomstolar.

Talan mot länsstyrelses beslut

67 § Talan mot länsstyrelses beslut, varigenom ansökan om eller anmälan

för registrering avskrivits eller registrering vägrats enligt denna lag, föres hos kammarrätt genom besvär inom två månader från dagen för beslutet.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 31 § första stycket eller tredje punkten, 32 §, 33 § första stycket, 61 § eller 64 § föres hos regeringen genom besvär.

Mot annat länsstyrelses beslut enligt denna lag föres talan hos kammarrätt genom besvär. **(Lag 1976:999)**

Utdrag ur lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen (1973:1149) och lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Övergångsbestämmelser angående lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

18 § I fråga om sådan samfällighet enligt lagen (1966:700) om vissa gemensamhetsanläggningar som icke kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter äger vad som i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter föreskrives om samfällighet enligt anläggningslagen (1973:1149) motsvarande tillämpning.

I fråga om sådana företag enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918:523) som inte kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt motsvarande företag enligt äldre bestämmelser gäller vad som i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter föreskrivs om samfälligheter enligt vattenlagen (1983:291). **(Lag 1983:661)**

19 § På samfällighetsstämman i samfällighet som avses i 17 § kan beslutas att samfälligheten skall ombildas till samfällighetsförening. Beslutas sådan ombildning, skall stämman vid tillämpningen av lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter anses som sammanträde enligt 20 § i lagen.

Första stycket gäller icke samfällighet som åtnjuter förmånsrätt enligt lagen (1966:701) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om vägsamfällighet enligt lagen (1939:608) om enskilda vägar eller motsvarande äldre lagstiftning samt i fråga om sådana företag enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre lagstiftning som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. **(Lag 1983:661)**

20 § När en samfällighetsförening som bildats enligt 19 § har registrerats, skall den anses ha övertagit samfällighetens samtliga tillgångar och förpliktelser. De anläggningar, som förvaltas av samfälligheten, skall vid tillämp-

ningen av lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter jämställas med gemensamhetsanläggningar enligt anläggningslagen (1973:1149) eller, såvitt avser företag enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser, med gemensamma anläggningar i samfälligheter enligt vattenlagen (1983:291). **(Lag 1983:661)**

21 § I samband med beslut, som avses i 22 § andra stycket lagen (1983:292) om införande av vattenlagen (1983:291) och som rör en samfällighet som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter, skall förordnas att samfälligheten skall upplösas och att en samfällighetsförening skall bildas för att förvalta den nya samfälligheten.

När en samfällighetsförening som har bildats enligt första stycket har registrerats, skall bestämmelserna i 20 § tillämpas. **(Lag 1983:661)**

Lagen (1973:1152) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Med samfällighetsförenings fordran på belopp, som vid uttaxering enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter påförts någon såsom ägare av fastighet eller innehavare av tomträtt, som omfattas av samfälligheten, följer förmånsrätt enligt 6 § 1 eller 7 § 2 förmånsrättslagen (1970:979), om beloppet icke förfallit till betalning tidigare än ett år före utmätning eller konkursansökan. **(Lag 1983:662)**

Utdrag ur fastighetsbildningslagen (1970:988)

---

7 kap. Särskilda bestämmelser om servitut och ledningsrätt

1 § Servitut som bildas genom fastighetsreglering skall vara av väsentlig betydelse för fastighets ändamålsenliga användning. Vid detta bedömande skall hänsyn ej tagas till rättighet som är grundad på frivillig upplåtelse.

Utan stöd av överenskommelse mellan ägaren av den härskande fastigheten och ägaren av den tjänande fastigheten får servitutet ej innefatta skyldighet för den senare att underhålla väg, byggnad eller annan anläggning som avses med servitutet.

Servitut får ej bildas för viss tid eller göras beroende av villkor. Dock får bestämmas att servitut skall gälla endast så länge ändamålet ej tillgodosetts på annat sätt som särskilt anges.

2 § Servitut som avser skogsfång eller rätt att dra ledning enligt ledningsrättslagen (1973:1144) får inte bildas genom fastighetsreglering.

Servitut som kan upplåtas till förmån för ett vattenföretag enligt 8 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) får bildas genom fastighetsreglering endast om

tillstånd till företaget har meddelats enligt vattenlagen eller om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Andra servitut som kan upplåtas enligt vattenlagen får inte bildas genom fastighetsreglering.

Servitut, som kan upplåtas efter prövning vid särskild förrättning i andra fall än som anges i första och andra styckena, får bildas genom fastighetsreglering endast om åtgärden sker i samband med en annan fastighetsbildningsåtgärd och är av betydelse för denna.

Första–tredje styckena gäller inte servitut som avser avloppsledning för en fastighet eller ledning för vatten till husbehovsförbrukning. **(Lag 1983:658)**

3 § Ändring av servitut genom fastighetsreglering kan avse begränsning, flyttning eller annan ändring av det område där servitut utövas samt meddelande av nya eller ändrade föreskrifter i fråga om utövningen som föranledes därav. Servitutsbelastningen får dock ej ökas eller minskas i nämnvärd mån.

Upphävande av servitut genom fastighetsreglering får begränsas till att avse viss i servitutet ingående befogenhet, om det kan ske utan att servitutet i övrigt äventyras.

4 § För att servitut skall få ändras krävs att det hindrar ett ändamålsenligt utnyttjande av den tjänande fastigheten eller dess användning i enlighet med stadsplan, tomtindelning eller byggnadsplan och att denna olägenhet kan undanröjas genom ändringen.

Har ändrade förhållanden inträtt efter servitutets tillkomst, får servitutet ändras, om det skulle innebära väsentlig fördel för den tjänande eller den härskande fastigheten utan att för den andra medföra olägenhet av betydelse.

5 § Kan i fall som avses i 4 § första stycket olägenheten ej undanröjas genom ändring, får servitutet upphävas.

Servitut får även upphävas, om till följd av ändrade förhållanden servitutet ej behövs för den härskande fastigheten eller nyttan av servitutet är ringa i jämförelse med belastningen på den tjänande fastigheten. Detsamma gäller, om servitutet under avsevärd tid ej utövats och omständigheterna även eljest är sådana att det måste anses övergivet.

6 § För ändring eller upphävande av servitut vid sådan fastighetsreglering som avser ändring i fastighetsindelningen gäller icke de i 4 och 5 §§ föreskrivna särskilda villkoren, om åtgärden är av betydelse för regleringen.

7 § I samband med att servitut bildas genom fastighetsreglering får servitut, som redan finns och ej kan utövas jämsides med det nya, ändras eller upphävas även om det icke skulle vara medgivet enligt 4–6 §§.

8 § Efter överenskommelse mellan ägarna av den härskande och den tjänande fastigheten får servitut ändras eller upphävas genom fastighetsreglering utan hinder av 4–7 §§.

9 § Servitut, som har tillkommit till förmån för ett vattenföretag med stöd av 8 kap. 1 § vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre bestämmelser, får ändras eller upphävas endast om åtgärden inte medför olägenhet av någon betydelse för företaget. Andra servitut som har tillkommit med stöd av vattenlagen eller motsvarande äldre lagstiftning får inte ändras eller upphävas genom fastighetsreglering.

Servitut, som har tillkommit enligt lagstiftningen om ägofred eller enskilda vägar eller enligt anläggningslagen (1973:1149) eller motsvarande äldre lagstiftning, får ändras eller upphävas genom fastighetsreglering endast om åtgärden sker i samband med en annan fastighetsbildningsåtgärd och är av betydelse för denna. **(Lag 1983:658)**

10 § Servitut får bildas, ändras eller upphävas utan särskild ansökan, om åtgärden är av betydelse för annan fastighetsregleringsåtgärd och företages i samband med denna.

11 § Uppkommer i samband med fastighetsreglering fråga om att bilda, ändra eller upphäva ledningsrätt, får fastighetsbildningsmyndigheten förordna att frågan skall prövas enligt ledningsrättslagen (1973:1144). **(Lag 1973:1146)**

Utdrag ur 4 kap. rättegångsbalken

---

12 § De som med varandra äro eller varit gifta eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller de som på liknande sätt äro varandra närstående må ej samtidigt sitta som domare i rätten. **(Lag 1973:240)**

13 § Domare vare jävig att handlägga mål:

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;
2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller om han på liknande sätt är part närstående;
3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;
4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;
5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som

har del i saken eller dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet. **(Lag 1973:240)**

14 § Vet domare omständighet föreligga, som kan antagas utgöra jäv mot honom, vare han skyldig att självmant giva det till känna.

Vill part göra jäv mot domare, skall han framställa invändning därom, då han första gången för talan i målet, sedan han erhöll kännedom om att domaren sitter i rätten eller eljest tager befattning med målet eller, om den omständighet, varå jävet grundas, då ej var känd för parten, sedan han erhöll sådan kännedom. Underlåter parten det, vare hans rätt att framställa invändningen förfallen.

Fråga om jäv mot domare i lägre rätt får inte upptagas i högre rätt, med mindre jävet i den högre rätten görs av part, som enligt vad i andra stycket stadgats är berättigad därtill, eller överklagande sker mot beslut, varigenom jävet ogillats. **(Lag 1983:370)**

Delgivningslagen (1970:428)

Allmänna bestämmelser

1 § Skall i enlighet med föreskrift i lag eller annan författning delgivning ske i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet, verkställes delgivningen enligt denna lag.

Har beträffande delgivning i visst slag av mål eller ärenden i annan författning meddelats bestämmelser som avviker från denna lag, gäller dock de bestämmelserna. Även om så ej uttryckligen föreskrives i annan författning, skall 12–15 §§ icke tillämpas, om myndigheten finner att det på grund av målets eller ärendets beskaffenhet föreligger särskilda skäl mot att delgivning sker i den ordning som anges i dessa paragrafer.

2 § Delgivning ombesörjes av myndigheten.

Begär part, sökande eller annan sakägare att själv få ombesörja delgivning, kan myndigheten medge detta, om det kan ske utan olägenhet. Myndigheten skall i sådant fall förelägga honom att inom viss tid komma in till myndigheten med bevis om delgivning. Har sådant bevis ej inkommit inom föreskriven tid, skall myndigheten själv utan dröjsmål ombesörja delgivningen.

3 § Myndighet ombesörjer delgivning genom att sända handlingen med posten eller överlämna den med bud eller på annat sätt till den sökte, varvid som bevis att denne har mottagit försändelsen begäres delgivningskvitto eller mottagningsbevis (*ordinär delgivning*).

Om det finns anledning antaga att delgivningskvitto eller mottagningsbevis ej kommer att lämnas eller ej kommer att erhållas i tid, får myndighet som regeringen bestämmer ombesörja att handlingen överlämnas till den sökte i särskild ordning genom postverkets försorg (*särskild postdelgivning*).

Kan delgivning ej ske enligt första eller andra stycket, får delgivning ske genom stämningsman eller annan, vars intyg enligt 24 § första stycket utgör fullt bevis om delgivning (*stämningsmannadelgivning*).

I fall som avses i 15 och 16 §§ får delgivning ske genom kungörelse (*kungörelsedelgivning*). **(Lag 1978:768)**

4 § Om befordran av meddelande, som skall delges, genom telefon, telegram eller på annat liknande sätt till den på vilken delgivningsuppdraget ankommer meddelas bestämmelser av regeringen.

5 § Har den, med vilken delgivning skall ske, känt hemvist utom riket eller vistas han på ort utom riket, får delgivningen ske enligt lagen på den orten.

6 § Vid delgivning överbringas handlingen i huvudskrift eller styrkt avskrift eller styrkt kopia.

Är handling som skall delges av vidlyftig beskaffenhet eller är det av annan anledning ej lämpligt att handlingen mångfaldigas, får myndigheten besluta, att handlingen i stället skall hållas tillgänglig hos myndigheten eller på plats, som myndigheten bestämmer. Meddelande därom och om den tid, under vilken handlingen hålles tillgänglig, delges den sökte.

Andra stycket gäller ej delgivning av stämningsansökan eller annan handling, varigenom talan anhängiggöres. I fråga om bilaga till sådan handling får andra stycket dock tillämpas.

Vem som skall sökas för delgivning

7 § Skall delgivning ske med enskild person, överbringas handlingen till honom. Finns ställföreträdare för honom och är denne behörig att företräda honom i målet eller ärendet överbringas handlingen till ställföreträdaren. När anledning föreligger till det skall både ställföreträdaren och den företrädde sökas för delgivning.

8 § Skall delgivning ske med staten, överbringas handlingen till den myndighet som skall bevaka statens talan i målet eller ärendet eller till länsstyrelsen i det län där den myndighet finns hos vilken målet eller ärendet är anhängigt.

9 § Skall delgivning ske med annan juridisk person än staten, överbringas

handlingen till någon som har rätt att företräda den juridiska personen eller, om flera är gemensamt behöriga, till någon av dem. Saknas behörig ställföreträdare men finns någon som ha rätt att sammankalla dem som skall besluta i den juridiska personens angelägenheter, överbringas handlingen till denne.

Delgivning med dödsbo genom att handling överbringas till någon av dödsbodelägarna får ske endast om denne sitter i boet. Dödsbodelägare som mottagit handlingen skall utan dröjsmål underrätta övriga delägare om delgivningen.

Dödsbodelägare som sitter i boet har rätt att taga emot handlingen, även om boet ej förvaltas av delägarna. Han svarar i sådant fall för att handlingen utan dröjsmål lämnas till någon som har rätt att företräda boet.

10 § Skall delgivning ske med delägare i samfällighet eller med medlemmar i sammanslutning och är styrelse eller annan utsedd att förvalta samfällighetens eller sammanslutningens angelägenheter, får handlingen överbringas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren. Saknas styrelse eller förvaltare men finns någon som har rätt att sammankalla dem som skall besluta i samfällighetens eller sammanslutningens angelägenheter, får handlingen överbringas till denne.

Tillhör gruva flera gemensamt, får delgivning med delägare ske genom att handlingen överbringas till gruvföreståndaren.

Har den som enligt denna paragraf mottagit handling ej rätt att föra delägarnas eller medlemmarnas talan, skall han lämna handlingen till någon som har sådan behörighet eller underrätta dem som avses med delgivningen.

11 § Har den med vilken delgivning skall ske ombud i målet eller ärendet, bör handling, som ombudet är behörigt att mottaga, överbringas till ombudet. Överbringas handlingen till huvudmannen, bör ombudet underrättas härom.

Om annat ej följer av fullmakt, är ombudet behörigt att mottaga delgivning av inlagor, beslut och andra handlingar. Detta gäller dock ej handling som avser föreläggande för huvudmannen att infinna sig personligen eller att eljest personligen fullgöra något.

Har beträffande fullmakt i visst slag av mål eller ärenden i annan författning meddelats bestämmelser som avviker från andra stycket, gäller de bestämmelserna.

Delgivning genom att handling lämnas till annan än den sökte

12 § Har enskild person som sökes för delgivning känt hemvist inom riket och träffas han ej där, får handlingen lämnas till vuxen medlem av det hushåll, som han tillhör. Träffas ej heller sådan person, får handlingen lämnas till den söktes hyresvärd, om denne bor i samma hus, eller till annan som i hyresvärdens ställe har tillsyn över huset och bor där. Driver den sökte rörelse med fast kontor och träffas han ej där under vanlig arbetstid, får

handlingen lämnas på kontoret till någon som är anställd där.

Har handling lämnats på sätt som anges i första stycket skall meddelande härom sändas med posten till den sökte under hans vanliga adress.

13 § Har annan juridisk person än staten kontor, där förvaltningen föres och där någon som har rätt att taga emot delgivning för den juridiska personen vanligen har sitt arbete, men träffas han ej på kontoret under vanlig arbetstid, får handlingen lämnas på kontoret till någon som är anställd där. Skall delgivning ske med kommun, får handlingen även eljest lämnas på kontor, där förvaltningen föres, om någon som äger mottaga delgivning för kommunen ej träffas på kontoret under vanlig arbetstid.

Har handling lämnats på sätt som anges i första stycket skall meddelande härom sändas med posten till den juridiska personen under dess vanliga adress.

Har juridisk person kontor som avses i första stycket får delgivning med företrädare icke ske enligt 12 §.

14 § Den till vilken handlingen lämnats enligt 12 och 13 § skall tillse att handlingen kommer den sökte till handa så snart det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnats till honom.

Kungörelsedelgivning m. m.

15 § Saknar den som sökes för delgivning känt hemvist och kan det ej klarläggas var han uppehåller sig, sker delgivningen genom kungörelse.

Har den sökte känt hemvist inom riket men träffas varken han eller någon som handlingen kan lämnas till enligt 12 § och kan det ej klarläggas var han uppehåller sig, får kungörelsedelgivning användas, om det finns anledning antaga att den sökte avvikit eller på annat sätt håller sig undan. Myndigheten kan i stället besluta, att handlingen skall i slutet kuvert lämnas i den söktes hemvist eller, om detta ej kan ske, fästas på dörren till hans bostad.

16 § Delgivning med en obestämd krets personer sker genom kungörelse. Kungörelsedelgivning får också användas, om ett stort antal personer skall delges och det skulle innebära större kostnad och besvär än som är försvarligt med hänsyn till ändamålet med delgivningen att överbringa handlingen eller meddelande enligt 6 § andra stycket till envar av dem.

Företrädes delägare eller medlemmar som avses i 10 § ej av känd styrelse eller förvaltare och finnes ej heller någon sammankallande, får kungörelsedelgivning användas, om delägarna eller medlemmarna är fler än tio.

17 § Kungörelsedelgivning sker genom att handlingen hålles tillgänglig viss tid hos myndigheten eller på plats, som myndigheten bestämmer, och genom att meddelande härom och om handlingens huvudsakliga innehåll införes i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning eller endera av dessa inom tio dagar från beslut om kungörelsedelgivning. Är införande i tidning

uppenbarligen meningslöst, får meddelandet i stället anslås i myndighetens lokal inom samma tid. Detta förfarande får också användas, om kungörelsedelgivning enligt 15 § ägt rum och därefter ny delgivning skall ske i samma mål eller ärende. Vid delgivning i fall som avses i 16 § första stycket andra punkten med de personer som hyr eller annars innehar lägenhet i samma fastighet skall dessutom meddelandet anslås inom fastigheten på lämpligt sätt inom tio dagar från beslutet om kungörelsedelgivning.

I fall som avses i 16 § sändes dessutom meddelande med posten till någon eller några av de personer som sökes för delgivning under deras vanliga adresser för att vara tillgängligt för alla dem som avses med delgivningen. Ingår statlig myndighet eller kommun bland dem som avses med delgivningen, skall sådant meddelande alltid sändas till myndigheten eller kommunen. Gäller delgivningen i fall som avses i 16 § första stycket andra punkten de personer som hyr eller annars innehar lägenhet i samma fastighet, skall i stället handlingen eller meddelande enligt 6 § andra stycket sändas med posten till envar av dem, om ej också detta förfarande skulle medföra större kostnad och besvär än som är försvarligt med hänsyn till ändamålet med delgivningen.

Övriga bestämmelser

18 § Vid delgivning får handling ej lämnas till någon som i samma mål eller ärende är motpart till den som skall delges handlingen.

19 § Delgivning har skett genom att den som sökes för delgivning själv har mottagit handlingen i huvudskrift eller styrkt avskrift eller styrkt kopia oavsett på vilket sätt den kommit honom till handa. Har den sökte kvitterat postförsändelse som hämtats av bud, skall den anses ha kommit honom till handa samma dag som den avhämtats på posten.

Förekommer vid särskild postdelgivning eller stämningsmannadelgivning att den som sökes för delgivning vägrar taga emot handlingen, anses delgivning ändå ha skett.

Delgivning skall anses ha skett

enligt 6 § andra stycket genom att handlingen är tillgänglig och meddelandet delgivits,

enligt 12 eller 13 § genom att det blivit fullgjort som föreskrives där,

enligt 15 § andra stycket sista punkten genom att handlingen lämnats i den söktes hemvist eller fästs på dörren till hans bostad,

enligt 17 § på tionde dagen efter beslutet om kungörelsedelgivning under förutsättning att det blivit fullgjort som föreskrives i paragrafens första stycke. **(Lag 1978:768)**

20 § Om föreläggande eller annat beslut meddelas vid förhandling, förhör eller annat sammanträde, anses delgivning därav ha skett med den som var närvarande, när beskedet meddelades. Myndigheten skall skyndsamt tillhandahålla utskrift av beslutet, om det begäres.

21 § Har delgivning ej skett på sätt som sägs i denna lag, kan myndigheten förordna om ny delgivning. Den som i mål eller ärende vill framställa invändning om att delgivning med honom ej skett på behörigt sätt skall göra detta så snart det kan ske.

22 § Bestämmelserna i denna lag om delgivning av handling tillämpas även vid delgivning av annat än handling.

Lagen gäller i tillämpliga delar när någon på grund av föreskrift i författning har att, utan samband med mål eller ärende, ombesörja delgivning. I fall som avses i 15 eller 16 § får han påkalla biträde hos länsstyrelsen som föranstaltar om delgivning på hans bekostnad. **(Lag 1978:768)**

23 § Polismyndighet förordnar stämningsmän till det antal som behövs i varje polisdistrikt. **(Lag 1978:768)**

24 § Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid kronofogdemyndighet samt, vid delgivning med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte, hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 11 § lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk klinik, tjänsteman vid anstalten. Samma vitsord tillkommer intyg av notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Vid särskild postdelgivning har intyg av tjänsteman vid postverket sådant vitsord som anges i första stycket.

Intyg att delgivning skett på utrikes ort skall gälla som fullt bevis att delgivning skett på sätt som anges i intyget, om intygsgivarens behörighet styrkes av tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet. Intyg om delgivning på utrikes ort gäller som fullt bevis även utan sådant bestyrkande som nyss nämnts, om detta följer av överenskommelse med främmande stat. **(Lag 1981:1258)**

25 § Part, sökande eller annan sakägare är ej skyldig att bekosta delgivning som sker genom myndighets försorg.

Skall annan än myndighet ombesörja delgivning, får han anlita stämningsman eller, om delgivning skall ske på utrikes ort, påkalla biträde därmed i utrikesdepartementet.

Lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m.

1 § Skall enligt föreskrift i lag eller annan författning beslut eller annan åtgärd kungöras av myndighet i Post- och Inrikes Tidningar eller i ortstidning eller på myndighets anslagstavla, gäller utöver sådan föreskrift bestämmelserna i denna lag.

Lagen gäller ej kungörande av författning.

2 § Har för vissa fall i författning meddelats bestämmelse beträffande kungörande vilken avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

3 § Är kungörande i ortstidning föreskrivet, införes kungörelsen i alla lokala dagstidningar som har en spridning av någon betydenhet bland dem inom orten till vilka kungörelsen riktar sig.

Lokal dagstidning skall anses ha sådan spridning som sägs i första stycket, om den kan beräknas vara spridd till minst fem procent av hushållen i orten. Även om så icke är fallet skall lokal dagstidning anses ha sådan spridning som sägs i första stycket, om den kan beräknas vara spridd till minst femtio procent av hushållen i viss kommun inom det berörda området. Vad som sagts nu tillämpas dock ej, om myndigheten finner det uppenbart att syftet med tillkännagivandet kan nås, även om kungörelsen införes i endast ett mindre antal lokala dagstidningar.

Med dagstidning förstås i denna paragraf allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär, som normalt utkommer med minst ett nummer varje vecka och som har en på vardagar i huvudsak abonnerad upplaga.

4 § Kungörande bör ske även i annan form eller i större utsträckning än den föreskrivna, om syftet med tillkännagivandet därigenom främjas och den sammanlagda kostnaden icke blir större än som är försvarligt med hänsyn till det intresse tillkännagivandet skall tillgodose.

5 § Kungörande skall anses ha skett den dag då det sista föreskrivna tillkännagivandet ägde rum.

Uppgift om när kungörandet enligt första stycket skall anses ha skett skall tagas in i kungörelse som utfärdas med stöd av 4 §, om uppgiften är av betydelse för dem till vilka kungörelsen riktar sig.

6 § Kungörelse får avfattas på annat språk än svenska, om myndigheten anser det behövligt. Finner myndigheten särskilda skäl därtill, får kungörelsen avfattas enbart på främmande språk.

7 § Bestämmelserna i denna lag äger motsvarande tillämpning, om enligt föreskrift i lag eller annan författning kungörande av viss åtgärd skall ombesörjas av annan än myndighet. Anser denne att 3 § andra stycket sista meningen bör tillämpas eller att kungörelsen bör avfattas enbart på främmande språk, skall han hänskjuta frågan till länsstyrelsens prövning.

Bilaga 2: Jämförande paragrafregister

I denna bilaga anges i tabellform vilka närmaste motsvarigheter ÄVL:s stadganden har fått i VL, VP och VF samt i vissa fall annan lagstiftning. Observera att stadgandenas sakliga innehåll kan ha ändrats!

ÄVL	*VL mm*
1:1	2:2
1:2	2:3
1:3	2:6
1:4	9:12
1:5	—
1:6–13	9:14 o 15 VL, 12–14 §§ VP
1:14	2:8
1:15	2:2
2:1	1:3
2:2	3:7
2:3 st 1	3:4
2:3 st 2 o 3	3:3
2:5	2:7
2:6	9:16 o 17
2:7	9:18
2:8	3:11, 10:5, 15:4 o 12 VL, 16 § VP
2:9	2:5
2:10	10:6–10 o 15:12 VL, 16 § VP
2:11, 12	3:3
2:13	3:7
2:14	8:1, 19:2
2:15	8:2
2:16	8:1
2:19	8:2
2:20	4:1 o 2 VL, 9 § VP
2:22	15:1
2:24	15:17
2:25	4:5 VL, 9 § VP
2:26	4:6 VL, 10 § VP
2:27–30	17:2
2:31 st 1	15:3, 4, 8 o 9 VL, 19 § VP
2:31 st 2	15:19
2:32	17:2
2:33 st 1	17:1
2:33 st 2	21:1, 3 o 4
2:34	14:1, 2 o 4 VL, 23 § VF
2:36 o 37	2:5, 4:3, 8:3
2:38 st 2	3:8
2:40 st 1	2:4, 3:6
2:41	19 § VP
2:42	1:3 o 4
2:43	3:7
2:44	3:3 o 4
2:45	8:1
2:47 1 mom	4:1 o 2
2:47 2 mom	13:42
2:48	3:8
2:49	15:11 VL, 19 § VP
2:50	15:1 VL, 19 § VP
2:51	15:17
2:52	2:9
2:53	4:5
2:54	4:6
2:55	17:2
2:56 st 1	15:11
2:56 st 2	15–19
2:57	22:7
2:59 st 1	17:1
2:59 st 2	14:5
2:61	1:3
2:62	19:2
2:63	19:1
2:64	19:2
2:65	19:2, 3, 21:3 o 4
2:66	19:4
2:67	19:5
2:68	19:6
3:1	7:1
3:2	3:3 o 4
3:3	7:2
3:4	7:3 st 2

ÄVL	*VL m m*
3:7	3:7, 9 o 10
3:10	17:1, 8:3
3:11	13:13
3:12–25	LFS
3:26 o 27	7:6 o 7
3:28	18:1
4:5–8	15:3 o 9:12–14 VL, 19 o 20 §§ VP
4:9–12	27 § VP
4:14–15	10:1–4 o 15:12 VL, 11, 12, 16 o 19 §§ VP
4:16	15:3 o 9:12–14 VL, 11, 12, 16 o 19 §§ VP
4:17	11:1–3
4:18	3:1–6, 11:5 o 6
4:19	11:7–11
4:20	12:29, 13:42
5:1–3	Lag 1983:293
5:4 o 5	VL
5:6	15 kap VL
5:7	Lag 1983:293, 4 kap VL
5:8	4:6 VL, 10 § VP
5:9	4:3, 8:3
5:11 o 12	Lag 1983:293
5:13	Lag 1983:293, VL
6:1–3	Lag 1983:294
6:4	VL
6:5 o 6	9:1 o 3 VL, 1919 års flottningslag
6:7 o 8	3:11, 8:1
6:10	5a § 1919 års flottningslag
6:11	5b § 1919 års flottningslag
6:12	15:8
6:13	15:2 o 5
6:16	15:1
6:17	15:17–19
6:18	7 § 1919 års flottningslag
6:20	4:1–6
6:21 o 22	13:13
6:23	13 § 1919 års flottningslag
6:24	5c § 1919 års flottningslag
6:25	17:2
6:26	4:3
6:27	Lag 1983:294
6:28	14:3 VL, 23 § VF
6:29	2:5
7:1	8:1
7:2	8:2
7:3 o 4	3:7, 8:1
7:5	8:1 o 3
7:6	8:2
7:7–12	5:9
7:13	5:11
7:14	5:12
7:15	5:13
7:16	5:9
7:17	5:10
7:18	5:9
7:20	3:9, 5:1
7:21	5:2
7:22–26	5:3
7:32	20:8
7:33	8:1
7:34	17:1, 8:2
7:35	1:3 o 4
7:36	4:1 o 2, 12:1 o 9
7:37	1:3 o 4
7:38	3:4
7:39	3:3
7:41	3:11
7:43	8:2
7:44	5:1
7:45	4:1 o 2, 12:1 o 9
7:46	11:3
7:47	4:6 VL, 10 § VP
7:48	4:3, 8:3
7:49	1:1 o 3, 3:11
7:50	8:2
7:51	5:1
7:52 o 53	5:3
7:56	15:14
7:57	15:17

ÄVL	*VL mm*
7:58	15:2 o 15
7:59	15:15
7:60	44§ LFS
7:61–65	LFS
8:1	1:4
8:20	5:5
8:23	5:6
8:24	5:8
8:25	8:1
8:27	1:3, 2:4, 8:1
8:46	5:7
9:1–10	9:1–10
9:11–29	16:1–18
10:32	12:1 VL, 3 § VF
10:33	12:1 VL, 4 § VF
10:35	12:2
10:36 o 37	12:12
10:38–40	12:14–17
10:42	12:14
10:43	12:14 o 8
10:44	12:14
10:46	12:8
10:48	12:25
10:49	12:5–7
10:50	12:27
10:52	12:12
10:55	12:28
10:61	15:15
10:62	12:31
10:64	9:1, 12:31
10:65	12:14, 21 o 22
10:66	12:30 VL, 5–14 och 21 §§ VF
10:67	12:31
10:68	15 § VF
10:70	12:31
10:71	12:34
10:72	20 o 21 §§ LFS
10:74	12:18 VL, 15 § VF
10:75	15:14
10:76	16 § VF
10:77	15:15
10:78	15:15
10:79 o 80	20:7–9
10:81	4:55, 12:13, 19 o 23
10:82	12:9, 20:8
11:1	13:1 o 2
11:2	13:3
11:3	13:5
11:5	13:6
11:9	13:7
11:10	13:8
11:11	13:9
11:12	13:10
11:16	13:11
11:17	13:13–15
11:20	13:16
11:22	13:17
11:23	13:18
11:26–28	13:19 o 20
11:29	13:21
11:30	4:5
11:31–33	13:22 o 26
11:35 o 36	13:23 o 25
11:37	13:24
11:38	13:29
11:39 o 40	13:30 o 31
11:44	13:46
11:45	13:32 o 33
11:46	13:34
11:47	13:35
11:49	13:23
11:50	13:36 o 38
11:52	13:39
11:53	13:40
11:54	13:28
11:55	13:41 o 36
11:57 o 58	13:43
11:59	13:22 o 43 VL, 18 § VF
11:60	13:44, 16:19
11:61	13:37
11:62–64	13:46 o 47
11:65	20:1, 2 o 5
11:66	13:48 o 49
11:67	13:50
11:68	15:17 o 18
11:71	13:4
11:73	17 o 22 §§ VF
11:75	13:51

ÄVL	*VL mm*
11:79	13:52
11:80 o 81	13:53 o 54
11:83	13:55
11:85	12:37 o 38
11:86	13:56
11:87	13:58
11:88 o 89	13:59
11:97	20:6
11:98, 99, 101, 102	13:65
11:103–104	13:68
11:105	13:69
11:106 o 106a	13:70 o 71
11:108	13:71
11:109	16 o 21c §§ protokollskungörelsen
12 kap	22:8 VL, vattenboksförordningen
13:1	12:31, 13:47, 18:8
13:2	18:5, 20:11
13:3 o 4	18:4, 20:12
13:5	18:5 VL, 28 § VF
13:8	21:4
13:9 o 10	21:3 o 4
13:11–13	21:1
13:15	21:1
14:2	22:1 VL, 6 § VP
14:3	22:3
14:4	22:2
14:5	22:4 o 5
14:6	18:6 o 7
14:8	22:3
14:10	22:6

Sakregister

administrativt prövningssystem 210
affektionsvärde 133
aggregat 44
aktförvarare 196, 197, 225, 226, 238, 251, 252, 257, 339, 340
aktsamhetsregel 324 f
AL 22, 34, 36, 54, 61, 63, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 94, 111, 119, 290, 291, 292, 373
allemansrätt 36, 55, 325, 328
allmän domstol 211, 212, 333, 345, 368
allmän farled 37, 57, 72, 118, 119, 153, 156, 227, 274, 283, 360, 361, 363
allmän fiskeavgift 170, 172, 174, 286, 287
allmän flottled 37, 57, 118, 119, 134, 135, 153, 156, 260, 264, 274, 283, 360, 361, 363, 364
allmän förmögenhetsskada 129, 130, 137, 138
allmän hamn 37, 57, 118, 119, 153, 156, 283, 360, 361
allmänna planeringssynpunkter 49 f, 68, 147, 180, 223
allmän samfärdsel 38, 39
allmän underrätt 211
allmän va-anläggning 89, 112
allmän vattenförsörjning 37, 46
allmän väg 34, 37, 39, 119
allmänfarlig ödeläggelse 347
allmänna byggnader 215
allmänna fiskeintresset 153, 156, 226, 228, 252, 274, 352, 360, 361
allmänna hälsotillståndet 57
allmänna intressen 36, 56, 57, 60, 153, 177, 180, 195, 269 f
allmänna miljövården 274, 283, 360
allmänt vattenområde 35, 131, 193
alternativ lokalisering 52, 223
andel i samfällt strömfall 43
andel i samägd fastighet 43
andelskraft 146, 147, 149, 150, 152, 157 f, 217, 224, 241, 359, 363
andelstal 85, 86, 97, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 112, 114, 115, 116, 159, 205, 241, 289, 290, 291, 292
anläggning för bortledande av grundvatten 72, 217, 260, 261, 266
anläggning på ofri grund 90
anläggningsbeslut 83
anläggningskostnad 58
anmälan 191, 202, 300, 301, 303, 305, 306
annan ersättning 132, 135, 137, 138, 143, 298, 301
anpassningskostnader 85
anslutning 82, 104, 105, 108
anslutningsvad 255
anspråk för oförutsedd skada 241, 242, 293, 295, 296, 334
anstånd 272
ansvar 280, 345, 346, 373
ansökan 80, 140, 191, 223, 225 f, 270
ansökningsmål 217
antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar 181
arbetarskyddslagstiftningen 269
arbetsintrång 144
arbetstid 205, 217, 242, 271, 272, 280, 293, 295, 370
arealöverlåtelse 43
arrende 34, 108, 109, 131, 193, 304
arvode 207
avdelningsbildning 85 f, 102, 107
avdikning av kärr m m avdikningslån 305
avgifter 29, 101, 102, 241, 277, 322, 363, 364, 366, 367, 370
avgiftsenhet 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 287
avgiftsklass 164, 166, 169, 172, 174, 287
avkastningsmetod 136
avkastningsränta 306
avkastningsvärde 81, 85
avloppsföretag 75, 283
avloppsledning 262
avloppsvatten 27, 28, 37, 39, 89, 90, 91, 118, 119, 155, 327
avlyst flottled 40, 265, 266
avlösning av rätten till andelskraft 161
avstyckningsplan 54, 357
avtalsservitut 43
avverkning av skog 142
avvikelse från plan 52, 53
avvisning av mål 213, 222

bad 36, 64, 133, 150, 325, 327, 328
bank 307
bankgaranti 233, 246
banvall 91, 93
basbelopp 166 f, 171, 173, 287, 363 f
begravningsplats 28
begränsning av ersättningsrätt 129, 153, 157, 359
behörighet 185, 220, 300
bekämpningsmedel 325, 327
besiktning 205, 241, 242, 319 f
beslag 347
beslut om att inställa förrättning 209
beslut under rättegången 254, 336
besvär 208, 252, 254, 255, 352, 353

besvärshänvisning 199, 200, 203
besvärsinlaga 251, 252, 257, 353
besvärsmål 212, 217, 250
besvärsrätt 199, 206, 208
besvärstid 208, 209, 251, 353
betalning av ersättning 205, 300, 301, 302, 332
betalningssäkring 309
bevattning 28, 29, 34, 37, 38, 94 f, 108, 109, 112, 217, 274, 324, 333, 361, 363
bevattningsdamm 21
bevattningssamfällighet 29, 94 f, 102, 109, 112, 114, 241, 283, 290, 291
bevisbörderegel 72, 73, 77, 358, 359
bevisning 231, 320
bevisupptagning 258
binäringsfiskare 131, 193
biträdande förrättningsman 189
biträde 200
bivattendrag 67
BL 36, 49, 53, 54, 61, 140, 269, 331
borgen 233, 246, 350
borgenär 85, 102, 107, 109, 162, 224, 299, 303, 304, 307, 311
bortledande av grundvatten 20, 25, 27, 28, 35, 313, 358
bortledande av ytvatten 20, 22, 24, 28, 29, 38
broar 34, 61, 72, 91, 119, 263
brott 220, 221, 222, 345, 346, 347, 373
brott mot skyddsföreskrift 327
brott mot skyddsföreskrift 327
brott mot VL 211
brottmål 211, 212, 217
brottsbalken 345, 346, 347
brottslig gärning 71
brunnar 73
brygga 31, 41, 48, 56, 59, 132, 262, 263
brådskande åtgärder 249
buller 221
bygdeavgift 164 f, 286, 287, 369
bygdebegrepp 167
bygglov 269, 331
byggnad på ofri grund 90, 111, 112, 190
byggnadsförbud 54
byggnadslovsprövning 53
byggnadsplan 28, 52, 53, 54, 139, 140, 357
båtfart 36, 40, 132, 325, 327, 328
båthus 41
båttrafik 56, 59, 72
böter 345, 347

damm 20, 123, 262, 263, 280, 319
dammluckor 263
dammsäkerhetsnämnd 317
debiteringslängd 115
defensiv vattenrätt 17
delaktighet 72, 74, 82, 97, 101
delavgörande 205, 233, 243, 244
delföretag 63
delgivning 195, 196, 198, 227, 234, 251, 252, 257, 329
delgivning med dödsbo 196
delgivningsförordningen (1979:101) 195, 227
delgivningslagen (1970:428) 195, 196, 227
deltagare 82, 84, 98, 99, 100, 105, 196, 205, 289, 292, 334, 335, 371
delägarförvaltning 112, 113
delägarsammanträde 113
detaljdränering genom täckdikning 70, 72, 73
dikning 21, 26, 72, 73, 74, 77, 81, 313, 357, 358, 359
dispens 52, 56, 57, 180
dispositiva frågor 212, 213
dom 237, 238, 253, 254, 256, 268, 269
dom i anledning av medgivande eller eftergivna anspråk 248
dom i ansökningsmål 238
dom på grund av medgivna eller eftergivna anspråk 213
domare 187, 213
domens innehåll 249, 255, 258
domförhet 213, 216
domstolsavgift 164, 364
domstolsbyggnad 215
domvillobesvär 207, 269
domänverket 227
drift 82, 85, 89, 101, 102, 106, 107, 109, 111, 158, 205, 313, 315, 346
dröjsmål 272
dröjsmålsränta 306
dumpningslagen 23, 25
dödsbo 195, 226

ed 189
editionsföreläggande 192
ensamdomares behörighet 213, 214, 231, 235, 253
enskild väg 34, 305
erinringar 229, 230, 236, 328
erosionsskydd 64, 132, 274
ersättning 127 f
ersättning för förlorad vattenkraft 145 f
ersättning för kraftförlust 153
ersättning för oförutsedd skada 138, 231, 305
ersättning vid omprövning 151 f
ersättning för strömfall 240
ersättning genom kraftöverföring 128, 146, 157, 158, 160, 163, 359, 363
ersättning till sakkunnig eller tolk 208
ersättning vid utrivning 149, 261
ersättningsanspråk 230
ersättningsvatten 128
estetiska synpunkter 62
exceptionella naturhändelser 47
exekutionstitlar 307
exekutiv auktion 307, 308
ExL 36, 38, 61, 93, 119, 127, 128, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 230, 231, 271, 305
expediering av kungörelse 227
expropriation 34, 45, 119, 127, 132, 146, 160, 225, 312
extraordinära rättsmedel 269, 288

fallhöjd 37, 38, 44, 148, 154, 155, 159, 160, 274, 278, 294, 360
fallsträcka 33, 42, 43, 44, 45, 63, 158
fastighetsbestämning 123
fastighetsbildning 206, 240, 305
fastighetsbildningsbeslut 83
fastighetsbildningsförrättning 187

fastighetsbildningskungörelsen (1971:762) 187
fastighetsbildningsmyndighet 121, 187, 190, 191, 202, 206, 303, 342
fastighetsbildningsmål 217
fastighetsbildningsservitut 36, 121 f
fastighetsbildningsåtgärd 44, 241
fastighetsboken 266, 300, 304, 309, 372
fastighetsdomstol 136, 186, 187, 210, 219, 221, 222, 250, 348, 351, 352, 353, 374
fastighetsindelning 136, 221, 222
fastighetsregistermyndighet 303
fastighetsreglering 121, 122, 123, 189, 190, 202, 341, 342
fastighetsråd 213, 216
fastighetsägares uppgiftsskyldighet 197, 228
fastställd generalplan 52, 53
fastställd plan 56, 59, 269
FBL 36, 43, 54, 81, 85, 120, 121, 122, 185, 186, 190, 217, 240, 250
fel vid förrättning 254
felräkning 207
fideikommissnämnden 368
fideikommissrätt 112, 193, 224, 312, 356, 368
Finland 20
firmatecknare 115
fisk 66, 67, 174
fiske 39, 59, 66, 98, 100, 125, 137, 138, 144, 172, 174, 183, 189, 193, 228, 277, 282, 283, 288, 319, 322, 327, 328, 363
fiske med fasta redskap 131
fiskeavgift 66, 164, 171, 282, 364, 365, 366, 367, 369
fiskeavgift för allmän flottled 364
fiskefrämjande åtgärder 40, 126, 171
fiskeförbud 67, 126, 128, 345, 347
fiskenämnd 74, 75, 322, 347
fiskeriförordningen (1982:126) 24, 67
fiskeriintendent 322
fiskeristyrelsen 24, 67, 171, 174, 182, 183, 198, 226, 227, 228, 252, 320, 322, 352
fiskeritjänsteman 322
fiskesakkunnig 318, 319, 320
fiskeskada 144
fiskodling 24, 39
fiskodlingsanstalt 67
fisktrappa 67
fiskvägar 39
fixpunkt 242, 319
flerårsreglering 28, 164, 165
flottled 72, 227
flottledsanläggning 67, 149, 151, 217, 260, 264, 265
flottledsförvaltare 39, 40, 264, 265
flottning 28, 72, 164
flottningsvatten 276
flytbryggor 21
fornminneslagen (1942:350) 184
fortsatt sammanträde 198
framtida avloppsföretag 63
framtida underhållskostnader 86
framtida vattenföretag 63
friluftslivet 55
fritidsfiske 131, 138, 193
fritidshus 141
frivillig upplåtelse 303
fullföljd av vad 255
fullföljdsåtgärder på egen mark 85, 86
fullmakt 113
fyllning 20, 21, 22
fysisk riksplanering 49, 50, 367
fängelse 345, 347
följdföretag 60
förbehåll 181, 182
förberedande undersökningar 183
förberedande åtgärder av vattenöverdomstolen 257
förberedelse 182, 184, 230, 232, 247, 335
förberedelse av större vattenföretag 181
förberedelses form och innehåll 255
förbud mot överklagande av vissa beslut i förrättningsmål 256
fördelning av ersättning 298, 342
fördelning av kostnader 89
fördelning av köpeskilling 308
fördelning av vatten 219
fördelningssammanträde 308, 309
fördjupning 26
föreläggande 248, 278, 318, 321, 347, 352
föreläggande om rättelse 278
föreningsförvaltning 112, 113, 117
föreningsstämma 114, 115, 116
föreningsstämmobeslut 115, 116
förfall för god man 187
förfalskning av fast märke 345
förhandling 238
förlust av fallhöjd 151, 156, 157, 276, 359, 361
förlust av förmån 149, 150
förlust av kraftproduktion 160
förlust av vatten 151, 156, 359, 361
förlust av vatten eller fallhöjd 151, 359, 361
förlängning av arbetstiden 271
förmånsrätt 90, 240, 309
förmånsrättslagen (1970:979) 303, 305, 308, 309
förordningen (1979:569) med hovrättsinstruktion 216
förordningen (1979:572) med tingsrättsinstruktion 214
förordningen (1983:790) om ersättning till vissa förrättningsmän 186, 340
förordningen (1983:945) om avgifter enligt vattenlagen (1983:291) 167
förorening 23, 37, 118, 119, 372
förrättning 64, 75, 79, 86, 89, 92, 120, 122, 140, 176, 185, 186, 187, 194, 200, 201, 220, 252, 277, 278, 289, 291, 292, 312, 340, 341, 356
förrättningsakt 251
förrättningsbeslut 93
förrättningskostnad 201, 205, 208, 288, 333, 340, 341, 342
förrättningsman 57, 69, 77, 80, 87, 120, 143, 171, 176, 180, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200,201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 220, 250, 251, 254, 288, 292, 293, 294, 294, 295, 298, 299, 300, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 340, 342, 352, 356, 364, 368
förrättningsmans utredningsskyldighet 192, 205
förrättningsmål 209, 211, 216, 217, 220, 250, 253, 254, 255, 256, 257, 333, 339

förrättningssammanträde 192
förrättningsservitut 304
förskott 320, 339, 340, 342, 343
förskott på förrättningskostnad 191
försumlig processföring 230, 335
försummelse av underhåll 279, 314
försvaret 49, 51, 57, 322
förteckning över gode män 187
förvaltningskostnader 101, 102
förvaltningslagen (1971:290) 183, 185, 188, 208, 329, 351, 353
förvaltningsmyndighet 185
förvaltningsprocesslagen (1971:291) 47, 353
förverkande 217, 243, 270, 271, 279, 280, 282, 288, 289, 334, 347, 358, 369
förverkande av fångst och fiskeredskap 126
förverkande av tillstånd 261, 278, 314
förverkandebeslut 280, 281
förändringar i penningvärdet 141, 149, 169, 364

gemensam ersättning 143
gemensam inteckning 85, 87, 102, 107, 144, 299
gemensam utbyggnad 157
gemensam ägovidd 43
gemensamma anläggningar 84, 96, 98 f, 117, 291
gemensamt arbete 190
god man 186, 187, 188, 199, 200, 201, 340
godkännande 194, 217, 247, 250, 271, 305, 345, 346
godkännande av arbeten 76, 129, 268
godtrosförvärv 270
grannelagsrättsliga grundsatser 131, 139, 221
gravationsbevis 224
grumlingar 22, 72
grundvatten 20, 25, 260
grundvattennivån 47
grundvattenstånd 319
grundvattensänkning 26, 46
grundvattentillgång 26, 353
grundvattentäkt 26, 166, 178, 179
gruva 25, 111, 193, 224, 312, 350
gruvdrift 25, 27
gruvrätt 305
gräns 206, 240, 303
gränsälvsöverenskommelse 20
grävning 20, 22, 325
gudstjänstlokal 215
gödsel 325, 327

hamn 39, 56, 59, 227
handelsträdgård 38
handräckning 70, 72, 76, 262, 272, 279, 280, 314, 316, 321, 326, 327, 345, 348, 349, 373
handräckningslagen (1981:847) 249, 348
hovrätt 214, 258
husbehovsfiske 144
husbehovsvattentäkter 65, 70, 71, 353
huvudförhandling 213, 214, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 248, 249, 252, 253, 255, 257
huvudförhandling i förenklad form 213, 231, 232, 235
huvudman för allmän va-anläggning 193
hyggesplöjning 27

hyra 304
hälsoskyddslagstiftningen 269
hälsosynpunkt 39
hälsovård 59, 153, 156, 274, 283, 360, 361
hänskjutande till regeringen 255, 258
hävd till fast egendom 270
högsta domstolen 211, 215, 259, 339

ideella värden 62
idrifttagande av en anläggning 243
immissionsskada 139
inbjudningsförfarande 44
indexomräkning av avgifter 166
indexuppräkning av kostnadsersättning 335
indirekta, ekonomiska verkningar 58
indispositiva tvistemål 212
industriell eller liknande verksamhet 61
industriell vattenförsörjning 65
industriellt avloppsvatten 369
industrivatten 66
infiltration 26
influensregel 139, 141, 148
information 181, 184
inhibition 47, 234, 247, 250, 330, 352
inlaga 229
inlösen av fastighet 84, 110, 121, 127, 128, 131, 132, 134, 136, 140, 206, 240, 302, 303, 305, 306, 308, 309, 310, 312, 332, 338
inlösen av lös egendom 138
inlösens fastighetsbildande verkan 303
inlösens inverkan på särskilda rättigheter 304
inlöst mark 82
innehavare av särskild rätt 130, 131
innehållande av tappning av vatten 282, 283, 288, 294, 295, 296, 317
inskrivning 120, 134
inskrivningsmyndighet 266, 304, 310, 372
inskränkning i domens rättskraft 271
inskränkning i ett regleringstillstånd 278
inskränkning i rätten att förfoga över fastighet 326
inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning 151, 156, 359, 361
installerad effekt 170
installerad generatoreffekt 167, 168, 173, 177, 178
inställande av förrättning 201, 203, 341
inteckning 113, 115, 116, 144, 299, 304, 307, 309
intrång i obligatorisk rättighet 130
intrångsersättning 132, 135, 136, 137, 138, 139, 143, 144, 145, 298, 300, 301, 302, 312, 332, 368
inträde i samfällighet 291
invallning 26
inverkan på vattenförhållandena 72
invändning 222, 230

JB 35, 41, 43, 88, 121, 129, 131, 221, 270, 304, 312
jordbruksarrendator 88, 95, 193
jordbruksbevattning 46, 70, 179
jordbruksdepartementet 46, 353
jordbruksmark 125, 182
journal över vattenstånd och vattentappning 242

JP 43
jämkning 62, 64, 95, 150, 180, 181, 239, 282, 285, 286, 290
järnväg 34, 61, 72, 93
jäv 187, 188, 189, 208, 236, 249, 255
jävsinvändning 236

kabeldragning 21
kajanläggning 263
kallelse 116, 198, 225, 226, 229, 231, 232, 234, 257, 309
kallelse till huvudförhandling m m 255
kammarkollegiet 151, 154, 180, 182, 190, 192, 194, 195, 197, 198, 201, 208, 209, 226, 227, 228, 252, 261, 274, 276, 278, 280, 282, 286, 287, 293, 334, 335, 336, 341, 365
kammarrätten 47, 191, 318, 319, 320, 329, 343, 351, 352, 353
kanal 21, 227
karta 206, 207, 238, 240, 249, 255, 258, 303
katastrof 46
klandertalan 270, 271
klimat 57
kloakvatten 369
kollektiv delgivning 196
kommun 53, 154, 155, 157, 167, 181, 182, 183, 192, 194, 195, 197, 201, 208, 209, 226, 227, 228, 233, 262, 263, 264, 266, 281, 282, 283, 293, 326, 327, 329, 332, 335, 351
kommunal vattenförsörjning 59, 61
kommunala eldistributionsföretag 159
kommunalbesvär 329
kommunalförbund 233, 351
kommunalt vattenförsörjningsintresse 65
kommunikationer 151
kommunöversikt 51
koncession 34, 61
koncessionsnämnden för miljöskydd 210
konkurrens 64, 65, 181, 203, 285, 286
konkurrerande vattentäkter 152, 153
konkursansökan 115
konkursbo 308, 309
konstgjord vattenbassäng 28
konstgjord vattensamling 21
konstituerande sammanträde 114
konsumentprisindex 142, 367
kontroll 205, 241, 242, 274, 317, 322
korttidsreglering 28, 60, 123, 165, 179
kostnad för besiktning 320
kostnad för undersökning 319
kostnader för den särskilda tillsynen 318
kostnader för länsstyrelsens tillsyn 318
kostnadsbidrag 161
kostnadsfördelning 58, 82, 85, 86, 87, 90, 102, 107, 109, 110, 289, 334, 371
kraftanläggning 44, 63, 120, 166
kraftförsörjning 45, 46
kraftledningar 60
kraftproducent 158
kraftverksbygder 167
kraftverksföretag 45, 60
kraftvärdering 145
krig 211, 221
krigsfara 211, 221
kronofogdemyndighet 115, 308
kulturhistorisk inventering 183
kulturminnesvården 57
kungsådra 153, 156, 360, 361 f
kungsådreintresse 361
kungörande 229, 252, 328, 329
kungörelse 162, 192, 194, 195, 196, 197, 199, 218, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 234, 236, 251, 252, 309, 328, 339
kungörelsedelgivning 196
kungörelsekostnad 340
kungörelsen (1923:330) med förteckning å vattendrag, där kungsådra finnes 361
kungörelsen (1971:550) om vattendomstol 211, 215
kvalificerade allmänna intressen 152, 154, 155, 276, 363
kylvatten 22, 28, 29
käll- och biflöden 50
kärande 338
kärr- och myrmark 21

laga beskaffenhet 218, 320
laga domstol i brottmål 373
laga ordning 218, 320
lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled 135, 264
lagen (1939:608) om enskilda vägar 61
lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m m 221, 243
lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden 212, 214
lagen (1950:596) om rätt till fiske 126, 345, 347
lagen (1960:690) om byggnadsminnen 261
lagen (1962:381) om allmän försäkring 169, 173
lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m m 211, 221
lagen (1966:314) om kontinentalsockeln 35
lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål 186, 212
lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar 91
lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering 43
lagen (1972:509) om vad som avses med polismyndighet m m 201
lagen (1973:1150) om förvaltning av samfällighet 79, 373
lagen (1973:1151) om införande av anläggningslagen m m 111, 117, 373
lagen (1973:1152) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 111, 115
lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar 329
lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m m 195, 226, 229, 329
lagen (1978:160) om vissa rörledningar 61
lagen (1983:292) om införande av vattenlagen 354, 355 f
lagen om domstolar i fastighetsmål 253
lagen (1939:608) om enskilda vägar 22, 34, 119
lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten 22

lagfarna ledamöter 216
lagligförklaring 69, 76, 77, 124, 129, 174, 226, 247, 250, 268, 271, 272, 295, 297, 305, 345, 358
laglighet 217, 357
lagning 21
lagring av oljor och kemikalier 327
landhöjning 41
landstingskommun 233, 351
lantbruksstyrelsen 182, 183, 185, 190, 198
lantmäteriförrättning 357
laxfiskar 40
laxtrappor 39
ledning 89, 99
ledningsrättslagen (1973:1144) 36
legalisering av sämjedelning 43
leveranspunkt 159
LFS 82, 83, 90, 95, 98, 102, 103, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 292, 305, 371, 373
likformighetsprincipen 137, 239
lokal fiskeavgift 175
lokal för sammanträde 215, 339
lottning 116
lukrativ vattenrätt 17
lågvattenföring 67, 177, 178
länets författningssamling 329
länsstyrelsen 24, 46, 47, 50, 53, 55, 114, 116, 143, 167, 170, 182, 183, 184, 185, 188, 189, 190, 191, 194, 198, 203, 210, 226, 227, 233, 240, 244, 246, 249, 288, 289, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 310, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 368, 372
löseskilling 132, 135, 137, 138, 139, 140, 143, 145, 298, 300, 301, 302, 304, 368

magasin 156
magasinsvolym 154, 155, 360
majoritet i vattenkraft 42, 44
manöveranordning 21, 27
mark, inlöst 82, 84, 101, 106, 108
mark, samfälld 82, 84, 106
markanvändningsplaner 69
markavvattning 26, 27, 28, 29, 34, 37, 38, 58, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 118, 119, 180, 185, 189, 190, 195, 203, 204, 217, 277, 278, 288, 289, 313, 341, 361, 369
markavvattningssamfällighet 34, 80, 81, 190, 283, 289, 291, 350
markdispositionsplan 51
marknadsvärde 81, 85, 135, 136, 137, 138, 139, 145, 148, 239
markundersökning 200
maskinistbostad 120
massuppläggning 125
meddelande 225, 226, 229, 247, 252, 257
medelvattenföring 167, 168, 173
medgivande 194
medgivande från panträttsinnehavare 304
medgivna eller eftergivna frågor 231
miljö- och hälsoskyddsnämnden 329
miljöfarlig verksamhet 325, 327
miljöskyddsförordningen (1981:574) 125
miljöskyddsintressen 39
miljöskyddskonvention 20
miljövård 39, 59, 119
minikraftverk 179
minimivattenföring 67, 100
minimivattenmängd 97
minoritetsandel i fallsträcka 157
ML 22, 23, 24, 25, 27, 49, 56, 59, 63, 125, 131, 139, 155, 210, 221, 324, 325, 326, 327, 331, 369
mottagare av andelskraft 151, 152, 153, 154, 162, 284, 359
muddermassor 22, 23
muddertippning 24, 220
muddringsarbete 24, 72
muntlig förberedelse 213, 230, 231, 232, 235, 236, 248, 249, 255
musselodling 24
märkeffekt 168, 178
mätanordning 99, 100
mätning 200

nationalpark 54
natureffekt 148, 149
naturhinder 290
naturreservat 54, 111
naturvetenskapliga undersökningar 181
naturvård 39, 73, 98, 100, 183, 272
naturvårdsintressen 39, 73
naturvårdslagen (1964:822) 36, 42, 52, 53, 54, 70, 269, 324, 338
naturvårdsområde 55
naturvårdsverket 198
nedsättning 143, 298, 299, 300, 302, 305, 306, 308, 310
nettoavkastningsmetod 146, 147
Norge 20
ny huvudförhandling 237
ny ägare till fastighet 193
nyprövning 153, 273, 274, 277, 360, 370
nytta 58, 59, 65, 66, 80, 81, 85, 86, 88, 89, 99, 100, 103, 104, 106, 107, 109, 137, 147, 154, 275, 290, 291, 338, 341
nyttjanderätt 33, 34, 36, 42, 43, 82, 88, 95, 97, 100, 108, 113, 115, 116, 130, 132, 142, 143, 163, 190, 193, 197, 224, 228, 265, 271, 304
nyttjanderättsavtal 35
nyttokostnadskalkyl 59
nämndeman 186, 187, 212, 214, 215, 216, 236, 249, 253, 255
närstående 187

obrutet fjällområde 49
observationsrör 242, 319, 322, 351
odling 27
officialprincipen 192
oförutsedd skada 205, 214, 245, 267, 270, 290, 292, 293, 294, 306, 356
oförutsedda arbetssvårigheter 282, 290
olaga dämning 129
olaga utförande 73
olaglig anläggning 321
oljor och kemikalier 331
ombud 113, 116, 196, 333, 335
omfattning 62, 63, 204, 241

omprövning 67, 79, 82, 89, 95, 96, 97, 102, 103, 105, 120, 129, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 161, 162, 163, 164, 205, 217, 218, 242, 243, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 334, 336, 341, 342, 359, 360, 367, 369, 370, 371
omprövningsdom 287, 288
omprövningsförrättning 190
omprövningstid 275
omprövningstidpunkt 156
områdesplan 51
omräkningskoefficient 366
omröstning 83, 114, 116, 200, 215, 216
omställningskostnad 137, 150
onödig utredning 230, 335
onödigt uppehållande av förrättning 208
opinionsvillkor 99, 100, 101
ordförande 200
ordförande i vattendomstol 215, 225, 352
orsakssammanhang 129
ortsbefolkning 181, 184
ortspress 184
ortsprismetod 136
ortstidning 194, 195, 225, 226, 229, 231, 252, 257, 328, 329
oskadlighetsprövning 87, 145, 239, 300, 304, 311
outbyggt strömfall 147

pant 233, 246
pantbrev 300, 304, 307
panträtt 87, 102, 308
panträttsborgenär 239, 298, 311
panträttshavare 87, 90, 131, 143, 144, 193, 206, 240, 304, 308, 309, 342
part 227, 231, 238
parts medgivande 312
parts utevaro 234, 235, 248
penningvärdets förändring 142, 365
perdurerande förpliktelse 134
periodisk ersättning 298
permanentbostad 141
personlig inställelse 192, 231, 234
personliga förhållanden 81
personskada 129
pir 23
plan för markavvattning 92
plan utan rättsverkan 53
planavvikelse 54
planfastställelse 141
planläggning 184
planområde 53
plantering 200
planändring 54
plats för vattenföretag 49
plats för huvudförhandling 235
polismyndighet 201, 321, 322
polisstyrelsen 201
Post- och Inrikes Tidningar 195, 225, 226, 309
preskription 71, 346
preskriptionslagen (1981:130) 244, 246, 293, 294, 295
presumtionsregeln 140, 141, 145
presumtionstidpunkt 140, 141
privat jorddelning 43
privilegiebrev 357, 360
processförutsättning 32
processhinder 61
processvatten 29
produktionskostnadsmetod 136
produktionsvärde 146, 147, 154, 155, 360, 363
profilreglering 28, 67
protokoll 204, 232, 258, 320
protokoll vid besiktning 321
protokollföring 189
provisorisk ersättning 244, 245, 298, 301, 306, 308, 310
provisorisk skadeförebyggande åtgärd 233
prövning som inte avser själva saken 253
prövningstillstånd 259
prövotid 138, 245, 317
pumpstation 60, 99
påföljd 345
pågående markanvändning 326, 327, 330, 331
pålning 20, 21

RB 144, 148, 187, 207, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 220, 221, 222, 223, 230, 231, 232, 235, 236, 237, 238, 239, 243, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 268, 269, 288, 299, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 343
recipient 39, 178
regeringen 45, 46, 49, 56, 57, 61, 165, 176, 179, 180, 181, 182, 203, 204, 210, 211, 214, 215, 216, 221, 223, 224, 237, 243, 284, 317, 326, 328, 329, 335
regeringsrätten 353
regionalpolitiskt intresse 49, 51
regionplan 54
registrering 114
reglering 28
reglering för översvämningsskydd 38, 288
regleringsanläggningar 106
regleringsavgift 164, 166, 170, 364, 365, 366, 367
regleringsdamm 120
regleringsmagasin 21, 167
regleringssamfällighet 290, 291, 367
regleringstillstånd 274, 279
relaxation 85, 102, 144, 299
rennäringen 49, 182, 183, 337
rennäringslagen (1971:437) 132, 337
renskötselrätt 132, 305
rensning 20, 22, 39, 40, 70, 74, 75, 77, 124, 269 347
rensningsmassor 124, 125, 128, 129
reparationsarbeten 70, 76, 313
restfastighet 139
riksantikvarieämbetet 182, 183
riktlinjer 49, 50
rinnande vatten 36, 40
ritning 207, 223, 224, 238
rådighet över vatten 30, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 79, 95, 103, 357
ränta 296, 306, 307, 308, 333, 339, 340
räntelagen (1975:635) 296, 306
rätning 26

rätt att använda annans vattenanläggning 123
rätt att tillgodogöra sig massor 125
rätt till andel i samfällt strömfall 112
rätt till elektrisk kraft 130, 193, 197, 224, 228, 304
rätt till tillträde 321
rätt till utrymme 101
rättegång 211
rättegång i högsta domstolen 259
rättegång i tvistemål 247
rättegång i vattenöverdomstolen 258
rättegångsfrågor 252
rättegångsförseelser 221
rättegångshinder 223
rättegångskostnad 218, 221, 222, 242, 246, 296, 320, 332, 333, 335, 336, 337, 338, 339, 356
rättelse 207, 208, 314, 316, 321, 327, 347
rättelsebeslut 207
rättighetshavares underhållsansvar 314
rättskraft 218, 219, 268, 269, 271, 285, 293
rörelse 137, 138
rörledningar i vatten 61
röstetal 112, 114, 116
röstning efter andelstal 113
röstning efter huvudtal 113
rösträtt 116

sabotage 347
sakkunnig 189, 209, 228, 232, 238, 339, 340, 352
sakkunnigundersökning 249, 255, 258
sakkunnigutlåtande 237
saklegitimation 191, 222, 223, 251
sakrätt 130
sakskada 129, 130, 138
sakägare 84, 130, 131, 192, 193, 194, 195, 198, 199, 208, 209, 218, 227, 228, 240, 350
sakägare som vistas utomlands 196
sakägarförteckning 308
sakägarkrets 129, 131
sameby 132, 337
samefonden 132, 337
samfälld egendom 42, 101, 195, 225, 226
samfällighet 29, 42, 43, 48, 64, 65, 66, 79, 82, 83, 84, 89, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 105, 106, 109, 111, 116, 143, 144, 194, 217, 225, 227, 292, 328, 333, 335, 336, 341, 342, 370, 371
samfällighetsförening 113, 114, 117, 292
samfällighetsföreningsregister 114
samfällighetsförvaltning 82
samfällighetsstämma 117
samfällt fiske 337
samhällsekonomisk tillåtlighet 40, 57, 58, 59, 65, 66
sammankomst 184
sammanslutning 183
sammanträde 113, 114, 187, 194, 198, 199, 200, 202, 204, 206, 207
sammanträde för fördelning 308
samråd 183, 198
samråd med myndighet 192
samäganderätt 196
sandsugning 22
sanningsförsäkran 192
schaktning 120
segelfri höjd 21
sekretesslagen (1980:100) 322, 323
sekundär skada 58
servitut 33, 36, 42, 43, 45, 81, 106, 112, 121, 122, 123, 128, 130, 193, 196, 197, 224, 228, 272, 281, 304, 360
servitutsavtal 35, 44
servitutshavare 143
simbassäng 21
sjöfartsverket 182
sjösänkning 23
skada på jordbruksmark 137
skadebegrepp 129
skadeförebyggande åtgärd 64, 100, 121, 125, 128, 132, 133, 134, 138, 152, 205, 233, 237, 241, 244, 245, 274, 276, 277, 293, 325
skadegörelse 345
skadekompenserande åtgärd 274, 277
skadestånd 314
skadeståndsanspråk 219
skadeståndsansvar 73, 197
skadeståndslagen (1972:207) 129, 300
skadeståndsrättsliga grunder 129
skador på allmänna intressen 64
skatt 360
skatte- och frälsehemman 356
skattläggning 357
skogsfastighet 227
skogsmark 137
skogsplantering 290
skogsstyrelsen 185, 198
skogsvårdsstyrelsen 185, 190
skriftlig förberedelse 231
skriftlig förklaring 252, 257
skriftligt genmäle 257
skriftligt meddelande 206
skriftväxling 236
skrivfel 207
skydd för vattenförsörjningen 19, 20, 323, 324, 372
skyddsföreskrifter 326, 327, 328, 332, 372
skyddsåtgärd 233
skylt 326, 327
skönhetsvärde 130
slussanläggning 227
småbåtshamn 39
specialdomstol 211
specialreglerad handräckning 348
spegeldammar 274
spekulation i vattenkraft 45
spillvatten 28
sprängning 20, 22, 120, 221, 325
spårväg 34, 61, 72, 93
stadfäst förlikning 213
stadgar 113, 114, 115, 116
stadgeändring 116
stads- och byggnadsplan 51
stadsplan 52, 53, 139, 140
stamlinje 159
staten 39, 45, 233, 262, 263, 264, 266, 281, 282, 332, 341, 351
statens lösningsrätt 373, 374
statens naturvårdsverk 182, 183
statens planverk 182
statens vattenfallsverk 159, 317
statlig myndighet 192, 194, 195

straff 70, 72, 76, 126, 279, 314, 315, 318, 326, 328, 345, 346, 372, 373
straffrihet 347
strandskydd 55
strömfall 37, 38, 45, 46, 103, 104, 106, 107, 120, 134, 146, 148, 153, 158, 160, 217, 224, 225, 241, 283, 342, 343, 363, 367
strömfallsfastighet 118, 121, 158, 160, 161, 223, 224, 227, 240, 241, 258
styrelse 113, 115, 143, 194, 196, 225, 328
stämning 105, 120, 219, 234, 247, 353, 374
stämningsmål 92, 119, 122, 162, 211, 216, 217, 218, 219, 226, 233, 236, 247, 248, 249, 250, 267, 268, 296, 297, 312, 332, 333, 334, 338, 339
ständig besittningsrätt 112, 193, 224, 312, 356
stängsel 326, 327
större vattenföretag 176
surrogatdelgivning 196
svarande 338
Svea hovrätt 211, 216
svensk-norska vattenrättskonventionen 20
svenska kraftverksföreningen 317
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut 322
syn 213, 214, 234, 235, 236, 238, 249, 254, 255, 258
säkerhet 90, 233, 244, 246, 250, 342, 350, 351, 352, 353
säkerhet för förrättningskostnader 191
sämjedelad fastighet 43
sänkning 26
särskild debiteringslängd 115
särskild dom 243, 244, 245, 255, 258
särskild domstol 222
särskild förrättning 203
särskild rätt 45, 128, 142, 193, 223, 224, 330
särskild rätt i tomträtt 132
särskild rättegång 223
särskild rättighet 205, 206, 234, 239, 240, 252, 298, 303, 307, 309, 360, 369
särskild rättsgrund 357
särskild sammansättning 211
särskild talan 200
särskild tvångsrätt 37, 40, 72, 74, 218, 241, 249
särskild uppgörelse 239
särskild uppskattning av en fastighets värde 249, 255, 258
särskilda rättsmedel 223
särskilda tvångsrätter 118, 205
särskilda villkor 181
särskilda villkorsmedel 181
särskilt förordnad tillsynsmyndighet 242, 321
särskilt tillsynsorgan 242

talan 115, 220, 227, 228, 247
talan är ogrundad 253
tappningsbestämmelser 155, 274
teknisk ledamot 212, 213, 214, 215, 216, 253
teknisk utformning 204, 241
teknisk utredning 232
teknisk utredning av vattenrättsråd 258
tekniska och andra biträden 333, 335
territorialgräns 20
testamentarisk nyttjanderätt 304
tid och plats för huvudförhandling 234, 249
tidpunkt för meddelande av dom 238
tidsbegränsad rättighetsupplåtelse 42
tidsspillan 333
tillfällig tvångsrätt 120
tillfällig vattenreglering 211, 221
tillförsel av vatten 20
tillgodogörande av yt- eller grundvatten 118, 119
tillstånd 82, 97, 99, 101, 103, 105, 109, 120, 124, 128, 152, 153, 154, 156, 159, 166, 172, 182, 184, 210, 217, 220, 221, 233, 240, 243, 246, 247, 256, 262, 264, 266, 268, 270, 271, 273, 274, 278, 281, 285, 293, 302, 313, 315, 316, 329, 334, 345, 347, 352, 359, 361, 369
tillstånd, inskränkningar i 96
tillståndsbeslut 83, 85, 87, 114, 149, 150, 192, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 209, 219, 288, 289, 292, 293 294, 318, 319, 341
tillståndsdom 83, 114, 149, 150, 155, 219, 231, 241, 242, 258, 262 270, 272, 273, 277, 278, 282, 283, 284, 287, 288, 292, 293, 294, 318, 319
tillståndshavare 66, 82, 96, 97, 98, 101, 105, 106, 134, 151, 154, 171, 272, 276, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 289, 296, 318, 334, 336, 359, 360
tillståndsplikt 42, 69, 70, 71, 73, 75, 77, 95, 261, 346, 357, 358
tillsyn 205, 241, 242, 316, 317, 318, 321, 322, 343, 344, 358, 371
tillsynsman som förordnas av fiskeristyrelsen 322
tillsynsmyndighet 278, 318, 321, 346, 347
tillträde 201, 302, 305, 313, 315, 321
tillåtlighet 40, 48, 49, 60, 63, 80, 180, 182, 204, 210, 223, 237, 243, 244, 277, 284, 291, 316
tillåtlighetsprövning 176, 181
timmerupplag 38
tingsrätt 211, 212, 213, 214, 219
tingsrätts domförhet 213
tippning 22, 23
tolk 207
tomträtt 33, 42, 43, 111, 112, 131, 193, 224, 304, 312
tomträttsboken 304
torka 46, 271
torrläggning 363
torvtäkt 27
transaktion mellan bolag 142
tredskodom 213, 231, 234, 235, 248, 249
träd 200, 351
trädgård 200, 351
tunnel 25, 26
tunnelbana 34, 61, 72, 93
tvist 98, 144, 219, 229, 353
tvist om bättre rätt till ersättning 298, 301, 310
tvist om en fastighet 192
tvistemål 212, 258
tvångsanslutning 88, 99, 100, 104, 108, 110
tvångsdelaktighet 103, 105, 112, 137
tvångsförvärv 304, 312
tvångsrätt 36, 64, 79, 91, 92, 93, 95, 103, 119, 121, 123, 124, 125, 133, 277, 284

tvångsrätter 291
tvätt 36, 130
tystnadsplikt 322, 323
täckdikning 27, 70, 72, 73, 74, 85
täckdikningskostnader 86
täkt av massor 120
täkt av sten, sand m m 55
täktverksamhet 325, 327
tätbebyggelse 290, 326

UB 307, 308, 309, 344
underhåll 84, 123, 134, 149, 150, 205, 219, 264, 290, 313, 358, 371
underhållskostnader 82
underhållsskyldighet 149, 260, 263, 266, 281, 282, 283, 313, 314, 346
underåtgärder 39
underrättelser 195, 196, 197, 199, 200, 232, 238
underskott 291
underställning 180, 209, 356
underställningsmål 217
undersökning 182, 228, 232, 318, 321, 322, 343, 351, 352
undersökning av domstolsledamot 249, 255
undersökning av ledamot av vattenöverdomstolen 258
uppgrundning 41
upplag 325
upplysningsplikt 346
upplåtelse av andelskraft 162
uppläggning av jord- eller bergmassor 120
upplösning av samfällighetsföreningar 116
uppskjuten huvudförhandling 237
uppskov 255, 258, 305, 334
uppskov med tillträde 303
uppskovsbeslut 214, 231, 244, 245, 246
upptransport av yngel eller lekfisk 67
urminnes hävd 357, 360
urtappning 26
utbetalning och fördelning av medel som nedsatts hos länsstyrelse 307
utbyggnadsvitsord 29, 30, 33, 34, 38, 42, 43, 44, 147, 160
utdömande av vite 213
utfyllnader 33
utförande 82, 85, 89, 99, 101, 102, 106, 107, 109, 111, 158, 205
utgifts- och inkomststat 115
utmål 119
utmätning 115
utomplansbestämmelser 54
utomprocessuell förberedelse 182
utredning 183, 192
utredningsbeslut 230, 231
utredningsmaterial 228
utrivning 20, 21, 67, 71, 149, 150, 217, 218, 260, 262, 263, 264, 270, 281, 282, 314, 368
utrymme 291
utslag 348,
utsläppande av avloppsvatten 23
utsläppstuber för avloppsvatten 39
utsökningsförordningen (1981:981) 308
uttag av grus 142
uttaxering 115
utträde ur samfällighet 291
utvidgning 26, 164, 166, 169, 172, 179

vad 254, 256
vadeanmälan 255
vadeinlaga 257
vall 26
vandringsfisk 40, 67, 264
vattenanläggning 19, 20, 21, 27, 123, 219, 261, 263, 264, 278, 279, 281, 282, 283, 292, 313, 358, 369
vattenavledning 26, 38
vattenavlopp genom väg 91, 92, 93
vattenbok 321, 353
vattenboksförordningen (1983:789) 354
vattenbortledning 177, 178, 179, 294
vattenbrist 46, 94, 98
vattendelare 215
vattendomstol 210 f
vattendomstolarnas inbördes behörighet 215
vattendomstolens behörighet 222
vattendomstolens domsområde 215
vattendomstolens materiella processledning 230
vattendomstolens ordförande 214, 232, 233
vattendomstolens sammansättning 212
vattendrag 20, 27
vattenförbund 39, 154, 227, 262, 263, 264, 266, 281, 282, 283
vattenföring 27, 42, 318
vattenförsörjning 25, 28, 34, 37, 38, 133
vattenhämtning 36
vattenkraft 38, 42, 45, 158, 160, 165, 224, 227, 283, 363
vattenkraftanläggning 43, 58, 273
vattenkraftutbyggnad 49, 50
vattenkraftverk 33, 37, 121, 154, 155, 164, 167, 172, 173, 177, 221, 223, 240, 241, 243, 370
vattenleverans 128, 133, 134
vattenmål 142, 144, 210, 214, 215, 216, 217, 220, 221, 222, 230, 231, 232, 235, 260, 310, 333, 337, 348
vattenmängd 37, 42, 44, 98, 154, 155, 360, 363
vattenmärke 242, 351
vattenmätare 322
vattenområde 20, 21, 27
vattenreglering 26, 27, 28, 33, 37, 38, 46, 48, 67, 103, 106, 107, 109, 110, 118, 119, 154, 155, 164, 165, 166, 167, 172, 173, 177, 178, 179, 218, 221, 241, 243, 273, 280, 333, 369, 370
vattenreglering för bevattning 103, 108, 109
vattenreglering för kraftändamål 103, 104, 105
vattenreglering på grund av överenskommelse 103
vattenregleringssamfällighet 34, 112, 114
vattenrättsdomare 212, 213, 214
vattenrättsförordning (1983:788) 375
vattenrättsråd 216
vattenskyddsföreskrifter 330
vattenskyddsområde 324, 326, 327, 328, 330, 331, 338
vattenstånd 154, 318, 322
vattenståndsmätare 319, 322
vattenståndsskillnad 177
vattentappning 297

vattentäkt 28, 29, 33, 34, 37, 46, 95, 96, 97, 108, 109, 112, 285, 286, 295, 297, 324, 325, 326, 361
vattentäktsfastighet 241
vattenöverdomstolen 211, 216, 217, 234, 246, 247, 254, 255, 257, 258, 269, 339, 348, 349
vattenöverledning 28, 29, 38, 44, 103, 155, 164, 165, 166, 167, 172, 173, 177, 178, 294
vattning av kreatur 36
verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning 90, 91
verksamhetsplanering 51, 52
verkställighet 246, 305, 306, 307, 344, 352, 353
verkställighet av förrättningsmans beslut 288
verkställighetsförordnande 246, 247, 249, 255, 256, 258, 296
VF 180, 185, 189, 190, 204, 206, 212, 266, 303, 304, 310, 321, 328, 368, 372
vilandeförklaring 223, 244
villagaranti 141
villkor 45, 65, 66, 67, 97, 99, 101, 134, 153, 161, 171, 205, 210, 233, 241, 243, 244, 262, 265, 267, 268, 272, 273, 274, 277, 278, 279, 284, 316, 317, 322, 330, 345, 346
villkorat tillstånd 54, 55
virkesutdrivning 130, 132
vite 46, 76, 231, 234, 272, 314, 316, 318, 319, 324, 325, 327, 347, 373
vite eller annan påföljd för utevaro 257
vitesbestämmelser 280
vitesföreläggande 70, 279, 329, 347, 348
vittnesförhör 192
våtmarker 72, 73
väg 60, 61, 64, 80, 81, 91, 120, 133, 263, 290
väg, allmän 81
väg, enskild 81
vägar, allmänna 93
vägar, enskilda 93
vägbank 23
vägförrättning 92
väghållare 72, 80, 81, 82, 88, 91, 92, 93, 112, 190, 193
väglagen (1971:948) 22, 36, 61, 119, 121
vägmark 81
vägrätt 34, 81, 190, 305
vältplats 233
värdeminskning 141
värdestegring 58, 85, 86, 140, 141
värdetidpunkt 141, 142
värmeenergi 26
värmekraftverk 146
värmepump 22, 24, 29, 38, 71, 179, 220
väsentliga ändringar i vatten-förhållanden 273, 275
väsentlighetskrav 99, 100, 101
väsentligt ändrade förhållanden 276
växande skog 137

yrkesfiske 131, 193
ytvattentäkt 33, 46, 164, 166, 167, 172, 173, 178, 327

åborätt 356
åker 92, 93
åklagare 316, 321, 322
ålyngel 40
ålyngelledare 39, 67
åläggande att riva ut anläggning 280
årsreglering 28, 123, 164, 165
åtal 321
återförvisning av en förrättning 254
återkallelse 201
återkallelse av ansökan 202
återkallelse av ansökan om förrättning 255
återkallelse av fullföljd talan 255
återkallelse hos förrättningsman 202
återkallelse hos vattendomstol 202
återkravsförbud i fråga om ersättning 310, 311
återledande av vatten 24, 26, 220
återställande av försutten tid 269
återställande av vattendrag 40
återställningsåtgärder 39, 74, 120, 121, 262, 265
åtgärder för att bibehålla vattnets djup eller läge 70
åverkan 345

äganderätt 33, 34, 42, 43, 45, 120
äganderätt till fastighet 221, 222
äganderättsanspråk 194, 229
ägare av anläggning på ofri grund 121, 193
ägogräns 43
ägovägar 91
ändrade förhållanden 289, 353
ändrade tappningsbestämmelser 250
ändring av fastighetsindelning 303
ändring av vattenföretag 294
ändring i penningvärdet 141, 287
ändringsarbeten 70, 76, 124
äng 92, 93
ärende vid vattendomstol 211, 214

överenskommelser 87, 88, 89, 90, 91, 97, 102, 107, 109, 110, 158, 160, 205, 206, 217, 229, 291, 292, 311, 368, 371
överexekutor 250, 368
överflyttning av rättighet till andelskraft 162
överflyttning av underhållsskyldighet 313, 314
övergivande av ett vattenföretag 280
överklagade ansökningsmål 334
överklagande 113, 114, 116, 208, 209, 255, 256, 353, 356
överkompensation 138
översiktlig markanvändningsplan 50, 51
överskott vid medelsfördelning 309
översvämningsskydd 178
övertagande av underhållsskyldighet 264, 281

898417
610.00

SVEA HOVRÄTT

Den nya **vattenlagen**, som trädde i kraft den 1 januari 1984, innehåller bl a regler om vilka förutsättningar som gäller för bedrivande av olika verksamheter i vatten. Enligt reglerna skall det ske en samlad bedömning av ett vattenföretags lämplighet från bl a allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter.

Lagen ger ökade möjligheter till omprövning av givna tillstånd till förmån för framför allt allmänna intressen. En intressant nyhet är att jordbrukets vattenförsörjningsproblem kan lösas genom s k bevattningssamfälligheter.

Länsstyrelserna kan förordna om särskilda skyddsområden till skydd för såväl yt- som grundvatten. Länsstyrelserna utövar dessutom tillsynen över vattenföretag och vattenanläggningar.

Författaren till lagkommentaren, **Rolf Strömberg** (f 38), har tidigare varit sekreterare i vattenlagsutredningen och sakkunnig i justitiedepartementet. Han tjänstgör f n som rättschef i jordbruksdepartementet.

Liber

ISBN 91-38-90448-9